

*MASTER
NEGATIVE
NO. 91-80298-1*

MICROFILMED 1991

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States -- Title 17, United States Code -- concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material...

Columbia University Library reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

MEUWESE, ALPHONSE
PETRUS MARIA

TITLE:

DE RERUM DIVI AUGUSTI
VERSIONE GRAECA ...

PLACE:

BUSCODUCI

DATE:

1920

Master Negative #

91-80298-1

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

87Au6
DM

Meuwese, Alphonse Petrus Maria

De Rerum gestarum divi Augusti versione graeca.
Specimen litterarium inaugurale, quod ... sub-
mittet Alphonsus Petrus Maria Meuwese ... Bus-
coduci, ex officina typographica regia C. N.
Teulings, 1920.

xiii, 127 p. 24 cm.

Thesis, Amsterdam, 1920.

Conspectus librorum et abbreviationum: p. [ix]-

xiii.

196787

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm

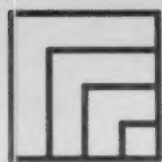
REDUCTION RATIO: 1/1

IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB

DATE FILMED: 10-30-91

INITIALS M. B.

FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

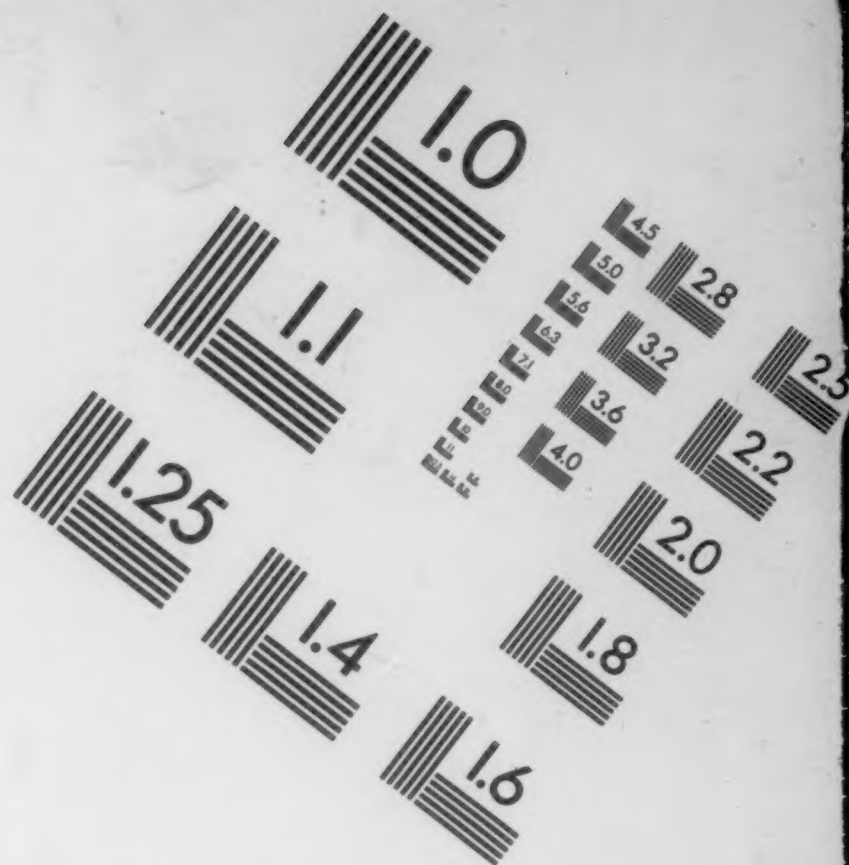
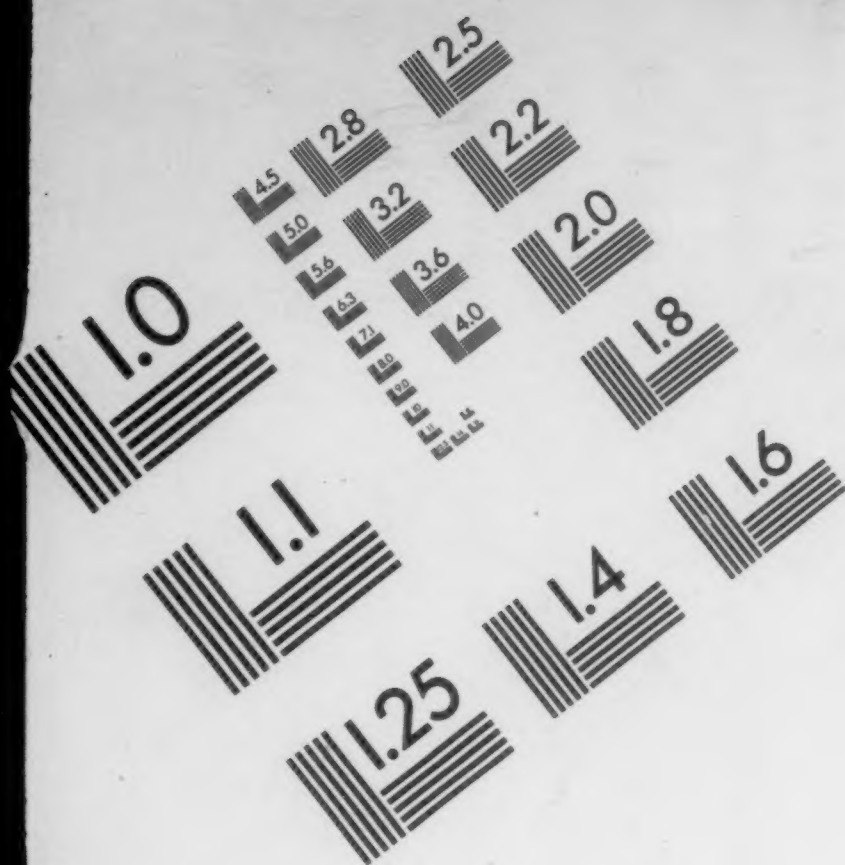

AIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

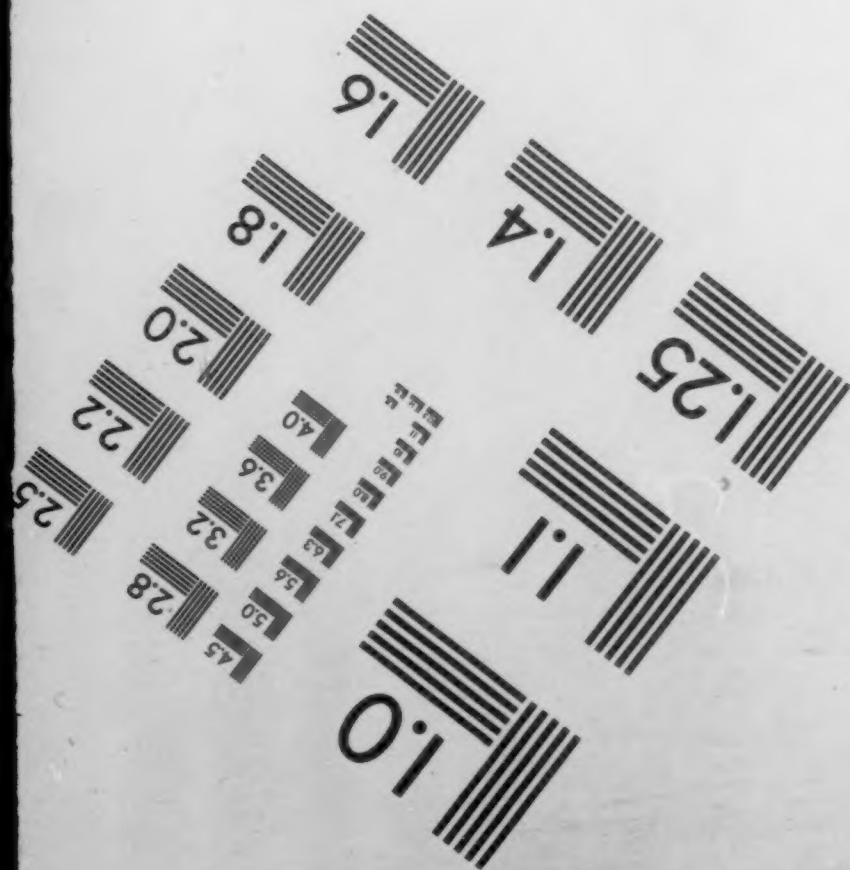
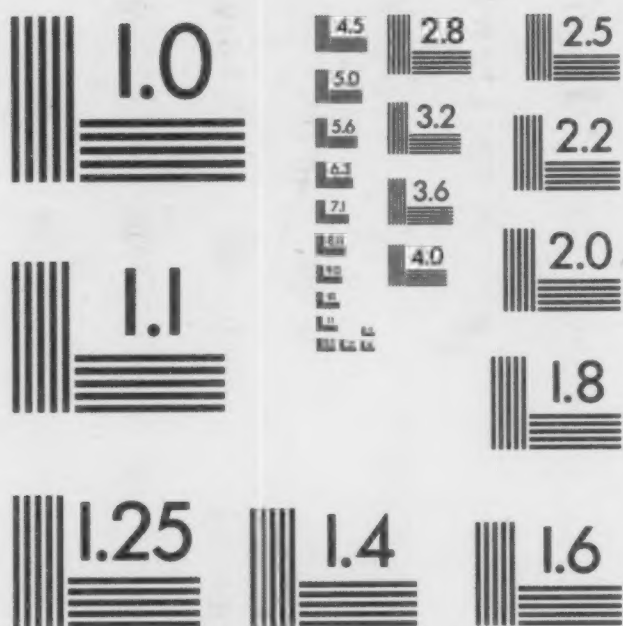
301/587-8202

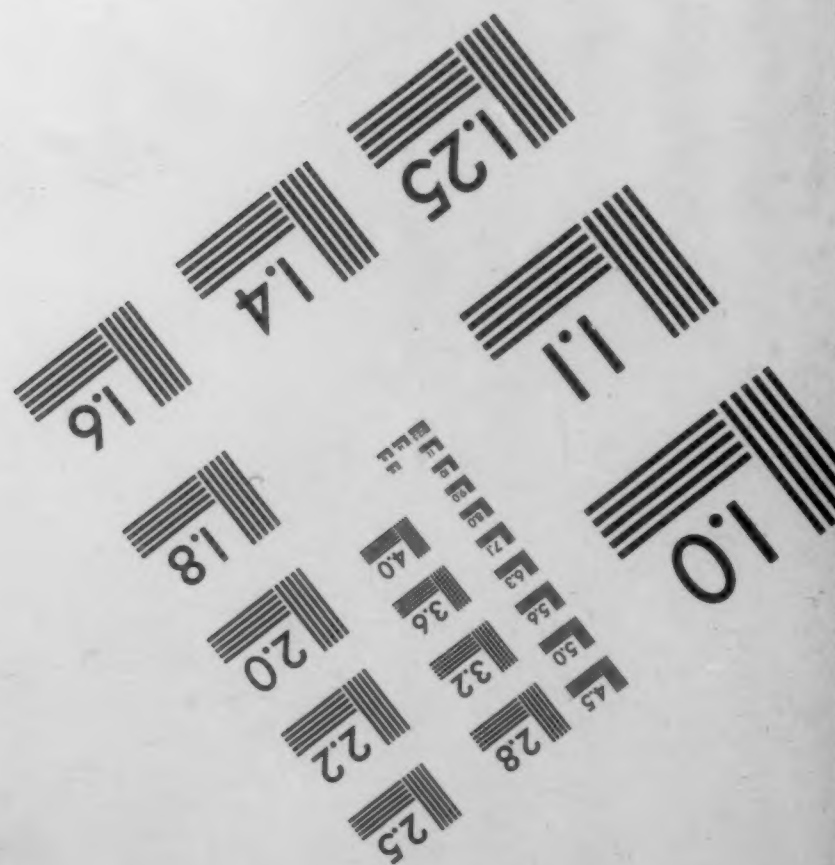
Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

DE RERUM
GESTARUM DIVI AUGUSTI
VERSIONE GRAECA

A. P. M. MEUWESE.

87Aug

DM

Columbia University
in the City of New York

LIBRARY

DE RERUM GESTARUM DIVI AUGUSTI
VERSIONE GRAECA.

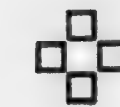
DE RERUM GESTARUM DIVI AUGUSTI VERSIONE GRAECA.

SPECIMEN LITTERARIUM INAUGURALE, QUOD
ANNUENTE SUMMO NUMINE EX AUCTORITATE
RECTORIS MAGNIFICI JANI SIX, LITT. HUM.
DOCT. ET IN FACULTATE LITT. HUM. PROF.,
AMPLISSIMI SENATUS ACADEMICI CONSENSU
ET NOBILISSIMAE FACULTATIS PHILOSOPHIAE
THEORETICAE ET LITTERARUM HUMANIORUM
DECRETO PRO GRADU DOCTORATUS SUMMIS-
QUE IN LITTERARUM CLASSICARUM DISCIPLINA
HONORIBUS ET PRIVILEGIIS IN UNIVERSITATE
AMSTELODAMENSI RITE ET LEGITIME CONSE-
QUENDIS PUBLICO EXAMINI SUBMITTET

ALPHONSUS PETRUS MARIA MEUWESE,

BUSCODUCENSIS.

DIE XXV MENSIS MARTII A. MCMXX HORA III.
IN AULA UNIVERSITATIS.

BUSCODUCI,

EX OFFICINA TYPOGRAPHICA REGIA C. N. TEULINGS.

MCMXX.

21-13723

87 AUG
DM

Oct. 20, 1921 E.M.

PIAE OPTIMORUM PA-
RENTUM ET CARISSIMI
FRATRIS MEMORIAE.

Studiis academicis finem facturus clarissimos piaque memoria dignos viros VALETON, KARSTEN, BECK gratus maestusque recordor.

Quantaque beneficia Tu, vir clarissime BOISSEVAIN, promotor aestimatissime, tam studiorum meorum tempore quam postea doctrina Tua atque institutione et consilio in me contuleris, crede me semper memorem futurum. Te auctore in seminario philologico hanc quaestionem *De Monumenti Ancyranı versione graeca* tractandam suscepi, Tu mihi in opusculo hoc conficiendo adjutor optatissimus fautorque eximius extitisti.

Te quoque separatim appellem, vir clarissime KUIPER, cujus exquisita institutione per omnes studiorum annos frui mihi licuit. Tu non tantum graecarum litterarum amore animum meum imbuisti, sed multa etiam, quae a Te didici — utinam recte a me reddita esse videantur — in his invenies.

Necnon Vobis, clarissimi viri SIX, DE BOER, MULLER, quorum consilium atque benevolentiam in studiis meis perficiendis assidue expertus sum, gratias habeo quam maximas.

Una cum Praeceptoribus Te affari mihi liceat, vir clarissime HESSELING. Fretus amicitia et usu, qui Tibi cum Promotore est, in difficillimis rebus, quae ad posteriorem graecitatem pertinent, non semel a Te opem petere ausus sum. Quam Tu summa benevolentia mihi ferre non dubitasti. Id si consequar, ut a Te opusculi ratio probari possit, primos hos adolescentiae meae labores magno pretio compensatos judicabo.

CONSPECTUS LIBRORUM ET ABBREVIATIONUM.

- Arnim = M. Arnim, De Philonis Byzantii dicendi genere. Diss. Gryphiswald. 1912.
 B. U. = Aegyptische Urkunden aus den Königlichen Museen zu Berlin, herausgegeben von der Generalverwaltung. Griechische Urkunden. Berlin 1895 sqq.
 Blass, Ausspr. = Fr. Blass, Über die Aussprache des Griechischen. 3. Aufl. Berlin 1888.
 Blass, Gr. = Fr. Blass, Grammatik des neutestamentlichen Griechisch. 4. Aufl. besorgt von A. Debrunner. Göttingen 1913.
 Brugmann = K. Brugmann, Griechische Grammatik (Handbuch der kl. Altertumswissensch. von I. von Müller, II Band I. Abt.) 3. Aufl. München 1900.
 C. I. A. = Corpus Inscriptionum Atticarum, ed. A. Kirchhoff, U. Koehler, W. Dittenberger. vol. I—III. Berolini 1873—1897¹⁾.
 C. I. G. = Corpus Inscriptionum Graecarum, ed. Augustus Boeckh. Berolini 1828—1877.
 Compernass = J. Compernass, De sermone graeco volgari Pisidiae Phrygiaeque meridionalis (De verborum structura). Diss. Bonnae 1895.
 Crönert = G. Crönert, Memoria graeca Herculensis cum titulorum Aegypti papyrorum codicum denique testimoniis comparata. Lipsiae 1903.
 Deissmann = A. Deissmann, Licht vom Osten, Das Neue Testament und die neuentdeckten Texte der hell.-röm. Welt. 3. Aufl. Tübingen 1909.
 Diehl = E. Diehl, Res gestae Divi Augusti. 3. Aufl. (Kleine Texte für Theologische und Philologische Vorlesungen und Übungen von Hans Lietzmann). Bonn 1918.
 Dieterich = K. Dieterich, Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der Hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrh. n. Chr. Byzantinisches Archiv. Heft 1. Leipzig 1898.
 Ditt. O. G. I. S. = W. Dittenberger, Orientis Graeci inscriptiones selectae. Lipsiae 1903—1905.
 Ditt. Syll. = W. Dittenberger, Sylloge inscriptionum Graecarum. Ed. altera. Lipsiae 1898—1901. Editionis quoque tertiae, quam curaverunt v. Hiller, Kirchner, Pomtow, numeros addidi.
 Eckinger = Th. Eckinger, Die Orthographie lateinischer Wörter in griechischen Inschriften. München 1892.
 Ep. pr. = Epistulae privatae Graecae ed. St. Witkowski. Leipzig 1907.
 Fritz = W. Fritz, Die Briefe des Bischofs Synesius von Kyrene. Ein Beitrag zur Geschichte des Attizismus im IV und V Jahrhundert. Leipzig 1898.

1) Corporis Inscriptionum Atticarum volumen IV novo more I. G. II, 5 nominavi.

- Gildersleeve = B. L. Gildersleeve, *Syntax of Classical Greek*. I Part. The Syntax of the simple sentence embracing the doctrine of the moods and tenses; II Part. The Syntax of the simple sentence continued embracing the doctrine of the article. New-York.
- Glaser = O. Glaser, *De ratione, quae intercedit inter sermonem Polybii et eum, qui in titulis saeculi III, II, I apparet*. Diss. Gissae 1894.
- Hahn = L. Hahn, *Rom und Romanismus im griechisch-römischen Osten*. Leipzig 1906.
- Harsing = C. Harsing, *De optativi in chartis Aegyptiis usu*. Diss. Bonnae 1910.
- Hatzidakis = G. N. Hatzidakis, *Einleitung in die neugriechische Grammatik*. Leipzig 1892.
- Hauser = K. Hauser, *Grammatik der griechischen Inschriften Lykiens*. Diss. Basel 1916.
- Helbing, Gr. = R. Helbing, *Grammatik der Septuaginta*. Laut- und Wortlehre. Göttingen 1907.
- Helbing, Präpos. = R. Helbing, *Die Präpositionen bei Herodot und andern Historikern* (Beiträge zur hist. Syntax der griech. Sprache von M. v. Schanz. Heft 16). Würzburg 1904.
- v. Herwerden, Lex. suppl. = H. van Herwerden, *Lexicon Graecum supplementum et dialecticum*. Ed. altera. Lugduni Batavorum 1910.
- Hesseling, Essai sur l'Infinitif = D. C. Hesseling, *Essai historique sur l'Infinitif Grec*. Bibliothèque de l'École des hautes Études. Sciences philologiques et historiques. XCII. Paris 1892.
- Hesseling, Moschus = D. C. Hesseling, *Bloemlezing uit het Pratum Spirituale van Joannes Moschus*. Utrecht 1916.
- Huber = K. Huber, *Untersuchungen über den Sprachcharakter des griechischen Leviticus*. Giessen 1916.
- Hultsch = F. Hultsch, *Die erzählenden Zeitformen bei Polybios, Ein Beitrag zur Syntax der gemeingriechischen Sprache = Abhandlungen der Königl. Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften*. I 1891, II 1892, III 1893.
- I. G. = *Inscriptiones Graecae consilio et auctoritate academiae litterarum regiae Borussiae editae*. Berolini 1873 sqq.
- I. G. R. = *Inscriptiones Graecae ad res romanas pertinentes* edd. R. Cagnat et al. Paris I 1911, III 1906, IV 1908—1914.
- Inscr. Magn. = *Die Inschriften von Magnesia am Maeander* bearbeitet von O. Kern. Berlin 1900.
- Inscr. Olymp. = *Die Inschriften von Olympia* bearbeitet von W. Dittenberger und K. Purgold. Berlin 1896.
- Jacobsthal = H. Jacobsthal, *Der Gebrauch der Tempora und Modi in den kretischen Dialektinschriften*. (Beiheft zum XXI Band der Indogerm. Forsch.). Strassburg 1907.
- Jannaris = A. N. Jannaris, *An historical Greek Grammar*. London 1897.
- Johannessohn = M. Johannessohn, *Der Gebrauch der Kasus und der Präpositionen in der Septuaginta. Teil I (Gebrauch der Kasus)*. Diss. Berlin 1910.
- Kaelker = Fr. Kaelker, *Quaestiones de elocutione Polybiana*. Leipziger Studien III 1880 p. 219—302.
- Kaibel, Epigr. = *Epigrammata graeca ex lapidibus conlecta* edidit G. Kaibel. Berolini 1878.
- Kapff = R. Kapff, *Der Gebrauch des Optativus bei Diodorus Siculus*. Diss. Tübingen 1903.

- Kratt = G. Kratt, *De Appiani elocutione*. Diss. Baden-Baden 1886.
- Krebs = Fr. Krebs, *Die Präpositionen bei Polybios* (Beiträge zur historischen Syntax der griechischen Sprache von M. Schanz). Würzburg 1882.
- Kretschmer = P. Kretschmer, *Die griechischen Vasenschriften ihrer Sprache nach untersucht*. Gütersloh 1894.
- Krumbholz = F. Krumbholz, *De praepositionum usu Appiano*. Diss. Jemae 1885.
- Kühner-Blass = R. Kühner, *Ausführliche Grammatik der griechischen Sprache*. I Teil: Elementar- und Formenlehre. 3. Aufl. von Fr. Blass, Hannover 1890—1892.
- Kühner-Gerth = idem. II Teil: Satzlehre. 3. Aufl. von B. Gerth. Hannover 1898—1904.
- Kuhring = W. Kuhring, *De praepositionum graecarum in chartis Aegyptiacis usu*. Diss. Bonnae 1906.
- Lademann = W. Lademann, *De titulis Atticis quaestiones orthographicae et grammaticae*. Diss. Basileae 1915.
- Le Bas-Waddington = *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure fait par ordre du gouvernement français pendant les années 1843 et 1844 et publié sous les auspices du ministère de l'instruction publique par Philippe Le Bas et W. H. Waddington*. Inscriptions grecques et latines. Tome III. Paris 1870.
- Lobeck, Phrynichus = Phrynichi eclogae nominum et verborum Atticorum ed. Chr. Aug. Lobeck. Lipsiae 1820.
- Lutz = L. Lutz, *Die Präpositionen bei den Attischen Rednern*. Programm Neustadt 1887.
- Magie = D. Magie, *De Romanorum juris publici sacrique vocabulis sollemnibus in graecum sermonem conversis*. Lipsiae 1905.
- Mayser = E. Mayser, *Grammatik der griechischen Papyri aus der Ptolemäerzeit*. Laut- und Wortlehre. Leipzig 1906.
- Meisterh.-Schw. = K. Meisterhans, *Grammatik der attischen Inschriften*. 3. Aufl. von Ed. Schwyzer. Berlin 1900.
- Melcher = P. Melcher, *De sermone Epicteteo quibus rebus ab Attica regula discedat*. (Diss. phil. Halenses XVII Pars 1) 1906.
- Moeris = I. Bekker, *Harpocration et Moeris*. Berolini 1833.
- Mommsen = Th. Mommsen, *Res gestae divi Augusti*. Ed. altera. Berolini 1883.
- Moulton = J. H. Moulton, *Einleitung in die Sprache des Neuen Testaments*. Auf Grund der vom Verfasser neu bearbeiteten 3. englischen Auflage übersetzte deutsche Ausgabe. Heidelberg 1911.
- Nachmanson = E. Nachmanson, *Laute und Formen der magnetischen Inschriften*. Uppsala 1904.
- P. Amh. = *The Amherst Papyri* by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. London I 1900, II 1901.
- P. Eleph. = O. Rubensohn, *Elephantine Papyri*. Berlin 1907.
- P. Fay. = *Fayûm towns and their papyri* by B. P. Grenfell, A. S. Hunt and D. G. Hogarth. London 1900.
- P. Genf. = *Les papyrus de Genève*, transcrits et publiés par Jules Nicole. Genève 1896, 1900.
- P. Grenf. II = *Greek Papyri, second series*, edited by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. Oxford 1897.
- P. Hib. = *The Hibeh Papyri* by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. London 1906.
- P. Leid. = *Papyri graeci Musei antiquarii publici Lugduni Batavi* ed. C. Leemans. I 1843, II 1885.

- P. Lond. = Greek Papyri in the British Museum ed. by F. G. Kenyon. London I 1893, II 1898.
- P. Magd. = Papyrus de Magdôla publié par P. Jouguet et G. Lefébvre. Bulletin de Corr. hell. XXVI 1902 p. 95 sqq., XXVII 1903 p. 174 sqq.
- P. Oxy. = The Oxyrhynchus Papyri by B. P. Grenfell and A. S. Hunt. London I—XIII 1898—1919.
- P. Par. = Les papyrus Grecs du Musée du Louvre par W. Brunet de Presle et E. Egger (Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque impériale XVIII 2). Paris 1865.
- P. Petr. = The Flinders Petrie Papyri with transcriptions, commentaries ed. by John P. Mahaffy (Royal Irish Academy „Cunningham Memoirs“ VIII, IX) Dublin I 1891, II 1893. P. Petr.² = ed. altera Dublin 1905.
- P. Reinach = Papyrus grecs et démotiques recueillis en Égypte et publiés par Th. Reinach. Paris 1905.
- P. Tebt. = The Tebtunis Papyri ed. by B. P. Grenfell, A. S. Hunt and J. G. Smyly. London I 1902, II 1907.
- P. Tor. = Papyri graeci regii Taurinensis Musei Aegyptii ed. atque illustr. ab Amadeo Peyron. Taurini I 1826, II 1827.
- P. Vat. F. = Classicorum auctorum e Vaticanis codicibus editorum vol. V. Romae 1833.
- Perrot = Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont exécutée en 1861 et publiée sous les auspices du ministère de l'instruction publique par G. Perrot, E. Guillaume et J. Delbet. Paris 1872.
- Petersen-Luschan = Reisen im südwestlichen Kleinasien. Band II. Reisen in Lykien, Milyas und Kibyratis, beschrieben und im Auftrage des K. K. Ministeriums für Cultus und Unterricht herausgegeben von Eugen Petersen und Felix von Luschan. Wien 1889.
- Radermacher, Dem. de eloc. = L. Radermacher, Demetrii Phalerei qui dicitur de elocutione libellus. Lipsiae 1901.
- Radermacher, Gr. = L. Radermacher, Neutestamentliche Grammatik. Das Griechisch des Neuen Testaments im Zusammenhang mit der Volkssprache. Tübingen 1911.
- Reinhold = H. Reinhold, De graecitate Patrum Apostolicorum librorumque apocryphorum Novi Testamenti quaestiones grammaticae (Diss. phil. Halenses XIV Pars I). Halis Saxonum 1898.
- Rosberg = C. Rosberg, De praepositionum graecarum in chartis Aegyptiis Ptolemaeorum aetatis usu. Diss. Jenae 1909.
- Rüsch = E. Rüsch, Grammatik der Delphischen Inschriften. I. Band Lautlehre. Berlin 1914.
- Schmid, Att. = W. Schmid, Der Attizismus in seinen Hauptvertretern. 4 vol. Stuttgart 1887—1897.
- Schmidt, De Flav. Jos. el. = G. Schmidt, De Flavii Josephi elocutione observationes criticae. Lipsiae 1893.
- Schmidt, Synonymik = J. H. H. Schmidt, Synonymik der griechischen Sprache. 4 vol. Leipzig 1876—1886.
- Schmidt, Syntax des Herodian = Ph. Schmidt, Die Syntax des Historikers Herodian. I Die Präpositionen, II Die Rection der Casus. Programme Gütersloh 1891, 1893.
- Schweizer = E. Schweizer, Grammatik der pergamenischen Inschriften. Berlin 1898.

- Sophocles, Lex. = E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine periods (From B. C. 146 to A. D. 1100). New-York 1893.
- Spohr = F. Spohr, Die Präpositionen bei M. Aurelius Antonin. Diss. Cassel 1890.
- Stahl = J. M. Stahl, Kritisch-historische Syntax des griechischen Verbums der klassischen Zeit (Indogerm. Bibl. IV). Heidelberg 1907.
- Stich = J. Stich, De Polybii dicendi genere. Acta Seminarii Philol. Erlangensis II 1881 p. 141—211.
- Studia Pontica III = Studia Pontica III. Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie publiées par J. G. C. Anderson, Franz Cumont, Henri Grégoire (Fascicule I). Bruxelles 1910.
- Sturz = Fr. G. Sturz, De Dialecto Macedonica et Alexandrina. Lipsiae 1808.
- Thackeray = H. St. J. Thackeray, A Grammar of the Old Testament in Greek. Vol. I Introduction, Orthography and Accidence. Cambridge 1909.
- Thumb, Handbuch = A. Thumb, Handbuch der neugriechischen Volkssprache. 2. Aufl. Strassburg 1910.
- Thumb, Hellen. = A. Thumb, Die griechische Sprache im Zeitalter des Hellenismus. Strassburg 1901.
- Ullrich = J. B. Ullrich, Über die Latinismen des Dio Cassius. Programm Nürnberg 1912.
- Viereck = P. Viereck, Sermo Graecus quo senatus populusque Romanus magistratusque populi Romani usque ad Tib. Caes. aetatem in scriptis publicis usi sunt. Gottingae 1888.
- Völker, De articulo = Fr. Völker, Syntax der griechischen Papyri. I Der Artikel. Programm Münster 1903.
- Völker, Pap. gr. Synt. = Fr. Völker, Papyrorum graecarum syntaxis specimen (de accusativo; acced. II tract. de -v et -s finali). Diss. Bonnæ 1900.
- Wessely, Stud. = Wessely, Studien zur Palaeographie und Papyruskunde. Leipzig 1901 sqq.
- Zorell = F. Zorell, Novi Testamenti Lexicon graecum = Cursus Scripturae Sacrae. Pars Prior VII. Parisiis 1911.
- de Zwaan = J. de Zwaan, Syntaxis der Wijzen en Tijden in het Grieksche Nieuwe Testament. Burton's Syntax of New Test. Moods and Tenses voor het Nederlandsch Taaleigen bewerkt. Haarlem 1906.

Postquam opusculum hoc typis mandatum est, in manus mihi venit liber Waltheri I. Snellman, *De Interpretibus Romanorum deque linguae latinae cum aliis nationibus commercio*, qui scriptus a. MCMXIV bello tardius editus est Lipsiae a. MCMXIX. Quamquam librum hunc saepius laudare non omissem, tamen, quomodo versiones factae sint, alienum est a Snellmani proposito, quod totum in eo esse dicit (p. 158), ut perspiciatur, ubi et quando interpretibus opus fuerit. De interprete quoque Monumenti Ancyрани quid sentiat, non nisi verbis Mommseni, Viereckii exponit (p. 104). „Vix tamen“, ita Snellman p. 157, „interpretes illi parvi aestimandi sunt. Multam ii quidem adferunt lucem ad mutuas linguarum (Graecae atque Latinae) rationes intellegendas, et, quod majus est, interpretationes eorum, litteris mandatae, certa praebent testimonia sermonis usus cujuscunque aetatis... Quae omnia grata nec non exilia dabunt argumenta has res accuratius perscrutanti“.

PRAEFATIO.

De graeca versione Monumenti Ancyрани notissima disputatio est Georgii Kaibelii (apud Mommsen, *Res Gestae divi Augusti*² 1883 p. 197 sqq.), qui, alia graece quidem sed parum apte et proprie reddita, alia nimis latine versa esse arbitratus, interpretem Monumenti Romanum hominem potius quam Graecum fuisse intellegere sibi visus est. Post quem Nissen (*Rheinisches Museum* 1886 p. 493 sq.) nec Romanum nec Graecum esse interpretem existimans, de homine ex Asia oriundo cogitavit, qui, sermoni barbaro assuetus, complura in leges antiqui sermonis graeci commiserit. Viereckius autem, qui in libro *Sermo graecus quo senatus populusque Romanus magistratusque populi Romani usi sunt* 1888 senatusconsulta, foedera, magistratuum epistulas a Romanis graece versa esse probavit, versionem quoque Ancyranam, Kaibelio adstipulatus, homini Romano tribuendam putat, p. 85 sqq. Necnon qui postea de versione Ancyrana scripserunt, Hahn, *Rom und Romanismus im griechisch-römischen Osten* 1906 p. 119, Diehl, *Res Gestae divi Augusti*³ 1918, assumptis, quae Kaibelius notaverat, sermonis vitiis alia addiderunt, quae tamquam parum graece vel nimis latine dicta reprehendunt.

Procul dubio multa sunt in Monumento Ancyrano, ab Atticorum sermone longe remota, et optimo jure Kaibelius miraturum se ait, si quis Graecum hominem interpretem fuisse contendere vellet. At complura, quae interpreti Ancyrano vitio vertuntur, congruunt cum vulgari illa lingua, qua posteriore aetate homines utebantur, quae, ex quo tempore Kaibelius scripsit, compluribus repertis titulis ac papyris Aegyptiis plenius cognita est.

Sic multa, quae graece quidem sed parum apte et proprie reddita esse Kaibelius dixit, ex consuetudine vulgaris linguae dicta esse apparet, veluti ἐπὶ Ῥώμῃς = *Romae*, quod pessime scriptum vocat Kaibelius, ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου, quod vix Augustum, si graece scripsisset, de se dicere potuisse putat, συγχωρεῖν = *remittere* pecuniam, quod longe luculentissimum imperitae interpretis ἀκυρολογίας exemplum dicit. Nec pauca sunt alia hujus generis immerito a Kaibelio aliisque improbata, quae longius in Conspectu Operis recensēbo. Quin multa, quae nimis latine dicta judicant, ad linguam vulgarem pertinuisse puto: ut αἰτεῖν cum praepositione ἀπό pro παρά conjunctum 3, 22 συνάροντα αὐτὸς ἀπὸ τῆς συνκλήτου αἰτήσεως ἔλαβον, *petii a senatu*; verba graeca latinis simillima 5, 21 εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον, *in vivi conlegae locum*, 11, 12 ἐκ πλείστου μέρους, *magna ex parte*, 11, 17 ἃ ἐμοὶ κατέστη ἐν γυῖς μυριάδων κτλ., *quae mihi constiterunt HS circiter milliē*; 6, 2 ἐν πολιτικαῖς ταραχαῖς, quod nimis latine dictum pro ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ censet Kaibelius; conjunctio ἵνα pro infinitivo post verba cendi usurpata; ratio partitiva praepositione ἐξ expressa, aliaque, quae itidem in opusculi calce recensa habes.

Quae exempla, cum multa sint, dubitationem afferre puto, utrum Res Gestae Romae a Romano, an in provincia ab homine ex Asia oriundo graece versae sint. Equidem in versionis sermone graeco argumenta non inveni, quae Romanum interpretem fuisse evincunt. Namque, quamquam sunt, quae ex imitatione latini sermonis nata sint, — pleraque vel ad articuli usum pertinent, e. g. vocabulum δῆμος Ῥωμαίων absque articulo pro *populo Romano* usurpatum, vel ad usum casuum, ut ablativus latinus nudo dativo graece expressus, e. g. Τιβερίῳ Νέρωνι καὶ Ναίῳ Πείσωνι ὑπάτοις, — tamen eadem sermonis vitia in multis titulis in Asia repertis inveniuntur. Ut dubitem, num ex his Romanum fuisse interpretem certo demonstratur.

Quidquid id est, utilitate, spero, non prorsus carebit disquisitio, qua Rerum Gestarum graecus sermo, in quo tam multa sunt, quae ad vulgarem Graecitatem pertinent, accuratius tractetur. Nam, etiamsi homo Romanus Res Gestas divi Augusti graece verterit, id tamen manifestum erit, Romanos cotidianum popularium sermonem presse secutos esse, multaque, quae simillima latinis verbis pro sermonis latini imitatione habeantur, ex communi Graecorum dialecto fluxisse. In animum igitur induxi, ut de Monu-

menti Ancyрани sermone graeco universo agerem, et vel maxime de iis, quae Kaibel, Viereck, Hahn, Diehl in hoc sermone vituperaverunt. Observationes autem meas eo ordine distribuam, quem Radermacher in grammatica Graecitatis Novi Testamenti secutus est. Quarum observationum major quidem pars ad syntaxin (C. III) et ad usum verborum (C. IV) pertinet; rem tamen orthographicam (C. I) et verborum flexuram (C. II) non omittam, cum in his quoque non pauca, quae linguae graecae communis sunt, immerito improbentur, vel etiam latini sermonis imitatio habeantur.

CAPUT I.

De orthographia.

Viereck in orthographiam titulorum Graecorum, quos Romani scripserunt, inquirens, eam eandem esse comprobavit, qua Graeci illa aetate usi sint. „*Monumenti vero Ancyranum orthographia*“, ita Viereck p. 55, „*cum hic maxime investigandum sit, quae scribendi ratio valuerit saec. II et I a. Chr. n., nisi hic vel illic non tangetur*“.

At scribendi quoque ratio in Monumento Ancyrano adhibita cum orthographia, quae initio aetatis imperatoriae in usu erat, fere convenit.

§ 1. DE VOCALIBUS.

1. *i* longa per *ei* notatur.

Postquam saec. III a. Chr. n. diphthongus *ei* sonum vocalis *i* assumpsit (Brugmann 47, Meisterh.-Schw. 48, 25), *ei* diphthongum pro *i* longa scriptam invenimus. In titulis Atticis exempla hujus usus a fine saeculi II a. Chr. n. crebriora fiunt (Meisterh.-Schw. 49 n. 357, Lademann 32). Per idem saeculum II exempla haud desunt in titulis, qui aliis locis reperti sunt (Pergami Schweizer 52, Magnesia Nachmanson 35, Delphis Rüschi 93 sqq.). Ubique aetate imperatoria scriptura per *ei* praevallet, atque in multis verbis constanter fere usurpatur.

In Mon. Anc. *ei* constanter pro *i* longa invenitur in his verbis: *τειμή* 6, 19; 7, 12, *τείμησις* 19, 10, *ἀποτείμησις* 4, 11; 4, 14; 5, 1, *ἐτείμησαν* 7, 20; 13, 12, *ἐτειμήσαντο* 5, 2; 4, 15, *τειμω[ρ]ησάμε[ν]ος* 1, 16, — *ἐνείκησα* 1, 18; 13, 18, *νείκησας* 13, 5, — *σειτικός* 9, 24, *σειτομέτρησης* 8, 4, *σειτομετ[ρου]μένω* 8, 16, — *πολείτης* 5, 14; 17, 19; 18, 1, *πολειτεία* 11, 20, *πολειτικός* 6, 2; 8, 10, — *μείμημα* 5, 6, —

λείτρα 11, 18, — *γαινόμενος* 12, 10¹⁾. — Plerumque *χείλιοι* legitur: *ἐπτακισχείλιοι* 5, 3, *π[εντακισ]σ[χ]ε[ί]λ[ιοι]* 8, 23, *[χ]ειλίας* 9, 13, *χειλίας* 9, 19, *[δι]σχε[ί]λων* 11, 17, *πεντακισχειλών* 11, 19, *χειλών* 12, 23, *τρ[ι]σχε[ί]λ[ιοι]* 13, 4; bis certo *χίλιοι*: *[τ]ρι[σ]χίλιοι* 4, 21, *χιλών* 12, 24, cum dubium sit *[ἐξακισχίλ]ιοι* 8, 24. Praeterea quod in Mon. Anc. bis legitur *ἀφιέρωσα* 6, 8; 11, 16, altero loco in Monumento Apolloniensi traditur *ἀφειέρωσα*.

In his omnibus nihil est, quod consuetudini aequali non convenit. Singula fere verba in compluribus titulis, a Schweizer 74 Nachmanson 35 aliis allatis, inveniuntur, atque ex indicibus collectionum titulorum est videre, quam usitata fuerint *γαινόμενος*, *μείμημα*, *νείκη*, *πολείτης*, *σείτος*, *τειμή*, *χείλιοι*, plurimaque vocabula ab his derivata. Sicut in Mon. Anc. *χείλιοι* octies, *χίλιοι* bis traditur, sic in multis titulis imperatoriae aetatis *ei* et *i* longa, quamvis haec multo rarior sit, juxta ponuntur. Quodque Ancyranum exemplum 11, 16 *ἀφιέρωσα* habet, Apolloniense vero *ἀφειέρωσα*, eodem modo duo exempla tituli Antiochi I, regis Commagenorum (Ditt. O. G. I. S. 383, a. 69—34 a. Chr. n.) inter se ita differunt, ut in orientali A *ἀμίμητον*, *ἀκινήτους*, in occidentali B *ἀμείμητον*, *ἀκεινήτους* scribatur (v. 19. 68), contra in A *ἀτειμασθείς*, in B *ἀτιμασθείς* (v. 118), in utroque autem v. 85 *ἀφιέρωσα*, 139 *καθιέρωσα*, contra 159. 162. 192 *καθειέρωσα*.

2. *i* longa pro *ei*.

Cum diphthongus *ei* pro *i* scripta in consuetudinem venit, contrarium in papyris quidem frequens erat (Mayser 90), sed in titulis etiam aetatis imperatoriae raro usu venit (Meisterh.-Schw. 49, 26, Schweizer 75, Nachmanson 41).

In Mon. Anc. unum tantum exemplum est 7, 5 *κεκλιῖσθαι*, quamquam 7, 8 *κεκλειῖσθαι*, 7, 10 *κλεισθῆναι* scriptum est.

3. *i* brevis per *ei* redditur.

In papyris Aegyptiis jam saec. III a. Chr. n. brevis iota diphthongo exprimi potest, et a saec. II a. Chr. n. plane fere diphthongo cessit (Mayser 89 sq.), quod vernaculae linguae pronuntiationi, brevi sono *i* carentis, ascribunt Mayser 88 n. 1, Thumb,

¹⁾ de voce *Εἰδνιος* vide infra p. 15, 1.

Hellen. 138. Certum est, in titulis graecis multo demum post diphthongum *ei* pro *i* brevi scribi; in titulis Atticis, teste Meisterh.-Schw. 49, 27, prima exempla saec. II p. Chr. n. comparent, Lademann quoque 32, qui pauca quaedam exempla invenit antiquiora, ea ab eo demum tempore frequentiora inveniri affirmat.

In Mon. Anc. hujus scripturae exemplum est 16, 11. 12 *ἐπειταδε*, contra 16, 20 *ἐπίταδε*.

Dittenberger, *Hermes* VI p. 135 *ἐπειταδε* illud 16, 11. 12, cum in fine versus 11 sit *ἐπει*, vitium lapicidae esse opinatur. Sed nescio quare in fine versus potius hoc vitium statuamus. *Ἐπει* pro *ἐπί* scriptum in posterioribus titulis frequens est, necnon in libris Veteris Testamenti saepius invenitur (Helbing p. 9, Sturz p. 120). Itaque adnumerandum videtur raris illis hujus scripturae exemplis, quae posteriorum communem usum antecedunt: Lademann 32 ex titulis Atticis profert *Χαρεί[των]* (post medium saec. II a. Chr. n.), *Εἰέρων* (inter annos 84—65 a. Chr. n.), Nachmanson 24 ex titulis Magnesiaepolis repertis *Ἀπολλωνείου* (initio saec. I a. Chr. n.), pauca quoque exempla Delphica reperiuntur, Rüschi 98: *εἰερίς* et *εἰδιῶται* (a. 50—25 a. Chr. n.), *Εἰλαρίωνος* (a. 50—75 p. Chr. n.).

Etiam in voce *ἐπαρχεία*, quae in Mon. Anc. constanter cum *ei* legitur: 6, 21; 9, 3; 13, 20; 14, 2; 15, 3. 13; 19, 8, *ἐπαρχειτικός* 8, 24, diphthongum pro *i* brevi scriptam esse dicunt Mommsen, *Res gestae* p. 202 et V. Henry in Indice grammatico apud Cagnat, I. G. R. III p. 678.

Sed Glaser 74 et post eum Schweizer ex titulis inde a saec. II a. Chr. n. exaratis demonstrarunt, constanter diphthongum scribi in voce *ἐπαρχεία*; alia exempla multa habes apud Magie 59, et Ditt. *O. G. I. S.* II p. 657¹⁾. *Ἐπαρχία* autem non comparet nisi in recentioribus titulis. Glaser 74: „*ἐπαρχία* non inveni nisi in edicto Flavii anno edito 434 p. Chr. n.” (est I. G. XIV 455); ad hoc Schweizer 55 unum alterumve exemplum addit. Quibus testimoniis ex recentioribus tantum papyris et titulis addi possunt: P. Oxy. VIII 1101, 14 (in edicto praefecti, inter annos 367—370 p. Chr. n.) *τοὺς ἀρχόντες τῆς ἐπαρχίας*, C. I. G. 2595 (in

¹⁾ In titulo Ditt. *O. G. I. S.* 458 (c. a. 9 a. Chr. n.) 26. 44. 46 *ἐπαρχία* traditur, mutatione illa diphthongi *ei* in *i* aevo Augusti potissimum propria, de qua mox mihi agendum est.

Creta, c. a. 382 p. Chr. n.) *δόγματι τοῦ κοινοῦ τῆς Κρητῶν ἐπαρχίας* (cf. 2596), 2597 (c. a. 383 p. Chr. n.) v. 5. 8 *ἐπαρχίας*¹⁾, Ditt. *Syll.* 421, 6 = 3902 (Romae, a. 315—330 p. Chr. n.) *ἐν πᾶσι τὴν ἐπαρχίον εὐεργετήσαντα* (ubi *ἐπαρχίος* scribitur pro *ἐπαρχεῖος*, quae vox juxta *ἐπαρχεία* in posterioribus titulis invenitur, Magie 59, v. Herwerden, *Lex. suppl.* s. v.).

4. *ei* in *i* mutatur.

a) Ante vocales saepe fit, ut diphthongus *ei* in *i* mutetur; in multis vocibus *-ηα*, *-ηος* pro *-εἰα*, *-εἰος* scribitur. Qui scribendi usus in lapidibus a saec. II a. Chr. n. usque ad saec. I p. Chr. n. invenitur, sed Augusti potissimum aetati proprius est (Meisterh.-Schw. 47, 21), atque idcirco valuisse videtur, quia, quo tempore *ei* ceteroquin in *i* abierat, *ei* ante vocales aliquamdiu sonum e servabat (Meisterh.-Schw. 48, 22, Glaser 78). Excipiunt tamen viri docti vocabula, in quibus *i* littera *εἰα*, *εἰος* antecedit; in his enim diphthongum sonum *i* quodammodo assumpsisse ope vocalis *i*, quae antecederet. Sic Nachmanson 41: „*ei* hat vor folgendem Vokal bedeutend länger als sonst den Lautwert *e* beibehalten, ... mit Ausnahme nur für den Fall, dass *i* dem *ei* vorherging Dann übte nämlich *i* auf das folgende *ei* einen assimilatorischen Einfluss aus”, eodem modo Schweizer 55, 2.

In Mon. Anc. hujus scripturae exempla sunt: 1, 3 *δουλήα*, 17, 22 *κυρήα*.

Prius vocabulum *δουλήα* plane consentit consuetudini Augusti aetati propriae, sed alterum *κυρήα* pro *κυρίεα* scriptum discrepat a regula, quam Nachmanson et Schweizer statuerunt, quam tamen jam inde a saeculo II a. Chr. n. in papyris praesertim haud raro violatam video. Exempla affert Mayser 74 sq. haec: P. Tebt. I 119, 11 (a. 105—101 a. Chr. n.) *ἀρταβιή(α)*, Blass, *Eudoxi ars astron.* 15, 17 (ante a. 165 a. Chr. n.) *μηνιήαν*, P. Tebt. I 88, 50 (a. 115 a. Chr. n.) *Ἀμμωνιήου*, I 88, 44 (a. 115 a. Chr. n.) *Ἀνουβιήου*, I 88, 16. 23 (a. 115 a. Chr. n.) *Θ<ο>γγιήου*, I 88, 29 (a. 115 a. Chr. n.), 120, 26 (a. 97 vel 64 a. Chr. n.) *Ἰσιήου*, I 88, 35 (a. 115 a. Chr. n.) *Ὀρσενουφιήου*, I 88, 4 (a. 115 a. Chr. n.) *Σουχιήου*, P. Leid. I p. 118, 2, 12 (c. a. 160 a. Chr. n.) *στατηριήους* =

¹⁾ ubi tamen Boeckhius adnotat: „*Pocockius, qui ex lapide titulum dedit, solus ἐπαρχείας. Retinui ἐπαρχίας, ut in reliquis Creticis*”.

στατηρίους, ibid. 1, 15 σεληνιήοις = σεληνιείοις. Praeterea ex titulis afferri possunt: I. G. XII 5, 38 (Naxi, paulo post a. 41 a. Chr. n.) v. 4. 11. 19. 24 τὰ Σαραπίνα, hoc est Σαραπίεια, C. I. A. II 482, 22 (a. 39—22 a. Chr. n.) Ἀντωνιήοις et Θησιήοις, Ditt. O. G. I. S. 654, 5 (in Aegypto, a. 29 a. Chr. n.) Ὀφιῶν¹⁾, Ditt. Syll. 378, 3 = 3818 (Ephesi, a. 80 p. Chr. n.) ὑπὲρ τῆς... ὑγιῆας.

Nachmanson 32 in ejusmodi exemplo testimonium Itacismi videre vult: „Ein erstes Zeugnis für die Aussprache i liegt, wenn nur nicht Analogie mit im Spiele ist, vor in Κλαυδιῶν O. Kern, Inschriften von Magnesia 163, 9” (est saeculi I p. Chr. n.). Sed Itacismi principia, quamvis in Aegypto jam antea vocalis η ad sonum i appropinquaret (Mayser 85), in titulis inter annos demum 150—250 p. Chr. n. apparent (Meisterh.-Schw. 19, 7, Kühner-Blass I p. 50). Probabilius itaque videtur, in his paucis exemplis litteram η ante vocalem, ut in ceteris vocibus in -εια desinentibus, scriptam esse, non obstante vocali ι, quae praecedebat.

δ) Semel in Mon. Anc. littera η pro ει ponitur ante consonantem in accusativo plurali Ἀλπης 14, 7.

Ut frequens est mutatio diphthongi in η ante vocales, ita raro fit, ut litteram η pro ει illatam sequatur consona. E titulis Atticis unum tantum exemplum profert Meisterh.-Schw. 48 n. 353 Σωτήρα C. I. A. II 469, 22 (saec. II a. Chr. n.), quod ad similitudinem vocis σωτήρ scriptum putat. Ex voluminibus Herculanensibus pauca exempla enumerat Crönert 25: δῆνα, ἀπηρον, δ[ν]ηδισθείσης, ἀπροσδεῖ[ς] (plur.). In papyris Aegyptiis aliquanto plura testimonia sunt; Mayser 77 η pro ει ante consonantem invenit in verborum praesertim formis: P. Petr. II (13) 1 (a. 258 a. Chr. n.) χαίρην, P. Par. 50, 8 (a. 160 a. Chr. n.) ἀπολέσης = ἀπολέσεις, P. Tebt. I 1, 1 (post a. 100 a. Chr. n.) Φανής = Φανείς, ib. I 27, 28 (a. 113 a. Chr. n.) ἐγεγράφην = ἐγεγράφειν, et in multis plusquamperfectis ἔησαν pro ἔεισαν est, cf. Mayser p. 324.

Ad formam Ἀλπης tamen propius accedit accusativus plur. πρυτάνης apud Ditt. O. G. I. S. 213, 20 (Mileti, inter annos 306—293 a. Chr. n.) τοὺς [ἀεὶ κ]αθισταμένους πρυτάνης, ad quam vocem

¹⁾ quod partem urbis Thebarum Ὀφι denotat, quae, Graeca terminatione adjuncta, plerumque Ὀφιῶν hic Ὀφιῶν appellatur.

Dittenberger adnotat: „mira forma, siquidem η pro ει haud rarum quidem est in titulis inferioris aetatis, sed non fere occurrit nisi ante vocales”.

5. ιει in ει contrahitur.

In Mon. Anc. 18, 5 ἐπείκεια legitur, ubi ἐπιείκεια scribendum esse adnotat Mommsen.

Contractio illa vocalium ιει in ει, cujus pauca ante aeram nostram exstant testimonia (in titulis Atticis unum exemplum est Ὑγεία Ath. Mitt. XXI p. 296, 6, quod initio saeculi I a. Chr. n. vindicant, cf. Meisterh.-Schw. 49, 29; in Delphicis titulis ex fine saeculi II a. Chr. n. haec invenit Rüschi p. 99: ἀ[λ]είας = ἀλκείας et Κυτινείς = Κυτινιεύς; Σουγίωι et Σουγείωι leguntur pro Σουγείωι P. Tebt. I 114, 10. 16 a. 111 a. Chr. n., εὐδινούς = εὐδιεινούς est in titulo anni 37 a. Chr. n. apud Ditt. O. G. I. S. I 194, 22), post Christum natum ubique increbruit. Verba ταμείον, πείν, quae in libris Novi Testamentiveniuntur, et ὑγεία alia compluribus testimoniis ex titulis et papyris romanae aetatis comprobantur, Moulton p. 65.

Ἐπείκεια etiam, quod minus in papyrorum usu valet (Crönert 35 N. 3) frequens est in titulis imperatoriae aetatis, sic saec. I p. Chr. n. in duobus titulis Neapolitanis I. G. XIV 757, 11; 758, 9 ἐπεικῶς legitur, atque I. G. R. I 1276, 8 (sub Vespasiano) ἐπείκια; multo plura saec. II p. Chr. n. exempla sunt: in Opramoae titulo apud Cagnat I. G. R. III 739 (Rhodiapoli, inter annos 124/153) pluries ἐπείκεια legitur XVIII 15, XIX 60. 73, XX 33, et ἐπεικῶς in eodem titulo II 56, III 75, XVII 8; praeterea I. G. XII 7, 402, 12 (Aegialae, a. 153 p. Chr. n.) ἐπείκεια est, I. G. R. III 621, 6 et 649, 12 ἐπεικῶς; in titulis Atticis saeculi II p. Chr. n. septies in pagi nomine Ἐπεικίδης invenitur (Lademann 35).

6. In Mon. Anc. 7, 6 Ῥωμάοις scribitur pro Ῥωμαίοις.

Diphthongum αι excipiente vocali in nonnullis verbis litteram iota abjecisse, exemplis ex titulis Atticis allatis, Ἀθηνάα, ἐλάα, ἀεὶ, ἀετός al., illustravit Meisterh.-Schw. 30. Quae breviores formae frequentes sunt in titulis omnium temporum et omnium regionum, cf. Ditt. Syll.² III p. 224 sq. Brugmann tamen 49 ante vocalem o litteram iota manere ex eo collegit, quod Ἀθηναῖος juxta Ἀθηνάα, ἔλαιον juxta ἐλάα, αἶων juxta ἀεὶ communiter leguntur. Sic in

nominibus multum quidem variant formae -αιεύς et -αεύς, cf. Ἄλα-(ι)εύς, Ἀνακκα(ι)εύς alia apud Meisterh.-Schw. 33, 6, Nachmanson 39, sed raro admodum fit, ut iota ante vocalem o evanescat. Kretschmer, *Griech. Vasenschr.* p. 128 tria nomina correpta invenit Ἀγκᾶος = Ἀγκᾷος, Μουσᾶος = Μουσᾷος, Ἀκτάων = Ἀκταίων. In Aegypto juxta sescenta exempla vocis Πτολεμαῖος semel tantum Πτολεμαίου inveniri B. C. H. XX 184, 47 (a. 114—107 a. Chr. n.) admonuit Mayser p. 104. Apud Dittenb. *O. G. I. S.* 70, 3 (in templo prope Redisieh in Thebaide, a. 247—221 a. Chr. n.) Περργᾶος pro Περργαῖος legitur. Ex titulo Aegyptio Euergetae aetatis *Bull. de l. soc. arch.* IV p. 49 Ἰουδᾶοι = Ἰουδαῖοι memorat v. Herwerden, *Lex. Suppl.*² s. v.

Quamquam fieri potest, ut in his littera iota spirans facta evanuerit, dubium tamen non est, quin illud Ῥωμάοις in Monumento Ancyrano lapicidae sit error. Nam semel et vicies in Monumento genitivus Ῥωμαίων cum diphthongo legitur; et apud Aeolos quidem diphthongum α factam esse veteres grammatici exemplis probant Ἀλκᾶος, ἀρχᾶος, Ῥωμᾶος (apud Ahrens, *De Graecae linguae dialectis* I p. 100 n. 1), nusquam tamen alibi in titulis exemplum formae Ῥωμάος inveni. Etiam quod legitur apud Ditt. *O. G. I. S.* 71, 2 (Redisieh, saec. III a. Chr. n.) Κουρτωλίδος, ubi terminationem -ος pro -αίος scriptam esse adnotat Dittenberger, valde dubium est, cum in titulo sit ΚΟΥΡΤΩΛΙΑΟΣ; et quod in Delphico titulo (ineuntis saec. II a. Chr. n.) invenit Rüsch p. 78 Ἐρμάου, id in titulo valde neglegenter conscripto esse testatur.

7. Signum militare voce σημέα redditur in Mon. Anc. 15, 23; 16, 3. 5.

Hoc vocabulum pro σημαία scriptum esse dicit Mommsen p. 202: „ε pro αι constanter usurpatur in σημέα vocabulo... Conferri poterit σημηαφόρος tit. Aegyptiaci C. I. L. III 6026 aliaque plura inveniuntur similis corruptelae exempla”. Neque aliter sentit Hultsch, qui in praefatione voluminis II Polybii p. IV sq. ad comprobendam σημαία scripturam fusius disputavit. Quibus merito oblocuti sunt Glaser 75 sqq., Mayser 418, alii. Namque mutatio illa vocalium αι et ε (vel η) in titulis graecis non exstitit fere ante saeculum II p. Chr. n. (Meisterh.-Schw. 34; Magnesia primum in titulo anni 50 p. Chr. n. αι pro ε legitur, Nachmanson 37;

in titulis Delphicis inde a medio saeculo I a. Chr. n. pauca exempla sunt, Rüsch 77), cum in papyris ab anno quidem 150 a. Chr. n. exempla inveniantur, pauca tamen ac plerumque in papyris maxime incuriose scriptis (Mayser 107). Itaque rarissima exempla, quae saeculum II p. Chr. n. antecedunt, sufficere non possunt, ut constantem scripturam σημεία (σημήα, σημέα) pro σημαία explicent. Namque codices fide dignissimi, ut Polybii Vaticanus, constanter fere σημεία tradunt, atque adeo papyri et tituli antiquissimi nullam noverunt scripturam nisi σημεία, σημήα, σημέα¹⁾, quarum formarum duas posteriores ex σημεία prodiisse eadem ratione ac πολιτήα ex πολιτεία et τέλεος ex τέλειος dicit Dittenberger, *O. G. I. S.* 560 n. 9.

Prima hujus vocis exempla papyri praebent: σημεία pro manipulo est P. Par. 23, 5 (a. 165 a. Chr. n.), atque σημέα scribitur P. Lond. I p. 38, 23; 39, 45; 40, 66 (a. 158 a. Chr. n.), P. Vat. F. (A. Mai, *Classici auctores* V) 9, 13 (a. 158 a. Chr. n.), cf. Mayser 418. In titulis praeter tres locos Monumenti Ancyrani feminina vox σημεία legitur in titulo Lebadeensi apud Ditt. *Syll.* 540, 138 (inter annos 175—171 a. Chr. n.), quamquam hic non signum militare significat, sed pro σημείον posita est. Praeterea ad comprobendam hanc scripturam valent σημηαφόρος, σημεαφόρος. Mommsen jam admonuit vocis σημηαφόρος tit. Aegyptiaci C. I. L. III 6026. Ad quae Glaser 76 scribit: „nihil constat de hujus tituli aetate; quamobrem quid judicandum sit de scriptura σημηαφόρος, non poterit satis enucleari”. Sed eadem forma σημηαφόρος legitur I. G. R. I 1088 = C. I. L. III 12058 in titulo, qui initio saeculi I p. Chr. n. exaratus est, in quo pro σημειαφόρος mutatione illa Augusti aetati propria scribitur. Praeterea σημεαφόρος legitur in titulis Bithynico I. G. R. III 57, et Aegyptio C. I. G. add. 4957 e, et in papyro B. U. 600, 10 et sqq. (saec. II vel III p. Chr. n.).

Scripturam σημαία alii errori tribuunt ejus aetatis, qua jam ε et αι idem sonabant²⁾, alii juxta vocem per ει scriptam postea

¹⁾ Exemplum scripturae σημαία est in titulo posterioris aetatis C. I. G. add. 4716 d, 20 ἀπὸ Σου[λπικίου]υ [σ]ημαί[ας]; lectio tamen incerta est, cui ipse Boeckhius dubitationis signum addit.

²⁾ ut Dittenberger *O. G. I. S.* 560. n. 9: „ex σημέα forma σημαία non nata est nisi eadem infimae aetatis barbarie, qua identidem in libris manuscriptis ἐπιχαίρω pro ἐπὶ κέρως vel ἀναίδην pro ἀνέδην legitur”.

vocabulum ex eadem stirpe ope suffixi -αιο formatum exstisse contendunt ¹⁾).

8. Verbi ποιέω in Mon. Anc. traduntur formae: ἐπόησα 10, 13; 11, 9. 11; 12, 11. 13. 15, ποιῆσαι 15, 3, πεπόηκα 14, 9²⁾, sed ποιεῖν 6, 10; 7, 4, ἱεροποιῶν 4, 6.

Conveniunt haec consuetudini in Atticis titulis servatae, ex qua in ποιεῖν verbi formis diphthongus sequente sono e (ε vel η) corripitur, numquam tamen corripitur, sequente littera o (Meisterh.-Schw. 57, 2).

Notandum autem, breviores formas sequente e-sono satis constanter adhiberi in Monumento Ancyrano. Namque aetate imperatoria correptae scripturae usum in Atticorum lapidibus fere extinctum esse dicit Meisterh.-Schw. 57, 3; etiam in Pergamenorum titulis breviores formae post annum 50 a. Chr. n. adhibitae non sunt (Schweizer 80); in titulis Delphicis imperatoriae aetatis diphthongus tantum legitur (Rüsch 111); etiam in papyris inde ab Augusti imperio acrius extirpari formas diphthongo carentes, quae paucis tantum locis aetatem tulerint, affirmat Crönert 118. Attamen initio saltem aerae nostrae breviores formae hic illic satis frequentes erant; sic aoristus ἐπόησα est in titulis Aegyptiacis apud Cagnat I. G. R. I 1359, 4 (a. 13 a. Chr. n.), 1304, 2 (a. 7 a. Chr. n.), 1307, 2 (a. 2 p. Chr. n.), 1309, 3 (a. 23 p. Chr. n.), 1328, 2 (a. 31 p. Chr. n.), 1362, 4 (a. 33 p. Chr. n.), 1332, 9 (a. 81 p. Chr. n.), praeterea ποιῆσω in titulo Galatico I. G. R. III 137, 27 (Neoclaudiopoli, a. 3 a. Chr. n.); etiam in papyris complures formae breviores ineuntis saeculi I p. Chr. n. sunt, cf. huius aetatis exempla, quae Crönert enumerat 118: P. Lond. II 177, 1 (a. 11 p. Chr. n.) ποιῆται, B. U. 757, 15 (a. 12 p. Chr. n.) τεθηκοποιημένων, ib. 636, 28 (a. 20 p. Chr. n.) ποιῆσωσι, quibus addere possum P. Oxy. X 1292, 3 (a. 30 p. Chr. n.) ποιῆσεις.

Quod autem Monumentum Ancyranum et ποιεῖν et ἐπόησα, ποιῆσαι, πεπόηκα scribere solet, „apte componuntur (ita Crönert 117) cetera deminutae scribendi rationis exempla e titulis aet. Rom. protracta,

¹⁾ sic Glaser 79, cui assentitur Mayser 418: „σημαία ist nicht durch lautliche Vertauschung von ει > αι entstanden, sondern spätere vulgäre Nebenform (ἐγγεῖος, αὐλαία: ἐγγαῖος, αὐλαῖα = σημαία: σημαία).“

²⁾ Ad hanc scribendi consuetudinem certo accomodanda sunt, quae supplevit Bormann in Mon. Anc. I, 21 πολ[λάκις ἐπο(ί)ησα] et 2, 14 [ἐπο(ί)ησάμην].

in quibus omnibus proxima est vocalis η”. Sed neque satis intellegitur, cur Romanorum aetate ante η tantum litteram o scribebatur, neque his temporibus testimonia diphthongi ante ει correptae desunt, cf. Viereck III 9 (a. 189 a. Chr. n.) ποιῆσθαι, Ditt. O. G. I. S. 448, 7 (Pergami, a. 48 a. Chr. n.) ἐπόει, ib. 742, 6 (Alexandriae, a. 36 a. Chr. n.) ἐπόει, I. G. III 1, 130, 6 (Augusti aetate) ἐπόει, I. G. R. I 171 (Romae, ineunte imperatoria aetate) ἐπόει, P. Lond. II 177, 1 (a. 11 p. Chr. n.) ποιῆται, P. Oxy. IV 811 (saec. I p. Chr. n.) πόει.

9. Pauca dicam de usu litterae ι mutae, quae, quamquam in titulis imperatoriae aetatis multo saepius negligitur quam adscribitur (cf. Meisterh.-Schw. 68) ¹⁾, raro tantum in Monumento Ancyrano omittitur, sic in dandi casu: 1, 5 Γαῖω Πά[υσ]α, 14, 4 τῇ ἡμετέρῃ ἡγεμονίᾳ, 15, 19 ἐν ἑκατέρῃ τε Ἰσπανίᾳ Ἀχαιῇ Ἀσίᾳ Συρίᾳ Γαλατίᾳ, 18, 1 ἐπὶ σωτηρίᾳ, 14, 7 [ἐν] εἰρήνῃ, 14, 23 ἐνγιστα Μερὸν, 15, 11 τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀρταουάσδῃ; praeterea semper subtrahitur in augmento verbi αἰτεῖσθαι: 3, 5 παρητησάμην, 13, 18 ἐξη[τήσατο], 14, 17 ἡτήσαντο.

Quae consentiunt cum iis, quae Schweizer observavit p. 66 et 87 sqq., in Pergamenorum titulis, qui quidem publice positi sint, formas ι finali adauctas multo praevalere, cum in titulis privatorum hominum ι mutum plerumque abjiciatur. Etiam Viereck p. 56 admonuit, mutam ι litteram, quae in titulis Romanorum saepius omittitur quam scribitur, in nonnullis titulis, ut XVI, XVII (senatusconsulta sunt a. 81 et 78 a. Chr. n. scripta) satis constanter poni.

Necnon, ut in omni posteriore lingua (Crönert 44), littera ι contra morem quoque apponitur: 19, 1 ἀγορᾷ Σεβαστῇ, quae pro nominativo scripta sunt, 15, 16 Σικελίαν καὶ Σαρδῶ (pro Σαρδῶ), etiam in conjunctivi formis: 3, 17 χειροτονηθῶ, 5, 17 ᾧ, 5, 18 ἔχῃ.

10. Semel in Monumento Ancyrano insolens elisionis usus conspicitur 6, 5 ἰστόρησ' ἐπὶ Ῥώμῃς, pro quo Monumentum Apolloniense ἰστόρησεν ἐπὶ Ῥώμῃς tradit. Qua elisione merito offensus Crönert

¹⁾ Ex tabellis, quas Lademann 42 proposuit, efficitur, in titulis Atticis ab anno 30 a. Chr. usque ad annum 200 p. Chr. exaratis scribi 12^{ies} -αι contra 29^{ies} -α, 28^{ies} -η, 130^{ies} -η, 92^{ies} -ωι, 257^{ies} -ω, cum inde a saec. III p. Chr. n. Attici post longas vocales ι scribere desinunt.

p. 138 dicit: „Fuerunt sane qui una cum consona (paragogica *v*) vocalem quoque, quae illam antecedit, interire jusserint, quorum in numero est, qui Monumenti Ancyranı orationem graecam conflavit: ἱστορήσ' ἀπὸ [l. ἐπὶ] Ῥώμης 6, 5”.

Ex verbi formis in *ε* desinentibus quae consonam *v* assumere possunt, solum perfectum elisionem nonnumquam admittere dicit Kühner-Blass I p. 234, exempla ex textu Demosthenis promens haec: εἰληφ' οὗτος 19, 245; παρελήλυθ' ἐκεῖνος 19, 187; ἀπειλήφ' ἐκεῖνος 34, 47; ὥς ἔοικ' ἀδικῶ 21, 120; ἡδίκηχ' ὑμᾶς 19, 334. Sed quae propius cum exemplo nostro ἱστορήσ' ἐπὶ conferri possint, non inveni; cum tamen exemplaria Apolloniense et Ancyranum ad eandem versionem redeant (cf. Mommsen p. XXXVII), habeatque illud recte ἱστορήσεν ἐπὶ, Monumenti Ancyranı ἱστορήσ' ἐπὶ vel ex mendosa transscriptione vel lapicidae errore ortum esse apparet.

II. Jam quod ad modum attinet, quo in hac versione nomina Romana graecis litteris redduntur, plura omittam, ut Λέντλοι omisso *ū* (ut etiam in voce σ[αι]κλάρεις 12, 11), Λεύκιος nondum Λούκιος, Κοῖντος Quintus sed Κύρεινος Quirinus, quae plane consentiunt communi hujus aetatis usui, qualem Dittenberger¹⁾ et Eckinger descripserunt. Quaedam tamen, quae Monumento Ancyrano aliqua ex parte propria sunt, notabo.

a) Constanter in Monumento Ancyrano *ū* per *ou* redditur. Quamquam pauca quaedam scripturae *ou* exempla aeram nostram antecedunt (Eckinger ea quinque tantum numero esse dicit p. 64), proxime ad verum accedit, quod Dittenberger, *Hermes* VI p. 282 sqq., brevem vocalem *ū*, antea per *o* redditam, saeculo I ineunte *ou* scribi coeptam esse judicavit. Merito itaque de Monumento Ancyrano idem p. 284: „Ein auffallend frühes Beispiel für die konsequente Durchführung des *ou* = *ū* ist das Monumentum Ancyranum, welches mit Ausnahme des Pränomen Πόπλιος durchgängig so schreibt”. Quippe in Mon. Anc. legimus 5, 1 Ἀππουλήιος, 9, 14 Ἀρρούντιος, 6, 11. 17 Λουκρήτιος, 6, 6 Σουλπίκιος, 3, 13 Τουβέρων, 12, 12 Φούρνιος (ut etiam 4, 5; 8, 20 αὔρουρ), quorum quaedam in titulis longe posterioribus per *o* scribuntur (cf. Eckinger p. 59 sq.), cum praeter Πόπλιος, quod antiquiorem formam

¹⁾ Römische Namen in griechischen Inschriften und Literaturwerken. *Hermes* VI. p. 129—155, p. 281—313.

diu servavit, tantum 17, 2 Δομνοελλαῦνος *o* pro *ū* ostendat. Jam hoc documentum est constantiae, qua interpretes nomina Romana graecis litteris reddit.

b) I longa in Mon. Anc. per *ει* scribitur in nominibus 9, 4 Πείσων, 12, 12 Σε[ι]λανός, 10, 10; 18, 22 Κύρεινος, 14, 8; 15, 14 Εἰδνιος¹⁾, cum alia nomina *i* habeant, e. g. 9, 8 Καννίω, 4, 17 [Κην-σώρινω], quae postea diphthongum quoque ostendunt (cf. Eckinger 44). Neque dubito in nomine Τειριδάτης 16, 24, quod ceteroqui in titulis non invenitur, diphthongum pro *i* longa scriptam esse. Nam, quamquam apud scriptores, Lucianum Aelianum Cassium Dionem, codices inter formas Τιριδάτης, Τειριδάτης, Τηριδάτης variant, optimi libri, ut Dionis codex pervetustus Vaticanus 1288, nec non excerpta Ursiniana et Valesiana formam Τιριδάτης praebent (cf. Boissevain in Cass. Dion. 51, 18, 2).²⁾

c) Sequitur notissima mutatio latinae vocalis *i* in graecam *ε*.

Etiam in Mon. Anc. haec mutatio obtinet in nomine *Antistius* = Ἀνθέστιος 9, 5, quemadmodum in titulo quoque Attico scribitur C. I. A. III 589, 2 (a. 6 a. Chr. n.), cum jam ante Monumentum Ancyranum scribendi ratio, quae magis cum latina congruit, Ἀντίστιος inveniatur in titulo apud Ditt. *Syll.* 355 = 3785 (Chii, inter a. 26 a. et 14 p. Chr. n.). Contra, cum in quattuor titulis Atticis Φλαμένιος scribatur (Eckinger 32), primum in Mon. Anc. Φλαμίνιος est 10, 5; 19, 3; 19, 5. In hoc, ut in nonnullis aliis nominibus scribendi rationem sub initium aerae nostrae magis ad latinam consuetudinem redactam fuisse opinatur Eckinger 32.

Sed in quibusdam nominibus *ε* vocalis numquam fere in usu esse desiit; inter quae haud dubie Καπετώλιον est, quod per longum spatium imperatoriae aetatis plerumque per *ε* scribitur (Dittenberger, *Hermes* VI 138). Itaque mirum fortasse videtur, formam Καπιτώλιον quater in Mon. Anc. legi 10, 8; 10, 14; 11, 14; 19, 4,

¹⁾ in qua voce diphthongum pro *i* brevi scriptam esse V. Henry in Indice grammatico apud Cagnat I. G. R. t. III p. 678 falso dicit; cf. Eur. *Troad.* 225, *Phoen.* 208, Ovid. *Metam.* 15, 50, Lucan. *Phars.* 5, 614, Catullus 84, 11.

²⁾ In papyro P. Petr. II 30 (b) 19 (c. annum 235 a. Chr. n.) legitur Τειριδάτης, quod fortasse nomen Persae cujusdam est, pro quo Wilcken Τειριδάτης scribendum esse ducit. In hac forma Τειριδάτης *ει* pro *ε* scriptum esse, cum nomen Armenicum „Dertrad” sit, opinatur Mayser 79. Attamen mutatio litterae *ε* vel *η* in *ει* satis rara est in nominibus graecis, latine nomen semper Tiridates cum *i* longa audit, et graeca forma Τηριδάτης recentissima videtur esse, qua semper Xiphilinus utitur.

de qua forma Eckinger 32: „Καπιτώλιος (finde ich) nur an 6 Stellen, von 14/15 n., 37 n., 143 n., und um 160 n. Chr.¹⁾, ... von den fünf Formen (von Καπιτωλείος) mit 1 sind zwei aus den Jahren 147 und 292 n. Chr.“²⁾. Attamen hoc ne parvum quidem indicium esse puto, versionem graecam a Romano homine factam esse, ut Viereckius recte fortasse exemplum solito vetustius formae Τιβέριος inde natum esse probabile ducit, quod homo Romanus scripturam latinam secutus sit, (p. 56). Nam primum etiam in titulis, qui a Romanis scripti videntur, ut in omnibus titulis a Viereckio collectis, longe plurimum ε scribitur, deinde exemplum quoque formae Καπιτώλιον aetatis fere ejusdem, cujus est Monumentum Ancyranum, Ditt. Syll. 364, 32 = 3797 (Assi, a. 37 p. Chr. n.) in lapide est certo a Graecis posito.

Pertinet ad mutationem hanc Latinae vocalis i quaestio de vera scribendi ratione Tiberis nominis, quod in priore editione Mommsen 12, 21 per diphthongum πέριον τοῦ Τε[ιβέριδος] scripserat, in altera πέριον τοῦ Τι[ιβέριδος]. Nomen fluminis apud Graecos Τέβερις fuisse, jam apparet ex praenomine a fluvio derivato antiquitus constanter scripto Τεβέριος. Etiam, ubi praenomen, post adoptionem Tiberii Caesaris magis vulgatum, Τιβέριος scribi coeptum est, nomen fluminis litteram ε retinuisse videtur. Nam codices fide digni nomen per ε tradunt, ut Kiessling observat in Dionys. Halic. I p. IX: „Τέβερις semper scripsi cum plurimis locis Urbinas et Chisianus hanc scripturam confirmant“. Quamobrem Dittenberger, *Hermes* VI p. 135, merito offensus forma Τε[ιβέριδος], quam Mommsen primo dederat, etiam in Mon. Anc. Τε[ιβέριδος] scribendum esse suspicatus est³⁾. Quod a Dittenbergero recte intellectum, nec merito Mommsen Τι[ιβέριδος] postea scripsisse puto. Namque

¹⁾ Loci ab Eckeringio numquam indicantur. Equidem hos inveni: Ditt. Syll. 364, 32 = 3797 (Assi, a. 37 p. Chr. n.) Δι Καπιτωλίω, I. G. XIV 1055 (Romae, a. 143 p. Chr. n.) Καπιτωλείος, I. G. R. I 703 (prope Philippopolim) Δι Καπιτωλίω.

²⁾ Exempla habeo haec: C. I. G. 5050 (Talmi, a. 147 p. Chr. n.) Καπιτωλείου, Ditt. O. G. I. S. 600 (prope Hierosolyma, a. 162 p. Chr. n.) Καπιτωλ(ίνης), Ditt. Syll. 413, 6 = 3879 (Erythris, saec. III p. Chr. n.) Καπιτωλείου, C. I. G. 2797 (Aphrodisiade) Καπιτωλείου, I. G. XIV 1354 (Romae) Κλαυδία Καπιτωλίνα, I. G. XIV 2295 (Mediolani, a. 393 p. Chr. n.) Καπιτωλίνα.

³⁾ Quamquam viderat Dittenberger formam Τίβερις esse in titulo Iconii C. I. G. 3991, 10 (tempore Neronis) πρὸς ὕψους Τίβερτος. Eadem forma legitur in nummo Alexandrino, in quo Nili et Tiberis imagines effictae sunt, *Catalogue of the Coins of Alexandria and the Nomes* p. 138 (tempore Antonini Pii) Τίβερις Ὀμόνοια.

in fine versus 12, 20 fueritne in lapide TE an TI ex tabula phototypica cognosci nequit; sed, quod maximi momenti est, Perrotus, qui a. 1861 graeca universa examinavit et summa religionie, quae viderat, repraesentavit, legit TE, cum textus graecus Mommseni ad marmor ipsum recognitus non sit. Conferantur quae hac de re Mommsen dicit in Praefatione p. XXVIII et XXXVII.

Huc addendum vocem *Britannorum*, quam Mommsen 17, 2 per [Βριτα]νῶν reddidit, potius Βρεταννῶν fuisse. Nam in titulis et in papyris constanter duobus primis p. Chr. saeculis nomen ejusque derivata per ε scribuntur Βρεταννία, quae scribendi forma etiam saec. III longe usitatior est; plurima exempla vocis videre licet apud Crönert p. 84 n. 1 et 2. Etiam in scriptorum libris Britanniae nomen non nisi per ε scribitur (cf. Boissevain in Cass. Dion. 39, 50, 1), ita ut merito dicat Crönert p. 85: „Fortissime restitit Latinorum usui ineuntis syllabae vocalis“. Itaque Βριταννῶν in Monumento Ancyrano ferri nequit; exempla hujus scripturae non nisi ex saeculo III p. Chr. n. inveni: C. I. G. 6627 (Velitris, ineunte saeculo III p. Chr. n.) Βριταννείας, I. G. R. III 618 (Xanthi, post annum 243 p. Chr. n.) Βριταννίας; et Britannici nominis exempla: I. G. R. III 1132 (Zebireh, a. 213 p. Chr. n.) Βριταννικοῦ, I. G. XIV 1063 (Romae, a. 214—217 p. Chr. n.) Βριταννικόν, I. G. R. I 1291 (in insula Elephantine, a. 297—305 p. Chr. n.) v. 30 Βριταννικοῦ (cf. tamen v. 23 [Β]ρε[ττα]ν[υ]κός); nonnumquam Βρυτανικός scribitur: I. G. R. III 1453 (a. 210/211 p. Chr. n.), I. G. R. I 577 (a. 212 p. Chr. n.).

d) Tandem, ne quid omisisse videar, cum in Rerum Gestarum textu latino regis *Phratis* nomen simplicem a exhibeat¹⁾, versio graeca vel usitatam formam Φραάτης, vel textum latinum secuta Φράτης praebet: 16, 24 Φραάτης βασιλέως Φράτου [υἱός], lat. 5, 54 *Phrat[es] regis Phrati[s] filius*; 17, 5 Φρα[άτης], lat. 6, 4 *Phrates*; 17, 14 Φράτου, lat. 6, 10 [*Phr*]atis. Etiam in titulo graeco C. I. G. 4199 (Telmissi, a. 25 a. Chr. n.) nomen correptum Φ[ρ]άτη invenitur.

¹⁾ Phraatis nomen Latini scriptores non nisi cum duplici a tradunt, (nonnumquam Phrahates audit, e. g. Hor. *Carm.* 2, 2, 17, Justinus 42, 5; etiam Tac. *Ann.* 2, 1 cod. Med. Prahates [pro Phrahates] habet), Phraates quoque est C. I. L. VI 1799 = Orelli 628.

§ 2. DE CONSONANTIBUS.

1. Gemina consona μ simplici littera exprimitur in Mon. Anc. 15, 17 προκατειλημένας.

Non raro in vulgari lingua geminis consonis altera detrahitur, cum finis syllabae non jam in medio consonarum sed ante consonas poneretur, ex quo factum est, ut geminata consona in plerisque dialectis neo-graecis perierit (Thumb, *Handbuch* § 36, *Hellen.* 23). In titulis Atticis simplicis scripturae exempla jam saec. IV a. Chr. n. inveniuntur (Meisterh.-Schw. 95, n. 844); in papyris inde a saec. III a. Chr. n. testimonia crebriora fiunt (Mayser 211); Magnesia ineunte saec. II (Nachmanson 89) Delphis etiam saec. IV (Rüsch 226) altera consona nonnumquam intercidit; sed multo magis imperatoria aetate negligitur (Schweizer 122, Thumb, *Hellen.* 23). Cum liquidis autem nasales consonae ceteris frequentius semel exarantur (Mayser 211). Sic cum nostro exemplo conferri possunt multa exempla vocis γραμματεὺς sim. (cf. Mayser 213, Meisterh.-Schw. n. 844), et proxime conveniunt, quae Mayser 213 ex papyris enumerat: P. Lond. II p. 14, 30 (a. 116—111 a. Chr. n.) ἀντειλημέναι, Canop. Decr. 63 B (a. 237 a. Chr. n.) περιειλημένη, et Crönert 74 ex voluminibus Herc. περιειλημένων pro περιειλημένων.

2. Contraria ratione ex simplici consona gemina nonnumquam facta est, cum finis syllabae non ante consonam, sed in ipsa consona poneretur (cf. Brugmann 131, 2). Sic in Mon. Anc. sibila falso geminata est 2, 11 ψηφισσ[αμένης].

Cum ante medias et aspiratas sibila haud raro geminata scribatur (cf. Meisterh.-Schw. 89), consona illa vocalibus inclusa per longum tempus non aequè duplicatur; in papyris inde ab altero demum p. Chr. saeculo hoc observari posse dicit Crönert 93. Pauca tamen, quae exemplum nostrum aetate antecedunt, testimonia sunt, aliquanto plura in compositione verborum: Ditt. *Syll.* 546, 5 = 218 (in Olbiopolitarum decreto ineuntis saeculi IV a. Chr. n.) εἰσπαγωγήν, I. G. XII 3, 330 (Therae, a. 210—195 a. Chr. n.) ἐπίσσοφος passim, ex papyris Mayser 217 profert: P. Par. 41, 3 (a. 158 a. Chr. n.) εἰσσανγγελέων, P. Magd. 17, 4 (s. III a. Chr. n.) καταστὰς ἕως, P. Lond. I p. 11, 43 (a. 162 a. Chr. n.) ὑπέγραψα Σαραπίων, nec tamen in mediis verbis exempla

desunt, cf. quae Mayser 219 citat: P. Tebt. I 85, 3 (a. 113 a. Chr. n.) ἀφέσει (est dativus vocis ἀφesis), P. Tebt. I 72, 373 (a. 114 a. Chr. n.) ἐκπεσεῖν (alterum σ postea deletum est), B. U. 994 II 9 (a. 113 a. Chr. n.) οὐσσῶν (= οὐσῶν). Sed quod initio minus frequens erat, ab altero p. Chr. saeculo saepius observatur. „*Inter temporis decursum*”, ita Crönert 93, 2 „*geminandae sibilae usus vitiosus evanescit fere sequente consona, latissime se extendit ante vocalem*”. Sic ex papyris ἔρρωσσο, στήσσετε et plura alia exempla enumerat Crönert ib.

3. Jam inde ab altera s. IV a. Chr. parte sibila in consonam ζ mutari se passa est praesertim ante consonas β, γ, δ, μ (Meisterh.-Schw. 88, Jannaris § 68). Sic etiam in Mon. Anc. 17, 18 ζβέσαι legitur. Mutatae sibilantis plurima exempla ex titulis et chartis collegit Crönert 96. Verbi ζβενύναι imprimis plura testimonia in titulis sunt (cf. Jannaris § 68); in codicibus Novi Testamenti praeter ζμύρνα formae ζβενύναι, ἄζβεστον sola hujus rationis scribendi exempla sunt (Blass, *Gr.* § 10), in hodierna dialecto Pontica quoque ἄβζηστος = ἄσβεστος et βζήνω = σβήνω inveniuntur (Hatzidakis 28. 407).

Ex eodem fere tempore ipsa sibila quoque affini litterae jungi potest (Meisterh.-Schw. 92 [ἐπεψή]φισZen ex titulo anni 268 a. Chr. n. citat), ut etiam in Mon. Anc. 15, 15 μέισζονος scribitur. Etiam hujus scribendi rationis, quae non tam late vagata est, exempla affert Crönert 97.

4. Assimilatio inter binas voces, quae sat frequens est in titulis Viereckianis (Viereck 55; etiamtum in epistula Augusti a. 31 legitur ἐμ πᾶσιν VI 20), non deprehenditur in Monumento Ancyrano, ut in ceteris quoque titulis imperatoriae aetatis hujus modi assimilatio fere semper respuitur (Lademann 66, Schweizer 136).

In mediis autem vocabulis accomodandi ratio magis ante labialem quam ante gutturalem admittitur, ut multifariam observatum est, e. g. in titulis Atticis (Lademann 73), in papyris et in codicibus sacris (Crönert 57 sq.). Etiam in Mon. Anc. praepositio ἐν ter ante labialem assimilatur: 1, 19 ἐμφυ[λίους], 13, 1 ἐμβολα, 15, 16 ἐμπροσθεν, non vero ante gutturalem ¹⁾. Praepositio autem

¹⁾ In titulo ἐνκεχαρημένας, 17, 19 ἐνκρατής; ante labiales autem assimilatio negligitur: 5, 16 ἐνπεριελήφθη, 6, 5 ἐνπροσθεν, 17, 17 ἐνφυλίους, 19, 8 ἐνπυρισμοῖς.

σύν, quam etiam in libris sacris minus quam ἐν accommodari dicit Blass, *Gr.* § 19, nusquam assimilationem admittit ¹⁾),

Etiam in vocibus, quae compositae non sunt, dissimilandi usus non nisi ante gutturalem deprehenditur; sic semper fere in voce ἐγγύς ejusque derivatis, praeterea κατήνευκα 9, 13; 9, 20, ἐτύγχανον 15, 22 leguntur ²⁾).

Jam, quod non exspectes, exemplar latinum ad hanc consonarum dissimilationem efficiendam pertinuisse asseveravit E. Diehl, *Res Gestae* ³⁾, qui in adnotatione ad vocem ἐνεχαργαμένως haec scribit p. 5: „so überwiegt v vor γ κ χ (vergl. ἐγγύς, σύνκλητος, ἐτύγχανον, ἐνκρατής u. s. f.): neben etymologischem einschlag (Meisterhans ³ 112 f. 5. 8) ist einfluss des lateinischen zu berücksichtigen“. Sed linguae latinae nullas omnino partes hac in re fuisse, jam apparet ex titulorum testimoniis, quae ex omnibus saeculis specimen instar collegit Meisterh.-Schw. 113: jam. saec. VII vel VI a. Chr. n. legitur ἐγγύς C. I. A. I 465, 2; necnon vocum ἐγγύς, ἐνευκεῖν, τυγχάνειν plurima exempla ex papyris saec. III a. Chr. n. exaratis protulit Mayser 236, et ex antiquis Asiae minoris titulis Nachmanson 107.

5. Consona ν paragoga, quae in titulis inde a Macedonum tempore summopere praeponderat (Meisterh.-Schw. 113, Lademann 76 sqq.), in Mon. Anc. quater tantum abest in media oratione ante consonas: 7, 4 ἐκέλευσε ποιεῖν, 8, 10 τρισ[ι] μυρίασιν, 15, 14 διατείνουσι πρὸς, 18, 11 προσηγόρευσέ με ³⁾).

Vox εἴκοσι tamen, quae ante saeculum IV a. Chr. n. ν paragodicum respuit, et recentiore quoque aetate longe plurimum mobili consona caret (Lademann 82), in Mon. Anc. quoque numquam litteram ν assumit. Nam εἴκοσι scribitur non tantum ante consonas: 8, 8 εἴκοσι πέντε, 8, 18 [εἴκοσι] [μυ]ριάδων, sed etiam ante vocalem 15, 21 εἴκοσι ὀκτώ. Itaque 9, 18, ubi Mommsen legit [εἴκοσι]ν ἐνιαυ-

¹⁾ 5, 14; 7, 18; 18, 10 σύνπαντες, 1, 22 συν[γνώμην], 18, 17 συνκεφαλαίωσις, item σύνκλητος 24^{ies}.

²⁾ 2, 2; 11, 17; 12, 4; 13, 9 ἐγγύς, 14, 23 ἐγγίστα, 16, 8 ἤγγισεν; contra 9, 11 ἐγγύς, 17, 21 μετήνευκα, 18, 7 διήνευκα.

³⁾ Numquam abest ante vocales, neque in pausa orationis omittitur. Etiam in medio sermone plus additur quam omittitur: 1, 12 ἀπέδειξεν καὶ, 4, 2 ἔτεσιν δέκα, 7, 17 μετέχωσιν τῆς, 9, 24 πλείους σιτικῶς, 10, 15 ἀναλάμασιν μεγίστοις, 14, 21 ἔλαβεν καὶ, 17, 9 ἔλαβεν δῆμον.

τούς, cum initio versus 18ⁱ in lapide deprehendatur // IENIATTO/Σ, scribendum esse puto [εἴκοσι]ν ἐνιαυτούς. Nam plenior forma vocis in universa vulgari lingua rarissima est: in chartis Aegyptiis Crönert nusquam εἴκοσιν ante consonam repperit neque praeter εἴκοσιν, ὃ P. Grenf. II 118, 7 (a. 305 p. Chr. n.) ante vocalem (Crönert 141, 2); nec unquam a Septuaginta interpretibus εἴκοσιν traditur (Thackeray 135); libri Novi Testamenti non norunt nisi formam εἴκοσι, quae duodecies absque ν scribitur (Blass, *Gr.* § 20) ¹⁾).

6. Denique in nominibus propriis consonans latina ν per ου fere redditur ²⁾ (cf. Dittenberger, *Hermes* VI p. 302 sqq.); semel tantum per β in nomine Artavazdes 17, 16 Ἀρταβάζης ³⁾, quod et latine per β scribitur, lat. 5, 29 Artaba[zi]; neque plus quam semel latina consona omittitur 17, 2 Δομνοελλαῦνος, Dumnobellaunus, quod in nummis Dumnovellaunos scribitur (cf. Mommsen p. 139).

Scripturae Ναῖος pro Gnaeus 3, 12; 8, 20; 9, 4. 21 multa in titulis testimonia sunt (cf. Eckinger p. 101), jamque ante aeram nostram ita scriptum est C. I. A. III 585, inter annos 15—10 a. Chr. n.

¹⁾ In titulis quantumvis rara aliquanto tamen plura testimonia sunt quam autumat Blass-Debrunner, *Gr.* § 20, qui cum Sommero, *Zum inschriftlichen νῦ ἐφελευστικόν* 1907 p. 19 sq., semel tantum in titulis formam εἴκοσιν tradi affirmat. Quattuor exempla in titulis Atticis invenit Lademann 82; ex titulo Asiae minoris unum adfert Nachmanson 112; praeterea εἴκοσιν est in pausa Ditt. *O. G. I. S.* 332, 42 (prope Elaeam, a. 138—133 a. Chr. n.) et 483, 47 (Pergami, Trajani aut Hadriani aetate), dein εἴκοσιν καὶ Ditt. *O. G. I. S.* 748, 5 (Cyzici, a. 281—263 a. Chr. n.) et εἴκοσιν ἔξ in eodem titulo v. 15.

²⁾ 6, 6 Οὐάλλιος, 10, 12 Οὐελία, 3, 11; 6, 12 Οὐινούμιος, 17, 14 Οὐονώνης, 10, 11 Ἀουεντίνος, 9, 6 Καλουίσσιος, 10, 6 Ὀκταουία, 4, 7 Ἄρουάλης.

³⁾ Contra 15, 5. 11; 17, 1 Ἀρταουάσδης.

CAPUT II.

De vocum formis et proprietatibus.

§ 1. DE FLEXIONE NOMINUM.

Viereck p. 59 declinationem nominum in titulis Romanorum consuetudini saec. II et I a. Chr. n. in universum convenire statuit. Eandem fere consuetudinem in Monumento Ancyrano inveniri consentaneum est, ex quo tamen haec notare liceat.

1. Nominum in -εις desinentium accusativum pluralem in -εις terminari: 17, 13 βασιλεις, 6, 9; 7, 4 ιερεις, cum ejusmodi scriptura inde a fine saec. IV a. Chr. n. in universam linguam recepta sit (Meisterh.-Schw. 141, 9, Crönert 173, 2) vix opus est ut commemorem.

Sed perquam memorabilis est forma nominativi pluralis βασιλεις 16, 22, quam in βασιλεις mutandam censet Mommsen, quod Diehl in textum recepit. Quamquam Mon. Anc. usitatam nominativi formam βασιλεις ter habet 2, 21; 16, 21. 23, tamen βασιλεις hic retinendum esse duco. Namque non tantum in titulis Atticis, qui saec. IV a. Chr. n. scripti sunt, solutae formae frequenter apparent (cf. Meisterh.-Schw. 140, 8, Lademann 99; sic juxta septem formas in -εις terdecies formae Ἀθμονεις, Αἰξωνεις similes traduntur C. I. A. II 943), sed etiam a posteris eadem scribendi ratio nonnumquam adhibita est. Praeter exemplum nostrum ex titulis et papyris enumerare licet: C. I. A. III 2, 1336, 4 (aetate imperatorum) γονεις, quod tamen in carmine legitur, Ath. Mitt. XIV 89 n. 5 (Myrinae) συγγενεις, in papyro Epicur. Oenoand. 48, 4, 11 β[α]σιλεις (cf. Crönert 171, 1). Atque multo plures solutae formae in libris recentiorum scriptorum traduntur; Lobeck, Phryn. p. 69 jam notavit: Aelian. H. An. 13, 19 Κεστρες, Pausan. 6, 19 Μυονεις, Lesbon. Λογ. Προτρ. 26 Φονεις, Appian. Bell. Civ. 2, 109 ιερεις, Philo 870 D τοκεις, et Crönert 171, 1 plures formas βασιλεις, ιππεις,

ιερεις ex libris Strabonis, Josephi, Appiani aliorumque profert. Quae exemplum nostrum satis confirmant; praeterea Schweizer 84. 153 de dativo γονεουσιν et nominativo συγγενεις disserens, -ε- ex genetivo in ceteros casus inductum esse suspicatur ¹⁾, et merito provocat ad declinationem nominis in multis dialectis neo-graecis, quae -ε- in omnibus casibus habent: βασιλεις, Gen. -εα, Acc. -εα, Nom. plur. βασιλεις, Gen. -εις, Acc. -εις (Thumb, Handbuch § 71).

2. Nominativus plur. ναυς pro νηες traditur 13, 1 εν η τριάκοντα ναυς ενανμάχησαν.

Hanc nominativi formam, quae nusquam in chartis Ptolemaeorum aetatis legitur (Mayser 269), tamen in vulgari lingua usurpatam fuisse jam apparet ex Phrynichi et Moeridis testimoniis. Phryn. 170 Lobeck: αι νηες ερεϊς, ουχ αι ναυς. σόλοικον γάρ. ημαρτε γάρ Φαβαρίνος, Πολέμων και Σύλλας, αι ναυς ειποντες ... Λολλιανός δ' ο σοφιστής ακούσας παρά τινος, ότι ου γρή αι ναυς λέγειν, αλλά αι νηες, ώηθη δεϊν λέγειν και την αιτιατικην ομοίως τας νηας. ουκ έχει δε ούτως. Lenius paulo Moeris 204: νηες, ως Θουκυδίδης Ἀττικοί, ναυς Ἑλληνες. Nominativum αι ναυς Polybio 5, 35, 11 vindicavit Hultschius, Plutarcho V. Dion. 25 Sintenis; multaque ex posteriorum libris testimonia collegerunt Wesseling ad Diodor. 2, 17, Lobeck ad Phryn. 170, Schmid, Att. I 48, III 29, quae nullo suo merito suspecta visa sunt Schmidtio, De Flavii Jos. eloc. p. 499. In titulis vix invenitur; praeter locum nostrum αι ιεραι ναυ[ς] legitur apud Kirchner, Inscr. Att. 1035, 37 (saec. I a. Chr. n.), cf. Lademann in Addendis p. 123.

3. Adjectiva, quae duplicis generis sunt, quamquam in recentiore lingua saepius nova forma feminina augentur (Mayser 291, Blass, Gr. § 59), in Monumento Ancyrano semper solito more usurpata invenies: 1, 16 κρι[σεσιν ενδι]μοις, 3, 2 αυτεξουσιον αρχην, 7, 5 πύλην Ἐνυάλιον. Adjectivum ενιαύσιος, cujus genus jam antiquitus vel duplex vel triplex erat, in Monumento Ancyrano duas tantum formas habet: 3, 10 υπατειαν ενιαύσιον, 6, 9 ενιαύσιον θυσιαν,

¹⁾ Huc etiam pertinere videtur, quod soluta acc. plur. forma -εας in papyris saec. II p. Chr. n. exaratis reviviscit, cf. Crönert 173, 2: B. U. 176, 9 (Hadriani aetate) [f]ερέας, 77, 18 (inter a. 172—175 p. Chr. n.) υπογραφέας, B. U. 553, 1, 10; 2, 3 (s. II p. Chr. n.) παλέας.

7, 4 ἐνιαυσίους θυσίας. Nam quod Crönert 184, 5 ex Mon. Anc. 7, 4 citat ἐνιαυσίας θυσίας, error est (vide tabulam phototypicam).

4. Adjectiva in -οὺς exeuntia plerumque quidem contrahuntur: in praescriptione χαλκαῖς στήλαις; 11, 18 χρυσοῦν στέφανον, 13, 8 ἀνδριάντες ἀργυροῖ, 13, 10 ἀναθήματα χρυσᾶ, 18, 2 ὅπλον χρυσοῦν; semel tamen aperta forma traditur 7, 19 ἀσπίσιν ἀργυρέαις. Quae soluta forma numquam in titulis Atticis invenitur (Meisterh.-Schw. 149, 4), nec unquam fere in papyris observari potest (Mayser 293, Crönert 178, 3), sed frequenter legitur in lapidibus in Asia repertis (cf. plurima exempla a Schweizero 141 sq. collecta).

5. Comparativi, ut in omni recentiore lingua (Mayser 299 n. 1, Crönert 188 sq.) plerumque pleniores formas ostendunt: 9, 18 πλείονας, 15, 2 τὴν μ[ε]ζονα, semel tantum variandi studio solutae formae contracta juxta ponitur: 13, 2 [αἰ] δὲ ἥσσονες πλείους.

§ 2. DE ADVERBIIS.

1. Latinas voces „circiter, fere” interpretes per ἐνγύς (2, 2; 11, 17; 13, 9) vel που (13, 15) reddit, bis adverbio minus usitato πρὸς που utitur: 13, 4 πρὸς π[ο]υ ἄνδρες τρισχέλιοι, 14, 1 ἱερεῖς πρὸς που ἑκατὸν ἐβδομήκοντα.

Πρόσπου, ut Mommsen quique post eum Monumentum Ancyranum edidere vocabulum continuum scribunt, nusquam in scriptorum libris legi videtur; nec Thesaurus H. Stephani neque Sophoclis vel Herwerdeni lexica vocem commemorant. Rectius credo particulae πρὸς που separantur. Quod autem hic praepositioni πρὸς, qua etiam ad significandum *circiter* posteriores utuntur¹⁾, particula που ejusdem significationis conjungitur, conferri possunt nonnulli recentiorum scriptorum loci, ubi cum που vocabulum περί componitur, quod, non secus ac πρὸς που Monumenti Ancyranum, rectionem casus amittit (cf. Lobeck, *Phryg.* 410), e. g.: Herodian. 1, 1, 4 ἐν ἔτεσι περί που διακοσίαις, 5, 7, 4 ἔτη γεγενημένα περί που ἑκακίδεκα, 7, 5, 2 ἐς ἔτος ἥδη περί που ὀγδοηκοστὸν, Zosim. 2, 30

¹⁾ e. g. Polyb. 3, 35, 7 ἱππεῖς δὲ πρὸς ἑννακισχιλίους et saepius (cf. Krebs p. 127), Diog. Laërt. 8, 39 ὄντες πρὸς πεντήκοντα.

μῆκος σταδίων περί που τριακοσίων, 3, 18 πεντακισχίλιοι περί που τὸν ἀριθμόν.

2. Adverbio οὗ latinum „quo” redditur: 14, 12 οὗ οὔτε κατὰ γῆν οὔτε κατὰ θάλασσαν Ῥωμαίων τις... προσῆλθεν, quo neque terra neque mari quisquam Romanus... adit, in quem locum Diehl p. 35 falso notat: „statt οὗ erwartet man οἷ”. Namque in vulgari lingua adverbium loci ποῖ et ὅποι prorsus exoleverunt (sic in Novo Test., Blass, *Gr.* § 103), quorum locum ποῦ et ὅπου gerunt, ut dicit Moeris 207: ποῖ Ἀττικοί, ποῦ κοινόν (cf. Raderm. *Gr.* 55, Schmid, *Att.* I 91).

§ 3. DE COMPARATIVIS.

Kaibel p. 199 usum comparativi ἥττων in Monumento Ancyrano improbat his verbis: „Potest quidem ‘minor’ comparativus et ἥττων et ἐλάττων esse, sed vitiose ille scripsit 13, 2 [αἰ] δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν (‘plures autem minores’) nec magis recte in oratione etiam alio nomine vituperanda 8, 7 αἵτινες ἐμαὶ ἐπιδόσεις οὐδέποτε ἥσσον ἦλθον εἰς ἀνδρῶν μυριάδας εἴκοσι πέντε (‘pervenerunt ad hominum millia nunquam minus L et CC’)”.

Quod ad versum 8, 7 οὐδέποτε ἥσσον ἦλθ[ο]ν εἰ[ς] ἀνδρας μυριάδων εἴκοσι πέντε, vox ἥσσον opponitur τῷ πλείον, quae propria notio est comparativi ἐλάττων. ἥσσον hac significatione numquam apud classicos scriptores inveniri testis est Thesaurus H. Stephani s. v., qui unum tantum affert exemplum, ubi ἥσσονα „pauciora” est, oppositum τῷ πλείω, cum Zeno apud Diog. Laërt. 7, 23 dicit: διὰ τοῦτο δύο ὅτα ἔχομεν, στόμα δὲ ἓν, ἵνα πλείονα μὲν ἀκούωμεν, ἥττονα δὲ λέγωμεν, ut *plura audiamus pauciora dicamus*. Sed eadem significatione saepius ἥσσον legitur in libris Vet. Test.: II Macch. 5, 14 ὁκτὼ δὲ μυριάδες ἐν ταῖς πάσαις ἡμέραις τρισὶ κατεφθάρησαν, τέσσαρες μὲν ἐν χειρῶν νομαῖς· οὐχ ἥττον δὲ τῶν ἐσφαγμένων ἐπράθησαν, 10, 17 ἀνεῖλον δὲ οὐχ ἥττον τῶν δισμυρίων, 15, 27 κατέστρωσαν οὐδὲν ἥττον μυριάδων τριῶν καὶ πεντακισχιλίων; atque idem Macchabaeorum liber voce ἐλάττων eadem significatione utitur: II Macch. 5, 5 παραλαβὼν ὁ Ἰάσων οὐκ ἐλάττους τῶν χιλίων, 8, 9 οὐκ ἐλάττους τῶν δισμυρίων, 12, 4 ὄντας οὐκ ἐλάττον τῶν διακοσίων. Itaque apparet, voces ἥττων et ἐλάττων ad „minus numero” designandum in recentiore lingua

7, 4 ἐνιαυσίους θυσίας. Nam quod Crönert 184, 5 ex Mon. Anc. 7, 4 citat ἐνιαυσίας θυσίας, error est (vide tabulam phototypicam).

4. Adjectiva in -οὺς exeuntia plerumque quidem contrahuntur: in praescriptione χαλκαῖς στήλαις; 11, 18 χρυσοῦν στέφανον, 13, 8 ἀνδριάντες ἀργυροῖ, 13, 10 ἀναθήματα χρυσᾶ, 18, 2 ὅπλον χρυσοῦν; semel tamen aperta forma traditur 7, 19 ἀσπίσιν ἀργυρέαις. Quae soluta forma numquam in titulis Atticis invenitur (Meisterh.-Schw. 149, 4), nec unquam fere in papyris observari potest (Mayser 293, Crönert 178, 3), sed frequenter legitur in lapidibus in Asia repertis (cf. plurima exempla a Schweizero 141 sq. collecta).

5. Comparativi, ut in omni recentiore lingua (Mayser 299 n. 1, Crönert 188 sq.) plerumque pleniores formas ostendunt: 9, 18 πλείονας, 15, 2 τὴν μ[ε]ζονα, semel tantum variandi studio solutae formae contracta juxta ponitur: 13, 2 [αἰ] δὲ ἥσσονες πλείους.

§ 2. DE ADVERBIIS.

1. Latinas voces „circiter, fere” interpretes per ἐνγύς (2, 2; 11, 17; 13, 9) vel που (13, 15) reddit, bis adverbio minus usitato πρὸς που utitur: 13, 4 πρὸς π[ο]ν ἄνδρες τρισχεῖλιοι, 14, 1 ἱερεῖς πρὸς που ἑκατὸν ἐβδομήκοντα.

Πρόσπου, ut Mommsen quique post eum Monumentum Ancyranum edidere vocabulum continuum scribunt, nusquam in scriptorum libris legi videtur; nec Thesaurus H. Stephani neque Sophoclis vel Herwerdeni lexica vocem commemorant. Rectius credo particulae πρὸς που separantur. Quod autem hic praepositioni πρὸς, qua etiam ad significandum *circiter* posteriores utuntur¹⁾, particula που ejusdem significationis conjungitur, conferri possunt nonnulli recentiorum scriptorum loci, ubi cum που vocabulum περί componitur, quod, non secus ac πρὸς που Monumenti Ancyranum, rectionem casus amittit (cf. Lobeck, *Phryn.* 410), e. g.: Herodian. 1, 1, 4 ἐν ἔτεσι περί που διακοσίαις, 5, 7, 4 ἔτη γεγονότα περί που ἑκαίδεκα, 7, 5, 2 ἐς ἔτος ἤδη περί που ὀγδοηκοστόν, Zosim. 2, 30

¹⁾ e. g. Polyb. 3, 35, 7 ἡπείς δὲ πρὸς ἑννακισχιλίους et saepius (cf. Krebs p. 127), Diog. Laërt. 8, 39 ὅντες πρὸς πεντήκοντα.

μῆκος σταδίων περί που τριακοσίων, 3, 18 πεντακισχίλιοι περί που τὸν ἀριθμόν.

2. Adverbio οὗ latinum „quo” redditur: 14, 12 οὗ οὔτε κατὰ γῆν οὔτε κατὰ θάλασσαν Ῥωμαίων τις... προσῆλθεν, quo neque terra neque mari quisquam Romanus... adit, in quem locum Diehl p. 35 falso notat: „statt οὗ erwartet man οἱ”. Namque in vulgari lingua adverbium loci ποῖ et ὅποι prorsus exoleverunt (sic in Novo Test., Blass, *Gr.* § 103), quorum locum ποῦ et ὅπου gerunt, ut dicit Moeris 207: ποῖ Ἀττικοί, ποῦ κοινόν (cf. Raderm. *Gr.* 55, Schmid, *Att.* I 91).

§ 3. DE COMPARATIVIS.

Kaibel p. 199 usum comparativi ἥττων in Monumento Ancyrano improbat his verbis: „Potest quidem ‘minor’ comparativus et ἥττων et ἐλάττων esse, sed vitiose ille scripsit 13, 2 [αἰ] δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν (‘plures autem minores’) nec magis recte in oratione etiam alio nomine vituperanda 8, 7 αἵτινες ἐμαὶ ἐπιδόσεις οὐδέποτε ἥσσον ἦλθον εἰς ἀνδρῶν μυριάδας εἴκοσι πέντε (‘pervenerunt ad hominum millia nunquam minus L et CC’)”.

Quod ad versum 8, 7 οὐδέποτε ἥσσον ἦλθ[ο]ν εἰς ἀνδρας μυριάδων εἴκοσι πέντε, vox ἥσσον opponitur τῷ πλείον, quae propria notio est comparativi ἐλάττων. ἥσσον hac significatione numquam apud classicos scriptores inveniri testis est Thesaurus H. Stephani s. v., qui unum tantum affert exemplum, ubi ἥσσονα „pauciora” est, oppositum τῷ πλείω, cum Zeno apud Diog. Laërt. 7, 23 dicit: διὰ τοῦτο δύο ὅτα ἔχομεν, στόμα δὲ ἓν, ἵνα πλείονα μὲν ἀκούωμεν, ἥττονα δὲ λέγωμεν, ut *plura audiamus pauciora dicamus*. Sed eadem significatione saepius ἥσσον legitur in libris Vet. Test.: II Macch. 5, 14 ὁκτὼ δὲ μυριάδες ἐν ταῖς πάσαις ἡμέραις τρισὶ κατεφθάρησαν, τέσσαρες μὲν ἐν χειρῶν νομαῖς· οὐχ ἥττον δὲ τῶν ἐσφαγμένων ἐπράθησαν, 10, 17 ἀνεῖλον δὲ οὐχ ἥττον τῶν δισμυρίων, 15, 27 κατέστρωσαν οὐδὲν ἥττον μυριάδων τριῶν καὶ πεντακισχιλίων; atque idem Macchabaeorum liber voce ἐλάττων eadem significatione utitur: II Macch. 5, 5 παραλαβὼν δὲ Ἰάσων οὐκ ἐλάττους τῶν χιλίων, 8, 9 οὐκ ἐλάττους τῶν δισμυρίων, 12, 4 ὄντας οὐκ ἐλάττον τῶν διακοσίων. Itaque apparet, voces ἥττων et ἐλάττων ad „minus numero” designandum in recentiore lingua

promiscue usurpatas esse. Suidas quoque in lexico simpliciter scribit ἥττων = ἐλάττων.

Quod ad usum vocis ἥττων attinet in verbis 13, 2 ἐν ἡ τριάκοντα ναῦς ἐμβολα ἔχουσιν τριήρεις ἢ δίκροτοι, αἱ δὲ ἡσσονες πλείους ἐναυμάχῃσαν, vocabulum nostrum etiam voci μείζων potuisse opponi, quod proprie vocis ἐλάττων est, exemplis probare non possum, sed quid, quaeso, obstat ne putemus, interpretem post verba „rostratae naves triremes aut biremes” de navibus infirmioribus cogitasse, quae propria vis est vocis ἥττων.

§ 4. DE NOMINIBUS NUMERALIBUS.

1. Dativi forma δυσί in inscriptione Monumenti legitur: ἐν κεχαρμέναις χαλκαῖς στήλαις δυσί. Forma haec, quam Phrynichus improbat 210: δυσι μὴ λέγε, ἀλλὰ δυῶν, jam a fine saec. III a. Chr. n. in titulis Atticis nonnumquam lecta (Meisterh.-Schw. 157, Lademann 104), in vulgari lingua est usitatissima (cf. Crönert 199, 1).

Genetivus δυῶν traditur 11, 8 ἔξω δυῶν. Cum genetivi forma non declinata δύο in vulgari lingua praevaleat (τῶν δύο constanter fere praebent papyri, Mayser 313, Crönert 198, 1, necnon libri sacri, Helbing, *Gr.* 53, Blass, *Gr.* § 63), Augusti aetate apud scriptores plerumque δυῶν, interdum δύο adhibitum esse exemplis probavit Crönert 198.

2. In componendis numeris cardinalibus Monumentum Ancyranum ex recentioris sermonis usu (Mayser 316) majorem numerum priore loco ponere solet: 1, 1 δεκαεννέα, 4, 5 δεκαπέντε¹⁾, 8, 8 εἴκοσι πέντε (quamvis alius ordo sit latine: *quinguenta et ducenta*), 8, 10 τριάκοντα τρισ[ί] μυριάσιν, *trecentis et viginti[i] millibus*, 7, 21 ἐβδομήκοντα π[έντ]ε δηνάρια, *HS trecenos*, 19, 4 καὶ ὀγδοήκοντα δύο, *aedes [nu]m[ero octoginta] duas*.

Copula in latino exemplari, ubi duo tantum numeri conjunguntur, semper adjicitur (cf. Mommsen p. 193 sq.), sed in versione majore numero antecedente copula καί, ut in recentiore graeca lingua plerumque abest (Mayser 316, Thumb, *Handbuch* § 129),

¹⁾ At 7, 13 πεντεκαίδεκάτερες, cf. Meisterh.-Schw. 160, 12: „In der Zusammensetzung ist nur die Form πεντεκαίδεκα möglich”.

sic in versione Ancyrana inter numeros cardinales semper omititur; videas praeter exempla suprascripta 8, 8; 8, 10; 11, 18 λειτρῶν τρισ[μυρίων] πεντακισχειλίων, *pondo triginta et quinque millia*, 12, 23 χειλίων ὀκτακοσίων ποδ[ῶν], *mille et octingentos pedes*, 12, 24 χιλίων διακοσίων, [*mille*] e[st] *ducenti*¹⁾.

Semel tantum ex antiquo more legitur: 11, 3 δ[ύ]ο [καὶ ὀγδο]ήκοντα ναῦς, ubi et latine: *duo et octoginta templa*.

3. In numeris ordinalibus minor numerus plerumque praecedit, non tantum in formis cum δέκατος compositis: 8, 15; 12, 13; 18, 9 τρισκαίδεκατον, 8, 9 ὀκτωκαίδεκατον, quae in recentiore lingua late diffusae erant (cf. Thumb, *Hellen.* 72 sq.), sed etiam 4, 13 [δυο-καί]τεσσαρακοστόν²⁾ legi necesse est. Quamvis ratio haec in majoribus numeris multo minus appareat, conferri possunt quae Mayser 318 ex papyris protulit: P. Par. 29, 21 (a. 163 a. Chr. n.) ἐκκαλεικοστός, P. Petr. I 25 (2) 2. 4 (a. 250 a. Chr. n.) τετρακαλεικοστής, et Jannaris 646b: B. U. 234, 12. 17 (a. 121 p. Chr. n.) τετραεξηκοστός.

Ex Attico more scribitur: 2, 23 [τρια]κ[οστόν] καὶ ἑβδομ[ον], ubi alius ordo est latine [*se]p[tesimum et trigensimum]*. Semel contra veterem consuetudinem (Kühner-Blass I p. 629) καί omittitur 18, 15 ἐβδομηκοστόν ἕκτον, ut in exemplari latino *septuagensu[m] sextum*, ubi tamen utrum copula fuerit necne in fine versus non apparet; sed idem in recentiore lingua nonnumquam observari licet, cf. Dan. 10, 4 ἐν ἡμέρᾳ εἰκοστῇ τετάρτῃ, Ditt. *O. G. I. S.* 199, 39 (monumentum Adulitanum, saec. I p. Chr. n.) εἰκοστῷ ἐβδόμῳ.

§ 5. DE PRONOMINIBUS.

1. Pronomina possessiva ἐμός, σός in recentiore lingua in usu esse desierunt. Iam in papyris aetatis Ptolemaeorum prorsus fere evanuerunt; in eorum locum genetivi pronominis reflexivi ἐμαυτοῦ,

¹⁾ Consentaneum est copulam adscribi in his 4, 15 κεφαλαὶ τετρακόσιν εἰς ἑξήκοντα μυριάδες καὶ τρισχίλια, etiam 4, 20; 5, 3. Adverbia numeralia autem copula conjungi videntur, etiamsi major numerus antecedit: 2, 17 π[έντ]ηκοντάκις [καὶ] πεντά[κις], *qu[inquagies et quin]quies*, fortasse etiam 2, 9 εἰκοσά[κις καὶ ἑπαξ], [*viciens se]mel*].

²⁾ Sic potius scribendum puto quam [δύο καὶ] τεσσαρακοστόν, ut Mommsen habet, et post eum Diehl, Cagnat.

σαυτοῦ usurpari solent (Mayser 304)¹⁾; in libris quoque Novi Testamenti multo minus inveniuntur (Blass, *Gr.* § 285), idemque observatur apud posteriores scriptores, e. g. in epistulis Synesii (Fritz 93), in Prato spirituali Moschi (Hesseling, *Moschus* 48); lingua denique neo-graeca adjectivis possessivis prorsus caret (Thumb, *Handbuch* § 142).

Itaque mirari quis possit, in Monumento Ancyrano possessiva pronomina frequenter legi, namque ἐμός, ἡμέτερος 44^{ies} usurpantur, contra genetivus pronominum personalium μου, ἡμῶν 11^{ies} tantum invenitur. Viereckius p. 61, idem observans, de latini sermonis imitatione cogitavit: „Romani, inquit, saepius utebantur pronomibus possessivis ἐμός, ἡμέτερος, ὑμέτερος quam genetivis pronominum personalium μου, ἡμῶν, ὑμῶν”. Cumque pronomina possessiva in optima Graecitate majore vi plerumque dicantur quam genetivus pronominis personalis, in Monumento Ancyrano, quamvis longe plurimis locis adjectiva possessiva recte usurpentur, exempla sunt, ubi non erat cur cum pondere ratio possessiva exprimeretur: e. g. 2, 20 ἐν [τ]οῖς ἐμοῖς [θριάμ]βοις [πρὸ τοῦ] ἐμοῦ ἄρμ[ατος]... παρήχθησαν, [in triumphis meis] ducti sunt ante currum meum, 6, 13 τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐπωνυμίας προσηγόρευεν Αὐγουστᾶλια, [diem Augustali]a ex [c]o[gnomine nost]ro appellavit, 11, 3 [τ]ελε[ι]ω[θῆναι] ὑπὸ τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα, perfici ab heredib[us jussu], atque interpreti vix quidquam inter possessivum et genetivum pronominis personalis interfuisse patet ex diversa versione: 18, 2 τῆς ἐμῆς οἰκίας, aedium mearum, 18, 12 τῆς οἰκίας μου, aedium mearum.

Attamen necesse non est, ut hoc nimio pronominum possessivorum usu interpretem Romanum hominem fuisse demonstratum putemus. Namque in Monumento Ancyrano saepius inveniri pronomina ἐμός, ἡμέτερος, quae cum vi saepe dicuntur, jam ex natura hujus tituli, quo Augustus res a se gestas enarrat, non sine probabilitate explicatur. Atque hoc quoque considerandum est, usum pronominum possessivorum in quibusdam Asiae minoris dialectis extinctum non fuisse. Blass, *Gr.*² p. 171 pronomem ἐμός, quamquam in aliis N. T. libris raro inveniatur, ab evangelista Joanne frequentari

¹⁾ cf. Mahaffy in P. Petr. I p. 39: „I notice that in the Greek of these people ἐμός seems to have disappeared (there is a possible exception in XIV 13 [τ]ῆς ἐμῆς γυναικί); cases of the personal pronoun, ἐμαυτοῦ, supply its place”.

ostendit. Ad quae Thumb, *Theologische Literaturzeitung* 1903 p. 422: „Es scheint mir beachtenswerth, dass das Joh.-Evangelium sehr häufig das Possessivum ἐμός gebraucht, das sonst (wie überhaupt das Possessivpronomen) sehr selten ist. Man könnte also vermuthen, dass in der Heimath dieses Evangeliums die Pronomina ἐμός u. s. w. noch in starkem lebendigem Gebrauch waren, während sonst die Verwendung von μου, σου u. s. w. üblicher war. Nun sind thatsächlich in den (neugriech.) pontisch-kappadokischen Dialekten die possessiven Adjectiva erhalten geblieben¹⁾, in allen anderen neugriech. Dialekten durch μου, σου u. s. w. ersetzt worden. Wenn man diesen Zustand in das Alterthum zurückprojicirt, so ergäbe sich also etwa Kleinasien als das Herrschaftsgebiet von ἐμός, σός u. s. w., und die Vorliebe für ἐμός bei Joh. würde diesen Autor nach Kleinasien verweisen”. Cui adstipulatur Moulton p. 59. Quocum convenit, quod Antiochus, Commagenorum rex, nobili titulo, quo facta sua celebrat (Ditt. *O. G. I. S.* 383, Nemrud-Dagh a. 69—31 a. Chr. n.), adjectiva possessiva ἐμός, ἡμέτερος crebro usurpat (28^{ies}, exempla congesta sunt apud Dittenb. n. 6), numquam genetivo pronominis personalis utitur; saepe autem pronomina ea possessiva sine pondere dicuntur, e. g.: v. 47 ἐμῶν προγόνων, 56 ἐμῆς τε πατρίδος, 126 σώματος ἐμοῦ, 215 παῖσιν ἐκγόνοις τε ἐμοῖς.

2. Adjectivum ἰδιος pro pronomine reflexivo dici, usu satis frequenti in recentiore lingua (cf. Mayser 308, Moulton 140 sqq.), nusquam luculentius exemplum est quam in Mon. Anc., ubi interpretes verba latina „remisi in municipia sua” bis vertit: ἀπέπεμψα (κατήγαγον) εἰς τὰς ἰδίας πόλεις 2, 3; 9, 10.

3. Relativa pronomina ὅς et ὅστις plerumque rite distinguuntur; semel vel iterum tamen ὅστις, quod in Monumento Ancyrano quoque non nisi nominativi casu usurpatur (cf. Blass, *Gr.* § 64, 3), loco pronominis ὅς, ad certam rem refertur: 4, 12 ἥτις ἀπο[τε]ίμ[η]σις... [σ]υνε[κ]λείσθη, et certius etiam 14, 22 μέχρι πόλεως Ναβάτης, ἥτις ἐστὶν ἐγγιστὰ Μερὸν, qui usus jam in vetere Ionica lingua apparet (cf. Herodot. 2, 99 πόλιν ἥτις νῦν Μέμφις καλεῖται) atque pervulgatus est in lingua communi (cf. Blass, *Gr.* § 293, Moulton 146).

¹⁾ Fusius de usu pronom. possess. in his dialectis agit Thumb, *Handbuch* p. 85, 3).

4. De pronominis *ἐκάτερος* in Mon. Anc. forma Kaibelius ultimo loco disseruit p. 201: „Denique”, inquit, „ridiculum sane ignorantiae exemplum interpres edidit 15, 19, recte id a Bergkio exagitationum; scripsit Augustus ‘colonias in Africa Sicilia Macedonia utraque Hispania Achaia... deduxi’. Ille vero”, sciscitatur Kaibelius, „quid inde exsculpsit? ἀποικίας ἐν Λιβύῃ Σικελίᾳ Μακεδονίᾳ ἐν ἑκατέρᾳ τε Ἰσπανίᾳ Ἀχαΐᾳ... κατήγαγον; itaque postquam ‘utraque’ recte vertit ἑκατέρᾳ nondum sibi satis fecisse visus ‘que’ particulam iterum vertit τε”.

Verum enim vero idem interpres, duobus locis pronomine *ἐκάτερος* contentus, non addidit particulam τε: 7, 18 ἑκάτερον αὐτῶν, utrumque eorum, 10, 14 ἑκάτερον τὸ ἔργον, utrumque opus. Itaque sine ulla dubitatione confirmaverim, interpretem etiam 15, 19 „utraque” recte vertisse, copula τε tantummodo orationis variandae causa adjecta; quod pro explorato habeo, cum praepositionem quoque ἐν interpres addiderit, quamvis deficiat in textu latino.

§ 6. DE VERBORUM FLEXIONE.

1. In verbo *αὔξειν* augmentando interpres diphthongo *ευ* usus est: 4, 8 εὐξήσα, 14, 4 ἐπεύξ[ησ]α.

Pertinet hoc ad recentioris aetatis usum, ex quo augmentum verborum, quae a litteris *αυ* incipiunt, nonnumquam in *ευ* abit. Meisterh.-Schw. 172 ex Atticis titulis saeculi I a. Chr. n. exempla profert: C. I. A. II 628, 30 (c. a. 80 a. Chr. n.) ἐπευξημένον, I. G. II 5, 630, b, 18 (c. a. 34 a. Chr. n.) εὐξήσεν, Kaibel, *Epigr.* 192, 1 (Therae, saec. I p. Chr. n.) εὐχρύμην (quae est forma verbi αὐχέω). Hisce Lademann 125 addit: C. I. A. III 1, 78, 12 (saec. I p. Chr. n. exeunte) εὐλει, Ath. Mitt. XVIII p. 192, 5 (tit. Att. saeculi II p. Chr. n.) εὐξή[θη]. Insuper addendum est Ditt. *O. G. I. S.* 497, 8 (Puteolis, Antonino Pio imperante) εὐξήσθαι. Etiam in libris Herculanensibus *ηυ*- et *ευ*-promiscue reperiri dicit Crönert 204; papyrus Iliadis CXXXVI Mus. Brit. ubique *ευ* in augmento exhibet; apud scriptores quoque non pauca exempla inveniuntur (cf. Crönert 204, 4, Thackeray 200).

2. Termini quidam temporum, ab antiqua consuetudine discrepantes, plane cum communis vitae usu consentiunt:

a) Tertia pers. plur. plusquamperfecti in *εἰσαν* exit 13, 8 εἰστήκεισαν. Cum antiquior terminus *-εσαν* in titulo Attico anni 323 a. Chr. n. adhuc exstet (Meisterh.-Schw. 165, 4), recentiore aetate forma *-εἰσαν* communior est: papyri Aegyptiacae saeculi II a. Chr. n. *-ησαν* = *-εἰσαν* praebent (Mayser 324); libri sacri tam Veteris quam Novi Testamenti non nisi formam *-εἰσαν* norunt (Thackeray 216, Blass, *Gr.* § 86); Polybius *-εἰσαν* terminationem plus quam *-εσαν* habet (Hultsch III p. 90)¹⁾; ceteros eorum, qui de his terminis scripserunt, locos enumerant Mayser 324, Helbing, *Gr.* 68.

b) Imperfectum *ἤμην* Mon. Anc. 2, 23 pro Attica forma *ἦν* jam vulgatum est in papyris Aegyptiacis, quae *ἦν* ignorant (Mayser 356); etiam in libris LXX interpretum *ἤμην* semper (60ies) legitur (Helbing, *Gr.* 108); saepissime quoque apud scriptores recentiores, ex quibus complures locos collegerunt Sturz 169 sq., Lobeck, *Phryn.* 152, Schmidt, *De Flav. Jos. eloc.* 484.

c) Aoristi secundi cum primo exaequati exemplum est Mon. Anc. 1, 14 ε[ἰλ]ατ[ο]. Huiusmodi aoristi secundi terminationes, ab aoristis *εἶπα*, *ἤνεγκα*, quos jam veteres littera *α* terminabant, perfectae, non ante saeculum primum a. Chr. n. in consuetudinem venerunt (cf. Thackeray 211); e papyris Lagidarum aetatis nullum adhuc testimonium innotuisse dicit Crönert 210; in titulis ante aeram nostram conscriptis haec tantum exempla invenit Helbing 64: Hiller von Gärtringen, *Die Inschriften von Priene* 108, 99 (c. a. 129 a. Chr. n.) προείλαντο, Ditt. *O. G. I. S.* 383, 46 (c. a. 60 a. Chr. n.) προειλάμην. Recentioris aetatis exemplorum longam seriem congegissit Dieterich 237 sq.

3. Quod autem in aoristo 10, 18 [ἐπ]εσκευσα littera *α* excidit, certo lapicidae error est. Nam non tantum in omni vulgari lingua verbi *σκευάζω* contractae formae ignotae sunt, sed etiam ipsum Monumentum probam aoristi formam bis habet: 10, 15; 11, 5 ἐπεσκεύασα, cf. 19, 3 ἐπεσκευάσθ[η].

¹⁾ Errore Hultschium contrarium dicentem facit Mayser 324, 1.

CAPUT III.

De Syntaxi.

§ 1. DE ARTICULO.

Kaibelius de usu articuli in Monumento Ancyrano conspicuo dicit p. 200: „*Saeptissime interpretes peccavit in articulo vel admittendo ubi locus ejus non esset vel omittendo ubi careri eo nequiret*”, atque utriusque generis vitiorum potissima exempla selegit. Ex quibus id certe intellegi poterit, interpretem Ancyranum Graecum hominem non fuisse; ad dijudicandum autem, si forte res dijudicari possit, num Romanum fuisse ex articuli abusu eluceat, singulorum vitiorum naturam inspiciam, Monumentum Ancyranum cum scriptis recentioris aetatis, cum titulis maxime, sermone communi conscriptis, conferam. Neque inutiliter cum his Monumentum Ancyranum me collaturum esse spero, cum exinde videre liceat, quid vel in omni sermone vulgari vel in deterioribus scriptis tantum magis minusve contra articuli usum peccetur.

Itaque primo loco quae Kaibelius omissi articuli exempla protulit inspiciam (n. 1—5); dein de ceteris locis, quibus contra Atticorum morem articulus neglectus est, agam (n. 6—9), idque singillatim de articulo ad vocem πᾶς nonnumquam non addito (n. 6), de usu articuli nominibus propriis adjuncti (n. 7), de nonnullis vocabulis sollemnibus juris romani sine articulo usurpatis (n. 8), necnon de aliquibus substantivis communibus articulo carentibus (n. 9). Tandem articuli contra morem positi exempla referam (n. 10). Denique quae ad interpretem dinoscendum valeant corrolarii modo subjiciam.

I. „*Deest articulus*”, ita Kaibel p. 200, „*interdum substantivis quibus οὗτος vel ἐκεῖνος pronomina addita sunt*, 8, 17 [οὗτος] ἀρ[ι]θ[μ]ο[ς] πλείων...] ὑπῆρχεν, 16, 17 πρὸ τούτου χρόνου, 12, 14 μετ' ἐκείνου[ν] χ[ρ]όνον”.

Incertior est locus 8, 17, qui fortasse cum Schmidtio, *Philologus* 46 p. 72 legendus est [οὗτος] (i. e. ὁ σειτομετρούμενος δῆμος) ἀρ[ι]θ[μ]ο[ς] vel ἀρ[ι]θ[μ]ὸν πλείων...] ὑπῆρχεν; certo tamen in reliquis duobus contra Atticorum morem articulus deest; contra undecies articulus cum pronomine demonstrativo recte conjungitur ¹⁾).

Quamquam nullo tempore in usum venit, articulum post pronomina demonstrativa, quae adjective usurpantur, omittere, — in lingua quoque neo-graeca articulus constanter pronominibus τοῦτος, ἐκεῖνος additur (Thumb, *Handbuch* § 147), — tamen in recentiore lingua hunc articuli defectum nonnumquam observari licet. Radermacher, *Gr.* 92: „*Auf einer recht alten Inschrift von Magnesia 93 b 24 steht τούτου πράγματος, ταῦτα ἀδικήματα, bei Petersen-Luschan, Reisen in Lykien S. 35 N. 54 (»keine der spätesten«) τοῦτο μῆμα ²⁾ κατεσκευάσето*”. Etiam Van Herwerden, *Lex. gr. suppl.* s. v. οὗτος: „*Hoc pronomen saepius caret articulo in tit. amphionico saec. II a. Chr. scripto passim sermone communi B. C. H. XXVII p. 108 v. c. l. 32 ἐντὸς τούτων ὁρίων, nec raro apud sequiores, ut Libanium*”.

Non semel quidem in titulis, quos Romanos scripsisse probabile videtur, hic defectus articuli conspicitur. Pertinet huc titulus, quem Radermacher primo loco recenset: *Inscr. Magn.* 93 b 24 (in versione senatusconsulti scripta paulo post annum 190 a. Chr. n. = Ditt. *Syll.* 928) 53 ὁπότερον ἂν τούτων δῆμων εὐρίσκηται ταύτην χώραν εἰσχηκέναι, 57 περὶ τούτου πράγματος, 59 ταῦτα ἀδικήματα, ad quae observat Kern: „*Der Römer hat den Artikel vor οὗτος nicht immer richtig zu setzen gewusst*”. Praeterea a Romanis scripta sunt: Viereck XXI 21 (in insula Astypalaea, foedus est anni 105 a. Chr. n.) [τ]αύτης συμμαχίας, Viereck XXIX 7 (in Phrygia, in senatusconsulto anni 116 a. Chr. n. = Ditt. *O. G. I. S.* 436) περὶ τούτου πράγματος, I. G. R. I 39, 6 (Romae) τόδε δ[ι]γ[μ]α, I. G. R. I 766, 31 (Pizi, in edicto praetoris provinciae anni 202 p. Chr. n. = Ditt. *Syll.* 932, 42 = ³880) ταῦτα ἐμπόρια.

¹⁾ 4, 4 ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας, 5, 10 ἐκ τούτων τῶν εὐχῶν, 6, 10 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, 6, 20 ἐν ταύταις ταῖς ἐπαρχείαις, 8, 14 ταύτην τὴν δωρεάν, 9, 21 [ἀπ' ἐ-] κείνου τ[ο]ῦ ἐνιαυτοῦ, 11, 6 ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, 13, 3 ἐν τ[ο]ύτῳ τῷ στόλῳ, 13, 10 ἐκ τούτου τε τοῦ χρόνου, 13, 12 [τ]ούτοις τοῖς ἀνδράσιν, 13, 23 [εἰς ἐκ] τ[ῆ]ν τὴν ἡμέραν.

²⁾ Sic enim scribendum pro κτῆμα, quod Radermacher tradit.

Sed non minus articulus neglegitur in quibusdam titulis et papyris, quae a Romanis scripta non sunt:

Ditt. *Syll.* 511, 45 (in insula Amorgo, quarto a. Chr. n. saeculo) παρὰ τὸδε ψήφισμα (ubi tamen τὸ casu excidisse dicit Hiller de Gaertringen I. G. XII 7 in Indice p. 154), I. G. IX 2, 1109, 60 (in Magnesia ad sinum Pagasaeum, altero a. Chr. n. saeculo) περὶ τούτου ἀδικήματος, ib. 301, 12 (Tricca, prob. saec. II a. Chr. n.) γειτονεύσας ταύτῃ χώρῃ (quibus duobus locis articulum per haplographiam deesse judicat Hiller de Gaertringen I. G. IX 2 in Indice p. 332); sed haud dubia lectio est in his:

B. C. H. XXVII p. 106 sqq. (Delphis, saec. II a. Chr. n.) ἐντὸς τούτων ὁρίων quinquies legitur p. 108 C. 28. 29. 33, p. 109 D. 2. 3, ἐκ τούτων χρημάτων p. 109 D. 20, qui locus jam laudatus est ab Herwerdeno, cf. p. 33.

Ditt. *O. G. I. S.* 101, 5 (Athribi, saec. II a. Chr. n., quem titulum Judaei Athribi consistentes posuerunt) τήνδε ἐξέδραν.

I. G. XII 8, 623 (in insula Thaso) ἐνῆρτασιν ἐγὼ τὸδε θηκέον.

Studia Pontica III 15 (Amisi, quem titulum judaicum vel antiquissimum christianum habet Cumont) ὥστε μὴ εἰ[ξ]ῶν ἄλλον [νεκρ]ὸν εἶναι τοῦδε ὑποκίσθε τάφου.

Petersen-Luschan, p. 35 n. 54 τοῦτο μνήμα κατεσκευάσето, quem locum jam laudavit Radermacher, cf. p. 33¹⁾.

Sed prae ceteris in titulo Antiochi I Commagenes regis apud Ditt. *O. G. I. S.* 383 (Nemrud-Dagh, primis saeculi I a. Chr. n. decenniis) articulus a substantivo cum pronomine demonstrativo conjuncto abest. Namque in hoc monumento constanter articulus omittitur post οὗτος et ἐκεῖνος, necnon praeter unum locum post ὅδε, cf. Ditt. n. 13. 18. Etiam in ejusdem regionis titulo apud Ditt. *O. G. I. S.* 403, 6 (in tumulo Isiadis reginae, aviae Antiochi I) ταύτης τιμῆς invenitur.

De articulo in Antiochi regis monumento saepius omissio Dittenberger dicit n. 8: „Sumendum est hominem Graece quidem mediocriter doctum, sed a pueritia sermoni barbaro assuetum, qui

¹⁾ Ex sermone poetico sumptum esse judicat Radermacher, *Gr.* 92 ἔστησαν τὸδε σῆμα, quod legitur apud Perrot p. 54, 34 καὶ τῷ θείῳ Χρυσίππῳ / ἔστησαν τὸδε σῆμα / μνήμης χάριν, necnon τὸδε σῆμα apud Perrot p. 59, 42 Ἀλκιβιάδην καλὸν / κατέχει τὸδε σῆμα. Idem dicendum de his: Perrot p. 119, 80 [ῥηκοδό]μησ' ἔκατι τήνδε δ' Ἀλέξανδρος σάρον, et p. 27, 13 σῆμ' ἔχει τὸδε.

articulo aut omnino careret aut certe multo parcius quam Graecus uteretur, propterea lapsus esse". Verumtamen non secus ac Commageni etiam homines aliarum Asiae regionum ex sermone barbaro ad articulum omittendum inclinare potuerunt.

Neque in papyris, quamvis longe plurimum articulus addatur, exempla omissi articuli desunt. In voluminibus P. Oxy. haec sunt testimonia: VIII 1121 (a. 295 p. Chr. n.) πάρος ἔτους τούτου χρόνου et VIII 1152 (saec. V vel VI p. Chr. n.) βοήθι ἡμῖν καὶ τούτῳ ὄκῳ; atque ter articulus omittitur in papyro magica Leidensi, quae probabiliter scripta est c. a. 200 p. Chr. n., ed. A. Dieterich, *Jahrb. f. Philol.* Suppl. XVI (1888) p. 749 sqq. III 2 οὗτοι λόγοι, VIII 13 ταύτην δύναμιν, VIII 19 τοῦτο πρᾶγμα.

Quod ad scriptores attinet, certum est, apud veteres prosae scriptores articulum his pronominebus constanter addi¹⁾; complures quoque recentiores hoc vitio immunes sunt, ut Novi Testamenti scriptores (cf. Blass, *Gr.* § 292); attamen apud sequiores, ut Libanium, non raro articulum deficere auctor est Van Herwerden, *Lex. gr. suppl. l. l.* Ceterum pauca, quae quidem certa sunt, exempla ex scriptorum libris proferre possum. Quae in Pausaniae libris testimonia inveniuntur, ab editoribus sunt mutata: Paus. 2, 27, 5 θέατρον τοῦτο καὶ οἶκημα (τὸ ante θέατρον inseruit Hitzig), 2, 21, 4 τοῦτο μὲν δὴ κατὰ τὴν πυρὰν οἰκοδόμημα ἐγένετο (τὸ οἰκοδόμημα scribendum censet Dindorf, praef. p. XVIII), 8, 52 τοῦτο μὲν δὴ ἐνταῦθα ἔστιν ἐπίγραμμα (ἔστι τὸ ἐπίγραμμα correxit Dindorf). Quae G. Kratt, *De Appiani elocutione* p. 20 omissi articuli exempla enumerat, maximam partem alia ratione explicanda esse puto²⁾; quod manet *Maced.* 8 ἤρετο τί φρονοίη περὶ τῶνδε φρουρῶν ὁ βασιλεὺς

¹⁾ Nisi quod οὗτος, ἐκεῖνος interdum ponuntur post substantivum, quod caret articulo, ut apud Herod. 5, 82 κατὰ χρόνον ἐκεῖνον, cf. Kühner-Gerth. I p. 630 Anm. 6 f.). Huc pertinent exempla, quae ex Philostrato affert Schmid, *Att.* IV 65.

²⁾ Plerique enim loci ita comparati sunt, ut pronomina οὗτος, ἐκεῖνος subjectum sententiae sint, substantivum vero praedicati munere fungatur; in qua re non requiritur ad nomen additus articulus (cf. Kühner-Gerth I p. 628 Anm. 6, Blass, *Gr.* § 292); e. g. in verbis *Bell. Hann.* 51 δευτέρως τῆσδε πείρας ὁ Ἀντίβας ἐπὶ τῇ πόλει σφαλεῖς ἀπεχώρει (quibus etiam Mendelssohn τῆς inserendum esse putat) haec vis inest: Ὡδε δευτέρα πείρα ἦν; eodem modo *Bell. Civ.* 5, 86 τοῦτο (subjectum) μὲν δὴ συγκύρημα (praedicatum) τοῖς ὑπολοίποις ἐκ τοῦ τέως ἀχρείου χρηστὸν ἐπιγίγνεται. *Bell. Civ.* I, 121 ἐκότερος πρόφασιν (praed.) τήνδε (obj.) ποιούμενος, *Bell. Civ.* 3, 68 οἰκείον ἡγούμενοι τὸδε (obj.) ἔργον (praed.).

a Schweighäusero, Mendelssohnio in τῶνδε τῶν Φρουρῶν mutatum est. Ex Philostrato Schmid, *Att.* IV 65 unum exemplum tradit pronominis ὅδε, cui sequitur substantivum sine articulo: *Gymn.* 280, 7 αἶδε Φλέβες. Ex Synesii epistulis unum alterumve exemplum profert Fritz 88: „58. 671. 12 γένοιτο τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἀκοὴ ταῦτα τῆς ἡγεμονίας Ἀνδρονίκου συνθήματα, hier ist das Fehlen des Artikels kaum zu entschuldigen; im Par. 1039 ist von später Hand ein τὰ eingeschoben; 73. 685. 29 ἐκείνην ἃν τις εἰσφορὰν εὐσεβῆ δικαίως ἐκάλεσεν”.

2. Deinde, ubi pronomen possessivum vel genetivus pronominis personalis substantivo additur, articulus interdum in Monumento Ancyrano negligitur. Kaibelius hac de re p. 200: „*Interest aliquid inter στόλος ἐμὸς et ὁ ἐμὸς στόλος et recte στόλος ἐμὸς scriptum est 14, 10; eo falsius autem 1, 1. 2 ἐμῇ γνώμῃ καὶ ἐμοῖς ἀναλώμασιν (contra recte 9, 16 τῇ ἐμῇ γνώμῃ) et 8, 19 ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ*”. Praeterea articulus neglectus est in his: 8, 11 ἀποίκους στρατιωτῶν ἐμῶν (contra 9, 17 [τοῖς ἐ]μοῖς σ[τρατι]ώταις), 9, 12 χρήμασιν ἐμοῖς (contra 3, 8 ταῖς ἐμαῖς δαπάναις), 13, 21 οἱ ὑπ' ἐμ[αῖς] σημέαις] στρατευσάμενοι, 14, 17 ἐμῇ ἐπιταγῇ καὶ οἰωνοῖς αἰσίοις, 16, 12 ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς, 7, 11 υἱοῦς μου; ceteroqui (46ies) articulus his pronomibus recte additur.

Nonnullis ex his locis substantivo non determinato recte articulus deesse videtur. Ut στόλος ἐμὸς 14, 10 probat Kaibelius, sic substantiva 1, 1 ἐμῇ γνώμῃ καὶ ἐμοῖς ἀναλώμασιν non definita esse puto: *consilio, quod ego cepi, impensis a me factis* (lat. 1, 1 *privato consilio et privata impensa*), contra certum est substantivum 9, 16 τῇ [ἐμῇ] γνώμῃ αἰράριον κατέστη, *ex consilio meo aerarium constitutum est*; item aliquantum interest inter 9, 12 χρήμασιν ἐμοῖς ἀνέλαβον τὸ αἰράριον, ubi substantivum non determinatum est, i. e. *ex pecunia mea*, et 3, 8 ὥστε... ταῖς ἐμαῖς δαπάναις τὸν δῆμον ἐλευθερῶσαι, *ut... populum meis impensis liberarem*. Sed aliis locis, quos supra posui, ut 8, 19 ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ, 7, 11 υἱοῦς μου Γάιον καὶ Λεύκιον Καίσαρας... ἥ τε σύγκλητος καὶ ὁ δῆμος ὑπάτους ἀπέδειξεν, substantiva certo definita sunt, quibus articulum addere debuit scriptor.

In optima Graecitate substantivum, quod quidem certum est, cum pronomine possessivo conjunctum articulo non caret, nisi aliquoties in Herodoti libris, ubi pronomen substantivo post-

positum est¹⁾. Ex Novo Testamento autem Blass locos affert, ubi articulus ad pronomen ἴδιος non additur § 286: Tit. 2, 9 δούλους δεσπόταις ἰδίοις ὑποτάσσεσθαι, II Petr. 2, 16 ἐλεγξιν δὲ ἐσχεν ἰδίας παρανομίας; saepissime quoque in libris sacris praecedente praepositione substantivum, quod genetivus pronominis personalis sequitur, articulo caret, e. g. Luc. 19, 42 ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου, Marc. 8, 3 εἰς οἶκον αὐτῶν (cf. Blass, *Gr.* § 259)²⁾; dein etiam absque praepositione articulus nonnumquam negligitur in N. T., e. g. Luc. 1, 72 διαθήκης ἀγίας αὐτοῦ, 1, 76 ὁδοῦς αὐτοῦ, 2, 32 λαοῦ σου Ἰσραὴλ, Jac. 1, 26 γλῶσσαν αὐτοῦ, 5, 20 ψυχὴν αὐτοῦ, quae Hebraici sermonis imitationem esse opinatur Blass, *Gr.* § 259, quaeque magna ex parte jam in Vetere Testamento inveniuntur.

At in titulis satis multa defectus articuli exempla sunt. Antiquissimum, quod habeo, exemplum est I. G. R. I 1021, 78 (Itani in Creta, c. a. 139 a. Chr. n. = Ditt. *Syll.* 929 = 3685) περὶ χώρας τῆς ἐαυτῶν τῆς καλουμένης Ἐλείας καὶ νήσου ἰδίας Λεύκης. Dein in titulo Antiochi, Commagenes regis, apud Ditt. *O. G. I. S.* 383 tantum non semper articulus a substantivo cum pronomine possessivo conjuncto abest, e. g. 25 ἐμοῖς ὑπήκοον θρόνοις, 26 γνώμης ἐμῆς, 34 ἐμῇ δικαίᾳ Φροντίς, — undeviginti exempla sunt, quae Dittenberger n. 6 recenset, — cum semel tantum articulus rite addatur 232 παρὰ τῆς ἐμῆς εὐχῆς. Jam supra Dittenbergeri verba allegi, qui ex vitioso articuli usu titulum a viro ex Asia oriundo sermoni barbaro, qui articulum careret, assueto scriptum esse haud dubie recte conclusit. Simili modo in compluribus titulis sepulcralibus omnium Asiae Minoris regionum substantivum, cui pronomen possessivum vel genetivus pronominis personalis additur, articulo carere videmus³⁾: Le Bas-Waddington III 736 p. 224

¹⁾ Herodot. 3, 36 πατὴρ σός (cf. Stein in h. l.), 3, 62 ἀδελφεὸς σός, 7, 8 α) πατὴρ ἐμός, 7, 10 γ) πατὴρ σός, 7, 104 πατὴρ σός, 9, 116 ἐπὶ γῆν σήν.

²⁾ Velut saepius etiam in papyris, vide P. Petr. I p. 45, 17 (a. 237 a. Chr. n.) εἰς ταφὴν ἐμαυτοῦ, P. Oxy. III 490, 5 (a. 124 p. Chr. n.) πρὸς πατέρα μου, III 491, 8 (a. 126 p. Chr. n.) ἐξ ὀνόματός μου, III 496, 11 (a. 127 p. Chr. n.) μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ III 513, 24 (a. 184 p. Chr. n.) ἐπὶ ὑπογραφῆς μου.

³⁾ Compagnass de eadem re agit p. 7: „*Ubi genetivus pronominis personalis vel reflexivi vel ἴδιος additur, articulus plerumque adscitur, interdum tamen negligitur*”, atque exempla ex inscriptionibus Pisidiae Phrygiaeque meridionalis affert: C. I. G. 3885 (Eumeniae) Κλαυδίας Διοκλέους τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ Κλαυδιανοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, C. I. G. 3962 c (Apameae) ἐμαυτῇ καὶ γυναικί μου καὶ τοῖς τέκνοις, C. I. G. 3811 (Dorylaei) Μελιτεῖνα ἀνδρὶ ἰδίῳ, C. I. G. 3902 o (Eumeniae) Ἀπολλωνίῳ υἱῷ καὶ

(in Phrygia) Ἰπποδάμος Τροφύμω υεῖω ε(ι)δίω, Petersen-Luschan p. 47 n. 85 τὸν τάφον κατεσκευάσαντο... ἑαυτοῖς καὶ γυναιξὶν ἡμῶν, p. 56 n. 104 Λέων Ἐπαφροδείτου συγχωρῶ Φιλάγγω καὶ γυναικὶ αὐτοῦ [Ἀ]θηναῖδι, p. 56 n. 107 ἑαυτοῖς καὶ γυναιξὶν αὐτῶν [Π]ανο[π]ίδι καὶ Καλανδάρια καὶ [τέ]κνοις αὐτῶν, p. 149 n. 180 ἑαυτῶ καὶ τέκνοις αὐτοῦ, Perrot p. 109, 68 Μίθρης Τατνό, γυναικὶ Σοίᾳ, μνήμης χάριν, καὶ εἰδίω ἰω¹). Etiam in multis Ponticis titulis omissio articuli cernitur; ex quorum numero quidam scripti esse possunt a negotiatoribus Romanis²), qui frequentes in Ponto habitabant (Studia Pontica III p. 82); sed alii, quantum ex nominum ratione judicari potest, a Romanis hominibus conscripti non sunt: Studia Pontica III 11 (Amisi, „une des plus anciennes inscriptions chrétiennes du Pont”, Anderson-Grégoire) Χρῆστος Σαμβατίδ[ι] ἰδίᾳ συνβίῳ μνεῖας χάριν ἐποίησα, ib. 57 [Κλ]αυδία βιώσασα ἔτη μ' βίῳ σεμνῶ· κουριδίας ἐμῆς γυνεὸς ἀνέστησα στήλην Αὐρ. Φαρνάκη[ς], ib. 269 (Zelae, sub regno Trajani) Οὐλπίος Χάριστος (ἐκατοντάρχης) λεγ(εῶνος) λ' Ἡγίδα ἀπελευθέρων ἰδία, ib. 185 (a. 172/3 p. Chr. n.) Χαρίτων Ἰταλικ[ῆ] ἰδί[α] γυνεὶ ἰδ[ι]α[ς]. Neque a Romanis, puto, scripta sunt exempla I. G. R. I. 293 (Romae) Διόδωρ[ος] θρε[π]τῶ ἰδίᾳ, ib. 825 (Madyti in Thracia) Μουκιανῆ Μουκίῳ Σούσου πατρὶ ἰδίᾳ ἔθηκεν. Ex Amorgi quoque titulo serae aetatis exemplum omissi articuli affert Hiller de Gaertringen (in Indice p. 154): I. G. XII 7, 53, 13 (Arcesine) πένθος ἄτλητον καταλιπὼν γονεῖσιν αὐτοῦ.

Deinde ex papyris haec habemus testimonia: P. Oxy. III 531, 25 (saec. II p. Chr. n.) πέμψον Φρόνιμον πρὸς Ἀσκληπιάδην ἐμῶι δνόματι, VII 1024, 19 (a. 129 p. Chr. n.) ὃν καὶ γνωριεῖς ἰδίῳ κινδύνῳ, IV 715, 6 (a. 131 p. Chr. n.) ἀπογραφόμεθα ἰδίῳ κινδύνῳ, III 513, 22 (a. 184 p. Chr. n.) τὸν τόκον τὸν [δ]ν[δ]ματί μου παραγραφέντα.

Denique etiam in medii aevi carminibus graecis articulus nonnumquam neglegitur, e. g.: Prodrōmus (*Poèmes prodromiques*, édités par D. C. Hesseling et H. Pernot, *Verhandeligen der*

γυναικὶ αὐτοῦ Μελτίνῃ, B. C. H. 2, 602, 12 (Cibyrae) Κόντων εἰριδιτῆς (sic) ἑαυτοῦ γυναικί, C. I. G. 3984 (Philomeli) Βηρυλλιανῶ ἰδίᾳ ἀνδρί, C. I. G. 3846 f (Aezanis) Ἀμμίῳ γυναικὶ ἰδίᾳ.

¹) Perrot in hunc titulum: „Tout est étrange dans cette inscription, les noms qu'elle contient, qui ont tous une physionomie asiatique et barbare très-marquée, l'orthographe, qui est aussi fautive que possible”.

²) e. g. Studia Pontica III 172 Γ. Στλάκκιος Πόστομος Ἀν[τ'] Φιλαδε[λ]φίδι γυναικὶ ἰδίᾳ, ib. 168 (a. 165/6 p. Chr. n.) Ἰοῦλ[α]ος Θεοφίλῃ σεμνοτάτῃ ἰδίᾳ γυναικί.

Koninklijke Academie van Wetenschappen N. R. XI n°. 1 Amsterdam 1910) IV 1 c ὑπὸ τὴν σκέπην σῶν χρυσῶν προσέρχομαι πτερύγων, IV 1 e τὰς ἀκοὰς προθεῖναι μου σῆς ἀνακρατορίας, IV 1 h μηδὲ σὸν ἀποστρέψης με δοῦλον κατησχυμένον, III 1 b ἄς πρὸς τὴν σκέπην ἦλθον γὰρ σῆς σκηπτροκρατορίας, *L'Achilleide byzantine* (ed. D. C. Hesseling) 148 ἡμᾶς αὐθέντης πέφυκεν, σὸς δὲ υἱὸς τυγχάνει. In his autem poematibus neque de latini sermonis imitatione cogitari ullo modo potest, neque metrum causa omissi articuli fuit, quia horum versuum dispositio tam facilis est, ut nullo negotio articulo locus dari possit; itaque medii aevi poetae hac licentia usi non fuissent, si articulus pronomiibus possessivis non additus consuetudini sermonis magnopere refragaretur¹).

Ex hac longa serie exemplorum concludendum puto, articulum his pronomiibus adjunctum, ut in Monumento Ancyrano, sic in sermone communi non raro neglectum fuisse.

3. „Addé”, ait Kaibelius p. 200, „quod ‘populum Romanum’ quinquiens vertit τὸν δῆμον τῶν (semel rectius τοῦ δήμου τοῦ mon. Apolloniense) Ῥωμαίων, octiens vero δῆμον Ῥωμαίων”.

Populus Romanus ab interprete semper redditur δῆμος Ῥωμαίων sine articulo: 7, 21 Δῆμῳ Ῥωμαίων... ἡρίθμησα, *Plebei Romanae*... numeravi, 14, 2 Πασῶν ἐπαρχειῶν δῆμο[ν] Ῥω[μα]ίων, *Omnium provinciarum populi Romani*, praeterea 14, 16; 15, 1; 16, 4; 16, 10; 16, 15; 17, 9; 17, 10; nonnisi semel scribit 18, 18 εἰς τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων. Locutio autem *senatus populusque Romanus* vertitur ἡ σύνκλητος καὶ ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων: 3, 14; 7, 13; 17, 21; 18, 4, etiam 18, 10 ἡ σύνκλητος καὶ τὸ ἱππικὸν τάγμα ὃ τε σύνπας δῆμος τῶν Ῥωμαίων.

Quod attinet ad ὁ δῆμος τῶν pro forma vetere ὁ δῆμος ὁ, id in recentiore Graecitate pervulgatum fuit. Semel in Monumento Apolloniensi traditur 3, 14 τῆς συνκλήτου καὶ τοῦ δήμου τοῦ Ῥωμαίων, in quem locum Diehl adnotat: „τοῦ δήμου τοῦ Ῥ. des exemplar Apoll. ist evident richtig gegen τοῦ δήμου τῶν des Ancyran.”; non secus Viereck p. 60: „In tit. XXI tum legitur ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων tum falso τῶ δῆμῳ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶ δῆμῳ τῶν Ἀστυπάλαιεων”. At jam saec. IV a. Chr. n. ὁ δῆμος τῶν in titulis nonnumquam

¹) Ita de his exemplis iudicat vir cl. D. C. Hesseling litteris ad me datis.

legitur¹⁾; idemque multo frequentius insequentibus saeculis invenitur; quid quod in nonnullis regionibus non fere nisi recentior forma usurpatur, ut in inscriptionibus Siciliae et Magnae Graeciae²⁾; in titulis Delphicis quoque urbs fere ἡ πόλις τῶν Δελφῶν dicitur³⁾.

Sed vocabuli δῆμος Ῥωμαίων absque articulo usurpati, — simili modo interpretes 14, 12 μέχρι ἔθνους Κίμβρων, 16, 7 Παννονίων ἔθνη, 17, 12 ἔθνη Πάρθων καὶ Μήδων dixit, contra 16, 14 τὰ Δάκων ἔθνη, — rarissima in titulis vel in scriptis Graecorum exempla sunt, quae Monumento Ancyrano aetate antecedunt:

I. G. IV 918 (saec. IV a. Chr. n.) ἔδοξε βουλῇ καὶ [δάμῳ] Ἐπιδαυρίων, cum in multis titulis hujus voluminis ἔδοξε βουλῇ καὶ δάμῳ τῶν Ἐπιδαυρίων dicitur,

I. G. XII 1, 760 (Lindi, saec. IV a. Chr. n.) πρόξενον [ἤμ]εν Ῥο[δίων πόλις],

I. G. IX 2, 216 (Thaumacis, saec. III a. Chr. n. ineunte) Ἀγαθῇ τύχῃ πόλις Θαυμακῶν ἔδωκε Ἀγεστώι... προξενίαν,

I. G. IV 1472 (Epidauri) Πόλις Ἐπιδαυρίων Θίασον Ἀριστοδάμου Ἐπιδαυρίου ἀρετᾶς ἔνεκεν (in ceteris titulis plerumque ἡ πόλις ἡ Ἐπιδαυρία),

I. G. IV 1452 [Π]όλις Μεγαρέων Ἀριστίδαν... ἀρετᾶς ἔνεκεν καὶ εὐεργεσίας, ἧς ἔχων διατελεῖ εἰς τὸν Μεγαρέων δῆμον,

Ditt. Syll. 919 = 3369 (in Aetolia, c. a. 289 a. Chr. n.) βασιλέα Πύρρον βασιλέως Αἰακίδα πόλις [Καλλιπολ]ιτῶν ἀρετᾶς ἔνεκεν,

Ditt. Syll. 330, 12 = 3748 (Gythii, a. 71 a. Chr. n.) λαβόντες κριτὰν Ἀθηναίων δῆμον,

¹⁾ Ex titulis saeculi IV a. Chr. n. haec collegi testimonia: Ditt. Syll. 146, 8 = 3256 (Athenis, a. 340/39 a. Chr. n.) τὸν δῆμον τῶν Τενεδίων, Ditt. Syll. 551, 20 = 3280 (in Piraeo, a. 333 a. Chr. n.) τὸν δῆμον τῶν Κιτιέων, I. G. VII 4254, 33 (Oropi, a. 329/8 a. Chr. n.) τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων.

²⁾ Ditt. Syll. 218 (post medium saeculum a. Chr. n. tertium) ὁ δῆμος τῶν Συρακοσίων, I. G. XIV 953 (c. a. 210 a. Chr. n.) τῷ δήμῳ τῶν Μελιταίων, 954 τῷ μουνικίῳ τῶν Ἀκραγαντίνων, 367 τῷ μουνικίῳ τῶν Ἀλοντίνων, 353 ὁ δῆμος τῶν Ἀλαισίων, 256 ὁ δῆμος τῶν Γελωνίων, 612 ὁ δῆμος τῶν Ῥηγίνων, 288 ὁ δῆμος τῶν Ἐγεσταίων, 434 ὁ δῆμος τῶν Ταυρομενιτῶν.

³⁾ Immerito itaque dicit Viereck p. 61: „in titulo X 5 exspectamus τὴν πόλιν τὴν Δελφῶν ἢ τὴν πόλιν τῶν Δελφῶν“. Ἡ πόλις τῶν Δελφῶν jam invenitur in titulo saeculi IV a. Chr. n. apud Ditt. Syll. 140, nec aliter in posteriorum temporum titulis Ditt. Syll. 484 = 3548 (saec. III a. Chr. n.), Ditt. O. G. I. S. 228 (c. a. 242 a. Chr. n.), Ditt. Syll. 248 (c. a. 229 a. Chr. n.), aliisque. In titulis Delphicis, quos Dittenberger in Syllogis profert, semel tantum invenitur τᾶς πόλις τᾶς Δελφῶν Syll. 484, 8 = 3548 (saec. III a. Chr. n.).

Ditt. Syll. 902 (Coi) Διονυσίου πόλεως Κόων οἰκονόμου.

In libris Macchabaeorum, ubi plerumque ὁ δῆμος τῶν Ἰουδαίων legitur (cf. I Macch. 8, 25 ac saepius), quater sine articulo ἔθνος Ἰουδαίων invenitur: semel vocabulum sine articulo est in foedere, quod Romani cum Judaeis fecerunt I Macch. 8, 27, ac ter in praescriptione epistularum I Macch. 11, 30 βασιλεὺς Δημήτριος Ἰωνάθαν τῷ ἀδελφῷ χαίρειν, καὶ ἔθνεϊ Ἰουδαίων, 13, 36; 15, 2, in his autem epistularum praescriptionibus brevitatis causa articulum negligi dicit Völker, *De articulo* p. 8.

Nonnumquam quidem a Romanis articulus in talibus omititur, sed pauca exempla sunt in titulis Monumento Ancyrano vetustioribus: Ditt. Syll. 928, 46 (Magnesiae, c. a. 190 a. Chr. n., in versione senatusconsulti) δήμῳ Πριηνέων, nec plus quam bis in titulis Viereckianis articulus negligitur: XXIII B 18 (in foedere a. 62 a. Chr. n. facto) μὴ ἀφείτωι δῆμος [Μυτιληναίων], V B 10 (a. 39—35 a. Chr. n.) ἐν πόλει Πλαρασέων καὶ Ἀφροδεισιέων (cf. Viereck p. 60); ceterum in hisce titulis ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων vel plerumque probior formula ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων invenitur.

Itaque dubium quidem non est, quin illud δῆμος Ῥωμαίων, cujus perrara in titulis testimonia exstant, quodque in Monumento Ancyrano constanter fere legitur, ex versione nimis, ut ita dicam, latina vocabuli *populi Romani* ortum sit. Sed etiam interpretes non Romanus notissimam hanc vocem, quae tam saepe audiebatur, quaeque in tot monumentis exstabat, nimis ad litteram δῆμον Ῥωμαίων vertere potuit. Postea certe a Graecis quoque scriptoribus articulus nonnumquam negligitur, e. g. a Plutarcho, *Galba* 5 στρατηγὸς συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων, ib. 22 ὑπὲρ συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων; et in multis titulis recentioris aetatis, qui a Romanis hominibus conscripti non sunt, articulus a nominibus gentium abest, e. g.: C. I. A. III 623 (quem titulum ad Tiberii Caesaris tempora refert Marquardtus, Dittenberger ad initium imperii Hadriani) ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή καὶ ἡ βουλή τῶν ἑξακοσίων καὶ ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων Κόιντον Τρεβέλλιον Ῥοῦφον... ὑπατον καίνειν ἡνυσιν ἱερῶν δήμου Ῥωμαίων, Ditt. O. G. I. S. 603, 5 (Athenis, paullo post a. 129 p. Chr. n.) συμμάχου κοινωνοῦ δήμου Ῥωμαίων, Ditt. O. G. I. S. 625 (Gerasis, a. 150 p. Chr. n.) ἱερᾶς συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων, I. G. XII 3, 324 (Therae, a. 102—116 p. Chr. n.) ὑπὲρ... συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων ἑμονοίας, I. G. XII 5, 662 (Syri, a. 166—169 p. Chr. n.) ἱερᾶς συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων καὶ δήμου Συρίων (cf.

ib. 663, 664, 666), I. G. R. I 442 (Neapoli, saec. II p. Chr. n.) ἀλλήσας δήμῳ Ῥωμαίων, I. G. R. I 606 (a. 120 p. Chr. n.) βουλῇ, δήμος Τομεϊτῶν ἀνέθηκεν, I. G. R. III 84 (a. 165 p. Chr. n.) βουλῆς καὶ δήμου Ἀμαστριανῶν, I. G. R. I 718 βουλῆς καὶ δήμου Φιλιπποπολειτῶν, I. G. R. I 787 (a. 196—198 p. Chr. n.) δήμου Περιθίων. Jamque multo antea a Graecis, cum sollemnia vocabula juris romani vertenda essent, articulum neglectum esse videmus, veluti in inscriptione supra senatusconsultum scripta I. G. IX 2, 89 (in Thessalia, a. 150—146 a. Chr. n. = Viereck XII p. 17) ἀνεγράφη δόγμα τὸ γενόμενον ὑπὸ συγκλήτου.

4. Perperam omissum esse articulum in verbis 11, 7 ὕπατος ἔβδομον ἔδδον Φλαμινίαν... ἐπόησα Kaibelius itidem auctor est.

Sed locus est in recensu operum publicorum, quae fecerat Augustus, quem in ipso Monumento 10, 2—11, 14 habemus, quique breviter repetitur in Appendice 18, 20—19, 5; in his autem operum publicorum laterculis pluries omissum videmus articulum. Sic Mon. Anc. 10, 2—11, 14 a multis nominibus tam propriis quam communibus articulus abest: 10, 2 Βουλευτή[ρι]ον καὶ τὸ πλησίον αὐτῷ χαλκιδικόν, ναόν τε Ἀπόλλωνος ἐν Παλατίῳ σὺν στοαῖς..., 8. ναοὺς ἐν Καπιτωλίῳ..., 10. ναοὺς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡρας βασιλίδος καὶ Διὸς Ἐλευθερίου ἐν Ἀουεντίνῳ, ἡρώων πρὸς τῇ ἱερᾷ ἑδρᾷ, θεῶν κατοικιδίων ἐν Οὐελίᾳ, ναὸν Νεότητος, ναὸν μητρὸς θεῶν ἐν Παλατίῳ ἐπόησα. 14. Καπιτώλιον ἐπεσκεύασα... 20. Ἀγορὰν Ἰουλίαν ἐτελείωσα... 11, 7 ἔδδον Φλαμινίαν ἐπόησα. 11, 10 ἐν ἰδιωτικῷ ἑδάφει Ἀρεως Ἀμύντορος ἀγορὰν τε Σεβαστὴν ἐπόησα. 11, 14 Ἀναθέματα ἐκ λαφύρων ἐν Καπιτωλίῳ καὶ ναῶ Ἰουλίῳ καὶ ναῶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἑστίας καὶ Ἀρεως ἀφιέρωσα. Saepius etiam in breviori Appendicis recensu articulus excidit¹⁾: 18, 20 Ἔργα καινὰ ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὲν Ἀρεως, Διὸς βροντησίῳ..., ἡρώων, θεῶν πατρίων, Νεότητος, Μητρὸς θεῶν, βουλευτήριον σὺν χαλκιδικῷ, ἀγορὰ Σεβαστῇ, θέατρον Μαρκέλλου, βασιλικὴ Ἰουλία, ἄλλος Καισάρων, στοαὶ ἐν Παλατίῳ, στοὰ ἐν ἵπποδρόμῳ Φλαμινίῳ. Ἐπεσκεύασθ[η] τὸ Καπιτώλιον, καὶ ὀγδοήκοντα δύο, θέ[ατ]ρον Πομπηίου, ἔδδον Φλαμινίαν, ἀγωγοὶ ὑδάτων.

¹⁾ Namque in hoc 18, 24 Βουλευτήριον σὺν χαλκιδικῷ pro 10, 2 βουλευτήριον καὶ τὸ πλησίον αὐτῷ χαλκιδικόν; 19, 3 στοὰ ἐν ἵπποδρόμῳ Φλαμινίῳ pro 10, 4 στοὰν πρὸς ἵπποδρόμῳ τῷ προσαγορευομένῳ Φλαμινίῳ; 19, 4 θέ[ατ]ρον Πομπηίου pro 10, 14 τὸ Πομπηίου θέατρον brevius dicta sunt.

Articulus autem in his omnibus locutionibus praetermissus minime contra legem sermonis graeci videtur peccare. Namque, cum res enumerantur, contracta oratione uti atque articulum omittere solent Graeci, ut recte observavit Völker p. 8: „Wollen sie (die Schreiber der κοινὴ) etwas kurz und gedrängt skizzieren — nennen wir es der Kürze halber Breviloquenz — wie in Rubriken, einleitenden Grussformeln (bis χαίρειν), Aufzählungen, Rechnungen, Katalogen, Bankquittungen, Amtsbezeichnungen, Orts- und Datumsangaben, körperlichem Signalement und z. T. in Gerichtsprotokollen, so ist es begreiflich, dass sie jedes entbehrliche Wort, vor allem den Artikel, übergehen, während sie ihn in dem ruhigen, gemächlichen Contexte setzen würden“, quod idem vir doctus ex papyris longa serie exemplorum probavit. Non secus in Monumento Ancyrano quae in operum publicorum laterculis absque articulo dicuntur, alibi articulo praedita sunt. Sic verba 10, 2 βουλευτήριον ἐπόησα, 11, 10 ἀγορὰν Σεβαστὴν ἐπόησα cum locis 18, 3 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ et 18, 12 ἐν τῷ βουλευτηρίῳ καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Σεβαστῇ contuleris; sic in recensibus ἐν ναῶ semper sine articulo dicitur, ut 11, 14 ἀναθέματα ἐκ λαφύρων ἐν Καπιτωλίῳ καὶ ναῶ Ἰουλίῳ καὶ ναῶ Ἀπόλλωνος καὶ Ἑστίας καὶ Ἀρεως ἀφιέρωσα¹⁾, cum ceteroquin in Monumento articulus rite addatur: 13, 11 ἐν τῷ ναῶ τοῦ Ἀπόλλωνος, 16, 5 ἐν τῷ Ἀρεως τοῦ Ἀμύντορος ναοῦ ἑδύτῃ.

Jam vero in iisdem recensibus ἐν Καπιτωλίῳ 10, 8; 11, 14, ἐν Παλατίῳ 10, 3. 13; 19, 2 brevitatis causa sine articulo dictum puto; atque immerito qui regulam hanc breviloquentiae statuit Völker scribit p. 12 n. 3: „Römischem Einflusse wird man das Fehlen des Artikels zuschreiben müssen, insb. nach der Praep. ἐν: ἐν Καπιτωλίῳ Mon. Ancyran. 10, 8, ἐν Παλατίῳ 10, 3. 13; 19, 2, ἐν πεδίῳ Ἀρεως 7, 2“, cum Viereckius p. 60 loca quaedam urbis Romae articulo carere posse autumaverat ad exemplum dictionum Atheniensium ἐμ πόλει, ἐμ πρυτανείῳ²⁾. Sic quod extra operum

¹⁾ In quibus verbis, ut oratio magis contrahatur, ναός quoque omittitur, lat. et in aede Vestae et in templo Martis Ultoris.

²⁾ Revera apud scriptores Graecos nomina Παλάτιον, Καπιτώλιον nonnumquam absque articulo inveniuntur.

Sic ἐν Παλατίῳ dicunt Dionysius 2, 70 et Appianus Bell. Ill. 30 (Mendelssohn cum uno codice V ἐν τῷ Π. legit). Plutarchus in Vitis septies vocem sine articulo habet: ἐν Παλατίῳ Rom. 22, Poplic. 20, Sertor. 24, Galba 24; ἐκ Παλατίου Rom. 20, Cic. 22; εἰς Παλάτιον Poplic. 19, neque plus quam septies articulum addit, idque

publicorum recensensus legitur, ἐν πεδίῳ Ἄρεως 7, 2 excusationem habere puto, quod ἐν πεδίῳ sine articulo Graeci dicere solent non tantum de Attico campo (Kühner-Gerth I p. 602), sed etiam cum nomen fluminis addunt, ἐν Μαιάνδρου πεδίῳ Herodot. I, 18.

5. Levioris momenti est, quod Kaibelius deinde omissi articuli exemplum affert: „15, 5 μᾶλλον ἐβουλήθην βασιλείαν Τιγράνη δοῦναι, ubi si minus ταύτην τὴν βασιλείαν ('regnum id' Latine), at τὴν βασιλείαν certe scriptum oportuit". Sed longe secus atque latine¹⁾ dictum est in graecis verbis Ἀρμενίαν τὴν μείζονα ἀναιρεθέντος τοῦ βασιλέως δυνάμενος ἐπαρχίαν ποῆσαι μᾶλλον ἐβουλήθην κατὰ τὰ πάτρια ἡμῶν ἔθνη βασιλείαν Τιγράνη... δοῦναι; vocem Ἀρμενίαν objectum non tantum verbi ποῆσαι sed etiam verbi δοῦναι esse puto, βασιλείαν autem praedicati munere fungi, ut interpretes dicat: Armeniam, quam provinciam facere potui, malui regnum Tigrani dare. Ad hanc versionem ductum esse interpretem non mirandum est, postquam pro verbis latinis cum provinciam facere possem participio δυνάμενος usus est. Neque interpretem fugisse puto, siquidem latina pressius sequi voluisset, regnum id potius vertendum fuisse ταύτην τὴν βασιλείαν vel certe τὴν βασιλείαν, cum brevi post verba latina in id regnum nisi gr. 15, 13 recte verterit εἰς τὴν βασιλείαν ἐπεμψα.

Imo quae sequuntur in disputatione Kaibelii plane incerta sunt: „10, 22 μεταξὺ τοῦ τε ναοῦ τῶν Διοσκόρων καὶ Κρόνου pro καὶ τοῦ Κρόνου; 12, 3 τρεῖς τῷ ἐμῷ δνόματι καὶ πεντάκις τῶν υἱῶν μου ('et quinquies filiorum meorum nomine') pro τῷ τῶν υἱῶν μου coll. 12, 7". Namque prius, 10, 21. 22 [μεταξὺ τ]οῦ τε ναοῦ τῶν Διοσκό[ρων καὶ Κρόνου κατα]βεβλημένα ἔργα, mutavit Joannes Schmidt, Philologus

nusquam post ἐν praepositionem. Contra Strabo, Cassius Dio articulo apposito ἐν τῷ Παλατίῳ dicunt (Strabo C. 236, Cassius Dio 49, 15, 4; 53, 16, 5).

Ἐν Καπιτωλίῳ habet Dionysius 2, 66, 4; Plutarchus in Vitis 14^{ies} articulum negligit (11^{ies} ἐν Καπιτωλίῳ habet: Fab. Max. 17, 22, Marcell. 23, Marius 12, 32, Sulla 27, T. Gracch. 17, C. Gracch. 14, Ant. 16, Brut. 1, Otho 4, ἐν τῷ Καπιτωλίῳ quater tantum; bis εἰς Καπιτώλιον dicit: Rom. 25, Cic. 31, contra εἰς τὸ Καπιτώλιον 20^{ies}; praeterea ἐκ Καπιτωλίου habes C. Gracch. 3). Attamen ceteri scriptores Graeci huic notissimi montis nomini, quemadmodum τὸν Ὀλυμπον, τὴν Ἰδὴν dicere solent (cf. Gildersleeve § 560) semper articulum addunt, etiam post ἐν praepositionem, sic Polybius, Diodorus, Strabo, Appianus, Cassius Dio.

¹⁾ 5, 24 Armeniam majorem interfecto rege ejus Artaxe cum possem facere provinciam, malui majorum nostrorum exemplo regnum id Tigrani... tradere.

44 p. 454, qui, hiatus versus 22ⁱ accuratius dimensus¹⁾, reperit initio hujus versus non sedecim, ut dicit Mommsen, sed viginti litteras deesse; itaque merito scribendum proposuit: [μεταξὺ τ]οῦ τε ναοῦ τῶν Διοσκό[ρων καὶ τοῦ Κρόνου κατα]βεβλημένα ἔργα, quod deinde receptum est in editionibus, quas procuraverunt Cagnat, Diehl. Neque certius est alterum Kaibelii exemplum 12, 2. 3 [τρεῖς]... τῷ ἐμῷ δνόματι καὶ [[πεντάκις τῶν υἱῶν μου ἢ υἱ]ωνῶν, ubi nihil impedire videtur, quominus in hoc spatio unius et viginti litterarum articulum τῷ inseramus. Dein in versu 12, 7, quem confert Kaibelius, (12, 6. 7) τ[ῷ] ἐμῷ δνόματι καὶ τρεῖς[ον] τ[οῦ] υἱωνοῦ μου. Θεὸς ἐπὶ[ση]σα κτλ. hiatus est viginti duarum litterarum, quem Mommsen undeviginti tantum litteris complet; idque fortasse fecit, ut duae sententiae interstitio separarentur, at saepius in textu graeco nullo hiatus facto sententiae continuantur.

Hactenus de omissi articuli exemplis, quae Kaibelius notavit. Jam et ceteri loci inspiciendi sunt, quibus articulus contra Atticorum morem neglectus esse videtur.

6. Ut pronomina οὗτος, ἐκεῖνος, sic adjectivum, quod pronominis instar est, πᾶς nonnumquam substantivo articulo non addito conjungitur: 7, 17 ἱππεῖς δὲ Ῥωμαίων σύν[π]αντες ἡγεμόνα νεότητος ἐκάτερον αὐτῶν προσηγόρευσαν, ubi οἱ δὲ σύνπαντες ἱππεῖς Ῥωμαίων requiri videtur; 15, 13 ἐπαρχείας ἀπάσας, ὅσαι περὶ τοῦ Εἰονίου κόλπου διατείνουσι πρὸς ἀνατολὰς... ἀνέλαβον, pro τὰς ἐπαρχείας ἀπάσας; 17, 5 πρὸς ἐμὲ βασιλεὺς Πάρθων Φρα[άτης] Ὀρώδο[υ] υἱὸς υἱοῦς [αὐτοῦ] υἱωνοῦς τε πάντας ἐπεμψεν, ubi τοὺς υἱοῦς αὐτοῦ υἱωνοῦς τε πάντας scriptum oportuit²⁾.

Relinquo, apud antiquos scriptores, praesertim apud Herodotum, articulum interdum deficere (cf. Kühner-Gerth I p. 633 n. 8, Stein in Herodot. 7, 50); a recentioribus autem pluries articulum neglectum esse multis viri docti exemplis comprobaverunt. Stich p. 162 ex Polybio affert 1, 23, 2 ἐπιπλεῖ στόλῳ παντὶ (quod jam apud Herodotum invenitur 5, 46); Schmid, Att. IV p. 65 complura ex Philostrati libris testimonia profert: V. Apoll. (Kayser)

¹⁾ Conferantur quae de numeris litterarum deperditarum in Mommseni editione propositis dixit Schmidt *l. l.* p. 445 sq.

²⁾ Ceterum recte articulum addit, e. g.: 5, 14 σύνπαντες οἱ πολεῖται, 13, 17 ἅπαντα ἢ Ἰταλία, 17, 19 πάντων τῶν πραγμάτων, 18, 10 ὃ τε σύνπας δῆμος τῶν Ῥωμαίων.

58, 10 *περὶ πάντων ζώων*, 67, 5 *βάρβαροι πάντες*, alia; Fritz p. 87 ex Synesii epistulis: 31. 653. 14 *ἅπανσιν ἔθνεσιν*, 67. 678. 26 *πάντα μὲν ὄρη, πᾶσαι δὲ Φάραγγες*, 51 *ἅπαντας ἐπισκόπους*. Dein cum nostris locis propius convenit articulus in titulo Antiochi Commagenes regis neglectus 87 *βασιλείαι πάσῃ* (cf. Ditt. *O. G. I. S.* 383 n. 26). Ex Ancyrano quoque titulo exemplum citat Radermacher, *Gr.* p. 92: Perrot p. 242 N. 141 *ὁρθοτάτου παντὸς προεστῶσαν βιότου*¹⁾.

7. De articuli cum nominibus propriis conjuncti usu haec notentur.

a) Nomina populorum, ut graece articulum non requirunt (Meisterh.-Schw. 225, 14, Kühner-Gerth I p. 598, Gildersleeve § 538), sic in Mon. Anc. sine articulo semper dicuntur²⁾.

b) Regionum nomina, quae quidem substantiva sunt, articulum graece non asciscunt, adjectiva vero articulum requirunt, nisi quod variant adjectiva in -ia (Meisterhansii regulam 225, 15: „*Ländernamen haben keinen Artikel: Κύπρος, Αἴγυπτος, Φοινίκη, Θετταλία, Σικελία, Λέσβος u. s. w. — aber, weil ursprünglich adjectivisch: ἡ Ἀττική, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀσία; einmal auch ἡ Μυσία*” sic immutat Gildersleeve § 547: „*Adjectival names of countries and of urban territories require the article, but names of countries in -ia that are identical with the feminines of related adjectives fluctuate*”). Sic nomina substantiva in Mon. Anc. recte articulo carent³⁾. Adjectiva autem regionum nomina haec sunt: 6, 12 *ἐκ Συρίας*, 14, 22 *ἐν Αἰθιοπία* (cf. 14, 18), 14, 23 *ἐν Ἀραβία*, 13, 5 *τῆς [Ἀ]σί[α]ς*⁴⁾. Ex his autem nominibus Syriae et Arabiae nomina plerumque

¹⁾ Quod tamen haud scio an rectum sit, si verba vertimus cum Perrot: „*qui a donné l'exemple de toutes les bonnes actions*”.

²⁾ 4, 14 *Ῥωμαίων ἐτειμήσαντο κεφαλαί* (cf. 5, 2), 7, 6 *ὕπὸ Ῥωμαίοις*, 14, 13 *Ῥωμαίων τις*, 16, 17 *παρὰ Ῥωμαίων*, 14, 14 *καὶ Κίμβροι καὶ Χάλυβες καὶ Σέμνονες ἄλλα τε πολλὰ ἔθνη Γερμανῶν*, 15, 9 *βασιλέως Μήδων*, 16, 1 *παρὰ Δαλματῶν*, 16, 2 *Πάρθους*, 16, 12 *Δάκων*, 16, 19 *Βαστάρται καὶ Σκύθαι καὶ Σαρματῶν οἱ*, 16, 21 *Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων καὶ Μήδων βασιλεῖς*, 16, 23 *βασιλεῖς Πάρθων* (cf. 17, 5), 17, 3 *[Σο]υ[γ]άμβρων [Μ]αίλων Μαρκομάνων*, 17, 14 *Πάρθοι*, 17, 15 *Μῆδοι*.

³⁾ 6, 18 *μέχρι Καμπανίας*, 6, 20 *ἐξ Ἰσπανίας καὶ Γαλατίας* (cf. 16, 1), 8, 22 *ἐν Ἰταλία* (cf. 9, 2 [11, 19]), 15, 20 *Ἰταλία*, 17, 6 *εἰς Ἰταλίαν*, 14, 4 *Γαλατίας καὶ Ἰσπανίας, ὁμοίως δὲ καὶ Γερμανίαν*, 15, 1 *Αἴγυπτον*, 15, 16 *Σικελίαν καὶ Σαρδῶ*, 16, 16 *ἐξ Ἰνδίας*; neque articulo locus est in provinciarum enumeratione 13, 20 *ἐπαρχεῖται Γαλατία Ἰσπανία Λιβύη Σικελία Σαρδῶ*, 15, 18 *ἐν Λιβύῃ Σικελία Μακεδονία ἐν ἑκατέρᾳ τε Ἰσπανία Ἀχαΐα Ἀσία Συρία Γαλατία τῇ περὶ Νάρβωνα Πισιδία*.

⁴⁾ Quae tamen attributo determinantur, articulum certo non requirunt: 14, 18 *Ἀραβία τῇ εὐδαίμονι καλουμένη*, 15, 2 *Ἀρμενίαν τὴν μεζύονα*.

articulum non asciscere testatur Gildersleeve § 547: „*Syria does not require the article: Isocr. Plato, Xen., Ἀραβία fluctuates: Xen. Hdt.*”¹⁾, atque idem dicendum de Aethiopiae nomine, vide Herodot. 2, 11. 30, Xen. *Cyr.* 8, 6, 21. Asiae provinciae nomini articulum recte²⁾ addit interpres: 13, 5 *[ἐν ναοῖς πασῶν πόλεων] τῆς [Ἀ]σί[α]ς*, in *templis omnium civitatum pr[ovinci]ae Asiae*, ex quo loco, cum verba *provinciae Asiae* graece *τῆς Ἀσίας* reddita sint, interpretem ex Asia oriundum deprehendere sibi visus est H. Nissen³⁾.

c) Etiam urbium nomina recte sine articulo dicuntur⁴⁾ (cf. Gildersleeve § 555. 556).

d) In marium autem nominibus vertendis Monumentum Ancyranum aliquantulum discrepat a communi consuetudine. Sine articulo interpres dicit 14, 7 *ἀπὸ κλίματος τοῦ πλησίον Εἰονίου κόλπου μέχρι Τυρρηνικῆς θαλάσσης*, cum rectius articulum addat 15, 14 *πέραν τοῦ Εἰονίου κόλπου*; neque ante Oceani vocabulum articulo utitur: 14, 11 *διὰ Ὠκεανοῦ*, 14, 5 *Γερμανίαν καθὼς Ὠκεανὸς περικλείει*. Marium nomina, quae adjectiva sunt, ut *ἡ Ἐρυθρὰ θάλαττα*, *ἡ Κασπίνη θάλαττα*, articulo praedita esse solent, atque non nisi raro sine articulo comparent, e. g. Xen. *Cyr.* 8, 6, 20 *μέχρι Ἐρυθρᾶς θαλάττης*, teste Gildersleeve § 558. Recentiores quoque scriptores Graeci adjectivis marium nominibus addere solent articulum⁵⁾, quem raro omitunt: Dionys. 1, 10 *ὅσῃν Ἰόνιος τε κόλπος καὶ Τυρρηνικὴ θάλασσα περιέχουσιν*, Flav. Jos. *Ant. Jud.* 15, 350 *πέραν Ἰονίου*; aliquanto saepius in libris sacris articulus neglegitur: Exod. 15, 4 *ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ*, Sap. 19, 7 *ἐξ ἐρυθρᾶς θαλάσσης*, Act. Ap. 7, 36 *ἐν ἐρυθρᾷ*.

¹⁾ Quod valet de plerisque recentioribus, cf. H. Kallenberg, *Der Artikel bei Namen von Ländern, Städten und Meeren in der griechischen Prosa*, *Philologus* 49 N. F. 3 (1890) p. 515 sqq.

²⁾ Kallenberg *l. l.* p. 529: „*Wenn Dionys ἐν Ἀσία schreibt, so beweist er hierin weniger Sprachgefühl als sein Zeitgenosse Diodor. Der Grund dafür, dass dies gerade bei Ἀσία eintritt, möchte wohl darin zu suchen sein, dass bei diesem Namen, der ja damals zugleich die römische Provinz bezeichnete, überhaupt ein Schwanken eingetreten ist*”.

³⁾ Rhein. Mus. N. F. 41 (1886) p. 494: „*Der Uebersetzer gibt sich als Asiaten zu erkennen, wenn er c. 26 die germanischen 'Charydes' mit den sagenhaften Χάλυβες des Ostens vertauscht, oder c. 24 'provincia Asia' einfach durch ἡ Ἀσία ausdrückt*”.

⁴⁾ 14, 6 *ἀπὸ Γαδεΐρων*, 14, 22 *μέχρι πόλεως Ναβάτης*, 14, 23 *μέχρι πόλεως Μαρίας*, 14, 23 *Μερόη*.

⁵⁾ Sic τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸν Ἰόνιον κόλπον semper dicunt Polybius, Strabo, Appianus (cf. etiam Kallenberg *l. l.* p. 543—547).

θαλάσση. Dein vox Ὀκεανός quoque articulum requirere videtur (ita Gildersleeve § 558); cui voci et posteriores scriptores raro articulum non addunt ¹⁾: Diodor. 17, 106 δι' Ὀκεανοῦ (ib. κατὰ τὸν Ὀκεανόν), Plut. Ant. 61 ἀπ' Ὀκεανοῦ, Herodianus quoque 1, 6, 6; 7, 2, 9 sine articulo vocabulum adhibet.

e) Quod ad fluminum nomina attinet, has regulas statuit Gildersleeve § 559: „The type ὁ Νεῖλος is used of well-known rivers, the type ὁ Στρυμὼν ποταμός of fairly well-known rivers, and the type Βρόγγος ποταμός or ποταμός Βρόγγος of obscure rivers”, atque „All rivers are anarthrous and are sometimes accompanied by the word ποταμός in the phrase ἀπὸ ... ἐς, ἐπὶ, μέχρι, and with improper prepositions”. Quibuscum consentire puto, quae habet interpres fluminum nomina cum articulo addito: 12, 21 πέραν τοῦ Τι[βέριδος], 16, 20 οἱ ἐπιτάδε ὄντες τοῦ Ταννάιδος ποταμοῦ, vel cum articulo post praepositiones maxime neglecto: 14, 6 μέχρι στόματος Ἀλβιος ποταμοῦ, 14, 11 ἀπὸ στόματος Ῥήνου, 16, 11 μέχρι Ἰστρου ποταμοῦ, 16, 4 πέραν Ἰστρου ²⁾.

f) Denique montium nomina sub eandem regulam atque flumina cadere dicit Gildersleeve § 560. In Mon. Anc. Alpium nomen sine articulo comparet: 14, 7 Ἀλπης ... εἰρηνεύεσθαι πετόηκα. Cui voci scriptores articulum addere solent, nec nisi perraro omittunt: Dionys. 1, 10 περιέχουσιν ἐκ γῆς Ἀλπεῖς, Strabo C. 71 Ἀλπεων, Appian. Bell. Civ. 2, 7 ὑπ' Ἀλπεῖσις, 5, 51 περὶ Ἀλπεῖς ³⁾.

8. Sollemnia quaedam vocabula juris romani in versione sine articulo redduntur. Haec nomina nimis ad litteram ex latino sermone conversa esse veri videtur simile, attamen ex titulis patet, etiam Graecos homines nomina illa nonnumquam sine articulo graece reddidisse. Haec notabo:

a) 4, 1 Τριῶν ἀνδρῶν ἐγενόμην δημοσίων πραγμάτων κατορθώτης, ubi tam τῶν τριῶν ἀνδρῶν quam τῶν δημοσίων πραγμάτων exspectamus, sicut interpres articulo usus est, triumviratus vocabulum primum

¹⁾ Τὸν Ὀκεανόν semper dicunt Polybius, Strabo, Appianus.

²⁾ Conferantur cum his exempla, quae Gildersleeve ex scriptoribus habet § 559: Isocr. 7, 80 ἐντὸς Ἀλφειοῦ ποταμοῦ, Herodot. 4, 89 μέχρι Ἰστρου ποταμοῦ, Thuc. 2, 97, 1 ἐς Ἰστρον.

³⁾ Ceterum huic voci Polybius, Strabo, Appianus, Cassius Dio, Herodianus articulum constanter addunt, nisi quod τὴν ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν similia saepius dicunt, e.g. Appian. Bell. Civ. 2, 32, Plut. Marius 11.

vertens 1, 12 τὴν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔχον[τα ἀρχὴν ἐπὶ] τῇ καταστάσει τῶν δ[η]μοσίων πραγμάτων ἐ[ῖ]λ[α]τ[ο], trium virum rei publicae constituend[ae] creavit, neque usquam alibi reipublicae vocabulo articulo non addito utitur, cf. 1, 2; 1, 8.

Jam in Atticis titulis Graecorum magistratuum nomina haud raro sine articulo leguntur; Meisterhans-Schwyzler 229 sq. ea non quidem in populi scitis sed in promulgationibus magistratuum sine articulo proferri dicit, atque affert exempla omissi articuli, quae cum nostro loco concinunt, e.g. C. I. A. I 188 A 2 (a. 410 a. Chr. n.) ταμίς ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηναίας, C. I. A. II 809 d 93 (a. 325 a. Chr. n.) παρὰ νεωρίων ἐπιμελη(τῶν). Posteriore tempore magistratuum denominationes a Romanis certe non semel sine articulo proferuntur; sic, ut nostro loco, in edicto M. Antonii anni 41 a. Chr. n. apud Flav. Jos. Ant. Jud. 14, 320: Μάρκος Ἀντώνιος αὐτοκράτωρ, τριῶν ἀνδρῶν καταστάντων περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων; sed etiam in Graecorum titulis pluries magistratuum Romanorum vocabulis articulus deest, e.g.:

C. I. A. III 612 (aetate Claudii) [ὁ δῆμος Λεύκιον Ἰούλιον Μάρκο[υ] Σειλ[ανοῦ] υἱὸν] Τορκουᾶτον, ἑπαρχον Ῥώμης, τριῶν [ἀνδρῶν] κατασκε[υῆ]ς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ.

I. G. IV 795 (Troezene, a. 103—114 p. Chr. n.) Γυν(αῖον) Κορνήλιον Τιβερίου υἱὸν Φαβίχ Ποῦλχρον... δυ' ἀνδρῶν ἀντιστράτηγον ἐν Κορίνθῳ... Γυν(αῖος) Κορνήλιος Φίλισκος τὸν αὐτοῦ Φίλιον.

C. I. G. 2638 (Salamine in insula Cypro, tempore Hadriani)... Κυρεῖνα, Φλάκκον... ἀρχὴν ἄρξαντα δ' ἀνδρῶν ὁδῶν ἐπιμελητῇ[ν]... ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος Σα[λ]αμινίων τιμῆς χάριν.

Inscr. Olymp. 514 (aetate Hadriani vel Antonini Pii) γ' ἀνδρῶν.

b) 7, 18 ἡγεμόνα νεότητος principem juventutis reddit interpres, ubi ἡγεμόνα τῆς νεότητος magis sermoni graeco consentaneum esset. Articulus huic locutioni additur, non tantum a scriptoribus Graecis (e.g. a Dione 78, 17, 1 πρόκριτος τῆς νεότητος Καῖταρ ἀπεδείχθη), sed etiam in plerisque titulis, qui in insula Lesbo C. et L. Caesaribus positi sunt (I. G. R. IV 66. 68. 79. 80). Caret autem articulo I. G. R. IV 67 (Mytilenis, a. 2—4 p. Chr. n.) Γ. Καίσαρι νεότατος ἀγίμονι, eo fortasse excusatum, quod attributum substantivo determinato antecedit.

c) 5, 19 ἀρχιερωσύνην, ἣν ὁ πατήρ μου ἐσχέκει, ... οὐ προσεδεξάμην interpres dixit pro τὴν ἀρχιερωσύνην, cum latina verba sint [Pontif]ex maximus ne fierem.

d) *Plebem urbanam* ὄχλον πολιτικόν sine articulo dicit: 8, 10 τριάκοντα τρισὶ μυριάσιν ὄχλου πολιτικ[οῦ] ἐξήκοντα δηνάρια κατ' ἄνδρα ἔδωκε.

9. In ceteris quoque nominibus communibus articulus nonnumquam desideratur.

a) Monumento superscriptum est: Μεθηρμηνευμένοι ὑπεγράψανται πράξεις τε καὶ δωρεαὶ Σεβαστοῦ θεοῦ, pro quibus verbis, si in textu tituli legerentur, αἱ πράξεις τε καὶ αἱ δωρεαὶ dicendum fuisset. Sed in inscriptionibus, quae libris vel titulis inscribuntur, pluries articulum neglegi auctor est Moulton¹⁾. Cujus rei a Winero pro testimonio afferuntur prima Evangelii Matthaei verba: Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ, necnon Evangelii Marci: Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ θεοῦ et libri Apocalypsis: Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ.

b) In voce βασιλεύς, quae apud scriptores non nisi de Persarum rege sine articulo dicitur (cf. Kühner-Gerth I p. 602, Gildersleeve § 572), articulum saepius omisit interpres: 15, 5 υἱανῶ δὲ Τιγράνου βασιλέως, 15, 9 βασιλεῖ Ἀριοβαρζάνει, βασιλέως Μήδων Ἀρταβάζου υἱῶ, 16, 23 πρὸς ἐμὲ ἰκέται κατέφυγον βασιλεῖς Πάρθων μὲν Τειριδάτης καὶ μετέπειτα Φραάτης βασιλέως Φράτου [υἱός], 17, 4 βασιλεὺς Πάρθων Φρα[άτης], 17, 14 βασιλεῖς αἰτησάμενοι ἔλαβον Πάρθοι Οὐονάνην βασιλέως Φράτου υἱόν, βασιλέως Ὀράδου υἱόν. Μῆδοι Ἀριοβαρζάνην βασιλέως Ἀρταβάζου υἱόν, βασιλέως Ἀριοβαρζάνου υἱόν, semel tantum articulum addidit 15, 2 ἀναιρεθέντος τοῦ βασιλέως, lat. *interfecto rege ejus Artaxe*. Attamen articulum huic voci ex sola imitatione latini sermonis additum non esse vix credo. Meisterhans-Schw. vocabulum hoc non nisi in titulis dedicatoriis sine articulo inveniri dicit²⁾, sed inde ex temporibus hellenisticis in titulis omnis generis articulum pluries neglectum videmus, e. g. Ditt. *O. G. I. S.* 326, 18 (Tei, in psephismate Attalistarum saeculi II a. Chr. n.) ὃν ἐξαπέστειλεν ἡμῖν βασιλεὺς Ἀτταλος, ib.

¹⁾ p. 131: „Verfolgen wir weiter die Wortklassen, in denen wir in der Übersetzung «der» einfügen, so haben wir den artikellosen Gebrauch in Sätzen, welche die Natur von Überschriften haben.“

²⁾ p. 230, 29: „Handelt es sich um andere kleinere Fürsten, so wird der Artikel zugesetzt: τὸν Σιδῶνος βασιλέα, τὸν βασιλέα Κάσσανδρον. — In Weihinschriften bleibt auch hier der Artikel weg: βασιλέως Ἀττάλου καὶ βασιλίσσης Ἀπολλωνίδος (Ditt. *Syll.* 299 = 3641 saec. II a. Chr. n.).“

338, 3 (Pergami, a. 133 a. Chr. n.) ἐπεὶ βασιλεὺς Ἀτταλος ἀπολέλοιπεν τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐλευθέραν, ib. 342 (Deli, a. 120—110 a. Chr. n.) ὑπὲρ βασιλέως Νικομήδου, ib. 352, 31 (Athenis, in decreto technitarum Dionysiacorum) [ὑπὲρ σωτηρίας τῆς] συνόδου καὶ βασιλέως Ἀριαράθου καὶ βασιλίσσης Νύσης] saepius, Ditt. *Syll.* 342, 33 = 3762 (in decreto Dionysopolitanorum c. a. 48 a. Chr. n.) ὑπὸ βασιλέως Βυραβέστα, in titulo quoque Antiochi regis articulus non exprimitur Ditt. *O. G. I. S.* 383 βασιλεὺς μέγας Ἀντίοχος... ὁ ἐκ βασιλέως Μιθραδάτου καὶ βασιλίσσης Λαοδίκης.

c) Dein post praepositiones non semel articulum omisit interpres. Sic primum 7, 22 κατὰ διαθήκην τοῦ πατρὸς μου est pro κατὰ τὴν διαθήκην. Quocum jam aliquo modo convenit quod Graeci dicere amant κατὰ ψήφισμα βουλῆς, e. g. C. I. A. II 804 Ba 51 (a. 334/3 a. Chr. n.) κατὰ ψήφισμα βουλῆς, ὁ Διόφαντος εἶπεν, licet antiquitus in iis plerumque dictis, quae adverbii naturam habent, post praepositiones articulus absit (Kühner-Gerth I p. 605 f, Blass, *Gr.* § 255). Sed in posteriore lingua magis quam antea articulum omitti, videre est ex testimoniis, quae Völker ex papyris protulit¹⁾, necnon Schmid, *Att.* IV 66 ex Philostrati libris²⁾. Sic prorsus eadem ratione ac nostro loco dicitur I. G. XII 3, 1110 (Meli, aetatis Trajanae) ἐκ διαθήκης [τοῦ πατρὸς α]ὐτῶν Φλαβίου Δαμεινίου, quem titulum T. Flavius Damianus et frater T. Flavius Aristodamus, Graeci profecto homines, posuerunt.

Deinde defectum quoque articuli in his 6, 16 [σ]ὺν μέρει στρατηγῶν καὶ δημάρχων μετὰ ὑπάτου Κόιντου Λουκρητίου explicari puto praepositione μετὰ et dicto cum praepositione composito σὺν μέρει. Ita Völker p. 16: „Der hervorgehobene grosse Einfluss der Praeposition auf den Schwund des Artikels kann zur Folge haben, dass auch noch der abhängige Genetiv denselben verliert“, atque exempla affert B. U. 199, 5 κατ' ἄνδρα εἰσπράξεως, P. Petr. II 4 (2) 7 ὁ δεῖ δοθῆναι εἰς ἕκαστον ἀργοῦ, B. U. 655, 8 (a. 215 p. Chr. n.) ὑπὲρ τιμῆς

¹⁾ Völker, *De articulo 15*: „Nicht nur in der Breviloquenz, sondern auch im Context schwindet der Artikel ungemein häufig nach Praepositionen“, exempla affert: P. Par. 10, 13 (saec. II a. Chr. n.) ἐφ' ἱεροῦ δείξας, P. Tor. IV 10 (a. 126 a. Chr. n.) ὑπὸ χρηματιστῶν, B. U. 118, 16 (a. 189 p. Chr. n.) μετὰ κυρίου ἐμοῦ, alia.

²⁾ Satis habeo haec Philostrati exempla enumerasse, ubi, ut in exemplo Mon. Anc. 7, 22, genetivus articulo praeditus sequitur: V. *Apoll.* 51, 13 ἐν προδρόμῳ τοῦ Παρθενῶνος, 54, 4 περὶ δὲ ἡλικίας τοῦ ζώου, *Imag.* 343, 5 περὶ θύρας τοῦ ἄντρου, 355, 15 ἐν ἱστορίᾳ τοῦ ἔργου.

δέρματος, B. U. 927, 4 (saec. III p. Chr. n.) παρεσχέκαμέν σοι εἰς λόγον συντελείας, alia.

d) Substantivo, cui numerus ordinalis conjunctus est, nonnumquam articulus deest: 17, 17 ἐν ὑπατείᾳ ἔκτῃ καὶ ἐβδόμῃ, 18, 9 τρισκαίδεκάτην ὑπατείαν ἀγοντός μου, 18, 15 ἦγον ἔτος ἐβδομηκοστὸν ἔκτον. Ab antiquis quoque scriptoribus in temporibus designandis articulum omitti, videre est apud Kühner-Gerth I p. 639, Gildersleeve § 571, qui tamen ea sola exempla enumerant, quibus anni menses dies indicantur, e. g. Thuc. 1, 18, 2 δεκάτῃ ἔτει μετ' αὐτήν (sc. τὴν μάχην), Xen. Hell. 2, 4, 13 οὗς ὑμεῖς ἡμέραν πέμπτην τρεψάμενοι ἐδιώξατε. Sed cum exemplo Mon. Anc. 17, 17 ἐν ὑπατείᾳ ἔκτῃ καὶ ἐβδόμῃ contuleris verba Dionysii 2, 2 γενεᾷ δ' ἐκκαίδεκάτῃ μετὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Dein etiam in libris Novi Testamenti articulus magis quam antea omittitur, cf. exempla a Blassio allata § 256: II Cor. 12, 2 ἕως τρίτου οὐρανοῦ, Act. Ap. 12, 10 διελθόντες δὲ πρῶτην Φυλακὴν καὶ δευτέραν.

e) Denique contra grammaticae normam articulus omittitur: 13, 19 [ᾧ]μοσαν εἰς τοὺς [αὐτοῦ]ς λόγους ἐπαρχεῖ[ται Γαλα]τία κτλ., ubi αἱ ἐπαρχεῖαι dicendum fuisset.

Interpretationis autem nimis ad litteram factae apertissimum exemplum est 15, 17 Σικελίαν καὶ Σαρδῶν προκατειλημένας πολέμῳ δουλικῷ ἀνέλαβον, occupatas bello servili, ubi ἐν τῷ δουλικῷ πολέμῳ scriptum oportuit. In his itaque interpretes verbum de verbo exprimens contra sermonis graeci consuetudinem non tantum praepositionem sed etiam articulum omisit. Sed etiam interpretem non Romanum nimis ad litteram sic verba reddere potuisse crediderim. In paragrapho De Casibus videbimus, paulo liberiores in recentiore lingua usum dativi temporis fuisse, atque τῷ πολέμῳ pro ἐν τῷ πολέμῳ sat multis exemplis illustrari. In quorum numero exemplum quoque est articuli neglecti: I. G. R. I 1502 (Mesembriae Moesiae inferioris, tempore Augusti) Μόσχας Φιλήμον[ος], Ξενοκλῆς Λαχίτ[α], Δαμέας Διονυσί[ου], στραταγήσαντες [ἐπὶ] | Βυρεβίσταν πολέμῳ... καὶ γραμματεῦ[σαντες].

10. Haec de articulo contra Atticae dictionis usum omisso. Deinde saepius quoque in Mon. Anc. admissum esse articulum, ubi ei locus non esset, Kaibelius exemplis probavit p. 200.

a) Inter quae levioris momenti fortasse est, quod primo loco recensetur: „Scripsit ille 1, 7 ἐν τῇ τάξει τῶν ὑπατικῶν ἅμα τὸ

συμβουλευεῖν δοῦσα ('consularem locum simul dans sententiae ferendae') ubi debebat aut ἐν τοῖς ὑπατικοῖς (App. b. c. 3, 51; ἐν τοῖς τεταμιευκόσι Dio 46, 29) aut ἐν ὑπατικοῦ τάξει". Scriptores licet ἐν τοῖς ὑπατικοῖς dicant (App. Bell. Civ. 3, 51 ἐψηφίσαντο γνώμην αὐτὸν ἐσφέρειν ἐν τοῖς ὑπατικοῖς, etiam Dio 46, 41, 3), dubito, num ἐν ὑπατικοῦ τάξει nostro loco magis proprie quam ἐν τῇ τάξει τῶν ὑπατικῶν diceretur. Namque ἐν τάξει τινός graece dicitur de loco vel gradu, quem quis obtinet, ita ut ἐν ὑπατικοῦ τάξει videri posset indicare Augustum consularem fuisse, cf. Dem. 20, 81 ἐφ' οὗς μεθ' ὅπλων ἦλθεν ἐν ἐχθροῦ τάξει. At procul dubio nihil impedivit, quominus interpretes ad maiorem vim addendam articulo uteretur, cf. verba Evangelii Lucae 1, 8 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεῦν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ, et Dionis 55, 7, 4 ἐν τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω.

b) At ceteris locis, quos affert Kaibelius, certo contra sermonis consuetudinem articulus positus est. Sic 12, 8 θέας ἐπόησα δι' ἐμοῦ τετράκις, διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ἐν μέρει τρις καὶ εἰκοσάκις (aliorum magistratuum vicem) perperam voci ἄλλων articulum addidit interpretes, qui totum locum omnino male vertit; namque graeca διὰ δὲ τῶν ἄλλων ἀρχῶν ἐν μέρει non nisi hunc sensum habere possunt: per ceteros autem magistratus in vicem, ita ut dubitem, num interpretes latina verba aliorum magistratuum vicem rite intellexerit.

Item in verbis 14, 3 πασῶν ἐπαρχειῶν, αἷς ὁμορα ἦν ἔθνη τὰ μὴ ὑποτασσόμενα τῇ ἡμετέρᾳ ἡγεμονίᾳ abundat articulus τὰ, quandoquidem in textu latino „omnium provinciarum quibus finitimae fuerunt gentes quae n[on] parerent imperio nos[tr]o" recte conjunctivus parerent suppletus esse videtur. Bergkii quidem hic modum indicativi suppleverat gentes qu[ae] nostro infensae erant imperi[o] (cf. Mommsen p. 102), sed, si de certis provinciis et gentibus Augustus locutus esset, interpretes initio sententiae πασῶν τῶν ἐπαρχειῶν scribere debuit.

c) Praeter locos a Kaibelio commemoratos articulum male additum esse puto in his: 1, 1 ἐτῶν δεκαεννέα ὧν τὸ στράτευμα ἐμὴ γνώμη καὶ ἐμοῖς ἀναλώμασιν ἡτοίμασα, δι' οὗ τὰ κοινὰ πράγματα ἡλευθέρωσα, ubi absque articulo στράτευμα... ἡτοίμασα exspectamus; etiam in verbis 13, 2 ἐν ᾗ τριάκοντα ναῦς ἐμβολα ἔχουσαι τριήρεις ἢ δίκρο[τοι, αἱ] δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν, plures autem minores conflixerunt, articulus αἱ in lacuna legendus videtur, cum ἥσσονες δὲ πλείους ἐναυμάχησαν rectius dictum foret.

Finem huic quae est de articulo disputationi impositurus, quae in Monumento Ancyrano a grammaticae norma recedere videntur sub unum aspectum subjiciam.

Nonnulla, quae interpreti vitio vertuntur, ex consuetudine sermonis vulgaris repeti posse puto: ut interpretes articulum pronomi-
nibus possessivis adjunctum nonnumquam omisit, sic saepissime in titulis sermone communi conscriptis ab his pronomi-
nibus articulus abest (de qua re egi sub n. 2); etiam post praepositiones plus in recentiore lingua quam antea articulus neglegi poterat (n. 9 c); atque vocem βασιλεύς inde a temporibus hellenisticis persaepe articulo carere, cum antiquitus de solo Persarum rege omisso articulo diceretur, admirationem non habet (n. 9 b).

Attamen, cum eaedem fere regulae quoad usum articuli in recentiore lingua observatae fuisse videantur, quae in optima Graecitate (cf. Radermacher, *Gr.* 92), plerosque locos, quibus interpretes in articulo vel adhibendo vel omittendo a communi consuetudine recedit, a sermonis graeci legibus abhorreere fatendum est. Sic articulus pronomi-
nibus οὗτος, ἐκεῖνος (n. 1), vel ad-
jectivo πᾶς non adjunctus (n. 6), sic positus praeter morem (n. 10), quamvis similia in deterioribus scriptis vel titulis non desint, vitia sermonis dicenda sunt. Sed haec eadem vitia, quae in Monumento Ancyrano nimis latine dicta habentur, in nonnullis sermonis vulgaris inscriptionibus, prae ceteris in titulo Antiochi Commagenes regis, inveniri sub singulis numeris vidimus. Itaque non minus quam Romani homines Asiani graecae linguae haud bene gnari contra grammaticae regulas peccaverunt.

Constat quidem, nonnulla vitia ex interpretatione latinorum verborum nimis ad litteram facta orta esse: veluti δῆμος Ῥωμαίων pro *populo Romano* sine articulo adhibitus (n. 3), vel articulus quibusdam nominibus propriis Ἀλφης (n. 7 f) Ὠκεανός (n. 7 d) non additus, et nonnulla vocabula juris romani ἡγεμόνα νεότητος (n. 8 b), ὄχλον πολιτικόν (n. 8 d), item nomina quaedam communia, ut in dicto πολέμῳ δουλικῷ (n. 9 e), non addito articulo usurpata. Sed etiam haec, quae ad verbum expressa sunt, non minus ita dicta esse possunt ab interprete ex Asia oriundo quam ab homine Romano. Namque earundem locutionum exempla ex recentioris aetatis titulis sub singulis fere numeris attulimus; imo Graecos scriptores posteriorum temporum iisdem vocabulis absque articulo nonnumquam usos esse vidimus.

Qua re interpretem Monumenti Romanum fuisse ex vitioso articuli usu probari posse non existimo.

§ 2. DE USU CASUUM.

I. De genetivo.

1. Interpretem Monumenti, quod genetivi partitivi qui dicitur vice ἐξ praepositionem adhibet, reprehendit Kaibelius p. 200: „Neque magis probari potest, quod cuius genetivo partitivo ex Romanorum more praepositionem ἐξ addi posse existimavit; nam diversa sunt quae Graece dici solent ἐκ πάντων μάλιστα et ἐκ πολέων πίσυρες ab illis quae interpretes sibi permisit 2, 2 ἐξ ὧν κατήγαγον (sequebatur numerus) et 13, 15 ἐξ ὧν (scil. δούλων) τρεῖς που μυριάδας παρέδωκα, quo altero loco ne in Latino quidem exemplo praepositio usurpata fuit ('servorum XXX fere millia tradidi')”.

In veterum sermone nonnumquam fit, ut genetivus partitivus praepositionibus ἐξ vel ἀπό circumscribatur, post superlativa praesertim, e. g. Herodot. 1, 196 εὐειδεστάτην ἐκ πασέων, vel post adjectiva numeralia, — etiam Mon. Anc. 2, 2; 13, 15, genetivus cum praepositione ἐξ conjunctus ab adjectivis numeralibus dependet, — e. g. Hom. *Il.* 15, 680 ἐκ πολέων πίσυρας, Herodot. 1, 82 ὑπελείποντο ἐξ ἀνδρῶν ἑξακοσίων τρεῖς, Thuc. 2, 58, 3 ἀπὸ τετρακισχιλίων ὀπλιτῶν χιλίους καὶ πεντήκοντα τῇ νόσῳ ἀπολέσας; sed paucos hujusmodi locos exstare apud antiquos scriptores auctor est Kühner-Gerth I p. 340 Anm. 5¹⁾. Sed, quod antiquitus rarius, persaepe fit in recentiorum sermone, donec in lingua neo-graeca genetivus partitivus prorsus evanuit, cujus loco praepositio ἀπό cum genetivo adhibetur (cf. Moulton III n. 1, Thumb, *Handbuch* § 44, § 161, 6).

Jam in libris sacris Veteris Testamenti ratio partitiva frequenter praepositionibus ἀπό vel ἐξ exprimitur (longam seriem exemplorum exhibet Johannessohn 16—20, ex libro Levitico exempla profert Huber 52). De librorum Novi Testamenti usu Radermacher, *Gr.* 102 dicit: „Die Sprache des Neuen Testaments ist überhaupt mit einer gewissen Konsequenz bemüht, den Genetivus partitivus zu beseitigen. Nicht immer und überall, aber doch so

¹⁾ At hujus usus non ita pauca exempla ex Herodoto collegit Helbing, *Praep.* 74, ex oratoribus Atticis Lutz 56.

häufig, dass es auffällt, wird er durch Präpositionen umschrieben, vor allem durch ἐξ, seltener durch ἀπό oder ἐν"; cf. exempla, quae plurima congessit Blass, *Gr.* § 164. Prae ceteris Joannes multus est in usurpanda praepositione ἐξ pro genetivo partitivo (cf. Radermacher, *Gr.* 115).

Item in papyris genetivi partitivi vice praepositiones passim funguntur; in his, secus atque in libris Novi Testamenti, praepositio ἐξ rarius quam ἀπό vocula adhibetur. Papyrorum exempla rettulerunt Kuhring p. 20, Rossberg p. 22 (ἀπό), p. 25 (ἐξ); inter alia haec enumerant: P. Tor. I 4, 20 (Ptolemaeorum aetate) μέρος ἐν νόμου, P. Oxy. I 117 (saec. II—III p. Chr. n.) ῥάκη δύο ἐξ ὧν δώσεις ἐν ἐξ αὐτῶν, P. Grenf. II 71 II 11 (a. 248 p. Chr. n.) τίς ἐξ ἡμῶν, Ep. pr. 2, 4 ἵνα ἐκ τοσούτου φέρωμεν τὴν εἰκοστήν, 52, 5 Ὡπως τῶν ἐξ ὑμῶν, P. Tebt. I 61 b 315 ἐν νέαν (sc. καρπῶν) δ' ἀποκαταστήσονται ἅμα τοῖς ἐκφορτοῖς... πυροῦ ρκ', alia. Luculentum etiam exemplum est apud Deissmann 151, 12 (saec. III—IV p. Chr. n.) τοῖς καλοῖς καὶ πιστοῖς ἐξ αὐτῶν τῶν νεκροτάφων.

Etiam in titulis non raro vis partitiva, ope praepositionum efficitur: nonnullos ex titulis Aegyptiis locos recenset Rossberg 22: Ditt. *O. G. I. S.* 56, 30 (a. 238 a. Chr. n.) πέντε ἀφ' ἐκάστης φυλῆς, 78, 16 (a. 221—205 a. Chr. n.) δίδων αὐτῷ καὶ ἐκγόνοισι διμοιρίαν καὶ σάρκα πεντάμυαιον ἀπ[ὸ τῷ β]δοξ τῷ θυομένῳ τῷ Δί, 90, 12 (a. 196 a. Chr. n.) ἀπὸ τῶν προσόδων καὶ Φορολογίων τινας; praepositionis ἐξ quoque exemplum affert Hatzidakis 212 ex titulo apud Rangabé, *Antiq. Hell.* I n. 393, 14 (a. 357/6 a. Chr. n.) ἐλῆσθαι δὲ στρατιγὸν ἐκ τῶν κεχειροτονημένων ἕνα, necnon Radermacher, *Gr.* 115 n. 3 ex Lyciorum decreto apud Petersen-Luschan p. 113 XVIII A 5 (a. 146 p. Chr. n.) ἀνὴρ ἐκ τῶν πρωτεύοντων.

Non secus in recentiorum scriptis genetivo partitivo ἕξ prae-
positio saepe additur. De actis sanctorum Pisidiae Phrygiaeque
Compennass 22 dicit: „*Genetivus partitivus in universum raro*
usurpatur; plerumque ratio partitiva per ἕξ exprimitur, velut in
Actis Marinae 21, 31 τινὲς δὲ ἕξ αὐτῶν, 40, 28 ἐπίστευσαν ἐκ τοῦ
δήμου χιλιάδες δεκαπέντε ἀνδρῶν, in Actis Christophori 57, 1 τοῖς ἕξ
ἑθνῶν πιστεύουσι”, alia. Ceterum Polybium nondum huic usui in-
dulgere dicit Kuhring 20¹⁾; at complures post eum scriptores

¹) Contrarium falso assertit M. v. Arnim, *De Philonis Byzantii dicendi genere* (Diss. Gryphiswald. 1912) 80, qui male in suam sententiam citat Schmidii *Atticismum* II 38.

praepositione $\xi\xi$ nonnumquam vim partitivam reddunt, ut Flavius Josephus ¹⁾, Epictetus ²⁾, Marcus Aurelius ³⁾, Herodianus ⁴⁾.

Itaque in universa recentiore lingua passim praepositiones pro genetivo partitivo adhibentur, neque necesse habemus, duobus locis Monumenti Ancyрани, — 13, 15 ne latine quidem praepositio exstat, — de latini sermonis imitatione cogitare.

2. Genetivum qualitatibus contra Atticorum morem in Monumento Ancyrano adhibitum notavit Kaibelius p. 201: „*Inauditum plane dicendi genus est 2, 23 καὶ ἤμην τριακοστὸν καὶ ἔβδομον δημαρχικῆς ἐξουσίας, quod ne Orosiani quidem quod Bergkius excitavit exempli audacia (Oros. VI 18 ‘ut in perpetuum tribuniciae potestatis esset’) explicatur, nedum defenditur*”. De eodem genetivo Viereck p. 62: „*Genetivus qualitatis qui dicitur ex sermone latino in sermonem titulorum irrepsit, velut legimus Mon. Anc. 2, 23; 3, 20; 8, 5 δημαρχικῆς ἐξουσίας (ᾧν)*”. Loci sunt 3, 20 ἃ δὲ τότε δι’ ἐμοῦ ἡ σύγκλητος οἰκονομεῖσθαι ἐβούλετο, τῆς δημαρχικῆς ἐξο[υ]σίας ᾧν ἐτέλε[σα]; 8, 5 καὶ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον ἑκατὸν δηνάρια κατ’ ἄνδρα ἔδωκα, ubi genetivus pro ablativo latino dicitur: *et tribunicia potestate duodecimum quadringenos nummos tertium viritum dedi*; 8, 9 δημα[ρ]χικῆς ἐξουσίας ὀκτωκαιδέκατον, *tribuniciae potestatis duodevicensimum*.

Constat, genitivum qualitatis, quo antiqui scriptores raro utebantur, in recentiorum lingua usitatum esse coepisse. Quod dicit Kühner-Gerth I p. 333: „*Ein Genetiv der Eigenschaft nach Art des lat. 'vir magni ingenii' kommt nur selten und nur in Verbindung mit εἶναι vor*“, id conferas cum regula a Prisciano XVIII p. 1126 tradita (apud Lobeck, *Phryn.* 215) „*Quando habere aliquid vel consequi per genitivum Graeci ostendunt, nos ablativo utimur, ut μεγάλης ἀρετῆς ἀνὴρ latine 'magna virtute vir'*“: atque Lobeck *l. l.* complura genitivi qualitatis exempla ex serioris aetatis scriptoribus affert, e. g.: Liban. *Ep.* 677, 324 παῖς φύσεως ἐγγρηγορίαις, Cyrill. *c. Jul.* IV 133 Α φύσεως ἦσαν λαχούσης τὸ ἀπάνθρωπον, Euseb. *H. Eccl.* VIII 5, 416 γυναῖκες σωφροσύνης τῆς ἀνωτάτω.

1) Wendland, *Deutsche Literaturz.* 1888 p. 561.

²⁾ 1, 29, 37 ἐξ ὧν δ' οὐδεὶς φανήσεται τοιοῦτος; cf. Schenkl in Indice s. v. ἐκ.

³⁾ Spohr 12.

4) Schmidt, *Syntax des Herodian* I 10.

Idem de sermone vulgari Pisidiae Phrygiaeque statuit Compennass 22: „Genetivi qualitatis usus in sermone vulgari latius patet quam in optima Graecitate”, exemplum dat Acta Christophori 64, 5 θέλεις μαθεῖν ποίας θρησκείας εἰμί.

Genetivus δημαρχικῆς ἐξουσίας, tribuniciae potestatis, quo scriptores quidem Graeci usi esse non videntur ¹⁾, in titulis imperatoriae aetatis passim comparet ²⁾. Jam vero haec appellatio non tantum in epistulis ac decretis imperatorum invenitur, quae exempla collegit Magie p. 64, sed etiam in compluribus titulis honorariis, qui a Graecis hominibus conscripti sunt. Sic jam Augusto et Tiberio imperantibus Graeci hoc genetivo usi sunt in his:

I. G. R. I 960 (Gortynae, a. 2—7 p. Chr. n.) Ἐπὶ Αὐτοκράτορι Κ[αίσαρι] Θεοῦ υἱῷ Σεβαστῷ ἀρχιερεῖ μεγίστῳ, δημαρχικῆς ἐξουσίας εἰκοστῷ [...ὕπ[α]τ[ρ]ω τριῖς καὶ [δε]κάκις, πατρὶ τῆς π[α]τρίδος], Λευκίῳ Π[λ]ωτίῳ Οὐκίῳ ἀν[θυ]πάτῳ, γνῶμ[η] π[α]ντων ἔδοξε τοῖς ἀρχουσι καὶ τῷ δήμῳ.

I. G. VII 1837 (in Boeotia, a. 13 p. Chr. n.) Ὁ δῆμος Τιβερίου Καίσαρα, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ πεντεκαίδεκατον, αὐτοκράτορα τὸ πέμπτον,

I. G. XII 2, 539 (Eresi, a. 16/17 p. Chr. n. = I. G. R. IV 10) Αὐτοκράτορα Τιβερίου [Καίσαρα Θεῷ Σεβαστῷ παῖδα Σεβαστον] ἀρχιέ[ρεα] δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δ[ε]κάκις καὶ δέκατον αὐτοκράτορα τ[ὸ]ν ὀγδοὺν Δάμαρχος Λέοντος εὖς...

I. G. R. III 933 (Lapethunte, a. 29 p. Chr. n.) Τιβερίῳ Καίσαρι Σεβαστῷ θεῷ Θεοῦ Σεβαστοῦ υἱῷ αὐτοκράτορι, ἀρχιερεῖ μεγίστῳ, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ λ',... Ἀδραστος Ἀδράστου Φιλόκλειος, ὁ ἐγγενὴς ἱερεὺς τοῦ ἐν τῷ γυμνασίῳ κατεσκευασμένου ὑπὸ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἰδίου Τιβερίου Καίσαρος Σεβαστοῦ ναοῦ καὶ ἀγάλματος.

Qui genetivus δημαρχικῆς ἐξουσίας, quamvis latinam locutionem ad verbum exprimat, tam parum a recentiorum sermone abhorret, ut etiam in numismate graeco ejus modi genetivus nullo latinae locutionis exemplo invenitur. Namque in nummo Augusti imperatoris Temni invento (*Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Wroth, Greek Coins of Troas, Aeolis and Lesbos* 1894 p. 146) legimus

¹⁾ Cf. Appian. *Bell. Civ.* 5, 132 εἶλοντο δῆμαρχον ἐς ἀεί, Cass. Dio 53, 32, 5 ἡ γερουσία δῆμαρχον αὐτὸν διὰ βίου εἶναι ἐψηφίσαντο.

²⁾ Uno in titulo anni 169 p. Chr. n. (B. C. H. XX 155) vocem δῆμαρχος = *tribuniciae potestatis* invenit Magie (p. 11).

Καῖσαρ Σεβαστὸς πλουσίας | Ἀπόλλας Φαινίου Ταμνιτῶν
ὑπατ[ή]ας

atque duos simillimos nummos Berolinenses indubiam scripturam ΠΑΤΗΑC tradere dicit Von Sallet (*Z. f. Num.* XII p. 361 sq. apud Wroth Nota). Idemque vir doctus pergit: „Der Genetiv πλουσίας ὑπατείας ist wie δημαρχικῆς ἐξουσίας mit dem Kaisernamen zu verbinden; πλούσιος heisst reich, vornehm, also die ganze Titulatur bedeutet ‘Caesar Augustus mit der hohen Consularwürde bekleidet’”. Hunc autem genetivum qualitatis πλουσίας ὑπατείας ex sermone latino desumptum non esse apparet.

II. De dativo.

1. „*Interpres Ancyranus*”, ita Kaibelius p. 198, „*abutitur nudo dativo ad ablativos Latinos reddendos, maxime in consulatu denotando (velut 9, 4 Τιβερίῳ Νέρωνι καὶ Νικίῳ Πείσωνι ὑπάτοις)*”; qua consulatus significatione interpretem Romanum fuisse demonstrari Hahn quoque p. 119 asseverat.

Constanter sic interpres consulum annum designans nudo dativo utitur: 1, 5; 3, 4. II. 12. 13; 4, 17; 5, 1; 6, 6. II. 23; 8, 20; 9, 4. 5. 6. 7. 8. 14; 12, 12; semel etiam Romanorum more particulam καὶ omisisse videtur: 1, 5. 6 Γαίῳ Πα[ύ]στ[ρ]α | [Αὔλῳ Ἰρτίῳ] ὑπ[α]το[ί]ς ¹⁾.

Quem dativum absolutum ex imitatione ablativi Latinorum ortum esse affirmare non dubito. Nudum dativum a Graecis interdum usurpatum fuisse complures auctores asseverant ²⁾, et quam-

¹⁾ Ceteris locis rectius particulam addit, etiamsi latine deficiat: 6, 6 Ποπλίῳ Σουλπικίῳ καὶ Γαίῳ Οὐαλγίῳ ὑπάτοις, P. Sulpicio C. Valgio consulib[us], 6, 23 Τιβερίῳ [Νέ]ρωνι καὶ Ποπλίῳ Κοιντιλίῳ ὑπάτοις, Ti. Ne[r]one P. Qui[n]tilio consulib[us], 12, 12 Γαίῳ Φουρνίῳ καὶ Γαίῳ Σε[ί]λανῳ ὑπάτοις, C. Furnio C. [S]ilano cos.

²⁾ Sic Boissonade ad Eunap. *vit. soph.* admonet p. 217: „nonnumquam dativus ponitur absolute, ut Latinorum fuit mos: Athenaeus I 39 Τέλεσις δὲ, ἡ Τελέστης, ὁ ὀρχηστοδιδάσκαλος, πολλὰ ἐξεύρηκε σχήματα, ἅκρως ταῖς χερσὶ τὰ λεγόμενα δεικνύουσας, Plutarchus Cons. § 28 ἔχομεν γὰρ τὸ ζῆν, ὥσπερ παρακαταθεμένοις θεοῖς ἐξ ἀνάγκης, Porphyrius V. Plot. c. 2 τελευταῖντι δὲ αὐτῷ, ἐγὼ μὲν ὁ Πορφύριος ἐτύγχανον ἐν Λιλυβαίῳ διατρίβων”. Idemque vir doctus I. I. p. 433 in Eunap. p. 109 τοῖς πρώτοις θεωμένοις notat: „Dativus est absolute positus quod Graecis non est insolens. Plutarch. Coriolanus c. 12 παυσάμεν δὲ τῷ πολέμῳ. Idem de Superst. § 18 σκόπει τὸν ἄθεον, γελῶντα μὲν μανικὸν καὶ σαρδάνιον γέλωτα, τούτοις ποιουμένοις. Porphyrius de Abstin. I 2 καὶ γὰρ μοι κατ’ ἐμαυτὸν λογιζομένῳ, ... φήσεται. Themistius Or. XXI p. 244 C. ὥστε καὶ, πάνυ βουλομένοις αὐτοῖς, ἐγγράφειν μὴ δύνασθαι τὰ παιδεύματα”.

Etiam W. Schmid *Atticismi* locis compluribus (I 236, II 42, III 55, IV 58. 610)

vis nonnulla quae afferuntur exempla alio modo explicari possint ¹⁾, in posteriore saltem lingua nonnumquam eum adhibitum esse verisimile videtur; etiam Brugmann 401 in locum Thucydidis 4, 56, 1 τοῖς δ' Ἀθηναίοις τότε τὴν παρακλάσσιον δροῦσι τὰ μὲν πολλὰ ἡσύχατον adnotat: „Das Griechische war hiermit auf dem Wege zur Entwicklung eines Dativus absolutus". Attamen nudum dativum ad consules designandos usurpatum ex latino sermone fluxisse ²⁾, hinc satis apparet, quod non nisi Romanorum magistratuum nomina, nusquam vero Graecorum magistratuum dativo casu efferuntur; in multis titulis simul consulum nomina dativo graecarum vero civitatum magistratus praepositione ἐπὶ genetivo addita exprimuntur ³⁾.

exempla profert, e. g.: Philostr. *Imag.* p. 416, 5 ἀκοντίῳ δὲ τὴν δεξιὰν ἐπερείδει, ἐκκειμένῳ τῷ γλουτῷ καὶ τῇ πλευρᾷ διορωμένῳ, Philostr. *V. Apoll.* 110, 26 καθάπερ τοῖς πηγαίοις ἀναδιδόμενοις, Aelian. *N. A.* 218, 25 δοκοῦσι καὶ οἱ ἀετοὶ τὰ γνήσια τῇ ἀκτίνι τοῦ ἡλίου κρίσει (solis radio indice) φιλεῖν, Aelian. *V. H.* 37, 1 ὡς γε ἐμοὶ κριτῇ.

Item Kratt dativum absolutum Appiano attribuit p. 15: *Pun.* 64 ἐγὼ μὲν γάρ, ὡς ὑμῖν κυρίως οὔσι περὶ τῶνδε κρίναι, τὴν γνώμην εἶπον, *Bell. Civ.* 2, 127 τὰ ἐξ ἀνάγκης ἐψηφισμένα ἄρχοντι ἤδη, 3, 20 ἐπεὶ καὶ τῶν ἰδιωτῶν πολλοὶς ἀμφισβητοῦσί σοι καὶ ἓνα τῆς οὐσίας οὐκ ἀδύρῃτον αὐτὴν ἔχων γνώσῃ, 3, 60 τοὺς δ' ὑπάτους καὶ δημάρχους πλείονας κινδυνεύουσι τοῖς κοινοῖς γενέσθαι.

¹⁾ Sic Plut. *Coriol.* 12 παυσανμένῳ δὲ τῷ πολέμῳ dativus temporis magis est, qui cum participio conjunctus jam apud antiquos scriptores invenitur, cf. Thuc. 1, 30, 3 περιόντι τῷ θέρει, Xen. *Hell.* 3, 2, 25 περιόντι τῷ ἐνιαυτῷ (cf. Kühner-Gerth I p. 445). Sic Philostr. *Imag.* p. 416, 5 ἀκοντίῳ δὲ τὴν δεξιὰν ἐπερείδει, ἐκκειμένῳ τῷ γλουτῷ καὶ τῇ πλευρᾷ διορωμένῳ dativus circumstantiae concomitantis videtur esse, cf. Xen. *An.* 7, 7, 6 ἡλίζεσθε ἐγκεχαλινωμένοις τοῖς ἵπποις, Hom. *Il.* 11, 555 ἀπονόσφιν ἔβη τετιγῶτι θυμῷ (cf. Kühner-Gerth I p. 435, 6).

Falso etiam Schmid, *Att.* III 55, IV 610 jam Thucydidem dativo absoluto usum esse eo loco, quem supra exscripsi, 4, 56, 1 asserit, cf. Classen-Steup in h. l.: „der partizipiale Dativ drückt nicht nur wie der absolute Genetiv die Gleichzeitigkeit aus, sondern auch das Verhältnis den anderen gegenüber"; non secus de hoc ejusque similibus exemplis judicat Kühner-Gerth I p. 424 f. Simili modo nonnullos Appiani dativos, quos absolutos vocat Kratt, explicari posse puto, ut *Pun.* 64, *Bell. Civ.* 2, 127.

²⁾ Licet aliquam excusationem habeat vel ex dativo temporis Graecorum (e. g. in psephismate apud Dem. 18, 116 ἀναγορεύεται Διονυσίοις τραγυδοῖς καὶ νοῖς), vel ex dativo circumstantiae concomitantis, ut putat Moulton, *Classical Review* XVIII (1904) p. 153: „In one sense the date with ὑπάτοις is not a Latinism, since the instr. of attendant circumstances exists both in Latin and in Greek: ἀκατακαλύπτῳ τῇ κεφαλῇ I Cor. 11, 5 answers to Latin capite non velato. But of course the idiomat Greek here would be ἐφ' ὑπᾶτων τῶν δεινῶν".

³⁾ E. g. apud Viereck XX (a. 39 a. Chr. n.) ἐπὶ στεφανηφόρου Ἀρτεμιδώρου... Λευκίῳ Μαρκίῳ Κησωρίῳ καὶ Γαίῳ Καλουησίῳ ὑπάτοις; conferantur quoque nonnulla exemplorum, quae mox ex nummis et titulis afferam.

Verum non soli Romani graeco sermone locuti hoc dativo utebantur, sed et Graeci homines jam a saeculo primo p. Chr. n., quamquam scriptores nudum dativum consulum non adhibuisse videntur ¹⁾, non semel in numismatibus ac lapidibus ita locuti sunt.

Sic in nummis in Asia provincia percussis, quamquam plerumque ἐπὶ ἀνθυπάτου τοῦ δεινός vel ἐπὶ τοῦ δεινός est, dativus absolutus nonnumquam invenitur:

Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Head-Poole, Greek Coins of Ionia 1892 p. 74 (Ephesi, a. 65/66 p. Chr. n.) Ἀουιόλα ἀνθυπάτω Αἰχμοκλῆς [γραμματεὺς τοῦ δήμου] (bis),

ib. p. 273 (Smyrnae, c. a. 77 p. Chr. n.) ἀνθυ. Ἰταλικῷ [ἐπὶ Ἰουλίῳ (στεφανηφόρου) στρατ. Ἀγρων] Εὐσέβης ²⁾,

ib. p. 250 (Smyrnae, c. a. 83 p. Chr. n.)

ἀνθυπάτω Φροντείνῳ | ἐπὶ στεφανηφόρου Μύρτου θυγα-
στρατηγὸς Γερμεῖνος | τρὸς τοῦ δήμου Ζμυρνάϊων,

ib. p. 250 (Smyrnae, c. a. 83 p. Chr. n.)

ἀνθυ. Φροντείνῳ Σμυρ. | ἐπὶ Μύρτου στρατ. Ῥηγεῖνος,

ib. p. 251 (Smyrnae) ἀνθυ. Φροντείνῳ,

ib. p. 276 (Smyrnae, a. 98—102 p. Chr. n.) Ἀσι. Φούσκῳ ἀνθυ.,

Wroth, Greek Coins of Troas, Aeolis and Lesbos 1894 p. 114 (Cymes, imperatore Vespasiano) ἀνθυ. Ἐπρίῳ Μαρκέλλῳ.

In multis titulis quoque, qui a Romanis conscripti non sunt, dativi absoluti exempla inveniuntur: sic jam in decreto Gortyniorum inter annos 2—7 p. Chr. n. facto I. G. R. I 960 Ἐπὶ Αὐτοκράτορι Κ[αίσαρι] Θεοῦ υἱῷ Σε[βα]στῷ ἀρχιερεῖ μ[εγίστῳ, δη]μαρχικῆς ἐ[ξ]ουσίας εἰκοστῷ [. . . ὑπᾶ]τῳ τρίς καὶ [δε]κάκις, πατρὶ τῆς π[ατρίδος], Λευκί[ω] Π[ι]λωτίῳ Οὐκί[ν]ῳ ἀν[θυ]πάτῳ, γνώμ[η] π[ά]ντων ἔδοξε τοῖς ἄρχ[ουσι] καὶ τῷ δῆ[μῳ] proconsulis nomen nudo dativo exprimi videtur ³⁾; cetera exempla sunt:

Ditt. *O. G. I. S.* 487 (a. 110—114 p. Chr. n., in titulo Myla-

¹⁾ Flavius Josephus, qui senatusconsulta vel magistratuum decreta referens nudum dativum nonnumquam habet: *Ant. Jud.* 14, 219 Κοίντῳ Ῥουτιλίῳ Κοίντῳ Κορνηλίῳ ταμίαις, ib. 228. 238 Λευκίῳ Λέντῳ Γαίῳ Μαρκέλλῳ ὑπάτοις, ipse in narratione magis graece annum exprimit, velut *Ant. Jud.* 14, 4 ὑπατεύοντος Ῥωμαίων Κοίντου Ὀρτησίου καὶ Κοίντου Μετέλλου, vide exempla apud Schmidt, *De Flav. Jos. eloc.* 514.

²⁾ De eodem ib. p. 273 (Smyrnae, imperatore Tito vel Domitiano) ἐπὶ Ἰταλικῷ στρατ. Ἀγρωνος.

³⁾ Namque parum probabile est, etiam dativum Λευκίῳ Πλωτίῳ Οὐκίῳ ἀνθυπάτῳ a praepositione ἐπὶ dependere.

sensium, cf. Ditt. n. 1) [Ἀ]σιανοὶ Ἰωνες, [ἀνθυπά]τῳ Κορυνηλίῳ Τακίτῳ, [Φί]λοι εὐγενεῖς δίκαιοι [Λ]ούκιος Γάουιος Λαβέων [Λ]ούκιος Γάουιος Λαβέων νέος [δικα]σταγωγός,

I. G. R. I 1019 (Hierapytnae, a. 125 p. Chr. n.) post legem scripta sunt: ἐπράχθη ἐν Ἱεραπύ[τ]νῃ πρὸς [γ']... Λ. Βα[λ]ε[ρί]ῳ Ἀσι-
ατικῷ τὸ [β'], Λουκίῳ Ἐπιδίῳ Τιτίῳ Ἀκυλείνῳ ὑπάτοις,
[ἐπὶ πρωτοκόσμου...ου Τιτιανῷ Ὑπεράνθους Κίθνου υἱοῦ, μηνὸς [Θεο-]
δα[ισ]ίου...,

Ditt. O. G. I. S. 595, 19 (in epistula mercatorum Tyrriorum, qui Puteolis consederunt, a. 174 p. Chr. n. scripta) Γάλλῳ καὶ Φλάκκῳ Κορυνηλιανῷ ὑπάτοις,

I. G. R. I 1438 (Tyrae in Moesia inferiore, a. 181 p. Chr. n.) [...δε]δόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ Κο[κκή]ιον...[ν]ον τετειμησθαι... Ἐγένετο ἐν Τύρῃ πρὸς ε' καλ[υ]δῶν Μαίων Αὐτοκράτορι Κομόδῳ τὸ γ' καὶ Ἀντιστίῳ Βούρρῳ ὑπάτοις, ὥς δὲ Τυρανοὶ ἄγουσιν, ἔτους ἐκρ', ἀρχόντων δὲ τῶν περὶ Θεόδωρον Βοήθου,

I. G. R. I 563 (Nicopoli ad Istrum, a. 233 p. Chr. n.) [Ἀγαθ]ῇ τύχῃ. Διὶ Κερκυρίῳ εὐχαριστοῦσα ἡ πόλις ἀνέστησεν πρὸς ις' κ[αλ]υδῶν Αὐγούστῳ(ν) Μαξιμίῳ καὶ Πατέρνῳ ὑπάτοις),

I. G. R. I 1439 (Odessi, a. 238 p. Chr. n.) Ἀγαθῇ [τύχῃ]. Πείῳ καὶ Πρόκλῳ ὑπάτοις πρὸς... θεοῦ μεγάλου Δερζελάτου... οἷδε εἶσιν ἔφηβοι κτλ.

Itaque dativo absoluto magistratuum Romanorum ad annum indicandum haud raro Graecos quoque usos esse apparet; atque jam saeculo primo p. Chr. n. hunc dativum adhibebant: sic in titulo Cretensi ante Monumentum Ancyranum scripto, sic quinquaginta fere post Monumentum annis in compluribus nummis Asiaticis. Romani quidem aliquanto tempore ante Monumentum Ancyranum ita locuti sunt, sed pauca itidem in Romanorum titulis ante annum 100 p. Chr. n. hujus usus exempla sunt ¹⁾. Graeci igitur

¹⁾ Praeter locos apud Flav. Jos. *Ant. Jud.* 14, 219 (in senatusconsulto anni 44 a. Chr. n.), ib. 228. 238 (in decreto Leptuli consulis a. 49 a. Chr. n.), usque ad annum 100 p. Chr. n. haec tantum ex Romanorum titulis exempla habeo: Viereck XX (in senatusconsulto anni 39 a. Chr. n.) Λευκίῳ Μαρκίῳ Κησωρίνῳ καὶ Γαίῳ Καλουσιῳ ὑπάτοις, Ditt. *Syll.* 355, 13 = 3785 (Chii, in epistula proconsulis inter annos 3—14 p. Chr. n. scripta) Λουκίῳ Σύλλῃ τὸ δεύτερον ὑπάτῳ; fortasse etiam a Romano homine scriptum est in amphora Pompeiana I. G. R. I 514 (a. 78 p. Chr. n.) Καιονίῳ Κομόδῳ ὑπάτῳ. Ceterum a Romanis usque ad finem saeculi I p. Chr. n. vel absolutus genetivus vel genetivus cum praepositione ἐπὶ conjunctus adhibetur, ut

non minus quam Romani saeculo I p. Chr. n. nudo in hac re dativo usi sunt; quin etiam, ubi latinum exemplar in graecum sermonem convertendum non erat, dativo usi sunt, ut in nummis, quos supra attuli; interpret autem Monumenti, latinum textum ad verbum exprimens, eo magis adducebatur ut dativo uteretur. Ut dubitem, num nudi dativi usus, quamvis ex latino sermone fluxerit, argumentum sit, quo Romanum fuisse interpretem certo demonstratur.

2. Aliud exemplum dativi ad ablativum latinum reddendum usurpati afferunt Kaibel p. 198, Viereck p. 62: 16, 12 οὗ ἐπείταδε Δάκων διαβᾶσα πολλὴ δύναμις ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς κατενόπη, *citra quod Dacorum transgressus exercitus meis auspiciis victus profligatusque est*; qui dativus conjunctus cum alio comparet etiam 14, 17 ἐμῇ ἐπιταγῇ καὶ οἰωνοῖς αἰσίοις, *meo jussu et auspicio*, cf. 4, 9 [ἐπι]ταγῇ τοῦ τε δήμου καὶ τῆς συνκλήτου, *jussu populi et senatus*.

Ablativi latini *meo jussu auspicioque* ablativi causae sunt, sed causam etiam saepius denotat dativus instrumenti Graecorum, de quo Radermacher, *Gr.* 105: „Der instrumentale Dativ hat mancherlei Spielarten; nicht nur das Mittel, auch die Art und Weise des Geschehens, die begleitenden Umstände (βαίνειν στοναχῇ), die Ursache, ferner das Masz gehören in seinen Bereich. Man vergleiche den lateinischen Ablativus modi, causae, mensurae neben dem instrumentalis“, cf. etiam Kühner-Gerth I p. 438 sq. Sic cum ἐμῇ ἐπιταγῇ conferas versum Euripidis *Phoen.* 1043 χρόνῳ δ' ἔβη Πυθίαις ἀποστολαῖσιν Οἰδίπους ὁ τλάμων, ubi dativus respondet ablativo Latinorum *Pythiae jussu*. Dein locutio αἰσίοι οἰωνοί (ὄρνις αἰσίοις), quae saepius a scriptoribus adhibetur, e. g. Eur. *Ion.* 1333 καθαρὸς Ἀθήνας ἔλθ' ὑπ' οἰωνῶν καλῶν, Xen. *Cyr.* 3, 3, 22 οἰωνοῖς χρησάμενος αἰσίοις ἐνέβαλεν εἰς τὴν πολέμειαν, dativo casu adhibita invenitur Soph. *O. R.* 52 ὄρνιθι γὰρ καὶ τὴν τότε αἰσίῳ τύχην παρέσχεσ' ἡμῖν, quo loco Wolff-Bellermann adnotat: „ὄρνιθι αἰσίῳ mit günstigem Vogelflug, d. h. unter glücklicher Göt-

saepissime in titulis Viereckianis e. g. XVII (a. 78 a. Chr. n.), XVIII 4. 52 (a. 73 a. Chr. n.), saepe etiam in reliquis titulis, velut I. G. XII 2, 35 B 37 (a. 25 a. Chr. n.) [Αὐτοκράτορος Καίσαρος] Σεβαστοῦ τὸ ἕνατον, Μάρκου Σιλανοῦ ὑπάτων], I. G. R. I 455 (Neapoli, a. 59 p. Chr. n.) M. Cominio M. f. Mae(cia tribu) Verecundo Quinta Dia filio piissimo, Ἐπὶ ὑπάτων Γ. Οὐερψτανῷ Ἀπρωιανῷ καὶ Γ. Φοντείου Καπίτ(ωνος).

terleitung. Öfter bei Horaz z. B. *Epod. 16, 24* 'secunda alite'. *Carm. 1, 15, 5* 'mala avi'. 3, 3, 61 'alite lugubri' u. ähnl."

Itaque, quamvis dativi in Monumento Ancyrano obvii ἐμῇ ἐπιταγῇ, ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς ex imitatione ablativi Latinorum fortasse orti sint, — quo ducit, quod articulus quoque ante pronomen possessivum Romanorum more omissus est, — tamen hi dativi causae vel instrumenti consuetudini sermonis graeci non repugnare videntur.

3. Etiam dativi temporis contra Atticorum morem usurpati exempla affert Kaibelius p. 198: „15, 17 προκατειλημένας πολέμῳ δουλικῷ scil. Σικελίαν καὶ Σαρδῶν ('occupatas bello servili'); 1, 11 ἀμφοτέρων τῶν ὑπᾶτων πολέμῳ πεπτακότων ('cum consul uterque bello cecidisset') debebat ἐν πολέμῳ; 1, 18 δις ἐνείκησα παρατάξει ('vici bis acie'), quamquam hic error esse potest lapididae; recte legitur 14, 20 κατέκοψεν ἐν παρατάξει". Quibus addi potest 13, 18 κα[μὲ πολέμου,] ὃ ἐπ' Ἀκτίῳ ἐνε[ί]κησα, ἡγεμόνα ἐξη[τήσατο], et me be[lli], quo vici ad Actium, ducem depoposcit. Ceterum ablativum temporis Latinorum interpres dativo cum praepositione ἐν conjuncto reddit: 4, 14. 19; 5, 1 ἐν ᾗ ἀποτειμήσει, quo lustrum; 6, 10 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ, [eo die, quo].

Dativo temporis graece non fere nisi nomina, quae tempus designant, dies mensis annus alia; exprimuntur, quae plerumque attributum sibi conjunctum habent (Kühner-Gerth I p. 445, e. g. Thuc. 1, 12, 3 ἐξηκοστῷ ἔτει μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν); ceteris autem nominibus substantivis praepositio ἐν plerumque additur, e. g. ἐν πολέμῳ, ἐν εἰρήνῃ (Kühner-Gerth I p. 446 n. 6); fit tamen, ut etiam haec nomina nudo dativo efferantur, Kühner-Gerth p. 445 inter alia exempla citat: Hom. *Il. 15, 324* νυκτὸς ἀμολγῶ, 13, 684 ζαχρηῖς γίγνοντο μάχῃ, Herodot. 9, 102 οὐδὲν ἔλασσαν εἶχον τῇ μάχῃ (cf. Herodot. 6, 92 ἐσσωθέντες τῇ ναυμαχίῃ), Thuc. 2, 20, 1 λέγεται τὸν Ἀρχίδαμον ἐς τὸ πεδίου ἐκείνῃ τῇ ἐσβολῇ οὐ καταβῆναι (cf. 2, 20, 14; 2, 57, 2), 3, 54, 4 μάχῃ τε τῇ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ γενομένη παρεγενόμεθα ὑμῖν.

Sed multo liberius in posteriore lingua dativus temporis usurpatur, cf. Radermacher, *Gr. III*: „Wir haben für die Koine eine Verwendung des temporalen Dativs anzuerkennen, die über das Attisch sogar hinausgeht"; exempla profert: Ev. Luc. 20, 10 καιρῷ, Achilles Tatius p. 44, 3 Hercher νυκτί, Zoroaster apud Proclum

in rem p. II 34, 8 διχομηνίαις. Ejusdem dativi insolite usurpati testimonia ex papyris exhibet Moulton¹⁾, ex Novi Testamenti libris Blass²⁾; ex Aeliano hunc usum notat Schmid, *Att. III* 57³⁾. In titulis quoque verba μάχῃ, πόλεμος, quae in Monumento Ancyrano dativo temporis exprimuntur, absque praepositione nonnumquam comparent; exempla habeo: Ditt. *O. G. I. S.* 552, 6 (in titulo honorario a communi Lyciorum posito inter annos 78—74 a. Chr. n.) νικήσας πάσαις ταῖς μάχαῖς, I. G. R. I 1502 (Mesembriae Moesiae inferioris, temporibus Caesaris et Octaviani) Μόσχος Φιλήμον[ος], Ξενοκλῆς Λαχίτ[α], Δαμέας Διονυσί[ου], στραταγήσαντες [ἐπὶ] Βυρεβίσταν πολέμῳ....

Dativum ergo temporis in recentiore lingua plus quam antea usurpatum esse satis apparet. Fieri tamen potest, ut ablativus quoque Latinorum interpretem Monumenti Ancyrani ad dativum usurpandum moverit; quod quidem magis credo propter locum 15, 17 προκατειλημένας πολέμῳ δουλικῷ, *occupatas bello servili*, ubi interpres latina verba pressius secutus non tantum praepositionem sed etiam articulum omisit (cf. De Articulo 9 e).

4. „Denique", ait Kaibelius p. 198, „quod Augustus scripserat 'cum consulari imperio' ille (4, 16. 21) interpretatus est ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ".

Dativum usurpatum fuisse ex loco 4, 16 patet [... Δεύτερον ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ μόνος Γαῖῳ Κησωρίνῳ καὶ Γαῖῳ Ἀσινίῳ ὑπάτοις τὴν ἀποτειμῆσιν ἔλαβον], [Iteru]m consulari cum imperio lustrum [solus feci C. Censorin[o et C.]Asinio cos.; quem dativum procul dubio recte supplevit Kaibelius 4, 21 καὶ τρίτον ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ τὰς ἀποτειμῆσε[ις] ἔλα[βο]ν, [Tertiu]m consulari cum imperio lustrum [fecit]; incertum tamen est, utrum his locis mero dativo usus fuerit interpres, an praepositio praecesserit [ἐν ὑπατικῇ ἐξουσίᾳ], ut Graeci dicere solent οἱ ἐν ταῖς ἐξουσίαις. Sed et nudum dativum ὑπατικῇ

¹⁾ 115 sq.: „es mag gut sein, ein paar Beispiele zu geben, um weiter zu zeigen, mit welcher Freiheit der Dativ in den Tagen seines Veraltens gebraucht wurde... Lokative der Zeit sind zahlreich. So OP. 901, 5 (4. n. Chr.) ἐσπερινὴς ὥρες τῇ χθὲς ἡμέρᾳ «gestern abends»; γενεσίους und γάμοις BU. 1 (3. n. Chr.), γενεθλίοις BU. 149 (2. j. n. Chr.) wie in Mark. 6, 21; OP. 742 (2. v. Chr.) ἵνα τῇ ἀναβάσει αὐτὰς ἄξωμεν «bei unserer Heimkehr»".

²⁾ § 200: Ephes. 3, 5 ἐτέραις γενεαῖς, Act. Ap. 13, 36 ἰδίᾳ γενεᾷ.

³⁾ Aelian. *N. A.* 153, 6 σειρίου ἐπιτολῇ.

ἔξουσίᾳ, qui sociativus vel instrumentalis habendus est, non contra Graecorum sermonem pugnare puto (cf. Thuc. 2, 85, 2 ὁρῶν οὖν ἀπέστειλλον, Hom. Od. 6, 320 νόῳ δ' ἐπέβαλλεν ἰμάσθλην, alia apud Kühner-Gerth I p. 435, Brugmann 409). Atque cum ablativus latinus cum praepositione conjunctus, *consulari cum imperio*, graece mero dativo redditus sit, Romanum fuisse interpretem his locis non comprobatur.

5. Tandem Viereckius p. 62 interpretem nudo dativo abusum esse ait Mon. Anc. 5, 16; 6, 15; 11, 4; 17, 22; 18, 14, ubi *senatus consulto* vel *ex s. c.* reddidit per δόγματι συγκλήτου. Quae versio redit in nonnullis senatusconsultis: Viereck XV 4 (prob. inter annos 98—94 a. Chr. n.), Flav. Jos. Ant. Jud. 14, 221 (a. 44 a. Chr. n.).

Quamquam Graeci in hujusmodi dictis praepositione κατὰ uti consueverant κατὰ ψήφισμα βουλῆς, κατὰ τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων¹⁾, tamen dativus δόγματι συγκλήτου, quamvis fieri possit, ut interpretes Ancyranus propter ablativum latinum ad eum usurpandum inclinauerit, contra legem sermonis graeci peccare non videtur. Conferantur similia, quae dativo casu nonnumquam enuntiantur: sic pro κατὰ τὸν νόμον τῆς πόλεως, quod plerumque in titulis est, dativus νόμῳ πόλεως invenitur Ditt. Syll. 836 (Messene, priore parte tertii a. Chr. n. saeculi); sic γνώμη στρατηγῶν saepius in titulis legitur Ditt. Syll. 566, 10. 18, O. G. I. S. 458, 32. 78 (c. a. 9 a. Chr. n.); quae dativi exempla a dicto δόγματι συγκλήτου nullo modo discrepant. Mirum itaque non est, inde a tempore cadentis Graecitatis eundem dativum δόγματι βουλῆς, συγκλήτου in compluribus titulis a Graecis hominibus conscriptis inveniri. Namque saepissime Graeci, nullam latinam locutionem in suum sermonem convertentes, decretum populi vel concilii nudo dativo expresserunt:

I. G. R. III 593 (Sidymis) . . . ἀρχιφύλακος Λυκίων . . . ἀρχι[Φ]υλακείας τῆς μεγάλης . . . ἡ πατρίς βουλῆς καὶ δήμου δόγματι,

ib. III 583 (Sidymis) ἡ ἐνταῦθα πατρίς ἀμειβομένη τὴν μεγαλόφρονά αὐτῆς πολειτείαν, βουλῆς καὶ δήμου κρίσει (cf. 584. 585),

ib. III 613 (Xanthi, altero saeculo exeunte aut tertio ineunte)

¹⁾ Κατὰ ψήφισμα βουλῆς Ditt. Syll. 530, 211 (ante a. 331 a. Chr. n.); ac saepius (cf. Ditt. Syll. III in Indice p. 143 sq.); κατὰ τὸ δόγμα τῶν Ἑλλήνων Ditt. Syll. 150, 13 = 3283 (a. 333/2 a. Chr. n.) et similia apud Ditt. Syll. III in Indice p. 173.

Τιβ. Κλ. Ἀτταλον συνκλητικόν, Τιβ. Κλ. Στασιθέμιδος υἱόν, Κλ. Τηλέμαχος ὁ θεῖος, βουλῆς καὶ δήμου ψηφίσματι,

ib. III 63 (Prusiade ad Hypium, exeunte saeculo II aut incipiente III) δόγματι [κοιν]οβουλίου¹⁾;

quin in multis Atticis inscriptionibus idem dativus comparet:

C. I. A. III 687 a (Athenis, tempore incerto, prob. post a. 170 p. Chr. n.) Μάρκον Οὐλίπιον Εὐβίοντον τὸν λαμπρότατον ὑπατικὸν καὶ ἐπάνυμον ἄρχοντα δόγματι τοῦ σεμνο[τά]του συνεδρίου καὶ τῆς πόλεως συνπάσης,

ib. III 687 (post a. 170 p. Chr. n.) δόγματι τῶν κρατίστων Ἀρεοπαγειτῶν,

ib. III 704 (medio fere saeculo p. Chr. n. tertio) δόγματι Ἀρεοπαγειτῶν, (idem est 836 b),

ib. III 824 a ψηφίσματι τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς.

III. De accusativo.

Accusativum omitta eis praepositione ἡ, 7 [ἀπὸ] Ῥώμης [Ἀρίμινον] Mommsen supplevit, quem usum nimis latinum reprehendit Kaibelius p. 198.

Sed valde incertum hoc supplementum videtur. Dicit Mommsen p. 87, post Ῥώμης octo tantum litteras deficere, ideoque eis admittere non posse. Sed cum hiatus sit in extremo versu 7, numerus litterarum deperditarum incertior est; saepe enim versus alii aliis longius protrahuntur (vide in hac pagina versum 13 longius protractum quam 8, ad cuius spatium Mommsenus versum 7 videtur dimensus esse), imo nonnumquam usque ad finem paginae continuantur (cf. Mon. Anc. 7, 5). Itaque jam eam ob causam Mommseni supplementum dubium est. Porro, in tabula phototypica vestigia litterae ω vocis Ῥώμης supra litteram ξ versus 8 ἔξω δεῦν τῶν μή conspicio, ut post hanc litteram undecim elementa, quot in versu 8 sunt, Mommsen suppleverit. Sed eodem ambitu versus

¹⁾ Immerito Magie 4 in titulo Neapolitano saeculi a. Chr. n. alterius exeuntis aut primi ineuntis δόγματι συγκλήτου scriptum esse dicit. Nam exeunti saeculo I p. Chr. n. attribuendus videtur hic titulus (I. G. XIV 756 a): Κομινίαι Πλουτογεν(ε)ῖαι ἱερ(ε)ῖαι Δήμητρος θε[σ]μοφόρου . . . [Τ]ε(βέριος) Καστρίνιος Καληδιανὸς δημαρχήσας τῇ προμάμῃ εὐσεβ(ε)ῖας ἕνεκα δόγματι συγκλήτου = decreto decurionum (Kaibelius adnotat, hunc lapidem non nimio post tit. n. 758 positum videri, quem titulum anno circiter 71 p. Chr. n. tribui debere verisimile est, cf. Cagnat, I. G. R. I 451).

10 comprehenduntur litterae XIII, item versus 11 litterae XIII, ut nihil impedire videatur, quominus in versu 7 XIV litteras εἰς Ἀρίμινον, inter quas tres breves litterae ι sunt, suppleamus ¹⁾).

§ 3. DE USU PRAEPOSITIONUM.

„*Praepositionum usum non semper recte observavit interpres*”, ita Kaibel p. 200, qui complura exempla vitiosi praepositionum usus affert.

Quorum quaedam in paragrapho De Casibus tractavi ²⁾, cetera hic considerata sunt. Primum tamen illud mitto, quod falsum dicit, 2, 16 [ἃ αὐτὸς ἢ διὰ τοὺς ὑποστρατήγους ἐμοῦς] κατάρθωσα, utpote vitiose suppletum. Quod jam Mommsen in editione altera emendaverat in hunc modum: [ἃ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν πρεσβευτῶν ἐμῶν] κατάρθωσα; qui postea ediderunt cum Wölfflin legunt [ἃ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν πρεσβευτῶν τῶν ἐμῶν] κατάρθωσα. Genetivus supplendus est, quo casu recte utitur interpres 3, 19 δι' ἐμοῦ et 5, 9 διὰ τῶν ὑπάρχων.

1. Venio ad verba ἐπὶ Ῥώμης, de quibus Kaibelius p. 201: „*Pessime 'Romae' bis vertitur ἐπὶ Ῥώμης, non solum in titulo commentarii negligenter conscripto, sed etiam 6, 5, neque defenditur hoc eo quod Dionysius (velut II 56) ἐκκλησιάζειν ἐπὶ στρατοπέδου dixit*”. De iisdem Viereck p. 64: „*Mirum in modum interpres Mon. Anc. 'Romae' reddidit per ἐπὶ Ῥώμης nescio an adductus plane diversi generis dictione, velut ὁ ἐπὶ τῆς πόλεως στρατηγός*”. Etiam v. Herwerden, *Lex. suppl.* s. v. ἐπί: „ἐπὶ Ῥώμης male 'Romae' vertit pro ἐν Ῥώμῃ interpres monumenti Ancyranum”.

Sed quod pessime in Monumento Ancyrano scriptum dicitur, id in recentiore lingua pervulgatum fuisse videbimus. Quem posteriorum usum ut explicem, paulo longius de praepositione ἐπὶ cum genetivo ad locum, quo quid fit, significandum usurpata agendum est.

Ἐπὶ praepositio hoc sensu cum *nominibus communibus* conjuncta jam apud optimae Graecitatis auctores invenitur in certis ple-

¹⁾ Interpres 6, 12 recte R[omam redi] vertit εἰς Ῥώμην ἐπανεληλύθειν.

²⁾ De praepositione ἐν in verbis 1, 18 ἐνείκησα παρατάξει omitta dixi p. 64 sq., de praepositione ἐξ genetivo partitivo addita p. 55 sqq.

rumque dictis, ut sunt: ἐπὶ γῆς (Hom. Od. 21, 41 Φόρει δέ μιν [arcum] ἤς ἐπὶ γαίης, Soph. El. 1136 καπὶ γῆς ἄλλης Φυγάς), ἐπὶ ἀγροῦ, ἐπὶ ἀγρῶν (Hom. Od. 1, 190 ἐπὶ ἀγροῦ πῆματα πάσχειν, Od. 22, 47 πολλὰ μὲν ἐν μεγάροισιν... πολλὰ δ' ἐπὶ ἀγροῦ, Soph. O. T. 1049 εἴτ'... ἐπὶ ἀγρῶν εἴτε κἀνθάδ' εἰσιδὼν, ubi usitata Attica dictio esset ἐν ἀγρῷ vel κατ' ἀγρούς; ita Jebb in h. l.), ἐπὶ ξένης (Soph. O. C. 184 τόλμα ξείνος ἐπὶ ξένης cf. Philoct. 135 ἐν ξένῳ ξένον, Eur. Andr. 136 γυνῶθι δ' οὔσ' ἐπὶ ξένῳ... ἐπὶ ἀλλοτρίᾳς πόλεως, Xen. R. L. 14, 4 ἀρμόζοντες ἐπὶ ξένης, Isocr. 4, 168 τοὺς δ' ἐπὶ ξένης ἀλλᾶσθαι, Lycurg. 25 ἰδρύσασθαι [τὰ ἱερὰ] ἐπὶ ξένης καὶ ἀλλοτρίᾳς), ἐπὶ προαστείου (Thuc. 2, 34, 5 τὸ δημόσιον σῆμα, ὃ ἐστὶν ἐπὶ τοῦ καλλίστου προαστείου τῆς πόλεως), ἐπὶ ἐκκλησίας (Thuc. 8, 81, 1), ἐπὶ στρατοπέδου (Xen. An. 6, 5, 4 Φύλακα τῶν ἐπὶ στρατοπέδου, Plato, Leg. 674 a), ἐπὶ οἰκήματος καθῆσθαι (Plato, Charm. 163 b, Aeschin. 1, 74, Dinarch. 1, 23), ἐπὶ ἰατρείου (Aeschin. 1, 40), ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων καθίζοντες (Isocr. 7, 15).

Eadem haec, quibus parce antiqui usi sunt ²⁾, persaepe recentiores scriptores admittunt: ἐπὶ τῆς χώρας dicunt Polybius 3, 101, 3; 3, 102, 8; 4, 43, 8; 4, 73, 8, Diodorus 2, 40, 5; 5, 27, 4; 5, 39, 5; ἐπὶ τῶν ἀγρῶν Polybius 4, 73, 7; 32, 20, 11; ἐπὶ ξένης Plutarchus, Pel. 34, Ages. 40, Cato min. 56, Lucianus, Amor. 9, Epictetus 1, 27, 5, quod legitur quoque in papyris B. U. 22, 34 (a. 114 p. Chr. n.), 159, 7 (a. 216 p. Chr. n.); ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς Lucianus, Abd. 4, Herodianus 8, 7, 6; ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Philostratus (Kayser) V. Soph. 35, 2, Heroic. 178, 24; 201, 2; ἐπὶ στρατοπέδου Dionysius 2, 56, Plutarchus, Rom. 16; ἐπὶ ἐργαστηρίου καθῆσθαι Alciphron 3, 27.

Qui recentiores praeterea haec habent: ἐπὶ τῆς πατρίδος (Lucian. Patriae enc. 9. 11), ἐπὶ ἐρημίας (Lucian. Ver. hist. 2, 5, Philops. 25), ἐπὶ τῶν τόπων (Polyb. 21, 10, 13, P. Oxy. III 485, 31; 486, 16), ἐπὶ τῆς οἰκίας = domi (Polyb. 4, 17, 1; 31,

¹⁾ Cf. Classen in h. l.: „ἐπὶ ἐκκλησίας, erst bei ganz späten Schriftstellern nachgewiesen, ist befremdlich; jedoch von allen Hss. geschützt” et Haase, Lucubrations Thucydideae 1841 p. 63 sq.: „Graecum esse negat Poppe ἐπὶ ἐκκλησίας dicere pro latinis 'in contione'; qua in re erravit haud dubie. Est enim haud infrequens hic ἐπὶ praepositionis usus, et maxime quidem in significandis quibusdam locorum generibus, ubi crebra solet esse et diuturna hominum conversatio. Ceterum existimo equidem tales locutiones magis in familiari sermone quam eruditorum scriptorum usu frequentatas fuisse”.

²⁾ Cf. quae adnotant Jebb in Soph. O. T. 1049, Classen in Thuc. 8, 81, 1.

23, 6, Plut. *Alciō*. 23, *Tim.* 36, *Aem. Paul.* 5, *Sulla* 36, *Nicias* 4, 5, *Caes.* 9, *Cic.* 7, *Lucian. Dem. enc.* 26, *Philostr. V. Soph.* 56, 28; 106, 7; legitur quoque in argumento Antiphontis orationis sextae), ἐπὶ τῆς πόλεως = *in urbe* (P. Tebt. II 409, 4 ἐπὶ τῆς πόλεως σε ἡρώτησα). Itaque praepositionem ἐπὶ cum genetivo nominum communium in posteriore Graecitate liberius quam antea usurpatam fuisse apparet.

Dein praepositio ἐπὶ cum nominibus propriis *regionum* conjuncta, licet non fortasse apud antiquos auctores, postea certo invenitur. Namque verba illa, quibus coloniae graecae in ora Thraciae designantur, τὰ ἐπὶ Θράκης, quae jam apud Herodotum 6, 33 exstant et praesertim a Thucydide et Demosthene usurpantur, vulgo explicantur „*in propinquo Thraciae*“, ut a Steupio in Thuc. I, 56, 11; eadem vis in praepositione inesse potest in verbis Isocratis 12, 103 οἱ ἐπὶ τῆς Ἀσίας κατοικοῦντες de coloniis Graecorum in Asia; necnon in formulis titulorum τὸ κοινὸν τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας Ἑλλήνων de concilio provinciali Graecorum, qui in Asia habitabant, I. G. R. III 603, 15, III 671, 7, τὸ κοινὸν τῶν ἐπὶ Θράκης Ἑλλήνων I. G. R. I 732.

Sed saepe apud posteriores ἐπὶ cum genetivo nominum regionum nihil aliud significat nisi „*in*“: sic in verbis Polybii 10, 42, 7 διεπέμφατο πρὸς τοὺς ἐπὶ τῆς Φωκίδος (i. e. *ad Phocenses*), 18, 51, 1 ἀμφισβητεῖν ὑπὲρ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας πόλεων (ubi paulo post § 9 τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν πόλεων dicitur), Diodori 16, 95, 1 Φίλιππος μέγιστος γενόμενος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης βασιλέων ¹⁾, Flavii Josephi, *Bell. Jud.* 7, 252 ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας Βάσσου τελευτήσαντος, Plutarchi, *Cato min.* 56 τὴν ἐπ' Αἰγύπτου τοῦ πατρὸς τελευτήν, Luciani, *Icar.* 24 πόσου νῦν ὁ πυρὸς ἐστὶν ὄνιος ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ²⁾, Aristidis 2, 22 οἱ ἐπώνυμοι τῆς θεοῦ τῶν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης πρῶτοι, 13, 224 ἡ πόλις... ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἀντέσχευ. Ex titulis haec afferre possum: I. G. R. I 175, 11 (Romae, a. 15/16 p. Chr. n.) ἀφ' οὗ Σύλλας ἐπὶ τῇ<ι>ς Ἀττικῆς Ἀθήνας ἐξεπολιόρκησεν ἔτη ρβ', I. G. XIV 2532 (in Gallia) βουλευτὴς πολίτης τε Κανθαί[ω]ν ἐπὶ Συρίας; necnon ἐπὶ Θράκης significat „*in Thracia*“, cum de Byrebita, Dacorum rege, dicitur I. G. R. I 662, 23 (Dionysopoli, circa a. 48 a. Chr. n.) τοῦ βασιλέως Βυρεβίστη πρῶτου καὶ μεγίστου γεγονότος τῶν ἐπὶ Θράκης βασιλέων.

¹⁾ Plura quae huc pertinent exempla ex Diodoro congescit Krebs 78 Nota.

²⁾ Praeterea *Lucian. Scyth.* 1, *Tox.* 63, *Fug.* 31, *Dem. enc.* 33 (cf. Schmid, *Att.* I 398).

Itaque, quidquid est de notione, quae antiquitus verbis illis ἐπὶ Θράκης, ἐπὶ τῆς Ἀσίας tribuebatur, postea certo ἐπὶ cum genetivo conjunctum significationem induit praepositionum ἐν vel κατὰ, ita ut inde a Polybio fere omnes scriptores ἐπὶ τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος pro ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Ἑλλάδι dixerint.

Attamen praepositionis ἐπὶ cum nomine *urbis* conjunctae per rara exempla sunt, quae Monumento Ancyrano aetate antecedunt. Antiquissimum, quod inveni, exemplum est in epistula Antiochi III Magni, data a. 189 a. Chr. n., Ditt. *O. G. I. S.* 244, 23 τῆς ἀρχιερωσύνης τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τῶν Δα[Φναί]ων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ὧν τὰ τεμένη ἐστὶν ἐπ[ὶ] Δάφνης ¹⁾. Idem semel apud Polybium invenitur 31, 3, 1 τοὺς ἐσομένους ἀγῶνας ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Δάφνης; dein Diodorus unum exemplum habet 36, 13, 1 (Exc. Photii p. 537) δεῖν αὐτῇ δημοσίᾳ καθαρμοῦς ἐπὶ τῆς Ῥώμης συντελεσθῆναι.

Sed complura post Monumentum Ancyranum exempla hujus usus exstant. Sic I. G. XIV 719 = I. G. R. I 431 (in titulo Neapolitano scripto prob. saec. I p. Chr. n.) M. Ὀψιος Νάουιος Φαννιανὸς στρατηγὸς... ταμίης Πόντου Βειθυρίας, χειλιάρ[χος] λεγ[εῖν]ος ε' Μακεδονικ[ῆς], ἄρξας ἰ' ἀνδρῶν ἀρχὴν ἐπὶ Ῥώμης verba ἐπὶ Ῥώμης, addita ut distinguatur munus Romanum a Neapolitano, nihil aliud significant quam „*Romae*“; quod redit probabiliter I. G. R. III 134 (Pompeiopoli) [τῶν δέκα ἀνδρῶν ἐπ[ὶ] Ῥώμης]. Necnon ἐπὶ Ῥώμης legitur in titulo Neapolitano I. G. XIV 752 (in epigrammate) ἐπὶ Ῥώμης καταλιπ[όντα]. Dein saepius ἐπὶ cum genetivo nominum urbium conjunctum legitur in papyris: P. Oxy. XI 1380 (regnante Trajano vel Hadriano), in qua Isidis πολυνύμου nomina, quae in Aegypti urbibus in usu erant, enumerantur: v. 10 τὴν ἐπὶ τοῦ Δέλτα χαριτοδάτειραν, 44 ἐπὶ τοῦ Ἀπεως Φρόνησιν, 45 ἐπὶ Λευκῆς Ἀκτῆς Ἀφροδείτην, 60 ἐπὶ Σχεδίας ἐπίνοϊαν, 61 ἐπὶ τοῦ Ἡρακλίου παλάγους κυρεῖαν, 72 ἐπὶ Χάρακος Ἀθήνην, 74 ἐπὶ τοῦ Κασίου Ταχνηψιν, 75 ἐπὶ τοῦ Ἐκρήγματος Ἰσιν, 91 ἐπὶ τῆς Πέτρας σώτειραν ²⁾; Wessely, *Stud.* V

¹⁾ Quod Schmid, *Att.* IV 628 affert Le Bas-Waddington III 2781 (Arsinoae Cypri, a. 146—116 a. Chr. n.) [Θεόδωρ]ον τῶν πρώτων φίλων καὶ ἐπὶ Σαλαμῖνος καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν νῆσον γραμματείας huc non pertinet, cum verba ἐπὶ Σαλαμῖνος designent praefectum Salaminis.

²⁾ Ad versum 10 editores adnotant: „*the writer tends to use ἐπὶ in place of ἐν when he is speaking of a town named after some natural object, e. g. in ll. 44 τοῦ Ἀπεως, 45 Λευκῆς Ἀκτῆς, 60 Σχεδίας, 61 τοῦ Ἡρακλίου, 74 τοῦ Κασίου, 75 τοῦ Ἐκρήγματος, 91 τῆς Πέτρας, but he is not consistent; cf. ll. 43 ἐν Καταβαλήμῃ, 54 ἐν τῇ Ἰσιδίῃ*“. In eadem papyro v. 83 ἐν Ῥώμῃ dicitur.

125 (imperatore Gallieno) διατρίβοντός σου ἐπὶ τῆς βασιλευούσης [Ῥώμης]. Atque qui post Polybium et Diodorum scripserunt, quorum uterque semel tali locutione usus est, saepius ἐπὶ ante urbium nomina habent: Flavius Iosephus, *Ant. Jud.* 14, 325 ἀκροατάμενος δ' ἀμφοτέρων Ἀντώνιος ἐπὶ Δάφνης; Philostratus, *V. Apoll.* 174, 14 (Kayser) οἱ μὲν ἐπ' αὐτῆς Ῥώμης ἀπολοῦνται, ib. 18 Γάλλος ἐπ' αὐτῆς Ῥώμης ἀπέθανεν, 245, 11 Φιλοσοφεί δὲ ἐπὶ τῆς Ῥώμης, *V. Soph.* 44, 7 ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀπαιτούμενος, 116, 7 καὶ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐνίκη δὲ Βυζάντιος, *Nero* 222, 8 Φασὶ δὲ αὐτῶ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ὀλισθάνειν ἤδη καὶ ὑποδιδόναι; Herodianus 1, 9, 8 τῶ παιδὶ τοῦ Περηνίου τὰ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἀγνοοῦντι, 4, 9, 2 διατρίβοντι ἐπὶ τῆς Ῥώμης; Eusebius, *Hist. Eccl.* 2, 25, 5 Παῦλος ἐπ' αὐτῆς Ῥώμης τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθῆναι, καὶ Πέτρος ἀνασκολοπισθῆναι... ἰστοροῦνται, 2, 22, 7 καθ' ἣν ὁ Λουκᾶς ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπιδημίαν τοῦ Παύλου.

Hinc illud ἐπὶ Ῥώμης, cuius jam ante Monumentum Ancyranum testimonia nonnulla exstant, quodque saepe in recentioribus titulis ac papyris necnon apud sequiores scriptores legitur, falso a Kaibelio Viereckio Herwerdeno improbat. Neque interpretem adductum plane diversi generis dictione, velut ὁ ἐπὶ τῆς πόλεως στρατηγός, ita scripsisse cum Viereckio puto, sed exinde illud ortum esse existimo, quod jam antea in familiari sermone praepositio ἐπὶ non tantum ante nomina communia sed etiam ante nomina propria regionum pro ἐν praepositione usurpari solebat. Ceterum verba ἐπὶ Ῥώμης neque ex sermone latino sunt, nec ceteroquin in titulis a Romanis scriptis inveniuntur.

2. Eis praepositio post verbum ἀριθμεῖν pro dativo adhibetur, quae de re Kaibelius l.l.: *«pessime etiam vel contra exemplum Latinum in additamento idem sine dubio homo scripsit ἡριθμημένου χρήματος εἰς τὸ αἰράριον ἢ εἰς τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων ἢ εἰς τοὺς ἀπολελυμένους στρατιώτας»* ('ded[it in aerarium vel plebei Romanae vel di]missis militibus'); dici potest χρήματα δαπανᾶν εἰς τοὺς στρατιώτας, nemo vero dixit χρήματα (vel adeo χρῆμα) ἀριθμεῖν εἰς τοὺς στρατιώτας.

Duobus quidem locis Monumenti Ancyranum post ἀριθμεῖν rectius dativus ponitur: 7, 21 Δήμῳ Ῥωμαίων κατ' ἄνδρα ἐβδόμηκοντα πέντε δηνάρια ἐκάστῳ ἡρίθμησα, *Plebei Romanae viritim HS trecenos numeravi*, 8, 21 Χρήματα... ταῖς πόλεσιν ἡρίθμησα ὑπὲρ ἀγρῶν, *Pecuniam pro agris... solvi municipis*; quod tamen in additamento, vel contra exemplum latinum, εἰς c. acc. pro dativo usurpatur, id non pes-

simus error dici potest, sed ex more recentiorum Graecorum est.

In lingua neograeca dicitur στό (= εἰς τὸν) c. acc. pro dativo, qui jam extinctus est. Ad quem ultimum finem perpetuo lingua mediis temporibus tendebat, cf. Moulton 94. Complura exempla, quae cum verbis Monumenti Ancyranum congruunt, ex medii aevi auctoribus necnon ex libris apocryphis affert Hatzidakis 224 sq. (e. g. Spaneas 254 εἴ τι γὰρ δώσεις εἰς πτωχοὺς, *Apocr. Evangel.* 283 διεμερίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς τὰ ἱμάτια); ex Herodiano Schmidt, *Syntax des Herodian* I p. 19 (e. g. 1, 17, 2 τὰς οὐσίας ἐβούλετο μερίσαι εἰς τοὺς στρατιώτας), ex LXX interpretibus, qui primi scriptorum praepositione pro dativo usi videntur, Dieterich 152 (e. g. *Ep. Jerem.* 9 ἀργύριον εἰς ἑαυτοὺς καταναλοῦσιν). In papyris saepe εἰς c. acc. pro dativo legitur (cf. Dieterich 152, Kuhring 31): *P. Petr.* II 72 (c. a. 226 a. Chr. n.) ἔχειν παρὰ Χάρμου... εἰς αὐτὸν καὶ ἡνιόχους ζ'... ἄρτων καθαῶν β' χοίνας... καὶ εἰς ἵπποκόμους κτλ., *P. Par.* 5, 5 (a. 114 a. Chr. n.) τὸν εἰς Ταγὴν οἶκον ὠκοδομημένον, *P. Amh.* II 120, 10 (a. 204 p. Chr. n.) εἰς Ἀγάθην μεμετρήμεθα. Saepissime quoque in titulis pro δώσει τῇ πόλει vel τῷ ταμείῳ dicitur εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὸ ταμεῖον¹⁾, quin haec sic inter se copulata sunt, tamquam si unus idemque esset casus, e. g.: *I. G.* XII 8, 578 δώσει τῷ κυ[ρι]ακῷ ταμείῳ δηνάρια δισχίλια πεντακόσια καὶ εἰς τὴν πόλιν δηνάρια..., *Ditt. Syll.* 892 (Ephesi, aetate Romana) δώσει τῷ ταμείῳ *βφ' καὶ εἰς τὴν πόλιν *βφ', *Ditt. O. G. I. S.* 573, 20 (in Cilicia, in titulo Augusti aetate non multo recentiore) ἀποτεισάτω εἰς τὸν θεὸν τὸν Σαββατιστὴν καὶ τοῖς Σαββατισταῖς .ζ. ρ' καὶ τῇ πόλει .ζ. ρ' καὶ δυνάστῃ .ζ. ρ'; praeterea Radermacher, *Gr.* 112 ex titulis affert: *Latyschev, Inscr. Ponti* I 16 A 25 πωλουμένου τοῦ σίτου εἰς πέντε, *Le Bas-Waddington* III 2614 (a. 83 p. Chr. n.) μνημεῖον... ὠκοδόμησεν Ἰάμβλιχος... εἰς τε ἑαυτὸν καὶ υἱοὺς καὶ ἐγγόνους.

Itaque verba ἡριθμημένου χρήματος εἰς τὸ αἰράριον ἢ εἰς τὸν δῆμον τὸν Ῥωμαίων ἢ εἰς τοὺς ἀπολελυμένους στρατιώτας cum consuetudine vulgaris linguae plane consentiunt.

Neque vocabulum χρῆμα 18, 17 numero singulari expressum, quod reprobat Kaibelius verbis, quae supra laudavi (etiam 13, 10

¹⁾ *E. g.* *I. G.* XIV 2231 δώσει εἰς τὸ ταμεῖον (idem habes *I. G.* IX 2, 931; IX 2, 1037, 7; XII 2, 644, 11), *I. G. R.* III 218 (Ancyrae) δώσει εἰς τὸν φύσκον, *I. G. R.* III 310 (in Galatia) θέσι εἰς τὸν φύσκον δηνάρια πεντακόσια, alia.

dicitur ἐκ τούτου τοῦ χρήματος; contra 8, 19 χρήματα, 9, 12 χρήμασιν ἐμοῖς), a recentiore Graecorum sermone alienum est.

De hac voce Pollux 9, 87 χρήματα μὲν εἰποῖεν ἂν οἱ Ἀττικοί, τὸ δὲ χρῆμα παρὰ μὲν αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ πράγματος ἢ κτήματος, παρὰ δὲ τοῖς Ἰωσι κατὰ τῶν χρημάτων. Sic jam apud Herodotum χρῆμα pro argento invenitur: 3, 38 ἐπὶ κόσμῳ ἂν χρήματι βουλοῖατο τοὺς πατέρας ἀποθνήσκοντας κατασιτέσθαι, ib. ἐπὶ τίνι χρήματι δεξαίατ' ἂν τελευτῶντας τοὺς πατέρας κατακαίειν πυρί, 3, 139 ἐγὼ ταύτην πωλέω οὐδενὸς χρήματος¹⁾; et multa apud sequiores hujus usus exempla sunt: Diodor. 13, 106, 9 ὄντος τοῦ χρήματος ἐν σακίοις, Athen. 6 p. 234 a νοσφισάμενον ἐκ τοῦ Λυσανδρείου χρήματος, Lucian. Ver. Hist. 1, 20 ῥήτοῦ χρήματος, Sext. Emp. p. 391 πόσον δαπανηθήσεται χρῆμα, Act. Ap. 4, 37 πωλήσας (τὸν ἀγρόν) ἤνεγκεν τὸ χρῆμα. Ex titulis saeculi I et II p. Chr. n. exempla prompsit v. Herwerden, Lex. suppl. s. v. χρῆμα: I. G. XIV 422; 432; 1915. Quibus hos titulos antiquiores addere possum:

I. G. XII 3, 330, 233 (Therae, i. a. 210—195 a. Chr. n.) ὀφειλέτω ὃ κα τούτων μὴ ποιήσει διπλοῦν τῷ κοινῷ τὸ χρῆμα.

Ditt. Syll. 330, 39 = 3748 (Gythii, a. 71 a. Chr. n.) ἐχαρίσαντο τῷ πόλει ἀπὸ τοῦ ὀφειλομένου χρήματος ὑπὲρ χιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμάς.

Ditt. Syll. 732, 27 (Athenis, c. a. 34 a. Chr. n.) ἐκ τῶν ἰδίων ἀναλώσας οὐκ ὀλίγον χρῆμα.

3. De praepositione ἐπὶ c. acc. ad temporis spatium notandum usurpata Kaibelius l. l.: „Minus recte 4, 4 ἐπὶ ἔτη τεσσαράκοντα vertit id quod lacuna haustum recte in Latinis restitutum est 'per annos quadraginta'." Verba sunt 4, 2 sqq. πρῶτον ἀξιώματος τόπον ἔσχον τῆς συνκλήτου ἄχρι ταύτης τῆς ἡμέρας, ἥς ταῦτα ἔγραφον, ἐπὶ ἔτη τεσσαράκοντα.

Notandis temporis spatiis graece plerumque quidem merus accusativus usurpatur (cf. Kühner-Gerth I p. 314, Völker, Pap. gr. Synt. 22), sed neque apud antiquos scriptores praepositionis ἐπὶ exempla desunt. Praeter illud ἐπὶ πολλὸν χρόνον, quod post Homerum apud omnes scriptores invenire est²⁾, exempla rara

¹⁾ Quos locos haud scio an immerito suspectos habet Ch. Charitonides, „Χρήματα apud Herodotum", Mnemos. 1914 p. 101 sqq.

²⁾ E. g. Hom. Od. 15, 494 καθάραιετ' οὐ πολλὸν ἐπὶ χρόνον, Thuc. 4, 1, 3 τὸ ῥήγιον ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐστασίαζε, Aeschin. 3, 7 οἱ ἐπὶ πολλὸν ἤδη χρόνον συνεργοῦντες.

quidem sunt apud Thucydidem¹⁾ necnon apud oratores Atticos²⁾, sed creberrime Herodotus praepositione ἐπὶ ad temporis spatium designandum usus est, cf. Helbing, Präpos. 68 sq.: „Temporal steht ἐπὶ c. a. in der Bedeutung 'über hin'; besonders erscheint hier χρόνον mit Attribut... Häufig ist alsdann ἐπ' ἔτηα mit einer Kardinalzahl an 23 Stellen³⁾... Dieser temporale Gebrauch ist überall anzutreffen; ἐπὶ c. a. konkurriert aber hier auch mit dem einfachen Accusativ (vgl. lat. decem annos und per decem annos) und ist vielfach nur ein kräftigerer Ausdruck für die Ausdehnung durch den Zeitraum."

Atque idem praepositionis usus a recentioribus frequenter admittitur. Multus est in usurpanda praepositione Polybius: 1, 39 12 ἐπὶ δὲ ἐνιαυτοῖς... οὐκ ἐθάρρησαν κατάρξαι τῆς μάχης, 1, 56, 11 πολλοὺς ἀγῶνας συνεστήσατο ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοῖς, 5, 100, 1 ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς τὰς πρώτας οὐδὲν ἠδύνατο προβιβάζειν τῶν ἔργων (plura exempla congescit Krebs 93). A LXX interpretibus temporis spatium nonnumquam vel contra exemplar hebraicum per praepositionem ἐπὶ redditur (cf. Johannessohn 66): Jos. 6, 14 οὕτως ἐποίησεν ἐπὶ ἑξ ἡμέρας, III Macch. 6, 38 ἀπογράφονται δὲ αὐτοῖς ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα. In Novo Testamento accusativo durationis saepe ἐπὶ additur: Hebr. 11, 30 τὰ τεῖχη Ἱερουσάλης ἐπεσεν κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας (plura apud Zorell s. v. ἐπὶ). Quod in titulis quoque saepius deprehendi: I. G. XII 7, 53 ζήσας ἐπὶ πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον κοσμίως τε καὶ μεγαλοφρόνως, I. G. XII 3, 104 τοῖς παρεπιδαμειῦσιν ἐπὶ μῆνες 17', I. G. XII 5, 863 ἐστίασαν τοὺς πολίτας... [ἐφ' ἡμέρας] πλείους, I. G. XII 7, 389 ἐδημοδοίησαν ἐφ' ἡμέρας δύο.

4. „Interpres Ancyranus nimis Latine vertit", ita Kaibel p. 198, „3, 22 συνάροντα [αὐτ]ὸς ἀπὸ τῆς συνκλήτου π[εν]τάκις αἰτήσας [ἐλ]αβον, ubi etsi Latina non supersunt, conici tamen potest scripsisse Augustum 'petii a senatu'."

¹⁾ Thuc. 2, 25, 3 ἐδῶν τὴν γῆν ἐπὶ δύο ἡμέρας, 2, 86, 5 ἐπὶ ἑξ ἢ ἑπτὰ ἡμέρας ἀνδράρουν ἀλλήλοις; cf. Steup in Thuc. 2, 25, 3: „ἐπὶ δύο ἡμέρας seltener Ausdruck. Doch findet sich schon bei Homer ἐπὶ χρόνον".

²⁾ Cf. Lutz 122: „Ganz selten enthält der Präpositionalausdruck eine Zeitbestimmung". Exempla affert: Isocr. 12, 125 ἐπὶ τέτταρας ἢ πέντε γενεάς διαμείναι, Isaeus 10, 12 παῖδας ἐπὶ δίετες ἡβήσαντας, Dem. 21, 41 ἂν ἐκ πολλοῦ συνεχῶς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας παρὰ τοὺς νόμους πράττων τις φαρᾶται.

³⁾ E. g. Herodot. 3, 59 ἔμειναν δ' ἐν ταύτῃ καὶ εὐδαιμόνησαν ἐπ' ἔτηα πέντε, cet. Praeterea complura exempla ἐπ' ἡμέρας, ἐπὶ μῆνας, ἐπὶ γενεάς, cum numero cardinali conjuncta ex Herodoto affert Helbing l. l.

Itaque hoc loco αἰτεῖν ἀπό τινος, quod ad verbum respondet latino *petere ab aliquo*, usurpatum est pro eo, quod Graeci αἰτεῖν παρά τινος dicere solent. Verum ejusdem dicendi usus praeter Monumenti Ancyрани exempla exstant alia: αἰτεῖν ἀπό τινος legitur quoque apud Matth. 20, 20 προσήλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι ἀπ' αὐτοῦ B. D. (varia lectio παρ'), I Joann. 5, 15 οἶδαμεν, ὅτι ἔχομεν τὰ αἰτήματα, ἃ ἡτήκαμεν ἀπ' αὐτοῦ & B. (παρ' A. K.); etiam in Plutarchi *Vita Galbae* 20 τὰ μὲν αἰτούμενος ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος.

Quod ex lingua latina desumptum esse mihi non videtur. Namque praepositionem ἀπό pro παρά saepius adhiberi in universa recentiore lingua observare licet.

Raro jam apud optimos auctores nonnulla verba, quae praepositionem παρά postulant, ἀπό praepositionem asciscunt. Prae ceteris sunt verba accipiendi et audiendi: Hom. *Od.* 6, 18 Χαρίτων ἄπο κάλλος ἔχουσαι, ib. 12 θεῶν ἄπο μῆδεα εἰδώς; Theogn. 35 ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἄπ' ἐσθλὰ μαθήσεται; Herodot. 2, 36 ὅσοι ἀπὸ τούτων ἔμαθον (cf. 2, 49; 3, 111), 2, 49 πυθόμενον ἀπ' Αἰγύπτου, 2, 51 ἀπὸ Πελασγῶν πρῶτοι μὲν Ἑλλήνων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες; Plato, *Ap.* 25 e κακὸν τι λαβεῖν ἀπό τινος. Nonnullis ex his locis fieri potest, ut per ἀπό praepositionem mera origo magis indicetur, sed jam Herodotus praepositiones ἀπό et παρά promiscue usurpat, ut patet ex hic exemplis: 2, 104 Φοίνικες καὶ Σύροι οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι, Σύροι δὲ οἱ περὶ Θερμῶδοντα καὶ Μάκρωνες ἀπὸ Κόλχων Φασὶ μεμαθηκέναι, 2, 51 ἀπὸ Πελασγῶν πρῶτοι μὲν Ἑλλήνων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες, παρὰ δὲ τούτων ἄλλοι.

Sed crebro in recentiorum sermone ἀπό pro παρά post verba accipiendi et audiendi invenitur (Radermacher 116, Moulton 163); quid quod in plurimis dictis ἀπό praepositionem παρά expulit, ut testatur Hatzidakis 211, qui ex Novo Testamento affert: Galat. 3, 2 τοῦτο θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, Coloss. 1, 7 καθὼς ἐμάθετε ἀπὸ Ἐπαφρᾶ; quibus locis addere possum ex LXX interpretibus: IV Reg. 5, 20 καὶ λήψομαι ἀπ' αὐτοῦ τι, et plura ex libris Novi Testamenti exempla: Marc. 15, 45 γινούς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, Act. Ap. 9, 13 ἀκήκοα ἀπὸ πολλῶν περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, I Joann. 1, 5 ἡ ἀγγελία, ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ, I Cor. 6, 19 οὗ ἔχετε ἀπὸ θεοῦ, I Cor. 11, 23 ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, I Joann. 3, 22 καὶ ὃ ἐὰν αἰτῶμεν λαμβάνομεν ἀπ' αὐτοῦ, III Joann. 7 μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν. In papyris quoque verba accipiendi ἀπό pro παρά interdum adjunctum

sibi habent (Kuhring 36): P. Grenf. II 75, 5 (a. 305 p. Chr. n.) ἔσχον ἀπὸ σοῦ, P. Fay. 126 (II—III s.) ἀπὸ Διοξένου ἀπόδος Σαραπίωνι, B. U. I 247—261 passim. Melcher ex Epicteto duos locos affert, „quibus verba sumendi et audiendi perperam ἀπό pro παρά asciscunt” (p. 69): IV 11, 3 οὕτως ἐξαίρετόν τι περὶ τὸν ἄνθρωπον εἶναι οἰόμεθα ἀπὸ τῶν θεῶν αὐτὸ πρῶτον λαμβάνοντες, *Ench.* 32, 1 ἀπὸ τοῦ μάντεως ἀποπευσόμενος B¹ et D un., vel ἀπὸ τοῦ μάντεως αὐτὸ πευσόμενος C un., (Schenkl cum ceteris codicibus παρὰ τοῦ μάντεως αὐτὸ πευσόμενος). Dein ex Actis Christophori exemplum ponit Compennass 44: 56, 7 sq. δέξασθαι ἀπό, ex Epistulis Synesii Fritz 142: 58. 670. 48 ἀφ' ἧς (ἐλαθεν) μνηστεύσας, 147. 731. 3 εὐρέσθαι κέρδος ἀπὸ τῆς μερίμνης. Jam E. Bröse, *Theol. Studien und Krit.* 1898 p. 351—360 praepositionem ἀπό, cui latiore sensum inesse ait, pro παρά necnon pro ὑπό et ἐκ usurpari exemplis ex Novo Testamento allatis ostenderat, quod probavit Deissmann, *Theol. Rundschau* V 64 (1902), addens latiore usum praepositionis ἀπό in universa lingua vulgari observari posse.

Mirum itaque non videtur, ἀπό non tantum cum verbis accipiendi et audiendi, sed etiam cum verbo αἰτεῖν in lingua vulgari conjungi. Simili modo praepositio ἐξ, quae in omni fere re particulae ἀπό respondet, ut cum verbis accipiendi et audiendi invenitur, sic cum verbo quoque αἰτεῖν usurpatur, quod certo cum usu latino non cohaeret; namque ut παραλαμβάνειν ἐκ legitur apud Herodotum 7, 122, ἀκούειν ἐκ 3, 62; 5, 13 (plura congescit Helbing, *Präpos.* 78), λαμβάνειν ἐκ apud Aelianum, *N. A.* 242, 28, eodem modo αἰτεῖν ἐκ invenire est: Theocr. 17, 138 ἀρετὴν γέ μιν ἐκ Διὸς αἰτέω, Arrian. *An.* 6, 15, 10 οὐτέ τι ἡτήκει ἐξ Ἀλεξάνδρου, Aelian. *V. H.* 83, 2 ἡ δὲ ἡτήσεν ἐκ τοῦ βασιλέως, Philostr. *V. Soph.* 60, 10 οὐκ ἐθάρρει αὐτὸ αἰτεῖν ἐκ βασιλέως, Procop. *Bell. Pers.* I 26, 136, 20 αἰτεῖσθαι ἐκ.

5. Improbatur Kaibelius p. 198 ut nimis latina: 5, 21 εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον, in vivī [c]onle[gae locum], „quamquam”, ita Kaibel, „scio τόπῳ τινὸς pro ἀντί τινος etiam alios posterioris aetatis scriptores dixisse”.

Verum apud recentiores non tantum τόπῳ τινὸς pro ἀντί τινος invenitur, ut apud Herodianum 2, 14, 5 τόπῳ τῶν ἀπεζωσμένων, loco exauctoratorum, sed idem, quod in Monumento Ancyrano improbatur, εἰς τὸν τόπον τινὸς adhibetur ab historicis Graecis, qui tempore Augusti scripserunt; locos affert Sophocles in Lexico:

Dionys. 2, 73, 3 ἐκλιπόντος δὲ τινος αὐτῶν τὸν βίον ἕτερος εἰς τὸν ἐκείνου καθίσταται τόπον, Nicol. Dam. 91 ἐνεγράφη εἰς τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν Λευκίου Δομιτίου τόπον, Diodor. 38, 3 (Excerpta de virt. et vit. 371) ὁ αἰρεθεὶς ὕπατος εἰς τὸν τοῦ Κίνα τόπον.

Quod non tam ex imitatione latini sermonis ortum esse puto, quam ex significatione vocabuli τόπος, quod apud recentiores praesertim *locum atque vicem* designat, e. g. I Corinth. 14, 16 ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου, Epict. 2, 4, 5 Φίλου οὐ δύνασαι τόπον ἔχειν, Sext. Emp. *Pyrrh. Quaest.* 3 τόπον ἐπέχειν τινός, Chron. Pasch. p. 336 C τοποτηρεῖν i. e. *vicem alicujus agere*.

6. Sequuntur locutiones ἐκ πλείστου μέρους 11, 12 et ἐκ μείζονος μέρους 15, 15 (*magna ex parte*), quas item ut nimis latinas improbat Kaibelius l. l.

Iterum graeca simillima sunt latinis, num tamen ex lingua latina fluxerint, dubium est.

Latina *ex parte*, *magna ex parte* graece audiunt κατὰ τι μέρος (Plato, *Leg.* 757 D) vel μέρος τι (Thuc. 4, 30, 1), κατὰ τὸ πολὺ μέρος (Plato, *Tim.* 86 D). Attamen jam antiquitus, ut videtur ¹⁾, ἐκ μέρους semel legitur in oratione tertia Andocidis 20 τῆς γῆς ἐκ μέρους τινός τετμημένης, *agro partim devastato* (Lutz 59) ²⁾.

Quod apud recentiores saepe invenies: sic Polybius habet 9, 9, 2 πειραθῆναι διὰ τῶν ἐκ μέρους ἀγῶνων λύειν τὴν πολιορκίαν, 34, 11, 12 τῶν τριῶν κρατήρων τὸν μὲν κατερρηκέναι ἐκ μέρους, τοὺς δὲ συμμένειν; in Novo Testamento legitur: I Cor. 13, 9 ἐκ μέρους γὰρ γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν. Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται, I Cor. 13, 12 ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους; in titulis et papyris haec exempla repperi: I. G. XII 3, 325, 30 (Therae, a. 149 p. Chr. n.) ἐπειδὴ ἡ κατὰ πόλιν ὑπάρχουσα στοὰ ἡ πρὸς τῇ ἀγορᾷ ἀπεστέγασται μὲν ὅλη, ἐκ μέρους δὲ καὶ τὰ τῶν τοίχων αὐτῆς καὶ οἰκοδομημάτων καταπέπτωκεν, P. Petr. III p. 34, 182 ἐγ μέρους, P. Oxy. IV 810 (a. 134/5 p. Chr. n.) fundus dicitur esse

¹⁾ Namque orationem *De pace cum Lacedaemoniis* Andocidis esse probare studet Blass, *Att. Bereds.* I² 329 sqq.

²⁾ In loco Aristot. *Metaphys.* 6, 9 p. 1034 a, quem Thesaurus Steph. ad comprobandum ἐκ μέρους = *ex parte* affert, ὑπὸ τούτων κινήσεται τῶν οὐκ ἐχόντων μὲν τὴν τέχνην, κινεῖσθαι δὲ δυναμένων αὐτῶν, ἢ ὑπὸ ἄλλων οὐκ ἐχόντων τὴν τέχνην, ἢ ἐκ μέρους verba ἐκ μέρους non significant *partim*, sed cum verbo κινεῖσθαι jungenda sunt, *moveri, fieri ex parte*.

ἐκ μέρους ἐν ἀβρόχῳ, P. Oxy. X 1252 verso 29 (a. 288—295 p. Chr. n.) ἐκ μέρους ἐχορήγησαν τὴν εὐθηνιαρχίαν ἣν ἔδει πᾶσαν... ἐκ κλήρου ἀποδοθῆναι τῇ πόλει, Wessely, *Stud.* III 402 (prob. saec. VI) ἐκ μὲν τοῦ ἐνὸς μέρους. Deinde ἐκ μέρους attributo adjuncto, ut in Monumento Ancyrano, habes apud Herodianum 8, 2, 4 ἐκ τοῦ πλείστου μέρους, qui dicit etiam omissa voce μέρος 6, 6, 5 ἐκ τοῦ κρείττονος, *maiore ex parte*.

Itaque verba ἐκ μέρους a consuetudine sermonis graeci non abhorrebant. Quod quidem magis credo, cum graece permulta adverbialia vocula ἐξ enuntiantur. Jam in optima Graecitate nonnullae adverbialia locutiones praepositione ἐξ exprimuntur, e. g. ἐξ ἐπιδρομῆς, ἐκ τῆς δίκης, ἐκ παντὸς νόου, ἐξ ἴσου, ἐκ τοῦ ἐμφανούς alia (cf. Kühner-Gerth I p. 461, Helbing, *Präpos.* 78), in quibus rarius etiam ἀπὸ dicitur, e. g. a Thucydide 3, 10, 4 ἀπὸ τοῦ ἴσου, 1, 66, 5 ἀπὸ τοῦ προφανούς, 3, 43, 2 ἀπὸ τοῦ εὐθέος, cf. Steup in Thuc. 1, 34, 3. Sed plura et nova adverbialia, quae ἐξ praepositionis ope enuntiantur, ex Polybio enumerat Krebs 64 sq. ¹⁾, ex scriptoribus Atticistis Schmid, *Att.* I 167. 398, III 283, IV 447, ex papyris Rossberg 26, ex sequioribus scriptoribus Radermacher, *Dem. de eloc.* 80. Merito itaque de adverbis, quae praepositione ἐξ exprimuntur, idem Radermacher, *Gr.* 21 dicit: „*Etwas spezifisch hellenistisches ist die Vorliebe für Umschreibungen mit ἐκ*“. Accedit, quod in libris Novi Testamenti necnon in papyris juxta ἐκ μέρους legitur ἀπὸ μέρους ²⁾ (ut jam apud Thucydidem ἀπὸ τοῦ ἴσου juxta ἐξ ἴσου invenimus), quod certo cum latino sermone non cohaeret.

Praeter ea, quae notavit Kaibelius, haec exempla praepositionum usus minus usitati tractanda sunt.

7. *Ex senatus consulto* 2, 19 redditur ἐκ συ[ν]κλήτου δ[ό]γματος, quod Hahn 119 manifesto ex lingua latina derivatum esse ait.

¹⁾ Qui praeter supra laudata exempla locutionis ἐκ μέρους ex Polybio affert: 2, 33, 4 ἐκ μεταλήψεως, 4, 54, 4 ἐξ ἀναστροφῆς, 5, 72, 8 ἐξ ἐπιστροφῆς, 8, 17, 8 ἐξ ὑπερβολῆς, 2, 53, 6 ἐκ μεταμελείας alia.

²⁾ Rom. 11, 25 ὅτι πῶρως ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, 15, 15 τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν ἀπὸ μέρους, 15, 24 ἔαν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ, II Cor. 1, 14 καθὰς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ἀπὸ μέρους. — P. Tebt. II 402, 2 (a. 172 p. Chr. n.) λόγος ἔργου ἀπὸ μέρους γενομένου, Wessely, *Stud.* V 7, 2, 17 τὸ ὕδροδοχίον ἐν συμπτώσει ἀπὸ μέρους.

Ceteris locis in versione graeca 5, 16; 6, 15; 11, 4; 17, 22; 18, 14 verba *senatus consulto*, vel etiam [*ex decreto*] *senatus*, [*ex*] *s. c.* (lat. 4, 17; 6, 27) redduntur δόγματι συνκλήτου, de quo in paragrapho De Casibus disputavi (p. 66).

Communis est in titulis et apud scriptores versio, quae linguae graecae magis convenit, κατὰ δόγμα συγκλήτου Viereck XII B. 18, XXI 22, XXII 6, vel κατὰ τὸ τῆς συγκλήτου δόγμα Viereck XVII 8. 22, XVIII 3. 34, Ditt. Syll. 314, 35. 51 = 3683; 928, 46, Ditt. O. G. I. S. 514, 5, Appian. Bell. Civ. 4, 59 al.; nec nisi bis in titulis inveni ἐκ συγκλήτου δόματος: in S. C. de technitis Dionysiacis anni 112 a. Chr. n. Ditt. Syll. 930, 60 = 3705 ὅπου τὸ πρότερον ἐξυγκλήτου δόματος τὰς συνόδους αὐτῶν ποιεῖν ἡώθασιν, et in S. C. de Mytilenaeis anni 25 a. Chr. n. I. G. XII 2, 35 b, 38 = I. G. R. IV 33 ἐπιταγῇ Μάρκου Σιλαννοῦ ἐκ συγκλήτου δόματος].

Praepositionem tamen in verbis ἐκ συγκλήτου δόματος a Graecorum lingua non abhorrere puto. Nam etiam juxta κατὰ νόμον, κατὰ νόμους invenimus ἐκ τοῦ νόμου, ἐκ τῶν νόμων, non tantum in certis dictis, quae praesertim ab oratoribus frequentantur et in titulis crebra sunt ¹⁾, sed praeterea ἐκ τοῦ νόμου, ἐκ τοῦ ψηφίσματος saepe dicuntur, ubi voculam ἐκ latinis praepositionibus „ex, secundum” respondere videmus: Plato, Civ. 465 b ἐκ τῶν νόμων εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους οἱ ἄνδρες ἄξουσιν, Dem. 18, 104 ἦν αὐτοῖς ἐκ τῶν προτέρων νόμων συνεκαίδεκα λητουργεῖν, 19, 185 ἐκκλησίαν ποιῆσαι, ὅταν ἐκ τῶν νόμων καθήκη, Aeschin. 1, 188 ὥς οὐκ ὦν ἐκ τῶν νόμων καθαρὸς τὸ σῶμα, 3, 153 ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἀνάρρησις μέλλουσα γενέσθαι; accedunt permulti tituli: Ditt. Syll. 260, 24 = 3561 (Magnesia, c. a. 207/6 a. Chr. n.) ἄθλα, ὅσα τοῖς τὰ Πύθια νικήσασιν ἐκ τοῦ νόμου καθήκει δίδασθαι, Ditt. Syll. 490, 21 (in insula Co, saec. III a. Chr. n.) ἀπὸ ἀργυρίου οὗ ἐκ τῶν νόμων κυρία ἐστὶ ἡ ἐκκλησία... δωρεὰν δόμεν, Ditt. Syll. 560, 10 οὐχ ὅσιόν ἐντι ἐκ τῶν νόμων; sic et juxta κατὰ διαθήκην, quod communiter dicitur, ἐκ διαθήκης nonnumquam in titulis legitur: I. G. R. III 1352 (Gerasae, a. 153 vel 259 p. Chr. n.) ἐν διαθήκης Ἀθηνίωνος Δημητρίου Δημήτριος καὶ Μαλχαῖος τῇ πατρίδι ἀνέθηκεν, idem est I. G. XII 3, 1110, 4. In papyris quoque ἐκ signi-

¹⁾ E. g. αἱ ἐκ τῶν νόμων τιμωρίαι, δίκη, ἐπιτίμια (Dem. 18, 13; 19, 281; Lycurg. 4, 8), οἱ στέφανοι οἱ ἐκ τῶν νόμων (Ditt. Syll. 175, 9 = 3552; I. G. XII 5, 820, 11), αἱ ἡμέραι αἱ ἐκ τοῦ νόμου (Ditt. Syll. 213, 69 = 3409), ἡ ἀπαρχὴ ἡ ἐκ τοῦ νόμου (Ditt. Syll. 260, 27 = 3561), ξένια τὰ ἐκ τῶν νόμων (Ditt. Syll. 258, 57 = 3559; I. G. XII 5, 722, 16), ἐπίκληρος ἐκ τῶν νόμων (Ditt. Syll. 429, 20).

ficationem latini vocabuli *secundum* habet, quem praepositionis usum locali ratione excepta in papyris valde praevalere dicit Rossberg 25, inter alia exempla afferens: P. Tebt. I 109, 29 ἐν δίκῃς, P. Petr. III 26, 9 ἀποτεισάτω... τὸ βλάβος, ὃ ἂν καταβλάβῃ ἐκ κρίσεως, P. Eleph. 14, 17 διορθώσονται... ἐκ τῶν πρὸς τοὺς γεωργοὺς συγγραφῶν; videas quoque Wessely, Stud. V 23 προσφώνησις γενεμένη ἐξ ἐντολῆς βουλῆς.

Itaque quamvis ἐκ συγκλήτου δόματος non nisi bis in senatus-consultis reperiatur, tamen ἐξ praepositionis usus in talibus tam late diffusus erat, ut etiam hominem non Romanum sic dicere potuisse putem.

8. Deinde εἰς praepositionem ex latino sermone desumptam esse dicit Diehl p. 35 in his: 13, 17 ἄμοσεν [εἰς τοὺς ἐμοὺς] λόγους ἅπαντα ἡ Ἰταλία, juravit in mea verba tota Italia, 13, 19 [ἄ]μοσαν εἰς τοὺς [αὐτοῦ] λόγους, juraverunt in eadem verba.

Ὅμνυναι εἰς τοὺς λόγους τινὸς antiqui certo ignorant, sed haud secus ac interpretes Ancyranus rerum scriptores Graeci verba latina converterunt, e. g. Plutarchus, Otho 18 ὁμνύειν εἰς τὸν Οὐϊτέλλιον, in Vitellium jurare, i. e. in Vitellii verba jurare, et Herodianus 2, 2, 10 ἐς τὸ ἐκείνου ὄνομα τοὺς συνήθεις ὅρκους ὁμόσαντες, 2, 13, 2 ὁμόσαι ἐς τὸ Σεβήρου ὄνομα.

§ 4. DE GENERE VERBI.

1. „Nihil dicam”, ita Kaibel p. 201, „de verbi generum usu ambiguo, quamquam 1, 2 τὸ στράτευμα ἡτοιμασάμην melius certe scripsisset, quam quod scripsit ἡτοίμασα (cf. Dio 48, 35, 1 στρατεία, ἦν ἐπὶ τοὺς Πάρθους ἡτοιμάζετο), rectius omnino alio verbo usurus”.

Exercitum comparare plerumque graece dicitur στράτευμα παρασκευάζεσθαι (Thuc. 1, 27, 1), vel συνάγειν (I Macch. 10, 6), vel συλλέγειν (Appian. Bell. Civ. 2, 2), vel ἀθροίζειν (Cass. Dio 45, 12, 2); sed cum nostro loco rectius quam verba Cassii Dionis de expeditione, a M. Antonio in Parthos parata, conferri possunt verba Appiani, Bell. Civ. 2, 10 ὃ δὲ Καῖσαρ χεῖρα πολλὴν ἀφανῶς ἡτοιμάζετο, Caesar magnam militum manum clanculum comparabat, et Zonarae 11, 14 (= Dio 64, 5, 2 Boissevain) ἐπανέστη αὐτῷ, τριά-

κοντα μόνους στρατιώτας ἐτοιμασάμενος, quamquam etiam his locis media forma usurpatur.

Sed activum ἐτοιμάζειν non minus quam medium in tali re usitatum est. Sic haud raro Thucydides, e. g. 7, 17, 1 ὁ δὲ Δημοσθένης παρεσκευάζετο τὸν ἑκπλοῦν, στρατιῶν τε ἐπαγγέλλων ἐς τοὺς ξυμμάχους, καὶ χρήματα αὐτόθεν καὶ ναῦς καὶ ὀπλίτας ἐτοιμάζων, et illinc pecunias naves armatos comparans, sic Herodotus 6, 95 αἱ ἱππαγωγοὶ νέες, τὰς... προεῖπε τοῖσι ἑωυτοῦ δαπμοφόροις Δαρεῖος ἐτοιμάζειν, item Dio, Thucydidis Herodotique perpetuus imitator, apud Zonaram 9, 26, 1 (Dio I p. 306 Boissvain) οἱ μὲν (Καρχηδόνιοι) οὐκ ἔφερον ἑλαττούμενοι, ἀλλὰ καὶ συμμαχικὰ καὶ ναυτικὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου παρασκευῇ παρὰ τὰς συνθήκας ἡτοίμαζον. Nec aliter apud LXX interpretes pecunias, aurum comparare ἐτοιμάζειν audit, e. g. in libro I Par. 22, 14 καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἡτοίμασα εἰς οἶκον Κυρίου χρυσίου ταλάντων ἑκατὸν χιλιάδας, et Job 27, 16 ἐὰν συναγάγῃ ὥσπερ γῆν ἀργύριον, ἴσα δὲ πηλῶ ἐτοιμάσῃ χρυσίον.

Quodsi fortasse differunt στράτευμα ἐτοιμάζειν et στράτευμα ἐτοιμάζεσθαι, scite interpretes Augustum στράτευμα ἡτοίμασα dicentem facit, ut indicet, se non in proprium commodum, sed in salutem reipublicae exercitum comparasse, verum hoc discrimen urgeri debere vix puto (cf. verba Zonarae 9, 26, 1).

Sed tantum abest, ut in tali re ἐτοιμάζειν active recte dici non potuerit, ut tam apud antiquiores scriptores quam in recentiore lingua saepissime usurpatum sit, scriptores tantum saeculi IV mediam potius formam praetulerint¹⁾.

2. Eodem modo in Mon. Anc. προνοεῖν est, quod apud Atticos plerumque προνοεῖσθαι dicitur, 1, 9 περὶ τὰ δημόσια πράγματα μή τι βλάβῃ, ἐμοὶ... προνοεῖν ἐπέτρεψεν, res publica n[e quid detrimenti caperet, me]... pro[videre jussit]. Viereck activo illo offensus est, qui in titulum IX 38 (epistulam Augusti anni 5 a. Chr. n.) ἀλλὰ νῦν ὁρθῶς ἂν μοι δοκεῖτε ποιῆσαι, τῇ ἐμῇ π[ερὶ τοῦ]των γνώμῃ προνοήσαντες καὶ τὰ ἐν τοῖς δημ[οσίοις] ὑμῶν ὁμολογεῖν γράμματα, notat p. 69: „positum est προνοεῖν pro eo, quod saepius usurpatur προνοεῖσθαι vel προνοηθῆναι, sed eodem modo activum etiam exstat Ditt. Syll.¹ 171, 89. 106”.

¹⁾ cf. Schmid, Att. IV 298: „ἐτοιμάζειν im Aktiv bei älteren Autoren vorwiegend poetisch (Hom. Hdt. Thuc.; die Prosaiker des 4. Jahrh. haben meist das Med., während die κοινὴ [Polyb. LXX, NT.] wieder das Aktiv bevorzugt)“.

Providere i. e. Prospicere, Curam gerere, Consulere apud Atticos media vox est προνοεῖσθαι. Activum tamen non semel invenitur jam apud Xenophontem, ut monuit H. Stephanus in Thesaurο, Cyr. 8, 1, 1 οἱ πατέρες προνοοῦσι τῶν παίδων, ὅπως μήποτε αὐτοὺς τὰγαθὰ ἐπιλείψει, Cyr. 8, 7, 15 ἑαυτοῦ τοι κήδεται ὁ προνοῶν ἀδελφοῦ, Hier. 10, 8 προνοοῦσι καὶ προκινδυνεύουσι τῶν πολιτῶν, quamquam apud eundem medium quoque exstat, e. g.: Anab. 7, 7, 33 εἰ δὲ καὶ τῆς χάρας προνοεῖσθαι ἤδη τι δεῖ ὡς σῆς οὔσης, Anab. 7, 7, 37, Mem. 4, 3, 12.

In titulis graecis longe frequentior est media forma, activum tamen προνοεῖν in titulis satis multis habemus: Ditt. Syll. 226, 180 = ³495 (Olbiae, c. a. 230 a. Chr. n.) ζητήσαντος τοῦ δήμου... προνοῆσαι χρησίμως τοῖς τε δανεισταῖς καὶ τοῖς χρησταῖς, O. G. I. S. 229, 89 (Smyrnae, a. 244 a. Chr. n.) ἐπειδὴ προνοῶν ὁ δῆμος ὑπὲρ πάντων τῶν τοῦ βασιλέως Σελεύκου συμφερόντων διετέλει, Syll. 324, 13 = ³730 (Olbiae, primis postremi a Chr. saeculi decenniis) οὐδ' ἐν τούτοις τοῦ προνοεῖν τῆς [πόλεως ἀπελείφθη], ib. 17 τῆς πόλεως προϋνδεί, O. G. I. S. 441, 140 (a. 81 a. Chr. n. in populiscito Stratonicensium) προνοεῖτωσαν οἱ ἐν ἀρχῇ ὄντες [πρυτάνεις, O. G. I. S. 736, 18 (Euhemeriae in nomo Arsinoite, primo a. Chr. n. saeculo) ἴν' εἰδῶς... προν[οή]σῃ [γρ]α[φῆς], O. G. I. S. 458, 64 (in decreto civitatum graecarum Asiae de fastis provincialibus, a. 9 a. Chr. n.) προνοῆσαι δὲ καὶ τοὺς ἐκδίκους, ὅπως... ἐν στήλαις ἐνχαρχθῇ τὸ δελτογράφημα, O. G. I. S. 595, 12 (Puteolis, in epistula mercatorum Tyrriorum, a. 174 p. Chr. n.) δεόμεθα προνοῆσαι ὑμᾶς τοῦ διαμένειν ἀεὶ τὴν στατίωνα¹⁾.

A LXX interpretibus medium usurpatur, praeterquam in libro Sapientiae 6, 8 ὁμοίως προνοεῖ περὶ πάντων; activum quoque est in Pauli epistula I ad Tim. 5, 8 εἰ δὲ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ, cum varia lectione προνοεῖται.

Ex posterioribus scriptoribus plerique mediam formam frequentant, ut Diodorus (1, 24, 7; 4, 46, 1; 17, 38, 1), Herodianus (2, 4, 8; 5, 6, 8; 7, 6, 4); alii, ut praeiverat Xenophon, etiam activo utuntur, e. g. Flavius Josephus, Bell. Jud. 1, 588 αὐτὸν προνοήσκειν μηδένα τῆς γενεᾶς ἀπολιπεῖν, c. Apion. 2, 212 τῶν αἰχμαλώτων προϋνόησεν.

¹⁾ Etiam in litteris Agrippae ad senatum Argivorum datis (i. a. 23—13 a. Chr. n.), quas publici juris fecit G. Vollgraff, Novae inscriptiones Argivae, Mnemos. 1919 activum προνοεῖν est p. 264. Confer quae de eodem verbo disputat Vollgraff ib. p. 270.

ὅπως αὐτῶν ὕβρις ἀπῆ, Plutarchus, *Arist. et Catonis comp.* 3 ὡς ἄλλος οὐδείς νομοθέτης προϋνόησε, ib. οὐδὲ ταφὴν αὐτῶ καταλιπέσθαι προϋνόησεν, Epictetus 1, 12, 1 οἱ δ' εἶναι μὲν (τὸ θεῖον λέγουσιν), ἀργὸν δὲ καὶ ἀμελὲς καὶ μὴ προνοεῖν μηδενός, 2, 14, 11 ἔστι θεός καὶ προνοεῖ τῶν ὅλων, Lucianus, *Phalar.* 1, 3 καὶ τῆς νεολαίας ἐπεμελούμην καὶ τῶν γερόντων προϋνόουν. Cassius Dio non fere nisi activum προνοεῖν habet (45, 34, 1; 54, 11, 7; 52, 26, 2; 54, 16, 6; 64, 2, 2); medium προνοεῖσθαι est 66, 18, 2 προνοοῦνται τι καὶ τῆς εὐδοξίας et Bekker, *Anecd.* 166, 21 (Boissevain adnot. ad 36, 36, 4) δεῖ δὲ δήπου καὶ τοῦ τοιούτου τὸν Φρόνιμον ἄνδρα προνοεῖσθαι (περινοεῖσθαι cod. corr. St.).

In papyris Oxyrhynchi repertis non nisi activum προνοεῖν est: P. Oxy. III 488, 28 (saec. II exeunte vel saec. III) τὴν δέουσαν παραγραφήν... προνοῆσαι γέινεσθαι, III 533, 15 (in epistula exeuntis saeculi II vel III ineuntis) εἴπατε καὶ τοῖς διδύμοις ὅτι προνόησατε τοῦ κερματίου, ib. 22 εἴπατε Σερήνῳ ὅτι προνόησον τοῦ χαλκοῦ, VII 1070, 23 (in epistula saeculi III) περὶ δὲ τῆς σεαυτῆς ἐπιμελείας καὶ Φροντίδος ἀντὶ παντὸς προνόησον,

3. Contra, quod apud Atticos activum verbum est συνόμνυμι in Mon. Anc. media forma traditur: 1, 3 δι' οὗ τὰ κοινὰ πράγματα [ἐκ τῆς] τ[ῶ]ν συνομοσάμενων δουλήας [ἡλευ]θέ[ρω]σα.

Hanc mediam vocem neque in scriptis neque in titulis, quae Monumento Ancyrano tempore antecedunt, inveni; sed postea συνόμνυσθαι apparet apud Plutarchum, *Alcib.* 14 εἴτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἐπεισε Φίλος ὢν Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι μηδὲ Κορινθίοις, *Sertor.* 27 τῶν τῷ Περπέννῃ συνομοσάμενων, *Arist.* 13 συνωμόσαντο καταλύσειν τὸν δῆμον, ib. 23 οἱ περὶ τὸν Ἀνταγόραν συνωμόσάμενοι. Etiam Pollucis Onomasticum medium tradit 6, 158 συνομνύμενος ¹⁾.

Sic et alia composita verbi ὁμνυμι, quae in Atticorum lingua activa sunt ἀπόμνυμι et ἐπόμνυμι, nonnumquam postea media forma inveniuntur (Schmid, *Att.* I 108, Hatzidakis 195). Quod Schmid, *Att.* I 94 et Hatzidakis l. l. studio grammaticorum ascribunt, qui medium obsolescens in usum revocare vellent.

¹⁾ Nonnumquam quoque in codicibus graecis perperam pro activo traditur, e. g. Cassius Dio 39, 1, 2 συνεβουλεύσαντό τε ἐπὶ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ συνώμοσαν, Γάλβαν προστησάμενοι, in cod. L. legitur συνωμόσαντο ἄδρην. Ipse Dio semper activum habet, cumque 59, 29, 1 Xiphilinus, Zonaras συνώμοσαν tradunt, solus Joannes Antiochenus medium praebet συνωμόσαντο.

§ 5. DE TEMPORIBUS.

Viereck p. 66: „Nonnumquam”, inquit, „studium aliquod cognoscitur perfecti historici 'fui' reddendi per aoristum ἐγενόμην (cf. Mon. Anc. 2, 2; 2, 19; 8, 22; 9, 22), item (in titulo Viereckiano) XI 25 verba 'cujuscunque quid eorum fuit' reddita sunt per οὐ ποτέ τι αὐτῶν γέγονεν i. e. 'factum est' sive simpliciter 'est'. Aut erat scribendum ἦν aut ἐγεγόνει, quae omnia maxime interpretationem a Romano factam redolent”.

1. Primum itaque per aoristum ἐγενόμην perfectum historicum fui redditur quattuor locis, quos Viereck notat, quibus addendus Mon. Anc. 4, 1; cum ceteroqui fui per vocabula ἦν 14, 3, ὑπῆρχεν 8, 18, ἐτύγχανον 15, 22 exprimitur.

Ex locis tamen a Viereckio notatis tres sunt, quibus aoristus ἐγενόμην a graeca consuetudine non differt. Nam ad summam indicandam, quanta inito numero fuerit, graece aoristus ἐγένετο usurpatur, ut ab Herodoto 7, 87 ἀριθμὸς τῆς ἵππου ἐγένετο ἐκτὼ μυριάδες, 7, 89 τῶν τριηρέων ἀριθμὸς ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηκόσιαι καὶ χίλια. Non aliter in Mon. Anc. dicitur: 2, 2 μυριάδες Ῥωμαίων στρατ[ε]ύ[σασ]αι ὑπ[ὸ] τὸν ὄρκον τὸν ἐμὸν ἐγένοντο ἐν γῆς π[εν]τήκ[ον]τα, millia civium Roma[norum] adacta sacramento meo, fuerunt circiter [quingen]ta, 2; 19 [ἡμ]έραι οὖν αὖ[τα] ἐκ[ε]ν[τ]ήκ[ον]του δ[ι]ε[ξ]ήκ[ον]τος ἐγένοντο ὀκτα[κ]όσιαι ἐνεή[κον]τα, dies... fuere DC[CCLXXX], 8, 22 κεφαλαίου ἐγένοντο ἐν Ἰταλίᾳ μὲν μύριαι πε[ν]τακ[ισ]χ[ί]λιαι μυριάδες, ea [s]u[mma] sest[ertium] circiter sexsies milliens fuit.

Duo reliqui loci, 9, 22 [ἀπ' ἐκ]είνου τ[ο]ῦ ἐνιαυτοῦ, ἐ[φ'] οὗ Ναῖος καὶ Πόπλιος [Λ]έντλοι ὑπατοὶ ἐγένοντο, [Inde ab eo anno q]uo Cn. et P. Lentuli c[ons]ules fuerunt, 4, 1 τριῶν ἀνδρῶν ἐγενόμην δημοσίων πραγμάτων κατορθωτῆς συνεχέσιν ἔτεσιν δέκα, discrepant a communi consuetudine, ex qua aoristus ἐγενόμην „ingressive”, ut aiunt, solet usurpari, cf. Moulton 231.

Nonnumquam tamen vel apud optimos auctores hic aoristus „constative” adhibetur, ut quod in praeterito fuit enuntiet. Sic in verbis Platonis, *Phil.* 65 e Φρόνησιν καὶ νοῦν οὐδείς πώποτ' αἰσχροῦ οὐτ' εἶδεν οὐτ' ἐπενόησεν οὐδαμῇ οὐδαμῶς οὔτε γενόμενον οὐτ' ὄντα οὐτ' ἐπόμενον illud γενόμενον „constative” dicitur: Sapientiam nemo usquam

turpem vel vidit vel cogitavit sive fuisse sive esse sive futuram esse; atque eodem modo *ἐγενόμην* saepius perfecto latino *fui* respondere videtur, e. g. Herod. 3, 141 ἀπέστειλε στρατηγὸν ὅτανεα τῶν ἐπὶ τὰ γενόμενον, *qui unus e septem viris fuit*, Lys. 13, 64 τούτῳ μὲν γὰρ πατὴρ ἦν Εὐμάρης, ἐγένετο δὲ ὁ Εὐμάρης οὗτος Νικοκλέους, *Eumares autem Nicoclis fuit servus*, Xen. An. 1, 8, 23 καὶ βασιλεὺς δὴ τότε μέσον ἔχων τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς ὅμως ἔξω ἐγένετο τοῦ Κύρου εὐωνύμου κέρτος (cf. quod paulo antea dixerat 1, 8, 13 τοσοῦτον πλῆθει περιῆν ὥστε μέσον τὸ ἑαυτοῦ ἔχων τοῦ Κύρου εὐωνύμου ἔξω ἦν).

Atque plane constat, aoristum *ἐγενόμην* in posteriore lingua „constative” dici posse et respondere perfecto *fuisse*. Complura reperiuntur exempla in titulis et in papyris: sic hoc sensu legitur aoristus in titulo Chii reperto, quem Moulton 191 affert ex Ἀθηνᾶ XX (1908) 168, 37 (III saec. a. Chr. n.) ὁ ἀγρὸς... ὁ γενόμενος Πύρρου, *ager, qui Pyrrhi fuit*; etiam in nonnullis titulis sepulcralibus illud *γενόμενος* non significat *factus*, sed *qui fuit*, e. g. I. G. IX 2, 926 (Larisae) τὸν ἐμοὶ πολὺ γλυκύτατον γενόμενον μ[υ]σεῖας [χ]άρι[ν], I. G. XII 7, 206 (Arcesinae) Αὐρηλία Ῥώδα Τηνιακή, γυνὴ γενομένη Ἀνδρίωνος ἐτῶν κέ; praeterea exempla sint: Ditt. O. G. I. S. 322, 3 (Pergami, a. 157 a. Chr. n.) ὁ δῆμος Βιτῶ, γενομένην ἱερείαν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πολιάδος ἐν τοῖς ἀχθεῖσιν ὑπ’ αὐτοῦ Νικηφορίως, ib. 134, 1 (Cypri, a. 146—116 a. Chr. n.) τὸν γενομένον ἐπὶ τῆς πόλεως, *qui praefectus urbis fuit*, ib. 331, 27 (Pergami, a. 135/4 a. Chr. n.) Ἀθήναιος ὁ Σωσάνδρου υἱὸς τοῦ γενομένου ἱερέως τοῦ Καθηγεμόνος Διονύσου καὶ συντρόφου τοῦ πατρὸς μου; ¹⁾ et ex papyris: P. Oxy. IV 727 (a. 154 p. Chr. n.) I... εἰ Ἰσιδώρου γενομένου ἐξηγητοῦ υἱὸς γενομένου στρατηγῶ τῆς πόλεως, cf. P. Oxy. III 515, 2; 529, 18; IV 705, 67 alia. Necnon apud scriptores posterioris aetatis exempla inveniuntur: sic in Fragm. 2, 15 Papiæ, cum de Marco dicitur ἐρμηνευτῆς Πέτρου γενομένος, verba non vertenda sunt *interpres Petri factus*, sed *qui interpres Petri fuit* (Moulton 192); aliud habes *Exc. de legat. Rom.* (De Boor p. 150) e Prisco n. 5 κατεγγυᾶται τῷ Κωνσταντίῳ γυνὴ γαμετὴ Ἀρματίου γενομένη... συνεβεβήκει δὲ τὸν Ἀρματίον τελευτῆσαι τὸν βίον.

¹⁾ Saepe quoque juxta aoristi participia *γυμνασιάρχης*, *qui gymnasiarcha fuit*, et similia legitur *γενόμενος* addito nomine muneris e. g. Ditt. O. G. I. S. 485, 9 ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησαν Μοσχίωνα γυμνασιάρχῃσαντα ἔτι δὲ καὶ στρατηγῃσαντα καὶ ἀγορανομῃσαντα καὶ σιτώνην γενομένον.

2. Deinde non tantum per *ἐγενόμην* sed etiam per perfectum *γέγονα* redditur perfectum latinum *fui*, ut in senatusconsulto de Thisbaeis apud Viereck XI 25 οὐ ποτέ τι αὐτῶν γέγονεν, *cujuscunque quid eorum fuit*, quod interpretationem a Romano factam redolere dicit Viereck p. 66. Pari modo in Mon. Anc. 6, 5 dicitur (πλήθος), ὅσον οὐδεὶς ἐνπροσθεν ἰστόρησεν ἐπὶ Ῥώμῃς γεγονέναι, *multitudo, quanta Romae nunquam [ante fuisse memoriae proditur]*.

Utroque loco perfectum *γέγονα* contra leges linguae graecae antiquioris repugnat, ex quibus perfectum suum locum habet, ubicunque res ante facta refertur ad tempus praesens, ut non magis tum facta quam nunc esse perfecta dicatur. Verum inde ab Alexandrinorum temporibus perfectum frequenter aoristi loco usurpari coepit, — *cujus* usus mox alia testimonia ex Mon. Anc. afferentur, — atque inter perfecta illa „aoristica”, quae vocantur, principem locum obtinet *γέγονα*, ut videre est apud Moulton 229.

De perfecto *γέγονα* disputationem scripsit K. Buresch in *Museo Rhenano* 1891 p. 193 sq., qui exemplum ex Platone affert, ubi *γέγονα* ut aoristum adhibitum putat: Alcib. 124 a οἶμαι δὲ καὶ Λαμπιδῶ, τὴν Λεωτυχίδου μὲν θυγατέρα, Ἀρχιδάμου δὲ γυναῖκα, Ἀγιδος δὲ μητέρα, οἱ πάντες βασιλεῖς γεγόνασι, ... *qui omnes reges fuerunt*. Quod tamen rejicit Moulton 230, Agidem tempore dialogi adhuc regnasse monens ¹⁾. Atque generatim idem Buresch p. 230: *γέγονα bedeutet in einigermaßen anständigem Griechisch noch gar nicht so viel als „fui”, sondern so viel als „sum”... Im Spätgriechischen nimmt der Gebrauch von γέγονα stark zu*, quae probat Moulton 230.

Ex recentioribus itaque testimonia petenda sunt. Primum exemplum attulit Jannaris § 1871 ex Diodoro 16, 1, 6 γέγονε γὰρ ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀγγινοῖα στρατηγικῇ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ λαμπρότητι ψυχῆς διαφέρων ²⁾. Dein apud Strabonem est 1, 2, 13 p. 23 βεβαιωτέρως πιστεύομεν

¹⁾ Par atque idem exemplum legimus apud Platonem, *Apol.* 33 e ἄλλοι τοίνυν οὗτοι, ὧν οἱ ἀδελφοὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατριβῇ γεγόνασιν, Νικόστρατος Θεοζοτίδου, ἀδελφὸς Θεοδότου — καὶ ὁ μὲν Θεόδωτος τετελεύτηκεν κτλ., *quorum fratres his studiis operam dederunt*, et in titulo I. G. XII 7, 33 (Arcesinae, altero a. Chr. n. saeculo) ἐπειδὴ Ἀγαθῖνος καὶ ὁ πρόπαππος Ἀγαθῖνου Κλεόφαντος καὶ ὁ πάππος Ἀγαθῖνος καὶ ὁ πατὴρ Ἀγαθῖνος ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ φιλόδοξοι γεγόνασιν.

²⁾ Quamquam hoc ut praesens historicum forsan interpretari possumus, ut Moulton 230 verba Lucae 10, 36 τίς τούτων τῶν τριῶν πλείστον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς explicat: „An dieser Stelle steht das lebhaftes Präsens

τὸ περὶ τούτους τοὺς τόπους γεγονέναι τὰς Σειρήνας, *credimus circum ea loca Sirenas fuisse*. Sequuntur exempla, quae Moulton 229 enumerat ex Josepho, c. *Apion*. I, 21 ὁλίγω πρότερον τῆς Πεισιστράτου τυραννίδος ἀνθρώπου γεγονότος, („welcher etwas vor P. blühte“, ita Moulton), necnon ex papyris: P. Oxy. III 478, 19 (a. 132 p. Chr. n.) δηλῶ τὸν υἱόν μου Πτόλλιν Φάωνος τοῦ Πτόλλιδος... προσβεβηκέναι εἰς τοὺς (τρισκαίδεκαετῆς) τῷ διελθόντι 15' (ἔτει) Ἀδριανοῦ Καίσαρος καὶ γεγονέναι τὸν τούτου πατέρα Φάωνα Πτόλλιδος μητροπολείτην.... ὃν καὶ τετελευτηκέναι, B. U. 136 (a. 135 p. Chr. n.) διαβεβαιουμένου τοῦ Π. μὴ γεγονέναι τὸν πατέρα τῆς ἐκδικουμένης ὀνηλάτην.

In titulis perfectum γέγονε pro aoristo est: I. G. XIV 1391 = C. I. G. 6184 = Dessau 2930 (Romae, altero p. Chr. saeculo) Ἀννία Ῥήγιλλα Ἡρώδου γυνή, τὸ Φῶς τῆς οἰκίας, τίνος ταῦτα τὰ χωρία γέγοναν, latine „cujus haec praedia fuerunt“, ubi merito Kaibel Herodem ipsum titulum inscribendum non curasse judicat, illum enim nec τίνος pro ἧς nec γέγοναν scripturum fuisse; sed in hoc verbo sermonis latini similitudinem nimis exploratam habet Buresch, quem supra laudavi, p. 230: „Ein Feder mag selbst urtheilen, ob er ein γέγοναν — noch dazu mit der Bedeutung von ἦσαν, nicht εἰσιν — in einer von Herodes Attikus gesetzten Inschrift für möglich halten kann oder nicht. Er möge dabei aber ja nicht den klaren Sachverhalt übersehen, dass dies γέγοναν nicht weniger oder nicht mehr als eine sklavische Uebersetzung des im lateinischen Texte der Inschrift stehenden 'fuerunt' ist. Oder wird nicht offenbar ἦσαν vermieden und Perfekt mit Perfekt gegeben?“ etc. Quae tamen in papyros, quas Moulton attulit, non quadrant. Ex titulis insuper Moulton 263 affert: Ramsay, *Cities and Bishoprics of Phrygia* II 477 Nr. 343 οὗτος ὁ βίος μοι γέγονεν ὅταν ἔζων ἐγώ, necnon Jacobsthal 75 exemplum habet: „Die Grabinschrift Itanos (Coltitz-Bechtel) 5068... χαῖρε καλὰ καὶ ἀγαθὰ γεγονυῖα kann doch nur heißen 'die du edel und gut gewesen bist' nicht 'bist', was γέγονα eigentlich ist“.

Ex recentioris temporis auctoribus exempla sint: Diog. Laert. I, 114 λέγουσι δὲ τινες ὅτι Κρήτες αὐτῷ (τῷ Ἐπιμενίδῃ) θύουσιν ὡς θεῷ. Φασὶ γὰρ καὶ γνωστικώτατον γεγονέναι, et Synes. *Epist.* 57. 663. 34

des Geschichtenerzählers — „scheint sich als Nächster gezeigt zu haben“, quamquam magis mihi arridet versio Vulgatae: „quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones“.

καὶ γέγονε δίκη θεοῦ ἐξερημωθῆναι τὴν πόλιν, ὡς εἰ καὶ γέγονεν ἐν τῷ τόπῳ πόλις ἀπιστηθῆναι, adeo ut urbem unquam in eo fuisse loco incredibile videretur.

Itaque ut aoristus ἐγενόμην in vulgari lingua saepe „constative“ dicebatur pro *fui* (cf. n. 1), sic γέγονα, ex quo perfectum pro aoristo adhiberi coeptum est, haud raro perfecto latino *fui* respondebat.

3. Jam generatim dicendum est de usu perfecti loco aoristi.

De quo perfecto „aoristico“, ut aiunt, Brugmann § 548 sic judicat: „Ein Perfectum historicum von der Art des Perfectum historicum anderer idg. Sprachen, des Lateinischen, Altindischen, Keltischen und Germanischen, war dem Griechischen bis in die alexandrinische Zeit hinein fremd. Damals erst begann man das Perfekt auch als Präteritum im Sinne des Aorists zu gebrauchen, z. B. εἶδον καὶ ἤξιωμα Pap. Louv. 324, 23 (160 v. Chr.), was einen Promiskuegebrauch und den Untergang des Perfekts in den ersten christlichen Jahrhunderten zur Folge hatte“. Ex titulis et papyris multa perfecti pro aoristo adhibiti exempla attulerunt Dieterich 235, Jacobsthal 75, Schmid *Atticismi* locis compluribus; in Novi Testamenti libris hunc usum agnoscunt Moulton 223—231, Blass, *Gr.* § 343; ex Dione Chrysostomo, Luciano, Aeliano, Philostrato exempla enumerat Schmid, *Att.* I 95, II 52, III 74, IV 77; praeterea recentioris praesertim aetatis testimonia recensent Jannaris § 1872, Radermacher, *Demetrius de eloc.* 84 sq., Hatzidakis 204, Sophocles, *Greek Lex.* p. 45, Compennass 32, ex Prato Spirituali Johannis Moschi Hesselting p. 50. In titulis a Romanis scriptis Viereck p. 66 perfecti amplissimum usum observavit, ut in epistulis T. Quintii Flaminii in titulo Viereckiano I, Q. Fabii Maximi in tit. IV 24 ἐφαίνετο ἡδίκηκώς, M. Antonii in tit. V A 14 ἐπιμελέστατα πεφροντικώς.

Jam vero in Monumento Ancyrano perfectum aliquanto minus usurpatum videmus, quam in epistulis Romanorum observatum est a Viereckio. Perfectum enim latinum per aoristum fere redditur, quamvis multis locis graece quoque perfectum legitimum fuisset, ut in his: 5, 16 τὸ ὄνομά μου συνκλήτου δόγματι ἐνπεριελήφθη εἰς τοὺς σαλίων ὕμνους, [nomen meum senatus consulto inc]lusum est in saliare carmen, 5, 7 αὐτὸς πολλῶν πραγμάτων μείμημα ἑμαυτὸν τοῖς μετέπειτα παρέδωκα, [ipse] multarum rer[um] exempla imitanda pos[teris] tradidi. Cuius rei haec est ratio, quod in Rebus Gestis non tam

attenditur, num facta ad tempus praesens pertineant, quam simpliciter olim facta narrantur. Itaque in Mon. Anc. vices tantum perfecti forma legitur: terdecies participium perfecti vel plusquamperfecti, semel optativus, ter infinitivus; neque plus quam ter indicativus perfecti.

Inter haec tamen perfecta sunt, quae pro aoristo adhibentur. Legitur 14. 9 Ἀλπης εἰρηνεύεσθαι πεπόηκα, [*Alpes pacari feci*], quod V. Henry apud Cagnat, I. G. R. III in Indice p. 682 perfectum aoristi vice functum appellat.

Dein in verbis 5, 22 sqq. [ἡ]ν ἀρχιεράτειαν μετὰ τινος ἐνιαυτοῦ ἀποθανόντος τοῦ προκατελιφότες αὐτὴν ἐν πολιτικαῖς ταρχαῖς ἀνείληφα, εἰς τὰ ἐμὰ ἀρχαιρέσια ἐξ ὅλης τῆς Ἰταλίας τοσοῦτου πλήθους συνεληλυθότες, ὅσον οὐδεὶς ἐμπροσθεν ἱστέρησεν ἐπὶ Ῥώμης γεγενῆναι, [*Quod*] sacerdotium aliquod post annos eo mor[tuo cepi qui id tumultus occasione occupaverat, cuncta ex Italia [ad comitia mea coeunte tanta multitudine, quanta Romae nunquam [ante fuisse memoriae proditur], participium plusquamperfecti προκατελιφότες defendi potest, etiam perfectum ἀνείληφα, cum ad tempus praesens pertineat, legitimum videtur, quamvis utrique notio temporis addatur ¹⁾; sed praeter infinitivum γεγενῆναι, de quo jam sub n. 2 egi, pro aoristo est participium illud 6, 4 συνεληλυθότες.

Denique in loco 7, 5 Πύλῃν Ἐνυάλιον, ἣν κεκλεῖσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν ἠθέλησαν, εἰρηνευμένης τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις πάσης γῆς τε καὶ θαλάσσης, πρὸ μὲν ἐμοῦ, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐκτίσθη, τῷ παντὶ αἰῶνι δις μόνον κεκλεῖσθαι ὁμολογεῖται, Janum Quirin[um, quem cl]aussum ess[e maiores nostri volue]runt, cum per totum imperium populi Romani terra marique esset parta victoriis pax, cum prius quam nascerer, a condita urbe bis omnino clausum [f]uisse prodatur memoriae, bis clausum esse, fuisse per κεκλεῖσθαι redditur, ex quibus infinitivis prior ut infinitivus plusquamperfecti legitimus videtur, alter 7, 8 pro aoristo „constativo” est.

Itaque praeter infinitivum κεκλεῖσθαι 7, 8, qui secundum exemplum prioris infinitivi positus videtur, tria perfecta „aoristica” in Mon. Anc. sunt: 6, 4 συνεληλυθότες, 6, 5 γεγενῆναι, 14, 9 πεπόηκα.

¹⁾ Recte enim Gildersleeve § 233: „The Greek perfect”, inquit, „may be used of a past action even when it is dated”; exemplum citat Demosth. 21, 7 ὕβρισμαί μὲν ἐγὼ καὶ προπεηλάκιται τὸ σῶμα τοῦμὲν τότε. Eadem ratione Moulton 221 perfecti usum defendit in verbis I Cor. 15, 4 καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς.

Quae tria, quamvis omnium verborum perfectum pro aoristo interdum inveniatur, ex iis verbis sunt, quorum perfectum aoristi loco maxime adhibetur.

De perfecto ἐλήλυθα Moulton 224: „Fälle wirklicher Verwirrung sind sehr oft irgend einem besonderen formellen Umstände zuzuschreiben. So wird das abnorme Perfektum ἐλήλυθα ziemlich oft aoristisch”. Exempli sint: Ep. Jac. 1, 24 κατενόησεν γὰρ ἐαυτὸν καὶ ἀπελήλυθεν, καὶ εὐθέως ἐπελάβετο ὁποῖος ἦν, (cf. Blass, Gr. § 344), Ditt. Syll. 807, 17 (post annum 138 p. Chr. n.) καὶ ἀνέβλεψεν καὶ ἐλήλυθεν καὶ εὐχαρίστησεν δημοσίᾳ τῷ θεῷ ¹⁾, Justinus Mart. Apol. 1, 32 εἰσελήλυθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα..., καὶ μετὰ ταῦτα ἐσταυρώθη.

Etiam perfecta verborum γίγνεσθαι et ποιεῖν saepe pro aoristo sunt.

Jam supra (n. 2) exempla attuli, ubi γέγονα idem quod fui est, quibus addi possunt complures loci, ubi γέγονα pro aoristo adhibitum significat factum est: Matth. 25, 6 μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, Philostr. V. Apoll. 187, 23 ὁρῶν δὲ μὴδ' ὅποτε Νέρων ἐκποδῶν γέγονεν ἐπὶ τὸ λῶν μεριστάμενα τὰ τῶν ἀνθρώπων (cf. Schmid, Att. IV 77), Pratum Spir. Moschi 77, 18. 23. 26 πῶς γέγονας τυφλός (cf. Hesselring p. 50), Theophan. Chron. (de Boor) 8, 5 ἐν ταῖς Γαλλίαις ἀγχιστόροφος γέγονε Κωνσταντῖῳ τῷ Καίσαρι τύχη, ib. 207, 29 Λίβυες ἅπαντες ὑπήκοοι Ῥωμαίων γεγόνασιν, 224, 12 γέγονε σεισμὸς μέγας εἰς ὅλον τὸν κόσμον; praeterea ex Xiphilino, Timarione exempla enumerat Schmid, Att. II 52.

Nec minoris frequentiae est „aoristicum” perfectum πεπόηκα, — in lingua neo-graeca aoristus ἐποίηκα Ponticae dialecti ex parvo numero aoristorum est, qui perfecti exitum -κα induerunt (cf. Thumb, Handbuch § 202), — II Cor. 11, 25 νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, (cf. Blass, Gr. § 343), Just. Mart. Apol. 1, 22 λέγομεν χαλοὺς καὶ παραλυτικούς καὶ ἐκ γενετῆς πονηροὺς ὕγιεις πεποιηκέναι αὐτὸν καὶ νεκροὺς ἀνεγείραι, 2, 2 καὶ τὸν Πτολεμαῖον ἐν δεσμοῖς γενέσθαι ὁ ἐκατόνταρχος πεποίηκε, καὶ... ἐκολάσατο, Theoph. Chron. 23, 30 οἰκῆσαι τὴν πόλιν πεποίηκεν, 116, 8 Λέοντα βασιλέα πεποίηκαν, 251, 13 αἰχμαλωσίαν καὶ ἄλωσιν ἐν Περσίδι πεποίηκεν.

¹⁾ In ambos locos (Ep. Jac. 1, 24 et Ditt. Syll. 807, 17) Moulton 226 adnotat: „Der Aorist drückt zwei momentane Handlungen aus, die in erzählende Form gebracht sind, und das Perfektum bezeichnet genau die eine Handlung mit Fortdauer”, sed confer in eodem titulo 807, 14 καὶ ἐσώθη καὶ ἐλθὼν δημοσίᾳ εὐχαρίστησεν ἐμπροσθεν τοῦ δήμου.

Neque alia perfecta nisi γέγονα et πεποίηκα in Epistulis Synesii pro aoristo adhibentur; exempla enumerat Fritz p. 99: 50. 661. 10 εἰ καὶ μὴ πεποίηκεν, 57. 663. 33 γέγονε δίκη θεοῦ, 57. 664. 16 τὸν Ἀβραάμ ἢ Φιλοξενία θεοῦ πεποίηκεν ἐστίατορα, 57. 665. 21 ἀπυντελῆ με πεποίηκεν ὁ θεός, post quae addit: „Der falsche Gebrauch des Perf. im Verb. finit. beschränkt sich also auf γίγνωμαι und ποιέω; von letzterem Verb. behauptet auch Reffel p. 17f., dass es von Agathias mit Vorliebe in das Perf. statt in den Aor. gesetzt wurde”.

4. Hactenus de perfectis aoristi vice functis; agendum jam de usu plusquamperfecti in his:

5, 20 ἀρχιερωσύνην, ἣν ὁ πατήρ μου ἐσχ[η]κε, τοῦ δήμου μοι καταφέρωντος εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον, οὐ προτεδεξάμην, *sacerdotium, quod pater meus [habuit] ita Mommsen, [habuerat] Bormann;*

6, 12 ἐνιαύσιον θυσίαν ποιεῖν ἐκέλευεν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ὑπάτοις Κόιντῳ Λουκρητίῳ καὶ Μάρκῳ Οὐίνουκίῳ ἐκ Συρίας εἰς Ῥώμην ἐπανεληλύθει[ν], *anniversary sacrificium facere jussit die quo consulibus Q. Lucretio et M. Vinucio in urbem ex [Syria redi] ita Mommsen, Diehl; [redieram] Bormann, Cagnat, qui quidem in lat. versu 33 litteras duodetriginta dant eo spatio, quod Mommsen viginti tantum quattuor litterarum capax esse perhibet; tamen puto iis assentiendum esse.*

Utrumque plusquamperfectum ἐσχέκει et ἐπανεληλύθει defendi quidem potest ex graeca plusquamperfecti vi, quam Kühner-Gerth I p. 151 sic describit: „Das Plusquamperfekt bezeichnet stets die in ihrem Vollendetsein fortbestehende Handlung (die vollendete Handlung in ihren Folgen und Wirkungen) im Zeitraume der Vergangenheit”; namque statum ex actione manantem, qui in perfecto et plusquamperfecto requiritur, etiam his locis videre possumus, cum verba 5, 20 vertimus: *sacerdotium, cujus quondam pater meus possessor erat*, ac simili modo explicare licet 6, 12 ἐπανεληλύθει. Attamen praeter modum plusquamperfectum his locis usurpatum videtur, et puto auctorem Atticum priore loco ἣν ὁ πατήρ μου εἶχεν, posteriore ἐν ᾗ εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθον scripturum fuisse. Itaque fieri potest, ut plusquamperfectum latinum interpreti ansam dederit, ut ipse quoque plusquamperfecto uteretur; nam paulo post in iisdem fere verbis 6, 22 Ὅτε ἔξ Ἰσπανίας καὶ Γαλατίας... εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθον aoristum scripsit pro perfecto

latino *Cum ex Hispania Galliaque... R[omam redi]*; ceteroquin tamen interpretes aoristo usus est pro latino plusquamperfecto, e. g. 9, 18 στρατιώταις, οἱ εἴκοσι ἐνιαυτοῦς ἢ πλείονας ἐστρατεύσαντο, *militibus, qui vicena [aut plu]ra sti[pendi]a emeruissent*, 13, 7 ὁ ὑπ' ἐμοῦ δ[ι]αγωνισθεὶς πολέ[μιος], *[is] cum quo bellum gesseram*¹⁾.

Quod autem plusquamperfecta ἐσχέκει 5, 20 et ἐπανεληλύθει 6, 12 communem excedunt usum, excusatur eo, quod posteriores scriptores immoderate non solum perfecto sed etiam plusquamperfecto usi sunt.

Nimis fortasse est, quod habet Stich 173: „multos invenimus locos, quibus plusquamperfectum Graecum prorsus eodem sensu est ac Latinum. Omnino non sejungendum hoc et illud tanto discrimine”. Nam Fr. Hultsch, qui in disputatione *Die erzählenden Zeitformen bei Polybios* III p. 64—93 plusquamperfecta Polybii diligenter examinavit, haec concludit: „Polybios verwendet das Plusquamperfect genau in derselben Weise wie die früheren Historiker” p. 67; tamen et ipse concedit, fieri posse, ut plusquamperfecto aliquanto magis usus fuerit quam Attici scriptores: „ob vielleicht etwas häufiger als die Attiker, müsste durch eine besondere Untersuchung festgestellt werden. In Betracht würde dabei auch das Particip des Perfects kommen... Soweit ich bis jetzt beobachtet habe, wird diese Form der vollendeten Handlung von Polybios gern und wohl auch in solchen Fällen angewendet, wo die Attiker mit dem Particip des Aorists sich begnügt hätten. Das würde also soviel heissen als ein allmähliches Vordringen des Plusquamperfects in Nebensätzen auf Kosten des Aorists”.

Etiam Schmid, *Att.* III 75, IV 78 exempla ex posterioribus scriptoribus notavit, quibus plusquamperfectum pro imperfecto

¹⁾ Itaque nescio an immerito plusquamperfectum suppleverit J. Schmidt, quem sequuntur Diehl, Cagnat, 12, 1 ψηφίζομένων τῶν πολιτειῶν καὶ ἀποικιῶν μετὰ τῆς αὐτῆς προβ[υ]μίας, καὶ θά[περ καὶ ἐψήφισ]το π[ρό]τερον, *decernentibus municipiis et coloniis aequ[e] bene[ne] adque antea decreverant*, quod plusquamperfectum ἐψήφιστο contra Atticorum morem dictum esset. Pro quo Mommsen praeunte Kaibelio aoristum scripserat καὶ θά[περ ἐψηφίσαντο π[ρό]τερον, sed adnotat Mommsen: „quarta littera ante PO fuit Σ”. Ad haec J. Schmidt, *Philolog.* XLIV p. 454: „wenn das Σ an vierter Stelle vor PO sicher ist, so wüsste ich nicht, wie man anders ergänzen könnte als: καὶ θά[περ καὶ ἐψήφισ]το π[ρό]τερον”. Verum huic spatio non minus aoristus passivi convenit [ἐψηφί]σθη π[ρό]τερον, qui legitur etiam 6, 19 ἥτις τειμὴ μέχρι τούτου οὐδὲ ἐν εἰ μὴ ἐμοὶ ἐψηφίσθη, *[qui] honos [ad hoc tempus] nemini praeter [m]e est decretus*.

vel pro aoristo esse contendit; quem impugnat Gildersleeve, *American Journal of Philology* XVII (1896) p. 519, in censura quarti ejus voluminis dicens: „The aoristic use of the pluperfect is not proved by the examples given”. Idem tamen in posteriore lingua ampliorem usum plusquamperfecti admittit, „The large use of the tenses of completion, notably the pluperfect, in later Greek is not to be dismissed with a shrug”.

Sic in nonnullis locis, quos Stich 173 ex Polybio enumerat, quamvis ex antiquo usu defendi possint, crebriorem illum plusquamperfecti usum agnoscere licet, e. g. Pol. I, 68, 12 πρὸς Ἀμίλκῳ τὸν Βάρκαν, μεθ' οὗ συγκεκινδυνεύκασαν ἐν τῇ Σικελίᾳ, δυσχερῶς εἶχον, 5, 74, 4. 5 ἐβουλεύσαντο πρεσβευτὴν ἐκπέμπειν ἵνα τῶν πολιτῶν Λόγβατιν, ὃς ἐγγεγόνει μὲν ἐπὶ πολὺ συνήθης καὶ ξένος Ἀντιόχου τοῦ μεταλλάξαντος τὸν βίον ἐπὶ Θράκης, δοθείσης δ' ἐν παρακαταθήκῃ καὶ Λαοδίκῃ αὐτῷ τῆς Ἀχαιοῦ γενομένης γυναικὸς ἐτετρόφει ταύτην ὥς θυγατέρα καὶ διαφερόντως ἐπεφιλοστοργήκει τὴν παρθένον, ut in exemplis quoque quibus plusquamperfectum pro aoristo adhibitum esse dicit Hatzidakis 205, e. g. *Exc. de legat. Rom.* (de Boor) p. 150 e Prisco n. 6 Ἀπολλώνιος ἐπέμπετο, ὅπερ ὁ ἀδελφὸς τὴν Σατορίλου γεγραμῆκει θυγατέρα, ἣν ὁ Θεοδόσιος ἐβούλετο Κωνσταντίῳ κατεγγυᾶν, Ζήνων δὲ Ρούφῳ ἐδεδώκει πρὸς γάμον· τότε δὲ ἐξ ἀνθρώπων ἐγγεγόνει.

§ 6. DE MODIS ET CONJUNCTIONIBUS.

Debrunner apud Blass, *Gr.* § 357 capiti, quod de usu modorum est, haec praemittit: „Im Gebrauch der Modi ist der Unterschied der nt. Sprache wie der hellenistischen überhaupt von der klassischen erheblich grösser als im Gebrauch der Tempora, das Hauptcharakteristikum ist das starke Zurücktreten des Optativs; der Infinitiv hat teils eine Schwächung erfahren (durch das Vordringen von ἵνα und ὅτι), teils eine Verstärkung (z. B. Inf. mit τοῦ)”. Haec, quae quoad usum modorum ex recentiore lingua notantur, conjunctionem ἵνα irrepsisse pro antiquo infinitivo, necnon modum optativi in minore usu esse coepisse, in Monumento quoque Ancyrano observare licet.

1. Infinitivi vice fungitur ἵνα cum conjunctivo.

Kaibel p. 198 „*Nimis Latine*”, ait „*interpres Ancyranus vertit: 3, 15 ὁμολογ[ο]ύντων ἵνα ἐπιμελητῆς τῶν τε νόμων καὶ τῶν τρόπων... χειροτονηθῶ, [consentientibus ut...], itemque 5, 17 καὶ ἵνα ἱερὸς ᾧ διὰ [βί]ο[υ] [τ]ε τὴν δημαρχικὴν ἔχω ἐξουσίαν, νό[μ]ω ἐκ[υ]ράθῃ, et sacrosan[ctus] ut essem... et ut q[uo]a[d] viverem, tribunicia potestas mihi [esset, lege sanctum est]”. Addit Viereck 67 tertium exemplum, quod huc pertinet: 7, 16 ἵνα [με]τέχωσιν τῆς συ[ν]κλήτου ἐψηφίστατο, ut interessent consiliis publicis decrevit senatus.*

Sed valde dubium est, num conjunctio ἵνα pro infinitivo usurpata imitationem latini sermonis comprobet, ut Kaibelius putat, necnon Hahn p. 119 et Diehl, qui tribus his locis breviter addit: „*ἵνα missverstandenes ut*”.

Namque verba *censendi, imperandi*, sicut verba voluntatis et studii in genere, in sermone quidem Atticò cum infinitivo solent conjungi, nisi quod nonnumquam conjunctio ὅπως iis additur (Kühner-Gerth II p. 6 sqq., Blass, *Gr.* § 392), sed inde ab Alexandrinis temporibus verba illa non tantum infinitivum verum etiam magis magisque conjunctionem, sive ὅπως sive ἵνα, adjunctam sibi habent.

Jam ab Aristotele interdum ἵνα usurpatur, ubi ex lege linguae graecae antiquioris infinitivus requiritur (Bonitz, *Index Aristot.* s. v. ἵνα). Sed multo latius apud Polybium usus conjunctionis ἵνα potius quam ὅπως patet, iis quoque locis, quibus Attici infinitivum usurpare solent, teste Hesselingio, *Essai historique sur l'Infinitif Grec* p. 13: „A côté de l'infinitif, qui est si fréquent chez Polybe, on voit naître les constructions qui se substitueront plus tard à l'infinitif: ce sont les propositions avec ἵνα. Chez Polybe, cette particule ἵνα, qui avait déjà gagné beaucoup de terrain dans les écrits de Platon, a triomphé complètement de ses concurrents ὅπως et ὥς. Nous voyons donc que, chez notre auteur, ἵνα se trouve pour ainsi dire tout préparé à remplir les fonctions importantes qui l'attendent. On voit déjà cette particule à des passages où les Attiques auraient préféré la construction avec l'infinitif”; locos ex Polybio congesserunt Kaelker 290, Stich 203, ex quibus satis habeo unum attulisse, quo infinitivus et conjunctio ἵνα juxta ponuntur, Pol. 5, 92, 7 Ἄρατος συνετάξατο πρὸς τε Ταυρίανᾳ παρασκευάζειν ἵππεῖς πεντήκοντα καὶ πεζοὺς πεντακισίους, καὶ πρὸς Μεσσηνίους, ἵνα τοὺς ἵππους τούτοις ἵππεῖς καὶ πεζοὺς ἐξαποστείλωσι. In versione LXX interpretum rarius quidem ἵνα loco infinitivi legitur, teste

Thackeray 24: „The substitution for the inf. of a clause with *ἵνα* is quite rare: the Heb. had no corresponding use”, et 194: „The infinitive is in vigorous life: the modern substitution of a clause with *ἵνα* (νᾶ) can be hardly paralleled from the LXX”; invenitur tamen saepiuscule in libris, qui non ex Hebraico sermone conversi sunt; sic Radermacher in *Museo Rhenano* 1901 p. 203 tria exempla ex primis capitibus libri II Macchabaeorum prompsit: II Macch. 1, 18 δέον ἡγησάμεθα διασαφῆσαι ὑμῖν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἄγῃτε τῆς σκηνοπηγίας, 2, 2 ἐνετείλατο τοῖς μεταγενομένοις ὁ προφήτης, ἵνα μὴ ἐπιλάβωνται τῶν προσταγμάτων τοῦ Κυρίου, 2, 8 ὁ Σαλωμὼν ἤξιωσεν, ἵνα ὁ τόπος καθαρῶς μεγάλως, quae sunt in epistula graece scripta Judaeorum ad Judaeos, qui in Aegypto habitabant, data. In Novi Testamenti libris verbis voluntatis et studii conjunctiones ὅπως et ἵνα magis magisque adjunguntur, manente tamen infinitivo crebriore in usu ($\pm 2:1$) De Zwaan § 200; longam seriem verborum addita constructione, quam malunt, dat Blass, *Gr.* § 392. Ex omnibus fere recentioribus (exceptis fortasse Atticistis; sic apud Aelianum duo tantum exempla sunt, cf. Schmid, *Att.* III 81) testimonia conjunctionis ἵνα vice infinitivi fungentis viri docti enumerant: ex Flavio Josepho Schmidt 430 sq., ex Epicteto Melcher 80, ex Patribus Apostolicis Reinhold 106; ut Radermacher, *Gr.* 155 eam constructionem nullum hujus aetatis scriptorem non usurpasse jure suo affirmet, quamquam apud omnes praevaleat infinitivus. Deinde vir cl. D. Hesseling in disputatione, quam supra laudavi, ostendit, quomodo apud medii aevi scriptores, licet infinitivus diu vigorem suum retineat, sensim conjunctio ἵνα, nimio usu jam proclitica νᾶ facta invaluerit, donec sermo hodiernus hanc locutionem fere unice probet, infinitivo penitus abjecto.

Jam verisimile non est, hanc mutationem usus loquendi, tam late diffusam, tam diu permanentem et perpetuo invalescentem, deductam fuisse ex sermone latino.

Ut Kaibel de locis Monumenti Ancyranum judicavit, sic Kaelker quoque p. 290 de latinismo Polybii cogitat: „Videtur cum in hac re tum in aliis latini sermonis usu ductus esse Polybius”, sed refellitur a Moulton 329 testimoniis aequalium papyrorum: „Der Gebrauch war in der Volkssprache tief eingewurzelt, und zwar auf Gebieten, die das Lateinische nicht so weit berührt haben kann, wie es ein so weit reichender Wandel mit sich brächte”; ex papyris i. a. enumerat: P. Hib. 40 (a. 260 a. Chr. n.) γεγράφμεν Κρίτωνι...

ἵνα γένηται ὡς ἐπέσταλκας, P. Par. 51 (a. 160 a. Chr. n.) λέγω... ἵνα προσκυνήσῃς αὐτόν, P. Genf. 7 (saec. I a. Chr. n.) ἔγραψα ἵνα σοὶ φυλαχῶσι.

Etiam J. B. Ullrich, *Über die Latinismen des Dio Cassius*, Progr. des K. Neuen Gymn. zu Nürnberg 1912, p. 26 sqq. latinum sermonem multum contulisse autumat, ut haec loquendi forma admitteretur, cui merito oblocutus est Paul Kretschmer, *Literaturbericht für das Jahr 1913*, Glotta VII Bd. 1916 p. 338: „Zu den syntaktischen Latinismen ist Ullrich geneigt die ausgedehnte Anwendung von Sätzen mit ὅπως und ἵνα statt des Infin. zu rechnen, gibt aber zu, dass es sich hier eigentlich um einen Neogräzismus handle. In der Tat, wenn man erwägt, dass das Lateinische und die Romanischen Sprachen den Infin. bewahrt haben, das Neugriechische ihn aber gänzlich verloren hat, wird man dem Einfluss des Lateinischen auf den Ersatz des Inf. durch ἵνα, der im Spätgriechischen Regel wird, kein Gewicht beimessen”. Profecto in papyris et in titulis conjunctiones ὅπως et ἵνα multo frequentius pro infinitivo usurpantur, quam Ullrich autumat. Sic ex papyris praeter duos locos ¹⁾, ubi Ullrich hunc usum se invenisse dicit p. 33, complura testimonia attulerunt Radermacher, *Gr.* 155, Moulton 329, quorum quaedam supra exscripsi. Deinde in titulis a Romanis non conscriptis, quos Dittenbergeri Sylloge habet, quinquies tantum conjunctionem ὅπως pro infinitivo usurpatam invenit Ullrich 31 sq. ²⁾; sed nullo negotio haec testimonia ex titulis Dittenbergerianis augeri possunt: sic ψηφίζεσθαι prorsus eodem modo atque in Monumento Ancyrano cum ἵνα conjungitur in plebiscito Lampacenorum Ditt. *Syll.* 276, 4 = ³591 (a. 196 a. Chr. n.) τοῦ δήμου ψηφισαμένου ἵνα τοῖς πρεσβεύουσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τε Μασσαλιήτας καὶ Ῥωμαίους τίμιόν τι ὑπάρξει παρὰ τοῦ δήμου καὶ ἵνα, ὅταν ἐπανέλθωσιν οἱ πρεσβευταί, προβουλεύσει ἡ βουλή καθότι τιμηθήσονται; videas praeterea Ditt. *Syll.* 238, 4 = ³543 (Larisae, in epistula Philippi regis a. 219 a. Chr. n. scripta) κρίνω ψηφίσασθαι ὑμᾶς, ὅπως

¹⁾ Mitteis-Wilcken I 2 p. 32, 31 (a. 116 a. Chr. n.) ἤξιωσα ἵνα χρηματισθῇ σοὶ τὸ ὑπόμνημα, Papyrus grecs, éd. Jouguet (*Institut Papyrol. de l'Univ. de Lille*) 7, 14 (saec. III a. Chr. n.) εἶπεν τῷ δεσμοφύλακι... ἵνα, ἂν Ἀπολλώνιος συντάξῃ, ἀφῇ με.

²⁾ Ditt. *Syll.* 197, 26 = ²374 (Athenis, a. 284/3 a. Chr. n.) παρειτήσατο ὅπως, ib. 693, 21 (Thespieae, saec. III a. Chr. n.) παρεκάλεῖ ὅπως, idem est 280, 4 = ³563 (Tei, saec. III a. Chr. n.), dein ib. 328, 23 = ³741 (Nysae, a. 88 a. Chr. n.) κήρυγμα ἐποίησα ὅπως, ib. 418, 72 = ³888 (in Thracia, a. 283 p. Chr. n.) δέόμεθα ὅπως.

τοῖς κατοικοῦσιν παρ' ὑμῖν Θεσσαλῶν ἢ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων δοθῇ ἡ πολιτεία, Ditt. *O. G. I. S.* 266, 13 (Pergami, in decreto Eumenis regis a. 263—241 a. Chr. n.) ἵνα δοθῇ τὸ δόμολογον, Ditt. *O. G. I. S.* 669, 22 (in decreto Ti. Julii Alexandri praefecti, qui Judaeus Alexandrinus fuit, a. 68 p. Chr. n.) προγράφειν, ἵνα [α μηδ]εῖς τῷ τοιούτῳ συμβάλλῃ¹⁾, ib. 49 κελεύω, ἵνα ἀποκαταστήσωσιν.

Jam vero Viereck ex Monumento Ancyrano novum argumentum sumpsit, quo latini sermonis imitationem demonstrari putat. „Sed alia”, inquit, „res majoris momenti. In enuntiatis enim, quibus sententia finalis exprimitur, non tam grammaticas leges secuti sunt interpretes, quam constructionem verborum latinorum. Hoc apparet ex Mon. Anc. Ubi enim 'decrevit' cum inf. gerundii conjunctum est, interpres posuit infinitivum aor. pass. (cf. Lat. 2, 39 = Gr. 7, 2; Lat. 2, 45 = Gr. 7, 10; Lat. 6, 27 = Gr. 18, 14)²⁾. Sed Lat. 3, 3 cum legeretur 'ut interessent... decrevit senatus' interpres scripsit ἵνα μετέχωσιν... ἐψηφίσατο (Gr. 7, 16), cf. Gr. 3, 15 = Lat. 1, 39; Gr. 5, 17 = Lat. 2, 22". (p. 67). Hujus opinionis prompta et aptissima refutatio est Radermacheri, qui in Museo Rhenano 1901 p. 204 scribit: „Auch Viereck ist für Latinismus. Er weist darauf hin, dass im Mon. Ancy. der Uebersetzer 'decrevit' c. inf. durch ψηφίζεσθαι c. inf. wiedergiebt, dagegen 'decernere, ut' durch ψηφίσεσθαι, ἵνα. Aber dies beweist doch nichts mehr, als dass der Uebersetzer beide Constructionen zur Verfügung hatte, wie schon Polybius und viele andere vor ihm, und dass er in seiner Uebersetzung möglichst wörtlich verfuhr". Varietas igitur vertendi in Monumento Ancyrano obvia satis superque explicari potest. Ulterius autem nobis quaerentibus apparebit, interpreti quandoque nonnihil causae fuisse, cur infinitivo uteretur, conjunctionem enim ἵνα ibi molestiorem fuisse.

Legitur gr. 7, 5 sq.: Πύλῃν Ἐνυάλιον, ἦν κεκλιῖσθαι οἱ πατέρες ἡμῶν ἠθέλησαν εἰρηνευομένης τῆς ὑπὸ Ῥωμαίοις πάσης γῆς τε καὶ θαλάσσης, πρὸ μὲν ἐμοῦ, ἐξ οὗ ἡ πόλις ἐκτίσθη, τῷ παντὶ αἰῶνι διὰ μόνον κεκλεῖσθαι ὁμολογεῖται, ἐπὶ δὲ ἐμοῦ ἡγεμόνος τρις ἡ σύγκλητος ἐψηφίσατο κλεισθῆναι.

¹⁾ Cf. quae Dittenberger adnotat in h. l.: „Cave hoc ἵνα notione vere finali acceperis, qui sane in sermone Attico unus est hujus conjunctionis usus; sed inferiore aetate haud raro loco infinitivi verbis imperandi aliisque similis notionis subjungitur.

²⁾ Etiam Gr. 5, 8 infinitivus post ψηφίζεσθαι est Εὐχὰς ἀναλαμβάνειν ἐψηφίσατο ἡ σύγκλητος.

Post accusativum, Πύλῃν Ἐνυάλιον, in principio sententiae positum, cum sequatur constructio cum infinitivo κεκλεῖσθαι ὁμολογεῖται, consentaneum est interpretem, ne compositionem verborum mutaret, infinitivo iterum usum scripsisse κλεισθῆναι ἐψηφίσατο ἡ σύγκλητος.

Etiam 7, 2, ubi verba graeca sic se habent: Ὅτε ἐξ Ἰσπανίας καὶ Γαλατίας... εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθον Τιβερίῳ Νέρωνι καὶ Ποπλίῳ Κοιντιλίῳ ὑπάτοις, βωμὸν Εἰρήνης Σεβαστῆς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐπαχόδου ἀφιερωθῆναι ἐψηφίσατο ἡ σύγκλητος, erat interpreti, quare post sententiam secundariam ab ὅτε dependentem non novam sententiam cum ἵνα inciperet.

Itaque et his, puto, novum illud argumentum debilitatur, quod Viereck ex Monumento Ancyrano invenisse sibi visus erat.

2. Maturius quam infinitivus alter modus, qui in lingua neo-graeca prorsus evanuit, signa futurae mortis dedit. Jam ab Alexandrinorum temporibus modus optativus, praesertim in secundariis enuntiatis, vel conjunctivo vel indicativo saepe cedebat (cf. Radermacher, *Gr.* 128 sq., Schmid, *Att.* III 83, Harsing, *De optativi in chartis Aegyptiis usu*, Kapff, *Der Gebrauch des Optativus bei Diodorus Siculus*).

a) Una optativi forma in Monumento Ancyrano legitur 11, 2 καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τετελειώκ[ο]ι[μι], τ[ε]λε[ι]ω[θ]ῆναι ὑπὸ τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα, et, si vivus non perfecissem, perfici ab heredibus jussi, qui optativus recte adhibitus est, ut indicet ea, quae in protasi dicuntur, fieri posse.

Exempla optativi cum conjunctione εἰ copulati ubique inveniuntur, quamquam et hic usus multo minor est in lingua vulgari quam in veterum sermone; in omnibus libris Veteris Testamenti terdecies tantum conjunctio εἰ cum optativo copulata legitur (Moulton 310); in Novo Testamento pauci optativi potentiales insunt (Blass, *Gr.* § 385); qui in Epicteti libris leguntur optativi in sententiis secundariis omnes sunt potentiales (Melcher 88—90).

b) In enuntiatis finalibus conjunctivo pro optativo interpres saepe usus est. Namque particulae ἵνα, etiamsi in sententia primaria praeteritum tempus est, non optativum sed conjunctivum adjungere solet. Praeter locos jam supra allatos, quibus conjunctio ἵνα pro infinitivo usurpata est (Mon. Anc. 3, 15; 5, 17; 7, 16), haec exempla, ubi ἵνα mera particula finalis est, inveniuntur:

7, 15 ὑπάτους ἀπέδειξεν, ἵνα μετὰ πέντε ἔτη εἰς τὴν ὑπατον ἀρχὴν

εἰσέλθωσιν, *consules designavit, ut eum magistratum inirent post quinquennium*,

9, 17 αἰράριον, ὃ τῇ ἐμῇ γνώμῃ κατέστη, ἵνα ἐξ αὐτοῦ αἱ δωρεαὶ εἰσέπειτα τοῖς ἐμοῖς στρατιώταις δίδωνται, *aerarium militare, quod ex consilio meo constitutum est, ex quo praemia darentur militibus*.

Hic autem usus jam diu ante primum nostrae aerae saeculum obtinebat. Jam inde a saeculo III ante Chr. n. in titulis Atticis post ἵνα semper conjunctivus legitur (Meisterhans-Schw. 253, 29). In chartis, quae Ptolemaeorum temporibus scriptae sunt, semel tantum optativus in enuntiato finali invenitur: Pap. Th. Reinach 17, 15 (a. 109 a. Chr. n.) ἀποκατασταθῆναι inter duos conjunctivos ἐξαποσταλῶσι et τύχωσιν positus (Harsing 33). Rarissime a Polybio hic optativus adhibetur: invenitur in libris I—V post tempora praeterita conjunctio ἵνα cum conjunctivo adhibita semel et tricies, uno tantum loco cum optativo (Kaelker 288, Stich 193). Diodorus non nisi octies optativum habet, cum 179 exempla conjunctivi sint post tempora praeterita (Kapff 65 sq.). In titulis Romanorum semper conjunctivus exstat in enuntiatis finalibus (Viereck 67). Neque in Novo Testamento optativus in sententia finali invenitur (Blass, *Gr.* § 369).

Atque non nisi saeculo II vel III post Chr. n. non tantum ab Atticistis (Schmid, *Att.* I 97. 243, II 58, IV 88) sed etiam in textibus vulgaribus optativus in enuntiatis finalibus denuo adhibetur. In scriptis Patrum Apostolicorum complura exempla sunt (Reinhold 112); atque Harsing decem optativos in chartis inde ab exeunte II p. Chr. n. saeculo exaratis invenit (p. 33). Etiam in papyris Oxyrhynchi inventis, quae post dissertationem Harsingii in lucem prodierunt, optativus in enuntiato finali non legitur nisi anno demum 299 p. Chr. n. P. Oxy. IX 1204, 24 ἵνα δὲ ἐννομώτερον ἀκουσθῆναι, παραγγεῖλάτω.

c) Neque in relativis enuntiatis optativus in Mon. Anc. legitur.

Sic 9, 15 αἰράριον, ὃ τῇ ἐμῇ γνώμῃ κατέστη, ἵνα ἐξ αὐτοῦ αἱ δωρεαὶ εἰσέπειτα τοῖς ἐμοῖς στρατιώταις δίδωνται, οἱ εἴκοσι ἐνιαυτοὺς ἢ πλείονας ἐστρατεύσαντο ex quo praemia darentur militibus, qui vicena aut plura stipendia emeruissent, indicativus est in sententia relativa generali, quamvis conjunctivus „emeruissent” vel optativum στρατεύσαντο vel conjunctivum οἱ ἂν... στρατεύσονται postulet.

Conjunctivo addita particula ἂν legitur 7, 16 καὶ ἂν ἤς ἂν ἡμέρας εἰς τὴν ἀγορὰν [κατ]αρχθ[ῶ]σιν, ἵνα μετέχωσιν τῆς συνκλήτου ἐψη-

φίστατο, et ex eo die, quo deducti [s]unt in forum, ut interessent consiliis publicis decrevit senatus, quo loco, quamvis latine indicativus sit „deducti [s]unt”, interpretem conjunctivo recte usum esse puto. Augustus enim dicere voluisse videtur hoc senatusconsultum jam ante factum fuisse quam virilem togam Gaius Luciusque sumpserint, quae opinio quoque est Mommseni (p. 54), qui tamen addit: „Opponi potest, quod Augustus in indice usus est indicativo vix ferendo, si senatusconsulta illa ante deductionem facta sunt, sed qui tolerari possit, si deductionem statim secuta sunt consulta”. Interpres certo verba latina non hoc sed illo modo intellexit, et fieri potest, ut indicativus latinus „sunt” ex errore lapicidae ortus sit.

Dein de conjunctionum usu haec observaverim:

3. ὅπως in Monumento Ancyrano non legitur, ἵνα quinquies invenitur (3, 15; 5, 17; 7, 15; 7, 16; 9, 15).

Quod convenit quidem cum recentioris sermonis usu, — sic Polybius plerumque ἵνα utitur, rarissime ὅπως et ὥς (nonnisi tria particulae ὅπως exempla sunt teste Kaelkero 291), apud Novi Testamenti scriptores particula ἵνα multo praevallet (524 ἵνα, 54 ὅπως, de Zwaan § 192), atque ὅπως in recentiore lingua omnino rarum est (Reinhold 106, Schmidt, *De Flav. Jos. el.* 405), — sed contrarium in titulis Romanorum animadvertit Viereck 67: „Particularum finalium inveniuntur plerumque ὅπως, rarius ἵνα”¹⁾, et Radermacher, *Gr.* 157: „Im Kurialstil scheint ὅπως sich am besten zu behaupten”. Itaque hac in re versio Ancyrana a titulis a Romanis scriptis discrepat. Quod quamquam non tanti facio, cum plerique tituli Viereckiani Monumento nostro antiquiores sint, atque particula ἵνα imprimis circa initium aerae nostrae praevaluisse videatur²⁾, tamen notatu digna res est, secus atque in Monumento Ancyrano particulam ὅπως in titulis a Romanis conscriptis longe magis quam in sermone communi ejusdem aetatis, e. g. in sermone Polybii, frequentatam fuisse.

¹⁾ Exempla non dubia ex titulis Viereckianis computans particulam ὅπως 45ies, ἵνα 15ies inveni.

²⁾ Cf. Radermacher, *Gr.* 157 n. 1: „Nach Feststellungen des Herrn Dr. Beniczek, die mir zur Verfügung standen, ist ἵνα gegenüber ὅπως gerade zu Beginn der christlichen Aera im Finalsatz auf Inschriften und in den Papyri am stärksten im Vorteil”.

4. Particulam μή post verbum προνοεῖν pro ἵνα μή, ὅπως μή usurpatam notavit Diehl p. 5: Mon. Anc. 1, 8 [περ]ὶ τὰ δημόσια πράγματα μή τι βλάβῃ, ἐμοὶ... προνοεῖν ἐπέτρεψεν, *res publica n[e] quid detrimenti caperet, me]... pro[videre jussit]*.

Quamquam post verba *curandi et providendi* Attici ὅπως, negative ὅπως μή, ponere solebant. (Kühner-Gerth II p. 372 sqq.), tamen jam apud eos μή simplex interdum invenitur; exempla dat de Zwaan § 203: Xen. Cyr. 4, 1, 18 Ὅρα μή πολλῶν ἐκάστῳ ἡμῶν χειρῶν δεήσει καὶ ὀφθαλμῶν, Dem. 21, 151 σκόπει δὴ μή τοῦτο αὐτὸν ἐξαίτησται καὶ καταγελάσῃ, licet his *metuendi* significatio plerumque adjuncta sit (cf. Kühner-Gerth II p. 390 sqq.). Etiam προνοεῖν, quod longe plurimum ὅπως μή post se habet, cum μή conjunctum legitur apud Xenophontem, Oec. 9, 11 τὴν ταμίαν ἐποίησάμεθα..., ἢ τὸ μνημονικὸν μάλιστα ἐδόκει ἔχειν καὶ τὸ προνοεῖν μή τι κακὸν λάβῃ παρ' ἡμῶν ἀμελοῦσα.

At in recentiore lingua graeca post verba *curandi* ὅπως μή multo minus usurpatur, cujus loco vel ἵνα μή vel μή solum inveniuntur. De Novi Testamenti libris Blass, Gr. § 369 dicit: „Die altatt. Verbindung von ὅπως und ὅπως μή mit Ind. Fut. nach den Vb. 'überlegen, streben, sich hüten' findet sich im NT nicht, vielmehr ist bei diesen Vb. durchweg ἵνα (negiert ἵνα μή, μή) eingetreten". Sic μή solum post verbum *curandi* est Coloss. 2, 8 βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλαγωγῶν, Hebr. 3 12 βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδίᾳ πονηρὰ ἀπιστία, plura apud Blass, Gr. § 369. 461, de Zwaan § 204. Etiam Flavius Josephus προνοεῖσθαι cum μή conjunctum habet: Ant. Jud. 4, 299 στρατοπεδευσάμενοι προνοεῖσθε μή τι τῶν δυσχερεστέρων ἐργάσῃσθε.

Atque omnino, cum enuntiatum finale negandum esset, a recentioribus non raro simplex μή pro ἵνα, ὅπως μή scribebatur (cf. Radermacher, Gr. 158); cujus usus testimonia ex Philone Byzantio affert v. Arnim 95, ex Plutarcho Bernardakis, *Plutarchi Moralia* I p. LXV, ex Actis Sanctorum Pisidiae Compennass 34.

§ 7. DE PARTICIPIIS.

1. Kaibelius etiam quod ad usum participiorum in versione Ancyrana vitia inesse affirmat, quibus latini sermonis imitatio demonstratur, p. 198: „*Pertinet huc*” (ad nimis latine dicta) „*etiam*

participiorum usus ad Romanorum consuetudinem plerumque frequentatus, velut, ut unum ex multis proferam exemplum 11, 12 θέατρον ἐπὶ ἐδάφους ἐκ πλείστου μέρους ἀγορασθέντος ἀνήγειρα; raro vero talia ad Graecorum leges correctata, velut 13, 6 ἀ ἰδίᾳ εἶχεν ἱεροσυλήσας ('*quae spoliatis templis possederat*')”.

In verbis 11, 12 θέατρον πρὸς τῷ Ἀπόλλωνος ναῷ ἐπὶ ἐδάφους ἐκ πλείστου μέρους ἀγορασθέντος ἀνήγειρα, *Theatrum ad aede Apollinis in solo magna ex parte a privatis empto feci*, Kaibelius activum participium ἀγοράσας, ut opinor, requirebat, quod sane usui loquendi graeco magis consentaneum esset, quamquam ex grammaticae legibus postulari non videtur.

Namque conferri non poterunt exempla, quibus sermo latinus ablativo absoluto participii praeteriti passivi utitur, cum activum participium praeteriti temporis deficiat, graece tamen activum participium, quod cum subjecto conjungitur, adhiberi necesse est. Quibus locis, non ita raris, in Monumento Ancyrano semper participium conjunctum adhibetur, ut in exemplo, quod Kaibel ad Graecorum leges correctum dicit, 13, 6 ἀ εἶχεν ἰδίᾳ ἱεροσυλήσας, *quae spoliatis templis possederat*, praeterea in his: 5, 3 Εἰσαγαγὼν καινοὺς νόμους πολλὰ ἤδη τῶν ἀρχαίων ἐθῶν καταλυόμενα διωρθώσάμην, *Legibus novis latis complura exempla majorum exolescentia jam ex nostro usu reduxi*, 10, 20 ὕδωρ τὸ καλούμενον Μάρκιον ἐδίπλωσα πηγὴν νέαν εἰς τὸ ρεῖθρον [αὐτοῦ] ἐποχετεύσας, *aquam quae Marcia appellatur duplicavi fonte novo in rivum ejus inmisso*, 11, 5 Δύο [καὶ ὄγδο]ήκοντα ναοὺς... ἐπεσκεύασ[α] οὐδένᾳ περὶ [ἐ]μιλ[ι]πῶν, *Duo et octoginta templa... refeci, nullo praetermisso*, 12, 23 Ν[αυμαχίας] θέαν τῷ δήμῳ ἔδωκα... ἐκκεχῶκ[α]ς τὸ ἔδαφος, *Navalis proeli spectaclum populo de[di]... cavato [solo]*.

His locis activum participium graece necessarium est; at 11, 12 participium ἀγορασθέντος a communi quidem usu recedit, non tamen linguae graecae indoli repugnat, quae omnia participia conjuncta admittit. Eo excusatur participium passivum, quod in versione hac ad litteram facta interpres, cum verba *in solo* reddidisset ἐπὶ ἐδάφους, nisi sententia relativa uti vellet, necessario ad participium ἀγορασθέντος ducebatur.

Kaibel se unum ex multis exemplum protulisse ait. Sed praeter hoc alterum participium non inveni, quod a Graecorum consuetudine recedit, nisi 10, 24 τὴν αὐτὴν βασιλικὴν [καυθεῖσαν ἐπὶ αὐξή-θέντι] ἐδάφει αὐτῆς ἐξ ἐπιγραφῆς ὀνόματος τῶν ἐμῶν υἱῶν ὑπ[ηρξάμην],

et eandem basilicam consumptam incendio ampliato ejus solo sub titulo nominis filiorum m[eorum] i[n]cohavi, ubi αὐξήσας τὸ ἔδαφος αὐτῆς magis quam ἐπὶ αὐξηθέντι ἔδαφει ex usu sermonis graeci esset, sed hoc quoque tribuendum est interpretis studio latina ad litteram quantum potuit vertentis.

In universum interpres inter graeca et latina participia recte distinguit, nam praeter locos, quos supra allegi, participium passivum praeteriti temporis graece per activum participium reddit 17, 13 βασιλεῖς αἰτησάμενοι ἔλαβον, *reges petitos acceperunt*, vel ejus loco verbo finito utitur 7, 18 ἡγεμόνα νεότητος ἐκάτερον αὐτῶν προσηγόρευσαν, ἀσπίτιν ἀργυρέαις καὶ δόρατιν ἐτείμησαν, *principem juventutis utrumque eorum parmis et hastis argenteis donatum appellaverunt*. Et saepissime in versione, ut graeca lingua magis φιλομέτοχος est quam lingua latina, participium ponitur pro relativis et conjunctionibus latinis: 1, 11 πεπρω[κ]ε[τ]ων, 1, 15 [Φονεύ]σ[αν]τ[α]ς, 6, 1 προκατειληφότες, 7, 6 εἰργενομένης, 8, 16 σπειτομετ[ρου]μένης, 9, 2 [κατα]γαγόντων, 13, 7 δι[α]γωνισθείς, 14, 3 ὑποτασσ[όμε]να, 18, 8 συναρξάντων.

2. Viereck 69 in titulis Romanorum participium ὦν insolentius interdum omisum esse, idque saepe quoque in Mon. Anc. observari affirmat. Exempla affert: tit. IX 4 = Ditt. Syll. 356 = 3780 (epistolam Augusti scriptam a. 6 a. Chr. n.) αὐτοκράτωρ Καῖσαρ θεοῦ υἱὸς Σεβαστός, ἀρχιερεὺς, ὕπατος τὸ δωδέκατον ἀποδεδειγμένος καὶ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δεκάκαιδέκατον, Κνιδίων ἀρχουσι, βουλῇ, δῆμῳ χαίρειν (ubi δημαρχικῆς ἐξουσίας ὦν requirit Viereckius), et tit. XVI 101 = Ditt. O. G. I. S. 441, 102 (senatusconsultum de Stratonicensibus factum a. 81 a. Chr. n.) ὅς αὐτὸς αὐτοκράτωρ Στρατονικεῦσιν πολ[ι]τείας κ[αὶ] ἁμῶς χώρας λιμένας τε προσώρισεν.

Sic in Monumento Ancyranō participium ὦν omisum est 7, 11 οὗς νεανίας ἀνῆρπασεν ἡ τύχη, quos juv[enes] mi[hi] eripuit fortuna (cf. Diehl p. 19), 16, 7 πρὸ ἐμοῦ ἡγεμόνος, ante me principem (cf. Kaibel p. 198); atque saepe ὦν deest, ubi annus consulatus indicatur: 4, 10 ἕκτον ὕπατος τὴν ἀποτείμησιν τοῦ δήμου... ἔλαβον, in consulatu sexto census populi... egi (praeterea 4, 8; 8, 1. 3. 12. 15; 11, 4. 6; 12, 12), vel tribuniciae potestatis annus 8, 5 δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δωδέκατον ἑκατὸν δηνάρια κατ' ἄνδρα ἔδωκα, (etiam 8, 8), cum rectius ὦν participium addatur 3, 21 τῆς δημαρχικῆς ἐξο[υ]σίας ὦν ἐτέλεσα, vel pro ὕπατος participium adhibeatur 8, 2 δέ[κατο]ν

ὕπατεών, in consulatu decimo, 11, 20 τὸ [πέμ]πτον ὕπατεών, quintum consul.

Ex legibus quidem linguae graecae substantivo, quod vicem participii gerit, ὦν participium semper additur (Kühner-Gerth II p. 102), nec nisi a poetis interdum omittitur, e. g. a Sophocle, O. R. 966 ὄρνεις ὦν ὑφ' ἡγετῶν ἐγὼ κτενεῖν ἔμελλον πατέρα τὸν ἐμὸν, in quem locum adnotat Jebb: „the absence of the part. ὦν is softened by the noun which suggests the verb”; sed in universa recentiore lingua saepius participium ὦν omitti, testis est Radermacher, Gr. 170: „Für die hellenistische Gräzität ist überhaupt die Freiheit charakteristisch, mit der man ein Partizip des Hilfsverbs unterdrücken kann; dies geschieht am häufigsten, wo das Partizipium im Anschluss an irgend ein Satzglied einen Nebensatz umschreibt”. Testimonia enumerat ex Strabone 10, 2, 18 p. 458 διέχει δὲ τῆς Κεφαλληνίας ὅσον ἐξήκοντα σταδίους ὑλώδης μὲν εὐκαρπος δέ, 14, 1, 44 p. 650 συμβούλοις ἐκείνοις χρώνται ὥς ἂν ἱερεῦσι, alia.

Atque in omni recentiore lingua complura participii ὦν insolentius omissi exempla sunt. Sic Blass, Gr. § 418, 6 ex libris Novi Testamenti promit: Luc. 4, 1 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν, cf. Act. Ap. 6, 8, Hebr. 7, 3 ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν μήτε ζωῆς τέλος ἔχων. Sic in Appiani libris ὦν saepissime deesse dicit Kratt 35; exemplum affert Bell. Civ. 2, 106 ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς Ῥώμην ἡπείχετο... ἐπὶ φόβῳ καὶ δόξῃ (sc. ὦν) οἷα οὐ τις πρὸ τοῦ, et ejusmodi locos quadraginta sex se congressisse ait. Etiam ex Philostrato exempla enumerat Schmid, Att. IV 109: V. Apoll. 6, 12 τρυφῆς οὐδαμοῦ μᾶλλον ἄπτονται σκωπτόλαι τε καὶ ὑβρισταὶ πάντες (sc. ὦντες), 28, 25 τὰ ποικίλματα τῶν πέπλων ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν σφίσιν ἦκει λόγων, Ἀνδρομέδαι καὶ Ἀμυμῶναι καὶ Ὀρφεὺς πολλαχοῦ (sc. ὦντες), V. Soph. 68, 8 δίδυμοι κόραι πρὸς ἀκμῇ γάμων, Imag. 316, 9 ὀλοφύρεται τὰ μικρὸν ὕστερον ἐν αὐτῷ (sc. ἔστομενα) ἄχῃ, 320, 20 ἐλάτῃ χαμαί (sc. οὔσα).

Quae exempla probant, participium verbi εἶναι frequenter in posteriore lingua suppressi. Quod mirum non videtur; cum enim lingua neo-graeca activo participio, praeter indeclinabilem formam, quae adverbii naturam induit¹⁾, prorsus careat (cf. Thumb, Hand-

¹⁾ E. g. περιπατῶντας (confer quod Galli dicunt *en se promenant*, Itali *passeggiando*) ad similitudinem adverbiorum, quae in ε desinunt, formatum. Antiquior forma littera ε carens περιπατῶντα, cujus exempla jam Malalas habet, pariter indeclinabilis est.

buch § 234, Hatzidakis 143 sq.), consentaneum est, participium ὦν substantivo conjunctum, quod vix quis desideret, primum omis- sum esse.

Quodque ad locos a Viereckio improbatos pertinet, accedit, quod ὕπατος τὸ... , δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ... , omisso ὦν participio, imperatoria aetate tam late diffusa sunt, ut in titulis quoque a Graecis scriptis inveniantur, e. g. in titulo apud Ditt. *O. G. I. S.* 471 (in Asia, a. 31 p. Chr. n.) [Τιβέριος Καῖσαρ,] θεοῦ Σεβαστοῦ υἱός, θεοῦ Ἰουλί[ου υἱανός,] Σεβ[αστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας] λγ', αὐτοκράτωρ ἡ', ὕπατος [ε',] κτίστης ἐνὶ [καιρῷ δώδεκα πόλεων, τὴν πόλιν ἔκτισεν.

3. Genetivum absolutum pro participio conjuncto positum notat Diehl p. 45: 18, 9 τρισκαιδεκάτην ὑπατείαν ἄγοντός μου ἢ τε σύγκλητος καὶ τὸ ἱππικὸν τάγμα ὃ τε σύνπας δῆμος τῶν Ῥωμαίων προσηγόρευσέ με πατέρα πατρίδος, *tertium decimum consulatu[m cum gerebam, senatus et equ]ester ordo populusque Romanus universus [appellavit me patrem p]atriae.* Etiam Viereck in titulis Romano- rum genetivum absolutum neglegentius usurpatum esse obser- vavit p. 68, e. g. in titulo I 15 sq. ἐὰν ὑμᾶς διδάξωσιν καὶ φαίνωνται εὐγνώμονα λέγοντες στοχαζομένων ὑμῶν.

Quod valde usitatum fuit in recentiore sermone. Exemplorum ubique est affatim: ex Polybio complura congegit Kaelker 281 (e. g. Polyb. I, 15, 11 ἀνάγκη συγχωρεῖν νικάντων τῶν Ῥωμαίων ἡττη- μένους αὐτοὺς ἡμῖν ἀπηγγέλλαι), ex LXX interpretibus Johannessohn 46 (e. g. II Macch. 9, 5 ἄρτι δὲ αὐτοῦ καταλήξαντος τὸν λόγον ἔλαβεν αὐτὸν ἀνήκεστος τῶν σπλάγχχνων ἀληθῶν), ex Novo Testamento Blass, *Gr.* § 423, Moulton 114 (e. g. Matth. 18, 25 μὴ ἔχοντος αὐτοῦ ἀπο- δοῦναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος παραλῆναι), ex Flavio Josepho Schmidt 435 (e. g. *Ant. Jud.* 12, 234 ἀποθανόντος τούτου μετ' αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς τὴν βασιλείαν κατέσχεν), ex senioris aetatis scriptoribus Jannaris § 2145. Papyrorum testimonia attulit Moulton, *Class. Rev.* XV 437, XVIII 153; titulorum, qui in Lycia reperti sunt, Hauser 146.

Atque Hauser *l. l.* nimium genetivi absoluti usum indicium exolescentis participii fuisse, quod minus jam adjective usurpa- retur (de qua re egi sub n. 2), merito admonuisse mihi videtur.

§ 8. DE NEGATIONIBUS.

1. Negativam particulam οὐ non subsequitur in Monumento Ancyrano negatio οὐδεῖς, sed altero loco οὐδεῖς omittitur, altero in vicem ejus pronomen indefinitum comparet. Kaibel p. 201: „*Negationum legem subtiliorem turpiter violavit interpres* 16, 17 οὐδέ- ποτε πρὸ τούτου χρόνου ἐφθεῖσαι παρὰ Ῥωμαίων ἡγεμόνι, *ubi omitti non potuit οὐδενί*”; verba latina sunt: [numquam antea visae] apud qu[em]q[uiam] R[omanorum du]cem. Nec minus negationum lex violata est 14, 13 οὐ οὔτε κατὰ γῆν οὔτε κατὰ θάλασσαν Ῥωμαίων τις πρὸ τούτου τοῦ χρόνου προσῆλθεν, *quo neque terra neque mari quisquam Romanus ante id tempus adit.* Etiam Viereck 69, postquam [μηδὲ]... διὰ τινὰ αἰτίαν ex titulo V notavit, haec addit: „*quod idem mendum ex versione exemplaris latini ad verbum facta — nam Romani ita non repetunt negationem — natum etiam invenitur Mon. Anc. 16, 17*”.

Paucos ex optimis auctoribus locos, ubi post οὐ (μή) sequuntur pronomina indefinita, commemorant Kühner-Gerth II p. 206 Anm. 4 et Stahl, *Kritisch-hist. Syntax* p. 787; exempla, aliquanto frequentiora apud poetas, non deficiunt in soluta oratione, cf. e. g. Plato, *Phaed.* 57 a οὔτε τις ξένος ἀφίκεται χρόνου συγγυῶ ἐκεῖθεν.

Sed in recentiore lingua saepe negationem non repeti multi viri docti exemplis comprobaverunt. Sic Blass § 431 de libris Novi Testamenti: „*Nicht übermäßig häufig ist die klassische Art der Verstärkung der Negation durch Verbindungen wie οὐ (μή)...* οὐδεῖς (μηδεῖς): z. B. *Marc.* 15, 4 οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; *ib.* 5 οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, *aber gegen die klass. Regel* z. B. *Joann.* 10, 28 οὐχ ἀρπάσει τις, *I Thess.* I, 8 ὥστε μὴ χρεῖαν ἔχειν ἡμᾶς λαλεῖν τι”; praeterea ex Novo Testamento enumerat: *I Cor.* 6, 12 οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπὸ τινος, *Matth.* 11, 27 οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, *Matth.* 12, 19 οὐδὲ ἀκούσει τις, *Act. Ap.* 28, 21 οὔτε παραγενόμενός τις τῶν ἀδελφῶν ἀπήγγειλεν ἢ ἐλάλησέν τι περὶ σοῦ πονηρόν. Quae omnia cum latino loquendi usu non minus conveniunt quam loci, qui in Monumento Ancyrano improbantur.

In Appiani libris negationem saepius non repeti statuit Kratt 51: „*Non minore libertate utitur Appianus in abundantia illa negationum, quam modo admittit Pun.* 58 ἐγὼ δ' οὐκ ἐρῶ μὲν οὐδέν, *ac saepius, modo non admittit*”; inter alia affert: *Pun.* 62 οὐ μέντοι καὶ τὸν τοῦ δικαίου λογισμόν ἂν περιφύγοιμι, *pro οὐδὲ τὸν, Illyr.* 22

οὔτε ὁμηρον οὔτε ἄλλο τι εἰλήφεσαν, *Mithrid.* 112 οὐκ ἀπέστη τινός ¹⁾).

Immo solet Philostratus post negationem pronomen indefinitum servare, ut longa serie exemplorum probavit Schmid, *Att.* IV 72. Qui *l. l.* et p. 623 hunc Philostrati usum ex Atticismo repetendum duxit: „*Die Beibehaltung des Pronomen indefinitum nach Negationen ist ohne Zweifel als ein Atticismus empfunden worden*“, provocans ad Thucydidem 1, 49, 7; 2, 89, 2; 3, 11, 2; 5, 51, 2; 6, 17, 7. Sed quattuor ex his locis, 2, 89, 2; 3, 11, 2; 5, 51, 2; 6, 17, 7, legitur οὐκ ἄλλος τις vel οὐκ ἄλλο τι, ubi ἄλλος τις tamquam unum est vocabulum. Ceteroqui paucis tantum locis ab antiquis prosae scriptoribus pronomen indefinitum post negationem servatur, neque haec tam pauca exempla Philostratum secutum puto.

Propius vero est, recentiores auctores ad legem, ex qua negatio repetitur, minus attendisse. Quamquam enim in posteriore lingua abundantia negationum notissima est, — conferatur e. g. quod Radermacher, *Gr.* 172 ex libro Herberdey-Wilhelm, *Reisen in Kilikien* 185, 2 citat: ἐθέμην μηδενὶ ἐξεῖναι τῶν κληρονόμων μου μηδὲ τῶν ἐγγόνων αὐτῶν μηδὲ ἄλλω τινὶ ἀπλῶς τρόπῳ μηδενὶ παρευρέσει μηδεμιᾷ μηδὲνα τεθῆναι ἢ θεῖναι τινα νεκρόν, — tamen a scriptoribus sacris, Appiano, Philostrato saepius negationem non repeti vidimus. Itaque nostris locis versio ad verbum quidem facta est, sed necesse non habemus, ut latine magis quam graece interpretem locutum esse statuamus.

2. Discrimen, quod in vetere lingua graeca inter οὐ et μή obtineat, saeculis posterioribus magis magisque evanescere, μή particulam participio praesertim jungi solere ex omnibus fere posterioribus scriptoribus viri docti exemplis probant. Notissima est regula, quem canonem Blassii vocant: in lingua Novi Testamenti indicativo οὐ, ceteris verbi modis, infinitivo praesertim et participio, μή addi (Blass, *Gr.* § 426). Quae valent de universa recentiore lingua, cf. Jannaris § 1815: „*towards the beginning of our era, μή had supplanted οὐ before all infinitives, participles and adjectives, irrespective of their nature*“.

Etiam in Monumento Ancyrano contra legem antiquioris lin-

¹⁾ Praeterea *Hisp.* 51 οὔτε τινὸς αὐτῶ ψηφίσματος γεγονότος, *Bell. Civ.* I 55 οὐ προλέγων μὲν τι περὶ τῆς αὐτοῦ χρείας, I 56 οὐ γὰρ πῶ τινος τῶν ἐπ' αὐτῶ πραττομένων ἦσθετο, III 10 οὐπω γὰρ τινα τοῦ ἐκείθι στρατοῦ πείραν εἰληφώς, III 18 ὃ μήτε δόξης μήτε τιμῆς τινὸς μετῆν, III 56 οὐδ' ἔστιν ἀπειθείας τι χεῖρον ἐν στρατοπέδῳ.

guae graecae μή participio adjungitur: 11, 8 ἰδὲν Φ[λαμινίαν ἀπὸ] Ῥώμης [Ἀρίμινον] γ[εφ]ύρας τε τὰς ἐν αὐτῇ πάσας ἔξω δεῖν τῶν μὴ ἐπ[ι]δεομένων ἐ[π]ισκευῆς ἐπόησα, ubi, si verbo finito utimur, particula οὐ ponenda est, αἱ οὐκ ἐπεδέοντο ἐπισκευῆς.

Particulae negativae μή contra usum veterum participio junctae plurima testimonia exstant in libris Novi Testamenti, cf. Blass, *Gr.* § 430, Moulton 366; apud Plutarchum negationem μή 211ies contra legem antiquam participiis jungi observavit Stegmann, cf. Schmid, *Att.* I 100. Ex Epicteto porro testimonia enumerat Melcher 91; ex Appiano Kratt 51; ex scriptoribus Atticistis Schmid, *Att.* I 100. 246, II 61, III 88, IV 92.

Cum in posteriore lingua negatio οὐ cum participio jungitur, plerumque vel simplex aliquod verbum negatur vel res contrariae indicantur, cf. Blass, *Gr.* § 430 et Jannaris § 1816: „*In the N. T. participles are negated by μή, occasionally (chiefly in cases of antithesis) by οὐ*“. Sic habes in Mon. Anc. 17, 6 οὐ πολέμῳ λειφθεῖς, ἀλλὰ τὴν ἡμετέραν Φιλίαν ἀξιώων ἐπὶ τέκνων ἐνεχύροις.

§ 9. DE ENUNTIATORUM CONJUNCTIONE.

Sententias, quarum altera alteri subordinata non erat, haud raro ope relativi, quod in exemplari latino fuit, interpretes graece quoque conjunxit: 4, 14 Ἐν ἣ ἀποτειμήσει ἐτειμήσαντο, *Quo lustro censa sunt*, 4, 19 ἐν [ἣ] ἀπ[ο]τειμήσει, *Quo lustro*, 5, 1 ἐν ἣ ἀποτειμήσει, *Quo lustro*, 5, 22 [ἣ]ν ἀρχιερατεῖαν... ἀνείληφα, [*Quod*] *sacerdotium*... [suscepi] (ita Bormann), 6, 18 ἥτις τειμή... ἐψηφίσθη, [*qui*] *honor*... ἐστ[ε] decretus, 8, 6 αἵτινες ἐμαὶ ἐπιδόσεις ἤλθον, *Quae mea congiaria pervenerunt*, 12, 3 ἐν αἷς μονο[μαχίαις] ἐμαχέσαντο, *quibus muneribus depugnaverunt*, 17, 22 ἐξ ἧς αἰτίας... Σεβαστὸς προσηγορεύθη, *Quo pro merito meo*... *Aug. appellatus sum*.

Quae sententiarum conjunctio, quamquam et Graecis scriptoribus haud incognita ¹⁾, Latinis praesertim familiaris erat. Itaque

¹⁾ Cf. Kühner-Gerth II p. 434: „*Das Relativpronomen dient auch zur Anknüpfung solcher Sätze, welche eigentlich als beigeordnete Hauptsätze hätten ausgedrückt werden sollen. Diese Verbindungsform der Sätze miteinander hat die griechische Sprache mit der lateinischen gemein, obwohl der Gebrauch derselben in jener im Vergleich mit dem sehr häufigen in dieser selten zu nennen ist*“. Exemplum Thucydidis recenset

interpretem, qui latina presse secutus substantivum quoque relativo pronomini addidit, plus aequo huic usui indulsisse puto; sed interpres quoque non Romanus sic vertere potuit. Semel quidem contra exemplar latinum pronomen relativum positum est: 4, 12 Ἐκτον ὕπατος τὴν ἀποτείμησιν τοῦ δήμου συνάρχοντα ἔχων Μάρκον Ἀγρίππαν ἔλαβον, ἥτις ἀπο[τείμη]σις μετὰ [δυοκαί]τεσσακοστὸν ἐνιαυτὸν συνεκλείσθη, *In consulatu sexto census populi conlega M. Agrippa egi. Lustrum post annum alterum et quadragesimum feci*, sed neque hoc interpretem Romanum de suo posuisse necessario sumendum est; nam, cum interpres a latinis verbis recedens tam *lustrum* proprie dictum, quam *census populi* per vocem ἀποτείμησις redderet, erat, cur sententias conjungeret; deinde in eodem capite *Quo lustrum ter ἐν ᾧ ἀποτείμησιν redditurus erat* (4, 14; 4, 19; 5, 1).

Eo magis autem interpreti constructionem latinorum verborum imitari licuit, quod in recentiore lingua graeca multo magis quam antea sententiae ope relativi conjungebantur. Zorell ex Novo Testamento complures locos recenset, quibus pronomen relativum ad significationem demonstrativi pronominis accedit ¹⁾, inter quos sunt, ubi, haud secus atque in Monumento Ancyrano, substantivum pronomini additur: Act. Ap. 7, 20 Ἐν ᾧ καὶ ῥῶ ἐγεννήθη Μωϋσῆς, i. e. *Illo tempore natus est Moyses*, Act. Ap. 26, 7 περὶ ἧς σωτηρίας ἐγκαλοῦμαι ὑπὸ Ἰουδαίων, I Petr. 1, 10 Περὶ ἧς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ ἐξηρεύνησαν προφῆται. Jannaris quoque § 1437 b a senioris aetatis scriptoribus sententias ope relativi passim connecti affirmat ²⁾, qui quidem de Latinismo cogitat: „*ὅς and ὅστις are commonly used (under the influence of Latin qui) for ὁ δὲ, or οὗτος (δὲ)*”, sed Novi Testamenti exempla ex imitatione latini sermonis certo non repetenda sunt.

Steup ad Thuc. 1, 9, 3 ἄ μοι δοκεῖ Ἀγαμέμνων παραλαβὼν τὴν στρατείαν ποιήσασθαι, quibus addit: „*die relative Anknüpfung eines selbständigen Satzes stets mit besonderem Nachdruck*”.

¹⁾ E. g. Matth. 21, 24 ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ λόγον ἔνα. ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι, Eph. 3, 4 πρὸς ὃ δύνασθε νοῆσαι, Hebr. 6, 17 ἐν ᾧ περισσότερον βουλούμενος ὁ θεὸς ἐπιδείξει. Praeterea Luc. 7, 47; 12, 1. 3, I Petr. 1, 6; 3, 19; 4, 4, II Thess. 1, 11.

²⁾ Exempla affert: Callicin. V. S. *Hyrtii* 64, 12 δὲν ἰδόντες οἱ ἀδελφοὶ διεσάφησαν τῷ ἀρχιμανδρίτῃ, 68, 23 ὅστις ἀπολυθεὶς καὶ εἰδὼς ποῦ εἰσιν οἱ ἄλλοι ἦλθεν, 113, 6 οἵτινες διηγήσαντο ἡμῖν πολλὰ θαυμάσια, et passim. Malal. 37, 15 ὧν τινων ἐκάλεσε τὴν χώραν Μήδων, 39, 19 ὅστις βασιλεύει τῶν Βοιωτῶν, 21, 22, et passim.

CAPUT IV.

De verborum delectu.

De quorundam verborum significatione et usu hoc extremo capite agam, quae improbant Kaibelius p. 199—201, necnon Viereck, Hahn, Diehl variis locis. Quae ordine litterarum, quantum potui, servato singulis numeris distinxi ¹⁾.

1. Ἀναλαμβάνειν ἀρχιερατείας, quod legitur 6, 2 [ἡ]ν ἀρχιερατείας μετὰ τινος ἐνιαυτοῦ ἀποθανόντος τοῦ προκατεληφότες αὐτὴν ἐν πολιτικαῖς ταραχαῖς, ἀνείληφα (lat. [*cepi id*] *sacerdotium*, ita Mommsen, sed rectius Bormann supplevit: [*Quod*] *sacerdotium*... [*suscepi*]), gravi nota Kaibelius notavit p. 201: „*Nec denique in verbis cum praepositionibus compositis eligendis abstinuit erroribus, velut 6, 2 ‘sacerdotium cepi’ male reddidit τὴν ἀρχιερωσύνην ἀνείληφα*”.

Munus, dignitatem suscipere apud antiquiores quidem scriptores plerumque est εἰς ἀρχὴν καθίστασθαι (Plato, *Resp.* 543 b), vel εἰς ἀρχὴν εἰσιέναι (Dem. 59, 72, εἰσιέναι solum Herodot. 6, 59) ²⁾, quod utrumque apud posteriores quoque invenitur (cf. καθίστασθαι Pol. 4, 84, 1, εἰσιέναι Dionys. 8, 75, 3), sed praeterea apud hos ἀρχὴν ἀναδέχεσθαι (Plut. *Arist.* 23), vel, quod in Monumento Ancyrano

¹⁾ De vocabulo *χρῆμα* numero singulari pro *χρήματα* usurpato, quod improbat Kaibel p. 201, jam dixi p. 73.

²⁾ Patet ex his, quam immerito Diehl p. 19 in Mon. Anc. 7, 15 ἵνα... εἰς τὴν ὑπατον ἀρχὴν εἰσέλθωσιν notet: „*εἰσέλθωσιν latinismus statt καταστῶσιν*”.

Item breviter hoc loco notasse satis erit, in eadem verba 7, 15 εἰς τὴν ὑπατον ἀρχὴν immerito Mommsenum offendisse, qui *ὑπάτων* scribendum esse censet; etiam Cagnat, I. G. R. III 159 *ὑπατον* pro *ὑπάτων* esse dicit; dein Diehl *ὑπάτων* in textum recepit, adnotans: „*ὑπατον die Wana*”. Verumtamen ἡ ὑπατος ἀρχή Graecis antiquissimus *consulatus* vertendi modus erat, qui jam saepe apud Polybium (2, 11, 1; 3, 40, 9; 6, 19, 5, al.), necnon apud omnes posterioris aetatis scriptores obvius est, cf. Magie 9. 76. Appianus hoc adjectivum cum voce *ἐσθής* quoque conjunxit, ut *Bell. Civ.* 2, 122 τὴν μὲν ὑπατον ἐσθῆτα ἡμφιέσατο καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς περιεστῆσατο.

improbatur, ἀρχὴν ἀναλαμβάνειν in usu est, e. g. apud Polybium 3, 8, 2 ἐκείνου γὰρ μεγάλην ἀνείληφότα τὴν δυναστείαν ἐν τοῖς κατ' Ἰβηρίαν τόποις, 21, 25, 1 Ἀμύνανδρος ὁ τῶν Ἀθαμάνων βασιλεύς, δοκῶν ἤδη τὴν ἀρχὴν ἀνείληφέναι βεβαίως, εἰς Ῥώμην ἐξέπεμπε πρεσβευτάς, apud Plutarchum, *Marius* 12 Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς αὐταῖς Καλάνδαῖς Ἰανουαρίαις... τὴν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν, *Otho* 4, 1 ἤδη γὰρ ἡγγέλετο βεβαίως Οὐτέλλιος ἀξίωμα καὶ δύναμιν αὐτοκράτορος ἀνείληφας. Etiam ἀναλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν probabiliter, puto, suppletum est in titulo Pherae invento I. G. IX 2, 412, 17 (inter annos 196—146 a. Chr. n.) [καὶ νῦν ἀν]αλαβὼν τὴν ἀρχὴν καὶ βουλόμενος ἀκολουθεῖν τῇ γεγενημένῃ πρότερον ὑ[π'] αὐτοῦ ἀν[σ]τ[ρ]οφῇ τὰ τε καὶ τὰ τὴν ἀρχὴν διεξαγῆν[ο]χεν [ἐκ]τ[ε]ν[ῶς], et P. Oxy. X 1252 (inter annos 288—295 p. Chr. n.) verso 28 τὴν ἀρχὴν παρητήσαντο, ὕστερον δὲ πεισθέντες καὶ... οὔτε ἀνελ[άβοντο].

2. Deinde εὐχὰς ἀναλαμβάνειν (*vota suscipere*) inter nimis latine dicta recenset Kaibelius p. 198. Locus est 5, 8 Εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς σωτηρίας ἀναλαμβάνειν διὰ τῶν ὑπᾶτων καὶ ἱερέων καθ' ἐκάστην πεντητηρίδα ἐψηφίσατο ἡ σύγκλητος, [*Vota pro valetudine mea suscipere per consules et sacerdotes qu[into] quoque anno senatus decrevit*]. Etiam Hahn 119 hac voce demonstrari putat, Romanum interpretem suae magis quam graecae linguae indolem secutum esse.

Sine dubio hoc patet, scriptam esse versionem ab homine graecae linguae haud bene gnaro; nam *vota nuncupare, suscipere* graece εὐχὰς ποιῆσθαι plerumque est (e. g. Thuc. 6, 32, 1, Aristoph. *Equit.* 661; conferas quae in Monumento Ancyrano sunt cum verbis Cassii Dionis 54, 19, 7 εὐχὰς ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τοῦ Αὐγούστου ἐποιήσαντο), vel εὐχὰς εὐχεσθαι (ut saepius in libris Veteris Testamenti, e. g. Gen. 28, 20 καὶ ἠΐξατο Ἰακώβ εὐχὴν).

Sed etiam hominem non Romanum εὐχὰς ἀναλαμβάνειν dicere potuisse veri simile duco, cum *rem gerendam suscipere* apud posteriores per verbum ἀναλαμβάνειν saepissime reddatur. Sic Plutarchus, *Coriol.* 37 verba habet, quae cum nostro loco concinunt, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμᾶς, ὅσαι θεοῖς πρέπουσι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως, ἀναλαβοῦσης. Dein Polybius ἀναλαμβάνειν πόλεμον *suscipere bellum* dicit, quod non secus ac εὐχὰς ἀναλαμβάνειν latini sermonis imitationem existimat Hahn 43, cum locus Polybii 3, 8, 8 ex Fabio Pictore

desumptus sit; sed saepe Polybius eodem verbo utitur iis quoque locis, ubi Romanos auctores secutus non est (e. g. πόλεμον ἀναλαμβάνειν 2, 46, 1; 3, 2, 5, ἀναλαμβάνειν ἀπέχθειαν 2, 46, 6), Diodorus quoque 12, 20, 3 ἀναλαμβάνειν τὴν ἔχθραν habet; quibus jam praeiit Herodotus, media forma usus, 3, 69 κίνδυνον ἀναλαβέσθαι (5, 49 μάχας ἀναλαβέσθαι fortasse legendum est), item Thucydides, qui uno loco 3, 38, 1 τιμωρίαν ἀναλαμβάνειν habet, a viris doctis varie tentatum, verum cum πόλεμον, ἀπέχθειαν ἀναλαμβάνειν collatum a Steupio in h. l. Etiam τὴν αἰτίαν τῶν συμβαινόντων ἀναλαμβάνειν, *culpam suscipere*, dixit Polybius 2, 50, 8. In papyris quoque ἀναλαμβάνειν est *suscipere usuram solvendam*: P. Oxy. IV 707 (c. a. 136 p. Chr. n.) 25 τελέσαι τὰ διὰ τῆς μισθώσεως ἀνείλημμένα, et 35 πάντων τῶν διὰ τῆς μισθώσεως ἀνείλημμένων.

3. Verba *lustrum feci* (lat. 2, 3) interpretes reddidit 4, 12 ἀποτείμῃσι συνεκλείσθῃ. Kaibelius ex his initium disputationis ducens scribit p. 197: „Graece qui vertit commentarium ab Augusto Latine scriptum, Romanus homo potius fuit quam Graecus; nam verba ‘lustrum feci’ vertit ἀποτείμῃσι συνεκλείσθῃ, memor Latinae locutionis de lustrum condendo”. Etiam Viereck 87 Romanum solum interpretem sic vertere potuisse opinatur. Magie vocem ἀποτείμῃσεως in monumento Ancyrano non solum pro *censu* sed etiam pro *lustrum* usurpatam esse dicit, quod vocabulum melius per καθαρισμός interpretati sint et Dionysius et glossariorum scriptores (p. 24).

Triplicem censum, quem Augustus vel verbis *censum populi...* *egi* 2, 2, vel breviori significatione *lustrum feci* 2, 5. 8 expressit, interpretes semper reddidit τὴν ἀποτείμῃσιν ἔλαβον 4, 11 [4, 18], vel [τὰς ἀποτείμῃ]σε[ι]ς ἔλαβον 4, 22; idque suo jure fecit, nam, ut Mommsen contra Huschkium monet in Commentario p. 38, tres census Augusti nequaquam re diversi fuerunt, ac recte omnino etiam Suetonius, *Aug.* 27 hunc monumenti locum reddidit his verbis: *censum populi ter egi*.

Quod autem ad locum gr. 4, 12 attinet, a Kaibelio improbatum, Ἐκτον ὕπατος τὴν ἀπ[ο]τείμῃσιν τοῦ δήμου συνάρχον[τ]α ἔχων Μάρκον Ἀγρίππαν ἔλαβον, ἥτις ἀπ[ο]τείμῃσι μετὰ [δύο καὶ] τεσσαρακοστὸν ἐνιαυτὸν [συνε]κλείσθῃ, *In consulatu sexto censum populi conlega M. Agrippa egi. Lustrum post annum alterum et quadragesimum feci*, ex orationis contextu apparet, interpretem ne hic quidem

voce ἀποτεμήςσεως *lustrum* proprie dictum, sed *censum populi* intellexisse; namque qui verba ἀποτεμήςσεως συνεκλείσθη per relativum pronomen cum superiore sententia conjunxit, nihil aliud significare voluit nisi: *censum populi egi, cui censui... finis factus est* (confer verbum συγκαλείειν eadem vi a Polybio usurpatum 17, 7, 3 ἤδη δὲ τῆς ὥρας συγκαλείουσης). Itaque ex hac versione id solum efficitur, interpreti notum fuisse, *lustrum* conditum finem census esse, non tamen eum ex latina locutione de lustris condendo, ut Kaibelius vult, suam interpretationem sumpsisse. Accedit, quod *condere lustrum* propius ad verbum latinum κτίζειν redditur, ut in fragmento juris C. Gloss. Lat. III 54, 56 *census lustris conditur, ἀποτίμησις καθαρμοῦ κτίζεται*, et 55, 65 *lustrum conditur, καθαρμοὺς κτίζεται*.

Huc addam *censum populi egi, lustrum feci* verbis τὴν ἀποτεμήςσιν vel τὰς ἀποτεμήςσεις ἔλαβον (4, 12 [4, 18] 4, 22) non ad litteram conversa esse, cum Plutarchus, *Crass.* habeat: ἀποτίμησιν πολιτῶν ἐποιήσατο, et in Corpore Glossariorum Latinorum ἀποτίμησιν ἄγειν saepius dicatur (C. G. L. III 54, 54; 56, 23 et al.). Verbis ἀποτεμήςσιν λαμβάνειν interpres significare voluit *professionem civium accipere* vel *censum accipere*, quod, quamquam perraro, etiam latine dicitur, ut apud Livium 39, 44 *In censibus accipiendis tristis et aspera in omnes ordines censura fuit*. Eodem sensu in titulo graeco Ditt. Syll. 790, 33 (saec. I a. Chr. n.) dicitur: ἀποδέχεσθαι τὰς ἀπογραφὰς τῶν βουλομένων χρηστηριασθῆναι.

4. Quod legitur ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου 8, 4 improbat Kaibelius his verbis p. 199: „Potest quidem βίος idem esse ac ‘victus’ (βίον ἔχειν ἀπὸ τινος vel ἐκ τινος), vix vero Augustus si Graece scripsisset de se dicere poterat quod dicentem eum facit interpres 8, 4 δώδεκα σειτομετρήσεις ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου ἀπεμέτρησα (‘frumento privatim coempto’).”

Frequentissime sane in lingua graeca βίος *victus* est, ut in notis illis, quae Kaibelius affert, βίον ἔχειν vel ποιεῖσθαι ἀπὸ τινος, e. g. Thuc. I, 5, 1 ἡρπάζον καὶ τὸν πλεῖστον τοῦ βίου ἐντεῦθεν ἐποιοῦντο, Xen. Oec. 6, 11 ἀπὸ γεωργίας τὸν βίον ποιεῖσθαι, Plut. Symp. 8, 8, 2 βίον ἀπὸ θαλάσσης ἔχειν. Sed jam antiquitus vox βίος non tantum *victum*, sed etiam *opes, facultates* designat. Sic jam in versu Hesiodi, Op. 689 μὴδ' ἐν νηυσὶν ἅπαντα βίον κοίλῃσι τίθεσθαι commodius *facultates* quam *victum* explicamus. Apertius etiam ab Euripide vox βίος pro amplis divitiis usurpatur: Suppl. 450 κτᾶσθαι δὲ πλοῦτον καὶ βίον τί δέϊ τέκνοις, ὥς τῷ τυράννῳ πλείον' ἐκμοχθῇ βίον; Suppl. 861

Καπανεύς δδ' ἐστίν· ὃ βίος μὲν ἦν πολὺς, ἥκιστα δ' ὀλβὸς γαῦρος ἦν.

Atque hic τοῦ βίου usus in recentiore lingua frequentissimus est: exempla sint Pol. I, 7, 4 τοὺς δὲ λοιποὺς βίους καὶ τὴν χώραν κατεῖχον, Diodor. 14, 5, 6 οἱ τοῖς βίοις εὐπορούμενοι σχεδὸν ἅπαντες ἔφυγον ἐκ τῆς πόλεως, Dionys. 4, 22, 2 ὁ σύμπαρ τῶν τιμησαμένων τοὺς βίους Ῥωμαίων ἀριθμὸς, Athen. 13, p. 592 b Ἀρχίππην ἡγάπησε τὴν ἐταίραν, καὶ τοῦ βίου κληρονόμον κατέλιπεν, Philostr. V. Apoll. 9, 13 κέντηται βίον πλείω ἢ Κίλικες ὁμοῦ πάντες, Diog. Laert. 9, 109 ἕως αὐτῷ παῖδες ἐγένοντο· ὧν τὸν μὲν πρεσβύτερον Ἐάνθον ἐκάλεσε, καὶ ἰατρικὴν ἐδίδασκε, καὶ διάδοχον τοῦ βίου κατέλιπεν. In libris Veteris et Novi Testamenti saepius vox βίος hoc sensu invenitur: Cant. 8, 7 ἐὰν δῶ ἀνὴρ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, Luc. 15, 12 πᾶτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον, I Joann. 3, 17 ὅς δ' ἂν ἔχη τὸν βίον τοῦ κόσμου et al. Etiam lexica Hesychii et Suidae vocem βίος explicant: ἡ περιουσία vel ἡ οὐσία τῶν κτημάτων; Du Cange, Gloss. ad script. mediae et infimae Graecitatis s. v. βίος plurima exempla, ubi βίος pro *bonis et facultatibus* est, recenset; denique in lingua quoque neo-graeca βίος est *res familiaris, pecunia* (Thumb, Handbuch in Glossario).

Porro id quod Kaibelius reprehendit, haud raro in titulis invenitur; namque compluribus locis legimus, opulentissimos viros munifice ἐκ τοῦ ἰδίου βίου patriam adjuvisse, e. g.: Ditt. Syll. 325, 33 (Istropoli, saec. I a. Chr. n.) τῶν ἰδίων ἀπὸ τοῦ βίου δαπανημάτων, Ditt. Syll. 342, 40 = 3762 (prope oppidum Balçik ad oram Ponti Euxini, c. a. 48 a. Chr. n.) δαπάναις χρώμενος ταῖς ἐκ τοῦ βίου, i. e. *ex sua re familiari*, I. G. VII 190, 25 (Pagis, saec. I a. Chr. n.) ἐπανύλατο τὰν τε εἰς τὸν ἀ[ν]δριάντα δαπάναν [καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν] αὐτοῦ ποιήσασθαι ἐκ τοῦ ἰδίου βίου, I. G. IX 2, 1107, 13 (Magnesia) [ἐ]πέδωκεν εἰς τε τὴν τῶν θεῶν τιμὴν [καὶ τὸ κοινὸν τῶν ὑποστόλων] ἐκ τοῦ ἰδίου βίου ἀργυρίου δραχμὰς χίλ[ιας].

Itaque vulgarem usum secutus est interpres, cum Augustum dicentem facit δώδεκα σειτομετρήσεις ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου ἀπεμέτρησα.

5. Usus verbi δεῖν 2, 18 Latinitatem redolere censet Kaibelius p. 198: „nimis Latine vertit 2, 18 ἐψηφίσατο ἡ σύνκλητος θεοῖς δεῖν θύεσθαι (decrevit senatus supplicandum esse dis)”.

Debebat interpres post verbum ψηφίζεσθαι infinitivo absque δεῖν uti, ut recte fecit, tametsi latine his quoque locis gerundivum usurpatum est, in his: 7, 9 Πύλῃν Ἐνυάλιον... τρεῖς ἢ σύνκλητος

ἐψηφίσατο κλεισθῆναι, [Fanum] Quirin[um]... *ter me principi[pe] senat[us] claudendum esse censui[t]*, 18, 14 τοῦτο ἐπὶ τοῦ προπύλου τῆς οἰκίας μου... ἐπιγραφῆναι ἐψηφίσατο, *idque in vestibulo aedium mearum inscriben[dum esse decrevit]*.

In verbis autem 2, 18 satis causae fuit interpreti, cur δεῖν verbum adderet. Nam si versionem ἐψηφίσατο ἢ σύνκλητος θεοῖς θύεσθαι praetulisset, θύεσθαι media forma accipi posset, ut esset *decrevit senatus supplicare diis* (cf. Plato, *Conv.* 201 d), vel ineptiore etiam sensu *decrevit senatus exta inspicere*, quae propria mediae formae vis est. Ut hanc ambiguitatem vitaret, interpres verbum δεῖν non sine consilio addidit. Atque longe aliter est in versione senatusconsulti apud Viereck XII B 30 (in Thessalia, c. a. 150 a. Chr. n.) οὕτω δοκεῖ κύρια εἶναι δεῖν, *ita placet rata esse oportere*, ubi non tantum verbum δεῖν sed et ipsa verborum collocatio Latinitatem redolere videtur (cf. Viereck p. 79). Sed et δεῖν ex abundanti positum non sine exemplo est in posteriore Graecitate. Sic cum altero infinitivo conjunctum fere abundat in verbis Plutarchi, *Quaest. Conv.* 719 b διδάσκουσιν ἡμᾶς τὸ δίκαιον ἴσον, ἀλλὰ μὴ τὸ ἴσον δεῖν ποιῆσθαι δίκαιον, necnon apud Demosthenem, *Ἐπιτ. Φ.* 1399 ἄξια τούτοις ὄντο δεῖν προσήκειν ποιοῦντες ὀφθῆναι (de hac abundantiae specie disputat Lobeck, *Phryn.* p. 753), abundat quoque Plut. *Galba* 13, 2 πεμπτέον εἶναι (δεῖν) πρὸς τὸν ἡγεμόνα πρέσβεις.

6. Verba 7, 5 ἣν κεκλῆσθαι ἠθέλησαν, [cl]aussum ess[e... voluer]unt inter nimis latine dicta recenset Kaibelius p. 198.

Quae, quamquam ad verbum cum exemplari latino conveniunt, tamen a consuetudine sermonis graeci non abhorre puto. Namque verbo θέλειν accusativus cum infinitivo solet conjungi (Kühner-Gerth II p. 6), necnon infinitivus passivae formae ei addi potest, ut 1 Tim. 2, 4 ὁς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι. Vulgo quidem post θέλειν infinitivum aoristi temporis habemus (Blass, *Gr.* § 338), sed non sine ratione interpres perfecto κεκλεῖσθαι usus est, ut indicaret, Janum Quirinum tam diu clausum esse, quam diu populus Romanus pace uteretur; quem ad modum etiam Plutarchus de eadem re scribens perfecto tempore utitur *Fort. Rom.* 9 ἀνέφυγε μὲν γὰρ ὅταν ἡ πόλεμος, κλείεται δὲ εἰρήνης γενομένης.

7. Κατάγειν ἀποικίας *deducere colonias* interpres quater vertit: 2, 2 [ἐ]ξ ὧν κατή[γ]αγον εἰς τὰ[ς] ἀπο[ι]κίας, *ex quibus dedu[xi] in coloni]as*, 9, 2 ἀπάντων τῶν [κατα]γαγόντων ἀποικίας στρατιωτῶν,

omnium, qui [d]eduxerunt colonias militum, 15, 20 ἀποικίας... στρατιωτῶν κατήγαγον, *colonias militum deduxi*, 15, 21 ἀποικίας ὑπ' ἐμοῦ καταχθείσας, *colonias me[is auspiciis] deductas*.

Quod Hahn 119 ex imitatione latini sermonis scriptum esse jure affirmasse mihi videtur. Namque *coloniam deducere* apud Graecos tam antiquos quam recentiores ἀποικίαν ἐκπέμπειν fere est (Plato, *Polit.* 293 d, Diodor. 1, 29, Plut. *C. Gracch.* 6), vel ἀποστέλλειν ἀποίκους, κληρούχους (Isocr. 5, 6, Dionys. 2, 16, 1; 2, 35, 5) vel ἀποικίζειν (Thuc. 1, 24, Cass. Dio 50, 6, 3); nisi quod raro ἐξάγειν ἀποικίαν (Ditt. *Syll.* 19, 29, c. a. 446 a. Chr. n.) vel ἄγειν ἀποικίαν dicitur (Ditt. *Syll.* 608, 6, altero aut primo a. Chr. n. saeculo). At κατάγειν ἀποικίας altero exemplo confirmare non possum. Itaque nimis ad verbum haec ex latino sermone conversa esse fatendum est, quamquam fieri potest, ut interpres ex Asia oriundus graecae linguae haud bene gnarus verbum ad verbum sic ex latino sermone expresserit. Porro κατάγειν verbum in recentiore lingua nonnumquam simpliciter *deducere* vel *ducere* fuisse sine ullo ad locum inferiorem respectu, testis est Thesaurus Stephani s. v.

Itaque idem verbum 7, 16 ἀφ' ἧς ἂν ἡμέ[ρα]ς [εἰς τὴν ἀ]γοράν [κατ'αρχ]ῇ[σιν], *ex eo die, quo deducti sunt in forum*, ad litteram nimis ex latino sermone expressum esse apparet.

8. Ad ea, quae nimis latine dicta sunt, merito quoque a Kaibelio referri videtur verbum καταφέρειν, 5, 20 ἀρχιερωσύνην καταφέρειν, *sacerdotium deferre*. Namque latina locutio *deferre alicui munus, sacerdotium* graece nusquam, quantum video, per καταφέρειν redditur, sed καθιστάναι τινὰ εἰς ἀρχήν dicitur, vel ἐπιτρέπειν, δίδόναι τινὶ ἀρχήν, ἱερωσύνην. Itaque καταφέρειν ex versione nimis latina natum quidem sit, sed dubito, num solus Romanus interpres vocabulum *deferre* sic ad litteram reddere potuerit. Nam etiam Appianus *transferre sacerdotium* non magis secundum graecam consuetudinem verbo μεταφέρειν expressit *Bell. Civ.* 5, 131 τοῦ δήμου τὴν μεγίστην ἱερωσύνην ἐς αὐτὸν ἐκ Λεπίδου μεταφέροντος.

9. Pari modo, quod vocabulum καταστῆναι pro latina voce *constare* scriptum est, versionem a Romano factam indicare censet Kaibelius p. 198: 11, 17 ἀ ἐμοὶ κατέστη ἐνγύς μυριάδων κτλ. (*quae mihi constiterunt HS circiter milliis*).

Sed quod interpreti nostro vitio vertitur, id a scriptoribus

graecis usurpatum esse constat: sic eadem vi κατέστη cum genetivo legitur apud Plutarchum, *de Glor. Athen.* 349 a ἂν γὰρ ἐκλογισθῇ τῶν δραμάτων ἕκαστον ὅσου κατέστη, πλέον ἀνηλωκὸς φανεῖται ὁ δῆμος εἰς Βάκχας καὶ Φοινίσσας... ἂν ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας καὶ τῆς ἐλευθερίας πολεμῶν τοὺς βαρβάρους ἀνάλωσεν. Quod non ex imitatione latini sermonis, sed inde natum puto, quod κατέστηκα, κατέστην frequenter tamquam copula usurpantur (cf. Kühner-Gerth I p. 42, e. g. Herodot. 2, 84 οἱ μὲν ὀφθαλμῶν ἱητροὶ κατεστᾶσι, οἱ δὲ κεφαλῆς, S. Emp. *adv. log.* 1, 50 εἶδος γὰρ ἀνθρώπου κατέστηκεν ὁ ἀνὴρ, et saepius). Sic κατέστη cum genetivo pretii hic eodem modo usurpatum videtur, quo apud classicos scriptores hac in re formae verbi εἶναι in usu sunt.

10. Vocabulum *res publica*, quod ter in Mon. Anc. per τὰ δημόσια πράγματα redditur (1, 8; 1, 13; 4, 1), uno loco 1, 2 vertitur τὰ κοινὰ πράγματα. Quod improbat Kaibelius p. 199: „*Possunt quidem τὰ κοινὰ πράγματα ‘republicam’ significare, sed vix recte interpretes 1, 3 dixit τὰ κοινὰ πράγματα ἀπὸ τῆς δουλείας ἡλευθέρωσα (‘republicam in libertatem vindicavi’)*”. Atque severius Viereck iudicat, vocem *rei publicae* nostro loco inepte per τὰ κοινὰ πράγματα redditam esse asseverans p. 72.

Quod num recte iudicatum sit, dubito. Namque non tantum τὸ κοινόν Graecis sollemne est pro *re publica* (cf. Herodot. 6, 14 τὸ κοινὸν τῶν Σαμίων, Polyb. 20, 6, 1 τὰ κοινὰ τῶν Βοιωτῶν εἰς τοσαύτην παραγεγόνει καχεξίαν, et complura exempla ex titulis collata a Dittenbergero, *Syll.* III p. 176), sed etiam τὰ κοινὰ πράγματα in titulis graecis diu ante Monumentum Ancyranum exaratis legimus, ut I. G. IX 2, 1102, 5 (Magnesiae, altero a. Chr. n. saec.) ὁρμῶσιν ἐπὶ τὸ βέλτι[στον καὶ τὸ συμφέρον] τοῖς κοινοῖς πράγμασιν, I. G. IX 2, 1103, 21 (Magnesiae, altero a. Chr. n. saec.) [μετέρχονται τὰ κ]ράτιστα καὶ συμφέροντα τοῖς κοινοῖς πράγμασιν. Postquam vero τὰ κοινὰ πράγματα haud secus atque τὰ κοινὰ pro *re publica* usurpari coeptum est, neque verba τὰ κοινὰ πράγματα ἐκ τῆς δουλείας ἡλευθέρωσα contra sermonem graecum peccasse videntur.

11. Vitiosum verbi λαμβάνειν usum notat Kaibelius p. 199: „*Potest quidem saepissime ‘accipiendi’ verbum λαβεῖν verti, non potuit 11, 23 dici τὰς εἰς τὸν στέφανον ἐπαγγελίας οὐκ ἔλαβον pro eo quod est οὐ προσεδεξάμην*”.

Λαμβάνειν, cui bis usitatiorem vim aliqua re donor, aliquid

nanciscor subicit interpretes (8, 14; 17, 13), nostro loco activam magis significationem habet: *id quod alter mihi dare vult ex parte mea ei obsequens accipio*. Quae vis huic verbo apud optimos quoque scriptores inest, quamquam apud eos λαμβάνειν activa significatione usurpatum et δέχεσθαι aliquatenus discrepant. Ex verbis Demosthenis 19, 139 τοῦτοις χρήματ' ἐκεῖνος ἐβούλετο δοῦναι, καὶ πάνυ γ' ὥς ἔφασαν πολλά. οὐκ ἐδέξαντ' οὐδ' ἔλαβον ταῦθ' οἱ τῶν Θηβαίων πρέσβεις verborum differentiam sic illustrat Schmidt, *Synonymik der griechischen Sprache* III p. 211: „*Eine rhetorische Steigerung: Sie nahmen nicht an was man ihnen bot, noch weniger langten sie darnach*”; ibid.: „*Λαμβάνειν ist ein nehmen aus eigener Initiative, ein ‘selbst zulangen’*.” Cum tamen hoc discrimen nonnumquam observari non videatur, cf. Xen. *Cyr.* 1, 4, 26 τοὺς μέντοι λαβόντας καὶ δεξαμένους τὰ δῶρα λέγεται Ἀστυάγει ἀπενεγκεῖν¹⁾, etiam Mon. Anc. 11, 23 λαβεῖν verbum vitiosum dici nequit, licet δέχεσθαι magis fortasse hac in re usitatum sit, quo utitur Cassius Dio de eadem re scribens 51, 21, 4 παρὰ τῶν πόλεων τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ χρυσίον τὸ τοῖς στεφάνοις προσήκον οὐκ ἐδέξατο.

Jam in posteriore lingua horum verborum discrimen multo minus servatur. Conferantur quae Mon. Anc. 5, 21 leguntur ἀρχιερωσύνην... τοῦ δήμου μοι καταφέροντος... οὐ προσεδεξάμην cum verbis Cassii Dionis 49, 15, 3 τὴν τοῦ Λεπίδου ἱερωσύνην διδομένην οἱ οὐκ ἔλαβον. Cum οὐ προσεδεξάμην, quod Kaibelius etiam Mon. Anc. 11, 23 flagitat, interpretes rectissime habet, Dio λαβεῖν verbo usus est. Saepius etiam in libris sacris λαβεῖν inter et δέχεσθαι nihil interest, atque unum pro altero positum videtur: e. g. Gen. 33, 10 sq. Εἶπε δὲ Ἰακώβ· Εἰ εὖρον χάριν ἐναντίον σου, δέξαι τὰ δῶρα διὰ τῶν ἐμῶν χειρῶν... Λάβε τὰς εὐλογίας μου, ἃς ἤνεγκά σοι, IV Reg. 5, 15 καὶ νῦν λάβε τὴν εὐλογίαν παρὰ τοῦ δούλου σου. Καὶ εἶπεν Ἐλισαίε· Ζῇ Κύριος ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ λήψομαι.

12. Etiam usum adverbii μᾶλλον 1, 23 vituperat Kaibelius his verbis p. 201: „*Confecto bello civili Augustus 1, 15 externas gentes quibus tuto ignosci posset se dicit ‘conservare quam excidere maluisse’; pervertit haec adeo ut absurda fierent interpretes (1, 23) scribens ἔσωσα μᾶλλον ἢ ἐξέκοψα*”. Hoc loco Kaibelium versionem

¹⁾ Cf. Schmidt, *Synonymik* I. I.: „*Offenbar ist λαβεῖν hier ‘annehmen’, δέχεσθαι ‘empfangen’, d. h. das erstere weist auf die Entgegennahme selbst hin, ohne aber das zulangen aus eigener Initiative zu bezeichnen*”.

ἐβουλήθη σῶσαι μᾶλλον ἢ ἔκκοψαι flagitare puto, quae non tantum Graecis in usu est (cf. Thuc. I, 140, 2, Herodot. 7, 46), sed etiam propius ad verba latina „[co]nseruare quam excidere m[alui]” accedit; verbum *malle* per μᾶλλον βούλεσθαι interpretes quoque reddidit 15, 3.

Sed adverbio μᾶλλον 1, 23 interpretes significationem *potius* subiecit, indicans, ex contrariis unum *potius* factum esse quam alterum, quod, post ἢ positum, hac constructione excluditur ac negatur. Apud antiquos scriptores hic vocabuli μᾶλλον usus rarior fortasse est, sed in posteriore lingua est pervagatus. Sic Epictetus μᾶλλον ἢ utitur in sententiis, quae a nostro loco nullo pacto differunt: 1, 18, 9 ἐλέει αὐτὸν μᾶλλον ἢ μίσει, 4, 1, 26 καὶ ἐνὶ αὐτῶν λιμῶ διαφθείρεται μᾶλλον ἢ ὑπομένει τὴν τοιαύτην διεξαγωγὴν, 4, 1, 153 εἰ τῆς κτήσεως ἐπελάβου, αὐτὴν ἀφῆκεν ἂν σοι μᾶλλον ἢ ἠκολούθησεν δι’ αὐτήν. Etiam in libris Novi Testamenti adverbium μᾶλλον saepius hoc sensu praeditum est, cf. Act. Ap. 27, 11 τῷ ναυκλήρῳ μᾶλλον ἐπέθετο ἢ τοῖς ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις, i. e. *nauclero obedivit, non Paulo*, ac plura exempla apud Zorell s. v.

13. Vocabulum πράγματα quoque interdum ex imitatione latini sermonis natum esse asseverat Kaibelius p. 198: „*Latium magis quam Graecum usum resipit vocabulum πράγματα* 2, 15, 16 διὰ τὰ πράγματα (si haec recte suppleta sunt) ἃ κατάρθωσα (‘ob res a me prospere gestas’) et 5, 6, 7 πολλῶν πραγμάτων μίμημα ἐμαυτὸν τοῖς μετέπειτα παρέδωκα (‘ipse multarum rerum exempla imitanda posteris tradidi’).”

Altero loco 2, 15 verbis [διὰ τὰ πράγμ]ατα, ἃ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν πρεσβευτῶν τῶν ἐμῶν] κατάρθωσα interpretes *res bello gestas* significat, altero loco 5, 6 *res civiles* vel *negotia publica*, quorum exempla imitanda Augustus posteris tradidit. Utraque vocabuli significatio compluribus Graecorum scriptorum testimoniis comprobatur.

Res bello gestas vocabulum πράγματα significat in verbis Polybii 10, 36, 1 μεγάλου γὰρ ὄντος τοῦ κατορθοῦν ἐν πράγμασι καὶ περιγίνεσθαι τῶν ἐχθρῶν ἐν ταῖς ἐπιβολαῖς, et 1, 52, 4 οἱ Ῥωμαῖοι... οὐδὲν ἀπέλειπον..., ἀλλ’ εἶχοντο τῶν ἐξῆς πραγμάτων, necnon in titulis graecis, e. g. Ditt. Syll. 198, 15 = 3386 (Athenis, a. 281 a. Chr. n.) καὶ συν[τε]λεσθ[έν]των τεῖ πόλει τῶν πρ[α]γμάτων, Ditt. Syll. 326, 16 = 3709 (Chersonesi, ante a. 88 a. Chr. n.) τῶν δὲ Σκυθῶν... τοῦ μὲν βασιλεῖος ἀποστάντων, τὰ δὲ πρ[α]γμ[α]τα εἰς μεταβολὰν ἀγαγόντων.

Etiam pro *rei publicae administratione* vocabulum πράγματα ponitur. Sic οἱ ἐν πράγμασι Thucydidi sunt *qui rem publicam administrant, magistratus*, e. g. Thuc. 3, 28, 1 (cf. Steup in Thuc. 3, 11, 2). In recentiore autem lingua haec vocabuli vis frequentissima est. Sophocles in Lexico satis multos locos enumerat, ubi πράγματα *negotia publica* significat in illo ὁ ἐπὶ τῶν πραγμάτων, cuius testimonia ex LXX interpretibus et ex Polybio affert. Idem frequenter invenitur in titulis regni Seleucidarum et Attalidarum, cf. Ditt. O. G. I. S. 291 sqq. et 294 n. 8. Praeterea eadem vocabuli significatio est e. g. Ditt. O. G. I. S. 735, 8 (Therae, inter annos 159—146 a. Chr. n.) πολλὰς καὶ μεγάλας ἀποδ[είξεις πε]ποιήται τῆς εἰς τὰ πράγματα[α ὁρμῆς].

14. Etiam quod interpretes verbum latinum *remittere* vocabulo συγχωρεῖν vertit 11, 20, gravissime fert Kaibelius p. 199: *Longe luculentissimum imperitae ἀκυρολογίας exemplum extat 11, 20, ubi quae scripsit Augustus ‘auri coronari pondo triginta et quinque millia municipiis et colonis Italiae conferentibus ad triumphos meos quintum consul remisi’, ea interpretes sic repraesentavit Graece: εἰς χρυσοῦν στέφανον λειτῶν τρισμυρίων πεντακισχειλίων καταφερόυσαι ταῖς ἐν Ἰταλίᾳ πολιτείαις καὶ ἀποικίαις συνεχώρησα. Apparet hoc loco συγχωρεῖν non ‘remittendi’ sed ‘permittendi’ vim habere planeque contrariam ac voluerat scriptor effici sententiam. Potest sane συγχωρεῖν idem valere quod ‘remittere’ sed pecuniam oblatam sive debitam remittere Graece non est συγχωρεῖν sed μεθίεναι (Herod. VI 59)”. Attamen quemquam Ancyranum, versionem legentem, hoc loco verbo συγχωρεῖν permittendi vim dedisse, parum probabile duco. Plerumque sane antiquis scriptoribus remittere pecuniam oblatam sive debitam μεθίεναι est, ut Herodoto 6, 59 βασιλεὺς τὸν προοφειλόμενον φόρον μετιεῖ τῇσι πόλεσι πάσῃσι, sed quod in Monumento Ancyrano improbat, συγχωρεῖν de pecunia remittenda dictum, jam invenitur apud Demosthenem 56, 22 Φησὶ γὰρ ἑτέρους τινὰς δανειστὰς συγκεχωρηκέναι αὐτῷ τοὺς τόκους (cf. Dem. 56, 26). Atque ejusdem usus apud recentiores scriptores exempla nonnulla exstant; sic Diogenes Laërtius in Solone 1, 45 dicit: Ἐπὶ δὲ ταλάντων ὀφειλομένων αὐτῷ πατρῶων, συνεχώρησε πρῶτος, καὶ τοὺς λοιποὺς τὸ ὅμοιον προὔτρεψε πρᾶξαι; etiam in titulo ineuntis saeculi III p. Chr. n. συγχωρεῖν hoc sensu legitur apud Ditt. Syll. 533, 26 = 3884 (Thisbae) συγχωρομένου τῷ πρι[μ]ῳ τοῦ φόρου τῆς*

πενταετίας ὑπὲρ [τοῦ ἀρ]γοῦ μόνου; dein Joannes Malalas p. 406, 17 habet: Συνεχώρησε πάσαις ταῖς πραιδευθείσαις ἐπαρχίαις τὰς συντελείας εἰς τέλειον ἐπὶ ἔτη γ'. Apparet, cum hac verbi vi cohaerere translata illam significationem, qua verbum *συγχωρεῖν* apud ecclesiasticos praesertim scriptores de *peccatis remittendis* dicitur, cf. Cyrill. Hier. 413 C et alia exempla in lexicis virorum doctorum Sophoclis et Du Cange, quae *remittendi* vis in lingua neo-graeca remanet (cf. Thumb, *Handbuch* in Glossario).

15. Immerito inter ea, quae nimis latine versa sunt, a Kaibelio p. 198 refertur 6, 2 πολιτικᾶς ταραχαῖς, „bellum civile, quod rectius interpretes 1, 19 ἐμφυλίου πολέμου expressit”.

Ex graecis verbis 6, 2 τοῦ προκατειληφέντος αὐτὴν (τὴν ἀρχιερατεῖαν) ἐν πολιτικᾶς ταραχαῖς Mommsen latina sic supplevit [*civilis motus occasione*, Bormann, quem sequuntur Diehl, Cagnat, [*tumultus occasione*. Minus recte Kaibelius haec comparat cum loco 1, 19 [πολέμου] ἐμφυλίου καὶ ἐξωτικού] πολ[λούς ἀνεδεξάμην] (cf. 17, 17 μετὰ τὸ τοὺς ἐμφυλίου ζῆσαι με πολέμου), ubi de veris bellis civilibus agitur, at, cum Lepidus proximis post mortem Caesaris diebus pontificatum maximum occuparet, tumultus verius fuit quam bellum; sic etiam Livius de hoc tempore in periocha 117: *in confusione rerum ac tumultu M. Lepidus pontificatum maximum intercept.* Itaque ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις, quod flagitat Kaibelius, loco nostro minus aptum puto, vocabulum autem ταραχή pro *turbatione rerum ac tumultu* Graecis usitatissimum est. Sic jam Herodotus de rerum conturbatione, cum post Cambysis mortem regnum a magis usurparetur, ἐν ταύτῃ τῇ ταραχῇ dixit 3, 126 (cf. 3, 150 et 6, 5 περὶ Σάρδεις μὲν δὴ ἐγένετο ταραχή), et plurifariam posteriores scriptores eandem vocabulo ταραχή vim subiciunt, e.g. Polybius 3, 9, 9 προκαταληφθεὶς ταῖς ἐμφυλίοις ταραχαῖς; 3, 10, 1 μετὰ τὸ καταλύσασθαι τὴν ταραχὴν, Diodorus 1, 66, 1 τῶν ὅχλων εἰς ταραχὰς καὶ φόβους ἐμφυλίους τρεπομένων, Herodianus 7, 11, 4 διὰ τὴν οὕσαν στάσιν τε καὶ ταραχὴν, 2, 6, 1 ταραχὴ πάντας κατεῖχε, sc. nuntiata caede imperatoris.

Jam vero quod Kaibelius adjectivum πολιτικός ex latini sermonis imitatione natum esse autumat, egregie fallitur. Namque quod Graecis plerumque est ἐμφύλιος πόλεμος, recentiores scriptores Latinorum more πολιτικόν dicere non recusant. Sic jam Aristoteles verba habet, quae interpreti nostro vitio vertuntur, in *Politicis* 5, 2,

1302a, 21 τινες ἀρχαὶ γίνονται τῶν πολιτικῶν ταραχῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους στάσεων. Dionysius quoque dicit 6, 79, 1 πολέμου δὲ πολιτικοῦ ὥς ἅπαντες ἴσασι κακίον χροῖμα οὐδέν.

16. Verbo τελεῖν interpretem parum apte et proprie usum esse Kaibelius dicit p. 199: „Potest quidem τελεῖν verbum vim ‘perficiendi’ habere sicut recte 11, 2 εἰ μὴ αὐτὸς τετελειώκοιμι τελειωθῆναι ὑπὸ τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα scriptum est (‘si vivus non perfecissem perfici ab heredibus jussi’), sed neque 3, 21 recte habet verbum in his ἃ δὲ τότε δι’ ἐμοῦ ἡ σύγκλητος οἰκονομεῖσθαι ἐβούλετο, — ἐτέλεσα, neque 6, 21, 22 in his τῶν πραγμάτων κατὰ τὰς εὐχὰς τελεσθέντων; neutro enim loco ‘terminandi’ notio exprimenda fuit”. Loco 11, 2 verbo τελεῖν *absolvendi* vel *consummandi* vis inest, duobus autem locis a Kaibelio damnatis, cum vel Augustus 3, 21 quidquid senatus effici voluisset, effecisse se ait, vel 6, 22 res in provinciis prospere a sese gestas esse affirmat, verbum τελεῖν *exsequi quod impositum est, gerere res* significat.

Haec altera *exsequendi* vel *peragendi* significatio non minus graeca est quam vis illa principalis *ad finem perducere, absolvere*. Sic *exsequi rem imperatam, peragere opus susceptum* apud optimos scriptores Graecos τελεῖν dicitur, ut jam apud Homerum *Od.* 4, 485 ταῦτα μὲν οὕτω δὴ τελέω, γέρον, ὥς σὺ κελεύεις, *Il.* 23, 559 εἰ μὲν δὴ με κελεύεις οἴκοθεν ἄλλο Εὐμήλω ἐπιδούναι, ἐγὼ δὲ κε καὶ τὸ τελέσω; saepe quoque apud Tragicos poetas τελεῖν hanc significationem habet, e. g. Soph. *El.* 1399 ἄνδρες αὐτίκα τελοῦσι τοῦργον, *Oed. R.* 252 ὑμῖν δὲ ταῦτα πάντ’ ἐπισκήπτω τελεῖν, *Trach.* 285 ταῦτα γὰρ πόσις τε σὸς ἐφείτ’, ἐγὼ δὲ πιστὸς ὦν κείνῳ τελέω, *Ai.* 528 ἐπαίνου τεύξεται, ἔαν μόνον τὸ ταχθὲν εὖ τολμᾷ τελεῖν, itemque apud prosae scriptores, e. g. *προστάγματα τελεῖν* apud Platonem, *Leg.* 926 a. Quibuscum exemplis loci Monumenti Ancyрани discrepare non videntur. Neutro loco *terminandi* notionem exprimendam fuisse ait Kaibelius, at *illud ultimum, versus quod tenditur, quoque obtento res vel actio absoluta est* (quod proprie verbum τελεῖν significat, cf. Schmidt, *Synonymik* IV 193, 2. 3) utroque loco invenitur, atque *terminandi* notio non magis exprimenda fuit in verbis Platonis *l. l.* ὥς τὰ τοῦ νομοθετοῦντος ἐνίστε οὐ δύνανται προστάγματα τελεῖν. In recentiore quoque lingua τελεῖν *exsequor* vel *perago* significat, nisi quod hic latius etiam verbi usus patet, sic *gerere magistratum* τελεῖν dicitur, cf. I. G.

XII 7, 403 (Aegiale) ἀνὴρ τῶν παρ' ἡμεῖν εὐγενῶν οὐδενὸς δεύτερος, λειτουργὸς ἀπὸ προγόνων τὰς τε ἀρχὰς πάσας τετελεγκῶς, Herodian. 2, 3, 4 ἔτι δὲ τὴν ὑπακτον ἀρχὴν τελέσας δεύτερον.

17. Reliquum est, ut pauca dicam contra ea, quibus Kaibelius elenchum nimis latine dictorum concludit p. 198: „*Denique memorabilis est interpretandi ratio 1, 4. 5: scripsit Augustus 'senatus decretis honorificis in ordinem suum me adlegit', quae ille non quidem ad verbum vertit, reformidans scilicet ἐπαινετικὰ ψηφίσματα, sed ita se expedit, ut nec Latine satis nec satis Graece scriberet ἡ σύγκλητος ἐπαινέσασά με ψηφίσμασι προσκατέλεξε; debebat scribere ἡ σύγκλητος ἐπαινέσαστά με προσκαταλέξει ἐψηφίσαστο*”.

Sed cur Kaibelius suam versionem interpretis verbis tantopere praeferat, parum video. Non latine satis scripsisse interpretem dicit ἡ σύγκλητος ἐπαινέσασά [με ψηφίσμασι] προσκατέλεξε τῇ βουλῇ; quid? nonne latina verba pressius sequitur *decretis honorificis* reddens ἐπαινέσαστά με ψηφίσμασι, et *adlegit* προσκατέλεξε? Nec satis graeca interpretis verba esse iudicat, at nec ἐπαινεῖν ψηφίσμασι nec προσκατέλεξε, cuius loco Kaibelius προσκαταλέξει ἐψηφίσαστο scribere mavult, contra legem sermonis graeci, quantum video, peccant.

Quod mirum in interpretis versione videri possit, *senatus* vocabulum potius est bis redditum: ἡ σύγκλητος... προσκατέλεξε τῇ βουλῇ, *senatus... in ordinem suum me adlegit*, quamquam et hoc vitio caret. Vox quidem βουλή, quam ad senatum Romanum designandum scriptores saepe usurpant, sat rara est in titulis graecis, — Magie p. 5. 44 vocabulum praeter locum nostrum in duobus tantum titulis comparere dicit, altero aetatis Antoninianae Ditt. Syll. 399 = 3858, altero anni 399 p. Chr. n. I. G. XIV 1075, — at vix recte de huius vocabuli usu Viereck dicit p. 72: „*interpres, qui ceteris locis semper vocabulo σύγκλητος utitur, videtur magis cogitavisse de reddendo verbo 'ordinis'.*” Vox βουλή appellatio generalis erat (cf. Plut. Sert. 23 ἀθροίσαντος δὲ Σερτωρίου βουλήν, ἣν σύγκλητον ὠνόμαζε), qua usus est interpres, cum post verba ἡ σύγκλητος προσκατέλεξε aliud vocabulum usurpandum esset. Eadem ratio vocis est in titulo apud Ditt. Syll. 399: τὸν ἐκ ταύτης παῖδα εἰς τοὺς εὐπατρίδας ἐν Ῥώμῃ ἐνέγραψεν Ἀντωνῖνος... ἀνενεγκῶν εἰς τὴν βουλήν συγκλήτου δόγματι.

CONSPECTUS OPERIS.

In opusculi calce quae viri docti Kaibel, Viereck, Hahn, Diehl in interpretis sermone vituperaverunt, quaeque praeterea notanda videntur, breviter sic astringam.

I. Ad vulgarem Graecitatem pertinent plurima, quae, licet imitationem latini sermonis non ostendant, parum apte et proprie ab interprete reddita esse dicuntur. Quae sunt:

βασιλῆες nominativi pluralis forma 22

βίος vocabulum pro *opibus, facultatibus* usurpatum in verbis ἐκ τοῦ ἐμοῦ βίου, *privatim coempto* 114

genetivus absolutus pro participio conjuncto positus 106

ἐπὶ Ῥώμης = *Romae* 68

ἐτοιμάζειν pro medio scriptum 81

ἥττων comparativus, cui vis vocis ἐλάττων inest 25

ἴδιος adiectivum pro pronomine reflexivo dictum 29

τὰ κοινὰ πράγματα = *res publica* 118

λαβεῖν verbum pro eo quod προσδέξασθαι est 119

μᾶλλον = *potius* in verbis ἔσωσα μᾶλλον ἢ ἐξέκοψα 119

μή negatio contra legem antiquioris linguae participiis adjuncta 108

ναῦς nominativus plur. pro νῆες 23

ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων pro forma vetere ὁ δῆμος ὁ Ῥωμαίων 39

ὅστις, quod loco pronominis ὅς ad certam rem refertur 29

οὗ adverbium pro οἷ usurpatum 25

optativi loco conjunctivus vel indicativus adhibitus 99

προνοεῖν pro προνοεῖσθαι 82

συγχωρεῖν = *remittere (pecuniam)* 121

συνόμνυσθαι media forma pro activa 84

τελεῖν = *gerere res, exsequi quod impositum est* 123

ὑπατος ἀρχή = *consulatus* 111

χρῆμα numero singulari pro χρήματα = *pecunia* expressum 73.

II. Complura quoque, quae inter nimis latine dicta recensentur.

tur, vel contra Graecorum sermonis consuetudinem non repugnasse videntur, vel apud recentiores in usu esse coeperunt:

ἀναλαμβάνειν ἀρχιερατείαν = *sacerdotium suscipere* 111

ἀναλαμβάνειν εὐχάς = *vota suscipere* 112

ἀπό praepositio post verbum αἰτεῖν pro παρά usurpata 75

ἀποτείμῃσι συνεκλείσθη, quibus verba latina *lustrum feci* redduntur 113

articulus pronomini possessivo vel genetivo pronominis personalis non adjunctus: ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ, υἱός μου, al. 36

articulus in recensibus operum publicorum pluries omissus, e. g. ἰδὼν Φλαμινίαν, ἐν Καπιτώλειῳ, ἐν Παλατίῳ 42

articulus vocis βασιλεύς plerumque non additus 50

articulus post praepositiones saepe omissus 51

γέγονα, quo perfectum latinum *fui* redditur 87

genetivi qualitatis δημαρχικῆς ἐξουσίας usus 57

δεῖν abundans in verbis ἐψηφίσατο ἡ σύνκλητος θεοῖς δεῖν θύεσθαι, *decrevit senatus supplicandum esse dis* 115

ἐγενόμην aoristus ad perfectum historicum *fui* reddendum usurpatus 85

ἐθέλειν verbum cum infinitivo perfecti passivi conjunctum ἦν κεκλῖσθαι ἠθέλησαν, *clausum esse voluerunt* 116

εἰς praepositio post verbum ἀριθμεῖν pro dativo adhibita 72

εἰς praepositionis usus in verbis ἄμωσεν εἰς τοὺς ἐμοὺς λόγους 81

εἰς τὸν τοῦ ζῶντος τόπον = *in vivi conlegae locum* 77

εἰσιέναι εἰς τὴν ἀρχήν = *magistratum inire* 111

ἐκ πλείστου μέρους = *magna ex parte* 78

ἐξ praepositio genetivo partitivo addita 55

ἐπὶ praepositio c. acc. ad temporis spatium notandum usurpata 74

ἵνα conjunctio pro infinitivo verbis *censendi, imperandi* adjuncta 94

καταστῆναι c. genetivo pretii pro latina voce *constare* scriptum 117

consonarum dissimilatio in vocabulis ἐγγύς, σύνκλητος, ἐτύγχανον, ἐνκρατής, al. 20

μή particula post verbum προνοεῖν pro ἵνα μή, ὅπως μή usurpata 102

οὐ particula, cui non subsequitur negatio οὐδέις 107

πολιτικαὶ ταραχαί = *motus civilis* 122

πράγματα vocabulum pro *rebus bello gestis vel negotiis publicis* usurpatum 120

participium praeteriti passivi pro activo participio Atticorum usurpatum 102

participium ὧν omissum 104

perfectum aoristi loco interdum adhibitum 89

τε particulae usus in verbis ἐκατέρα τε Ἰσπανία, *utraque Hispania* 30.

III. Denique sunt quae, nimis ad litteram ex latinis verbis reddita, ad vulgarem quidem Graecitatem pertinuisse non videntur, interdum tamen ab hominibus Graecis dicta sunt:

articulus post οὗτος et ἐκεῖνος interdum omissus 32

articulus in vocabulo δῆμος Ῥωμαίων neglectus 39

articulus adjectivo πᾶς non adjunctus 45

articulus quibusdam nominibus propriis, Ἄλπης, Ὀκεανός non additus 48

articulus, qui nonnullis vocabulis juris romani, ἡγεμῶν νεότητος, ὄχλος πολιτικός, deest 49. 50

articulus substantivo, cui numerus ordinalis conjunctus est, nonnumquam non additus 52

articulus ante nomina quaedam communia, ἐπαρχεῖαι, πολέμῳ δουλικῷ neglectus 52

articulus praeter morem positus 52

dativus absolutus consulum nominum 59

dativi causae vel instrumenti ἐμῇ ἐπιταγῇ, ἐμοῖς αἰσίοις οἰωνοῖς 63

dativus temporis contra Atticorum morem nonnumquam positus, prae ceteris in verbis προκατειλημένας πολέμῳ δουλικῷ, *occupatas bello servili* 64

dativus δόγματι συνκλήτου = *senatus consulto*, vel *ex s. c.* 66

ἐκ συνκλήτου δόματος semel pro *ex senatus consulto* scriptum 79

ἐμός, ἡμέτερος pronomina contra recentiorum morem frequenter usurpata 27

καί copula omissa in verbis ἐβδομηκοστὸν ἔκτον, [*septuagensimum sextum*] 27

Καπιτώλιον contra Graecorum consuetudinem per ι scriptum 15

κατάγειν ἀποικίας = *colonias deducere* 117

καταφέρειν ἀρχιερωσύνην = *sacerdotium deferre* 117

plusquamperfecti usus in his 5, 20 ἐσχέκει [*habuerat*], 6, 12 ἐπανελγύθειν [*redieram*] 92

sententiarum conjunctio ope relativi: ἐν ᾗ ἀποτειμήσει, *Quo lustrō*, al. 109.

INDEX CAPITUM.

	pag.
Conspectus librorum et abbreviationum	IX
PRAEFATIO.	I
CAPUT I. De orthographia	4
§ 1. de vocalibus	4
§ 2. de consonantibus.	18
CAPUT II. De vocum formis et proprietatibus	22
§ 1. de flexione nominum	22
§ 2. de adverbis	24
§ 3. de comparativis	25
§ 4. de nominibus numeralibus	26
§ 5. de pronominibus.	27
§ 6. de verborum flexione	30
CAPUT III. De syntaxi	32
§ 1. de articulo	32
§ 2. de usu casuum	55
I. de genetivo	55
II. de dativo	59
III. de accusativo.	67
§ 3. de usu praepositionum.	68
§ 4. de genere verbi	81
§ 5. de temporibus.	85
§ 6. de modis et conjunctionibus.	94
§ 7. de participiis	102
§ 8. de negationibus	107
§ 9. de enuntiatorum conjunctione	109
CAPUT IV. De verborum delectu.	111
CONSPECTUS OPERIS.	125

DEC 6 1941

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES

1010667423

